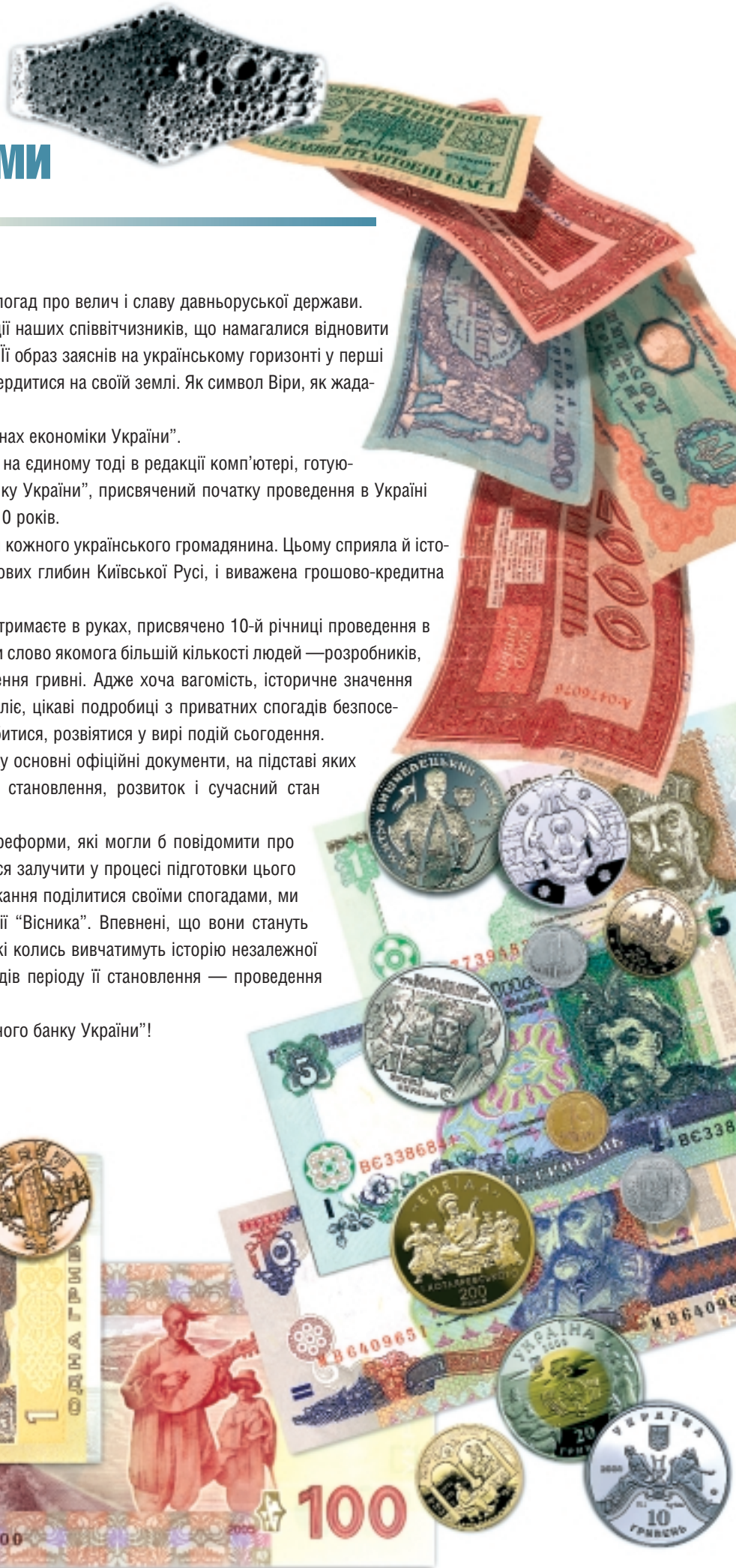

Колективний портрет грошової реформи

“У пам’яті людській вона жила завжди. Як спогад про велич і славу давньоруської держави. Як невітлена мрія пробуджених бурєю революції наших співвітчизників, що намагалися відновити українську державність на початку ХХ століття. Її образ заяснив на українському горизонті у перші ж дні останньої спроби нашого народу самоствердитися на своїй землі. Як символ Віри, як жада-на ознака утворення Держави.

І ось вона знову животно пульсує в судинах економіки України”.

Здається, лише вчора ми набирали ці рядки на єдиному тоді в редакції комп’ютері, готуючи до друку номер “Вісника Національного банку України”, присвячений початку проведення в Україні грошової реформи. А з того часу минуло вже 10 років.

Гривня швидко і гармонійно увійшла в життя кожного українського громадянина. Цьому сприяла й історична пам’ять народу, родовід якого сягає вікових глибин Київської Русі, і виважена грошово-кредитна політика центрального банку сучасної України.

Спеціальний випуск “Вісника НБУ”, який ви тримаєте в руках, присвячено 10-й річниці проведення в Україні грошової реформи. Ми вирішили надати слово якомога більшій кількості людей — розробників, організаторів та активних учасників впровадження гривні. Адже хоча вагомість, історичне значення грошової реформи в Україні 1996 року не змаліє, цікаві подробиці з приватних спогадів безпосередніх її учасників із плином часу можуть загубитися, розвіятися у вирі подій сьогодення.

Окрім спогадів, ми включили до спецвипуску основні офіційні документи, на підставі яких проведено грошову реформу, розповіли про становлення, розвиток і сучасний стан вітчизняного виробництва грошових знаків.

Звичайно, учасників проведення грошової реформи, які могли б повідомити про цікаві її епізоди, значно більше, ніж нам вдалося залучити у процесі підготовки цього спецвипуску. Якщо у когось також виникне бажання поділитися своїми спогадами, ми охоче зробимо їх набуток читачької аудиторії “Вісника”. Впевнені, що вони стануть справжньою знахідкою для наших нащадків, які колись вивчатимуть історію незалежної України, зокрема один із найяскравіших епізодів періоду її становлення — проведення грошової реформи в 1996 році.

До зустрічі на сторінках “Вісника Національного банку України”!

Вісник Національного банку України

Серпень 2006

**Спеціальний випуск,
присвячений 10-й річниці
проведення грошової
реформи в Україні**

Здано до друку 31.07.2006 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄВ О.І. (голова),	КРЮЧКОВА І.В.,	РИЧАКІВСЬКА В.І.,
БУРЯК С.В.,	ЛАНДІНА Т.В.,	САВЛУК М.І.,
БАЖАЛ Ю.М.,	МАТВІЄНКО В.П.,	САВЧЕНКО А.С.,
ГАЙДАР Є.Т.,	МЕЛЬНИЧУК М.О.,	СЕНИЩ П.М.,
ГАЛЬ В.М.,	МІЩЕНКО В.І.,	СМОВЖЕНКО Т.С.,
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,	МОРОЗ А.М.,	ФЕДОСОВ В.М.,
ГЕЄЦЬ В.М.,	ОСАДЕЦЬ С.С.,	ХОФФМАНН Лутц,
ГРЕБЕНИК Н.І.,	ПАЛАМАРЧУК А.Б.,	ШЕВЦОВА О.Й.,
ГРУШКО В.І.,	ПАСІЧНИК В.В.,	ШЛАПАК О.В.,
ДОМБРОВСЬКИЙ Марек,	ПАТРИКАЦ Л.М.,	ШУМИЛО І.А.,
ІЛАРІОНОВ А.М.,	ПЕТРИК О.І.,	ЮЩЕНКО В.А.,
КРАВЕЦЬ В.М.,	ПОДОЛЄВ І.В.,	ЯРЕМЕНКО С.О.,
КРОТЮК В.Л.,	РАЄВСЬКИЙ К.Є.,	ЯЦЕНЮК А.П.

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРИКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПАПУША А.В.
Заступник начальника відділу — редактор з питань бухгалтерського обліку, розрахунків та інформаційно-програмного забезпечення	КОМПАНИЄЦЬ С.О.
Редактор з питань валютного регулювання та міжнародних банківських зв'язків	БАКУН О.В.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Літературний редактор	КУХАРЧУК М.В.
Дизайнери	ПЛАТОНОВА Н.Г.,
	ХАРУК О.В.
Коректори	СІЛЬВЕРСТОВА А.І.
	ГОРБАНЬ Н.В.,
	ПОНУР Л.О.
Оператор	ЛИТВИНОВА Н.В.
Реклама і розповсюдження:	ГРЕБІШКОВ В.І.
	ГРИЦЕНКО М.Р.
Фото:	НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.,
	ЗАКУСИЛО В.П.,
	ЧЕРНИК І.П.
Черговий редактор	КОМПАНИЄЦЬ С.О.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691
Засновник і видавець: Національний банк України.
Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна
Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Видається у комплекті з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн: Редакція періодичних видань НБУ
Надруковано з готового оригінал-макета відділом видавничого обслуговування
Господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:
просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна
Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний. Фіз. друк. арк. 8.0
Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 18.0
Тираж 1000 прим.

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2006

У номері використано фотознімки з архівів редакції періодичних видань Національного банку України, В.С.Негребецького, В.П.Закусила, а також авторів спогадів.

Фотоілюстрації до спогадів підбирали автори та редакція періодичних видань НБУ.

Редакція періодичних видань НБУ висловлює вдячність за допомогу у виданні спеціального випуску "Вісника НБУ" авторам спогадів, працівникам Національного банку України Н.В. Дорощевій, В.П.Рябцо, Н.П.Московченко, В.Є.Білорусу, Г.Ю.Родіонову, Л.О.Демешок, Н.І.Жеребіловій, Н.О.Лисенку, усім, хто сприяв виходу цього випуску журналу.

ЗМІСТ

Коллективний портрет грошової реформи	1	Виготовлено в Україні	89
В.Ющенко Звернення до працівників банківської системи України з нагоди 10-ї річниці проведення в Україні грошової реформи	5	Декларація про державний суверенітет України (витяг)	106
В.Стельмах Звернення Голови Національного банку України до працівників банківської системи з нагоди 10-ї річниці проведення грошової реформи в Україні	6	Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки “Про економічну самостійність Української РСР”	106
Наша гривня — княжого роду!	7	Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки (витяг)	106
В.Терпило Як готувалася і проводилася грошова реформа в Україні	14	Постанова Президії Верховної Ради України від 9 вересня 1991 р. № 1519-ХІІ “Про введення в обіг на території республіки купонів багаторазового використання”	107
Н.Дорофєєва Оптимістичні прогнози щодо нашої реформи повністю справилися	22	Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 1991 р. № 212 “Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів”	107
Л.Воронова Одна з яскравих сторінок історії України	27	Постанова Президії Верховної Ради України від 14 листопада 1991 р. № 1809-ХІІ “Про національну валюту в Україні”	108
Р.Арешкович Банкотно-монетний двір Національного банку України — символ державності	30	Постанова Президії Верховної Ради України від 10 грудня 1991 р. № 1952-ХІІ “Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України”	109
В.Матвієнко Як впроваджувалася гривня	37	Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28 грудня 1991 р. № 378 “Про заходи у зв’язку з введенням в обіг купонів багаторазового використання”	109
О.Кірсєв Грошова реформа починалася зі стабілізації карбованця	39	Склад Урядової комісії по оперативному вирішенню питань, пов’язаних із введенням в обіг купонів багаторазового використання	111
А.Гальчинський Гривня має залишатися цементуючою ланкою української економіки	40	Постанова Президії Верховної Ради України від 2 березня 1992 р. № 2156-ХІІ “Про розмінну монету України”	111
О.Сугоняко Із гривнею ми повернулися до самих себе, до наших прадавніх витоків	42	Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 20 червня 1992 р. “Про розширення введення в обіг купонів багаторазового використання”	111
Т.Богдановська Причетність до великої справи	43	Постанова Національного банку України від 20 червня 1992 р. “Про введення в обіг купонів багаторазового використання вартістю 200, 500 і 1000 карбованців зразка 1992 р.”	112
В.Жебріков Ми працювали на майбутнє	44	Указ Президента України від 7 листопада 1992 р. № 549/92 “Про реформу грошової системи України”	113
Б.Дяченко Без зайвої бюрократії	48	Склад Державної комісії по проведенню грошової реформи в Україні	114
В.Берегуля Порт приписки гривні — Україна	50	Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 8 листопада 1992 р. № 610-2 “Про реформу грошової системи України”	114
М.Азаров Ніхто не залишався осторонь	51	Розпорядження Президента України від 9 листопада 1992 р. № 174/92-рп “Питання Державної комісії по проведенню грошової реформи в Україні”	115
П.Іванець Крок до економічної незалежності	54	Постанова Правління Національного банку України від 11 листопада 1993 р. № 94 “Про випуск в обіг купонів багаторазового використання вартістю 100000 українських карбованців”	116
О.Фоменко “Бони” і “метизи” — пароль грошової реформи	56	Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 30 грудня 1993 р. № 1075 “Про вдосконалення готівково-розрахункових операцій”	116
М.Альошін Працівники управління виконали свою роботу професійно	58	Постанова Правління Національного банку України від 5 травня 1994 р. № 83 “Про випуск в обіг купонів багаторазового використання вартістю 200 000 українських карбованців”	117
Ю.Чифільов Усі розуміли: ми будемо нову державу	60	Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28 травня 1994 р. № 335 “Про вилучення з обігу купонів номіналом 10 і 25 карбованців”	117
Т.Шаповалова Жоден громадянин України не постраждав від реформи	61	Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 29 липня 1994 р. № 517 “Про вилучення з обігу купонів номіналом 50 карбованців”	118
М.Костров Реформа далась нам нелегко	62		
В.Коляско Іспит, з яким ми успішно впоралися	63		
І.Черник Походи за гривнями	64		
С.Аржевігін Перші гривні я зберігаю в сімейному архіві як реліквію	69		
В.Лисицький Важіль стабілізації та економічного зростання	70		
А.Мороз Час проведення грошової реформи вибрано вдало	72		
М.Савлук Грошова реформа: запитання без відповіді	73		
П.Рябченко Колекціонерів світу цікавлять паперові гроші України	75		
О.Барановський Грошова реформа: світовий досвід	77		
А.Сніжко Сектор натхнення і творчості	82		
Люди, що малюють гроші	87		

Указ Президента України від 9 грудня 1994 р. № 744/94 “Про Державну комісію з проведення в Україні грошової реформи”	118	Звернення Правління Національного банку України до українського народу з приводу першої річниці проведення в Україні грошової реформи від 2 вересня 1997 р.	140
Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 23 січня 1995 р. № 47 “Про вилучення з обігу купонів номіналом 100 і 200 карбованців”	119	Постанова Правління Національного банку України від 22 грудня 1997 р. № 449 “Про продовження обміну українських карбованців на гривні”	140
Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 16 червня 1995 р. № 428 “Про вилучення з обігу купонів номіналом 500 карбованців”	120	Постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 1998 р. № 332 “Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень зразка 1997 року”	141
Склад Робочої групи з розробки проектів нормативних актів з питань здійснення грошової реформи	121	Постанова Правління Національного банку України від 30 жовтня 2000 р. № 423 “Про введення в обіг банкнот номіналами 10 і 20 гривень випуску 2000 року”	142
Конституція України (витяг)	121	Постанова Правління Національного банку України від 1 березня 2001 р. № 92 “Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень випуску 2001 року”	142
Склад Комісії Національного банку України з проведення грошової реформи в Україні	121	Постанова Правління Національного банку України від 3 липня 2001 р. № 251 “Про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні випуску 2001 року”	143
Склад Оперативної групи Національного банку України з проведення грошової реформи в Україні	122	Постанова Правління Національного банку України від 21 серпня 2001 р. № 361 “Про введення в обіг банкнот номіналом 200 гривень”	143
Склад Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи	122	Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2003 р. № 258 “Про вилучення з готівкового обігу банкнот зразка 1992 року номінальною вартістю 1, 2, 5, 10 та 20 гривень”	144
Склад Групи оперативного забезпечення проведення грошової реформи	122	Постанова Правління Національного банку України від 21 жовтня 2003 р. № 461 “Про введення в обіг банкнот номіналом 20 гривень зразка 2003 року”	144
Постанова Правління Національного банку України від 22 серпня 1996 р. № 219 “Про затвердження окремих нормативних актів Національного банку України”	123	Постанова Правління Національного банку України від 21 січня 2004 р. № 27 “Про введення в обіг банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року”	145
Лист Національного банку України від 22 серпня 1996 р. № 387-т “Про організаційні заходи щодо підготовки до грошової реформи”	123	Постанова Правління Національного банку України від 26 березня 2004 р. № 135 “Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року”	146
Указ Президента України від 25 серпня 1996 року № 762/96 “Про грошову реформу в Україні”	124	Постанова Правління Національного банку України від 14 липня 2004 р. № 320 “Про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні зразка 2004 року та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України”	146
Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 1996 р. № 1002 “Про переоцінку товарів (робіт, послуг) та механізм контролю за переглядом цін та формуванням вартісних показників в умовах грошової реформи	126	Постанова Правління Національного банку України від 18 серпня 2004 р. № 395 “Про введення в обіг банкнот номіналом 10 гривень зразка 2004 року”	147
Наказ Національного банку України від 26 серпня 1996 р. № 71 “Про заходи по виконанню Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. “Про грошову реформу в Україні”	127	Постанова Правління Національного банку України від 29 вересня 2004 р. № 460 “Про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 2004 року”	148
Рішення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи від 26 серпня 1996 р. № 1/96 “Про заходи щодо підготовки до проведення грошової реформи”	131	Постанова Правління Національного банку України від 7 лютого 2005 р. № 28 “Про другий випуск банкнот номіналом 1 гривня (2005) зразка 2004 року”	149
Рішення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи від 26 серпня 1996 р. № 2/96 “Про заходи щодо виконання Указу Президента України” від 25 серпня 1996 року № 762 “Про грошову реформу в Україні”	134	Постанова Правління Національного банку України від 15 березня 2005 р. № 74 “Про додатковий випуск у 2005 році банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року”	149
Інструкція “Про порядок обміну українських карбованців на гривні в пунктах обміну та на підприємствах, в установах і організаціях” (витяг)	136	Постанова Правління Національного банку України від 16 травня 2005 р. № 173 “Про додатковий випуск у 2005 році банкнот номіналом 2, 10 і 20 гривень зразка 2003—2004 років”	150
Повідомлення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи від 29 серпня 1996 р. “Як обміняти карбованці на гривні”	137	Постанова Правління Національного банку України від 29 вересня 2005 р. № 348 “Про додатковий випуск у 2005 році банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року”	151
Постанова Правління Національного банку України від 10 квітня 1997 р. № 111 “Про видання книги “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди”	137	Постанова Правління Національного банку України від 5 грудня 2005 р. № 458 “Про введення в обіг банкнот номіналом 100 гривень зразка 2005 року”	151
Постанова Правління Національного банку України від 14 серпня 1997 р. № 272 “Про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 1995 р. та банкнот номіналом 2, 5, 10 та 20 гривень з новим дизайном та фіксованим водяним знаком”	138	Постанова Правління Національного банку України від 23 лютого 2006 р. № 63 “Про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 2006 року”	152
Постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 1997 р. № 283 “Про продовження обміну українських карбованців на гривні”	139		
Постанова Правління Національного банку України від 2 вересня 1997 р. № 296 “Про Звернення Правління Національного банку України до українського народу з приводу першої річниці проведення в Україні грошової реформи”	139		

Дорогі співвітчизники!

Виповнюється 10 років із часу проведення в Україні грошової реформи та введення української національної валюти — гривні.

Це була доленосна для нашої країни подія, яка стала однією з найяскравіших сторінок новітньої історії України. Запровадження гривні продемонструвало шану і відданість українського народу своїм традиціям та готовність йти у майбутнє обраним у 1991 році шляхом державної незалежності.

Гривня — тисячолітній символ державності України, такий же значущий, як жовто-блакитний прапор і одвічний герб — тризуб. Це символ сили української економіки, господарського хисту й снаги нашого роботящого і хазяйновитого народу.

Проведена в Україні в 1996 році грошова реформа визнана зарубіжною громадськістю, фахівцями міжнародних фінансових організацій і стала однією з найуспішніших у сучасній світовій практиці. Така оцінка є свідченням професійної зрілості усіх, хто доклав зусиль до впровадження цього масштабного заходу, насамперед банківських працівників.

За десять років, що минули, ми зберегли стабільність національної валюти, зміцнили довіру до неї, що є надійним важелем для економічного і соціального розвитку країни. Набуто неоціненний досвід, який є запорукою подальших успіхів і підставою для оптимізму.

Національні гроші — це міра вартості національного продукту, той стандарт, через який визначається вартість праці, суспільних благ, рівень добробуту кожної людини. І ціна цього стандарту має бути високою.

Маємо і надалі докладати багато зусиль, щоб у найближчому майбутньому гривня стала вільно конвертованою валютою, користувалась великим міжнародним авторитетом.

Вітаю усіх вас з 10-ю річницею вітчизняної грошової реформи. Щиро зичу здоров'я, особистого щастя, успіхів та достатку!

Нехай наша гривня і надалі утверджується і зміцнюється, сприяє зростанню економіки та добробуту громадян!

Президент України

Віктор Ющенко

Дорогі співвітчизники!

Є події, значення яких посилюється із часом, зрештою вони набувають почесного статусу історичних. Чим далі ми від вересня 1996 року, коли в Україні була проведена грошова реформа, тим більше ми усвідомлюємо її поважне значення. Це стало другим кроком історичного відродження і розбудови України як держави, рівнозначним за вагомістю та важливістю прийняттю Конституції України, в якій окремим рядком визначено, що грошовою одиницею нашої країни є гривня.

Українська гривня — одна з найстаріших на планеті грошових одиниць, що веде свій початок ще з часів Київської Русі. І вже тоді вона, як валюта, виконувала функції економічного розвитку, будучи відлитою зі срібла або золота. Вдруге, вже у вигляді паперових грошей, гривня перебувала в обігу на початку минулого століття, в період існування Української Народної Республіки. Десять років тому вона знову повернулася в Україну як повноцінна валюта, що має реальну цінність, є носієм капіталу та об'єктивною складовою відтворювального процесу, визначає масштаб цін у державі.

Сьогодні вже абсолютно очевидно, що гривня надійно увійшла у життя кожного громадянина України і є визначальним фактором економічного і соціального розвитку, утвердження і розвитку національного грошово-кредитного ринку, стимулом високопродуктивної праці. Її відродження теж не мало аналогів у світі — бо введення гривні в життя було здійснено на основі проведення відкритого і безконфіскаційного обміну квазігрошей (купонокарбованців), дало змогу забезпечити стабільність на грошовому, споживчому і валютному ринках і, в підсумку, відродити та утвердити довіру до національних грошей і банків загалом. Вдалося прискорити рух грошей. За рахунок збільшення строкових депозитів суб'єктів господарювання і населення зросла ліквідність комерційних банків. Серйозно зросли обсяги довгострокового кредитування. Поліпшилася структура грошової маси. Ці тенденції зберігалися під час реформи і значно посилились у наступні роки.

Пишаюся з того, що ключову роль у розробці і впровадженні грошової реформи відіграла вітчизняна банківська система на чолі з Національним банком України. Наш багатотисячний колектив серцем сприйняв новації, докладав і докладає максимум зусиль, знань і професіоналізму, аби забезпечити стабільність грошової системи, підвищити ефективність функціонування банківського сектору, вдосконалити управління грошово-кредитним і валютним ринками.

Спливуть роки, Україна святкуватиме свої нові видатні ювілеї, але назавжди у пам'ять народну вкарбується день, коли була введена гривня — визначальний і стабілізуючий атрибут державності, зміцнення і розвитку економіки, віри людей у силу і майбутнє держави.

Вітаючи з десятилітнім ювілеєм, зичу всім співвітчизникам наснаги, волі і прагнень, аби наша національна валюта долала нові й нові фінансово-економічні рубежі на благо, розквіт і прогрес Української держави.

Щиро
Голова Національного банку України

Володимир Стельмах

Наша гривня — княжого роду!

Перша централізована держава на українських землях — Київська Русь — задекларувала у X—XI ст. усьому цивілізованому християнському світові свій суверенітет власними монетами. Златники і срібляники, відкарбовані в часи князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого, несуть на собі стародавній герб — тризуб, успадкований сучасною Україною. Згодом на давньоруському грошовому ринку з'явилися унікальні гривні різних типів — срібні злитки усталеної форми і ваги, що були в обігу до середини XV ст.

У Києві в часи правління князя Володимира Ольгердовича (1362—1394) карбувалися так звані денарії та брактеати, на яких було розміщено зображення православної короги-тризуба та написи: “Володимир” і “К” (Київ).

У жовтні 1918 року Українська держава запровадила власну грошову одиницю — “гривню”, яка утрималася в обігу два роки.

1996-го, на п'ятому році незалежності, в українській історії сталася одна з найважливіших для нашої молоді держави подій: Україна отримала чи ненайсуттєвіший атрибут державності — повноцінну грошову одиницю — гривню, введена в обіг 2 вересня 1996 року згідно з Указом Президента України “Про грошову реформу в Україні”. Це було другим кроком історичного поступу держави, рівнозначним за вагомістю і важливістю прийняттю Конституції України.

Відкрита і безконфіскаційна грошова реформа сприяла створенню прийняттого соціального клімату і зростанню довіри українського народу до власної грошової одиниці й політики уряду. Гривня надійно увійшла в життя кожного громадянина України і є важливим стимулятором економічного та соціального розвитку.

Назва нової валюти вибрана не випадково. Як уже мовилося, Україна має давні й сталі традиції грошового обігу. Починаючи ще із часів Київської Русі в Україні неодноразово виготовлялися свої гроші. Отож наша сучасниця — знатного роду, одна з найстаріших на планеті грошових одиниць. Після тривалої перерви вона знову повернулася в Україну наче на підтвердження прадавньої біблійної істини, що все повертається на круги своя.

Фінансова стабільність — це аксіома. Якщо на цю аксіому гармонійно накладається система структурних змін, якщо досягається єдність між монетарними, фінансовими й економічними діями, то йде процес реформації. Хоча грошова реформа — не панацея від усіх лих нашої економіки.

Національний пріоритет найвищої якості — тверда валюта, її здоров'я і стабільність можна забезпечити лише жорсткими заходами. Але саме вони — надійний важіль для піднесення виробництва.

Національні гроші — це міра вартості національного продукту. Так можна сформулювати мету реформи, яка відбулася в нашій країні. Гроші — це той стандарт, крізь який пропускається ціна праці. І ціна цього стандарту має бути високою.

МАКРОЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ НАПЕРЕДОДНІ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ

Політика Президента, уряду та Національного банку України, яка проводилася в 1995-му і першій половині 1996 року, забезпечила посилення стабілізаційних процесів в економіці, зокрема:

- суттєво уповільнилась інфляція;
- зміцнів курс національної валюти;
- уповільнилися темпи зниження промислового виробництва та обсягів валового внутрішнього продукту;
- зросла активність домогосподарств як суб'єктів економіки;
- зросли доходи та заощадження населення;
- поліпшилися результати зовнішньоекономічної діяльності.

Значне зниження темпів інфляції розпочалося з лютого 1996 року і набуло стабільного характеру. У червні та липні індекс цін споживчого ринку становив лише 100.1%, у серпні — 105.7, тоді як у січні — 109.4 відсотка. Певне зростання інфляції в серпні було наслідком подальшої лібералізації цін на платні послуги. Ціни на продовольчі товари за серпень знизилися на 1.7%, а на непродовольчі — зросли лише на 0.8%. Індекс оптових цін за січень — серпень становив 113.6%, що було значно нижче за індекс цін споживчого ринку (132.2%), і свідчило про зниження тиску інфляції витрат на рівень споживчих цін.

Починаючи з березня 1996 року постійно підвищувався курс українського карбованця щодо долара США та інших іноземних валют. Протягом певного періоду він утримувався на рівні 176 тис. крб. за 1 доллар США, що разом із пониженням інфляції забезпечувало фінансову стабілізацію у країні.

Суттєво призупинено спад виробництва порівняно з попереднім роком (з 14.1% за січень — серпень 1995 року до 3.7% за відповідний період 1996 року). Падіння обсягів валового внутрішнього продукту за зазначений період знизилося з 12.4 до 9.5%.

Друкарська офсетна машина "Супер Симултан" на Банкнотній фабриці НБУ.

Грошові доходи населення в липні 1996 року порівняно з червнем зросли на 26%.

Незважаючи на ревальвацію українського карбованця, протягом першого півріччя 1996 року експорт товарів та послуг порівняно з відповідним періодом 1995 року зріс на 30.6%, що при меншому темпі зростання імпорту (27.3%) забезпечило зниження на 2.3% від'ємного сальдо поточного рахунку платіжного балансу України і стало передумовою подальшого розвитку зовнішнього сектору економіки.

Поліпшення макроекономічної ситуації в Україні напередодні реформи було результатом послідовного й активного застосування ринкових механізмів, зокрема запровадження неінфляційних джерел покриття дефіциту державного бюджету шляхом продажу державних цінних паперів, подальшої лібералізації зовнішньоекономічної діяльності і валютного ринку, дотримання позитивного рівня облікової ставки Національного банку України та процентних ставок за депозитами і кредитами комерційних банків.

У цьому плані ситуація в Україні напередодні грошової реформи суттєво відрізнялася від ситуації в таких країнах, як Естонія, Молдова, Німеччина (1948 р.), в яких спостерігалася висока інфляція і навіть гіперінфляція, і була близькою до ситуації в Польщі, Чехії та Аргентині. Тому характер реформи і методи її проведення відрізняються від грошових реформ у першій групі країн і збігаються з реформами, які проводилися другою групою країн.

Отже, аналіз економічної ситуації напередодні реформи свідчить, що Україна мала належні умови для запровадження гривні, яка згідно з Конституцією України є грошовою одиницею України. Ця норма Конституції України реалізувалася у стислі строки: з 2 по 16 вересня 1996 року.

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ РЕФОРМИ

Головними завданнями грошової реформи були:

- ❖ заміна тимчасової грошової одиниці — українського карбованця на національну валюту — гривню;
- ❖ зміна масштабу цін;
- ❖ створення стабільної грошової системи та перетворення грошей у важливий стимулюючий фактор економічного та соціального розвитку.

Здійснення таких перетворень передбачало закріплення фінансової стабільності в державі, яка складалася напередодні грошової реформи, прискорення розрахунків, залучення до банківської системи надлишкової готівки, забезпечення стабільності курсу національної валюти щодо іноземних валют.

ХАРАКТЕР РЕФОРМИ

Грошова реформа в Україні мала прозорий і безконфіскаційний характер. Вибір такого типу грошової реформи був зумовлений необхідністю:

Учасники II Пан'європейської конференції з високозахищеного друку в одному з цехів Банкнотної фабрики. Квітень 2005 року.

- ❖ забезпечення повної довіри населення до нової національної валюти і як результат — довіри до політики уряду та економічних реформ, які він проводить;

- ❖ утримання стабільності на грошовому, споживчому і валютному ринках України, недопущення інфляційного сплеску та порушення стабільності валютного курсу, що могло б вплинути на зниження життєвого рівня населення;

- ❖ запобігання спекулятивним операціям при обміні карбованців на гривні;

- ❖ створення прийняттого соціального клімату, недопущення великої психологічної і соціальної напруги у суспільстві у зв'язку з проведенням грошової реформи.

При цьому уряд і Національний банк виходили з того, що напередодні реформи у готівковому обігу знаходилася значна маса грошей — 366 трлн. крб., яка при одночасному пред'явленні населенням не мала повного реального покриття у вигляді товарних запасів (їх було лише на 157 трлн. крб.) і не могла бути підтримана за рахунок резервів іноземної валюти, обсяги яких недостатні. За розрахунками спеціалістів, конфіскаційний варіант реформи мав би негативні наслідки, зокрема інфляція могла б зрости до 50% за місяць, прилавки магазинів були б повністю спустошені, а населення відразу відчуло б знецінення і без того незначних своїх доходів та заощаджень. Це мало б руйнівні наслідки не лише для стабільності національної валюти, а й для економіки в цілому.

Таким чином, уперше за всі періоди існування України передбачалося проведення цивілізованої неконфіскаційної грошової реформи і забезпечення недоторканності наявних перед реформою грошових заощаджень населення.

Згідно з Указом Президента України від 25 серпня 1996 року №762/96 “Про грошову реформу в Україні” гривня поступово увійшла в обіг, витіснивши український карбованець, представником якого в готівковому обігу був купон Національного банку України.

Українські карбованці обмінювалися на гривню (банкноти і розмінну монету) за курсом 100 000 крб. на 1 гривню.

ПІДГОТОВКА ДО ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ

Відповідно до Указу Президента України “Про грошову реформу в Україні”, рішень Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи з метою своєчасної підготовки до проведення в Україні грошової реформи Національним банком України були здійснені заходи методичного, організаційного і технічного характеру:

1. Розроблено пакет нормативних актів з питань проведення грошової реформи;

2. Створено розгалужену мережу обмінних пунктів комерційних банків у кількості понад 10 тисяч, у тому числі 1.8 тисячі — на залізничних станціях, в аеропортах та інших багатолюдних місцях. Для обслуговування пенсіонерів було залучено понад 14 тисяч підприємств зв'язку, в тому числі в сільській місцевості — більш як 11 тисяч. Створено близько 92 тисяч комісій з обміну на підприємствах, в установах та організаціях. У цілому це було достатньо для забезпечення нормальної роботи з обміну карбованців на гривні;

3. Усі установи банків та підприємства зв'язку були забезпечені готівкою необхідних номіналів (банкнот і монет) для проведення обміну карбованців на гривні, а також нормативними, інструктивними та наочними матеріалами (буклетами та плакатами із зображенням банкнот і розмінної монети);

4. Проводилася широка роз'яснювальна робота через засоби масової інформації щодо характеру та механізму здійснення грошової реформи;

5. У цілодобовому режимі працювала електронна пошта Національного банку, яка забезпечувала безперебійний зв'язок Національного банку з комерційними банками та обласними управліннями НБУ. Цілодобово працювали оперативні групи в банках.

Банківська система України на кінець дня 1 вересня 1996 року була готова до проведення грошової реформи.

ХІД РЕФОРМИ

Грошова реформа в Україні проводилася з 2 по 16 вересня 1996 року. Підсумки свідчать про те, що в цілому вона проходила організовано, з оптимальни-

ми зручностями для населення і в установлені строки.

У перший день реформи у співвідношенні 100 000 карбованців за 1 гривню було перераховано у гривні ціни, тарифи, оклади заробітної плати, стипендії, пенсії, кошти на всіх рахунках підприємств, установ та організацій, усі види заощаджень населення на депозитних та інших рахунках, у депозитних сертифікатах, страхових полісах, а також в акціях та інших цінних паперах, у тому числі приватизаційних паперах. Були перераховані також активи і пасиви балансів, укладені угоди. Карбованцеві вклади населення перераховувалися у гривні за курсом 100 000 карбованців за 1 гривню без будь-яких обмежень і конфіскацій із вільним їх використанням у гривнях.

У період проведення грошової реформи населення та гості України могли вільно розпоряджатися наявними карбованцями: розміщувати на вклади в банки, купувати товари, сплачувати всі види послуг, здійснювати інші платежі та обмінювати карбованці на гривні.

Протягом 15 днів — із 2 по 16 вересня — в готівковому обігу одночасно вільно використовувалися як гривні, так і карбованці з поступовим вилученням останніх. Після 16 вересня приймання карбованців в усі види платежів було припинено і продовжувався лише обмін їх на гривні.

Деякі складнощі з обміном карбованців на гривні, які мали місце в перші дні реформи у зв'язку з недостатньою кількістю грошових знаків на рахунках окремих банків і підприємств зв'язку, були оперативно вирішені шляхом надання їм авансових підкріплень гривневою готівкою. У подальшому вилучення карбованців відбувалося конструктивно.

За балансовими даними, емісія карбованцевої готівки напередодні грошової реформи, тобто на 2 вересня 1996 року, становила 338.1 трлн. крб., із них 19.1 трлн. крб. залишалось в касах банків, а 319.0 трлн. крб. знаходилося поза банками, тобто в обігу.

За період реформи з 2 по 16 вересня 1996 року та протягом двох наступних днів інкасації готівки банківською системою було вилучено карбованців у резервні фонди Національного банку України в погашення емісії на загальну суму 327.9 трлн. крб. (97% емітованої до реформи готівки), у тому числі з обігу — 309.5 трлн. крб. та з кас банків 18.4 трлн. крб.

За станом на 19 вересня залишилися невилученими 10.2 трлн. крб., в тому числі з обігу 9.5 трлн. крб. та з кас комерційних банків 0.7 трлн. крб.

Понад 64% вилучених з обігу карбованців (199.2 трлн. крб.) обмінювано населенню пунктами обміну банків, підприємствами зв'язку та комісіями підприємств. За період реформи (з 2 по 16 вересня) за обміном звернулося 11.3 млн. чоловік, що становить більше 28% від загальної чисельності працюючого населення та пенсіонерів. Основні обсяги обміну відбувалися через пункти обміну банків — 74%, з них найбільше — че-

рез установи Ощадного банку — 36%, банку “Україна” — 19%, банку “Аваль” (разом із відділеннями зв'язку) — 14%, Промінвестбанку — 13%.

Середня сума обмінаних карбованців на гривні в розрахунку на 1 особу становила 17.6 млн. крб. (у перші дні реформи — 25—27 млн. крб.) і зменшувалася з кожним днем.

Поряд з обміном карбованців на гривні вилучення з готівкового обігу карбованців здійснювалося також іншими шляхами, а саме: шляхом використання їх населенням на купівлю товарів, оплату послуг (69.7 трлн. крб.) та внесення на вклади в банки (3 трлн. крб.), надходження заактованих залишків кас підприємств (3.2 трлн. крб.), від підприємств зв'язку (3.1 трлн. крб.) та інших надходжень і платежів, включаючи комунальні.

Аналіз ситуації на готівковому грошовому ринку в період реформи свідчить про те, що найбільші обсяги карбованців вилучалися з обігу в перші п'ять днів реформи — по 31—38.6 трлн. крб., або 9—12% карбованцевої маси, що знаходилася в обігу напередодні реформи. Найвищий темп спостерігався 4 вересня, коли з обігу було вилучено 38.6 трлн. крб. (12.1%). Найбільша сума обміну зафіксована 4 вересня — 27.8 трлн. крб. (8.7%). Протягом перших п'яти днів грошової реформи із обігу було вилучено 55.5 відсотка карбованцевої готівки. Починаючи із 7 вересня активність зменшилася. Щоденне вилучення карбованців з обігу знизилося до 1—7.8%, у тому числі шляхом обміну на гривні — до 0.8—4.5% за середнього рівня за всі дні реформи відповідно 6.4 і 4.1%.

Починаючи із 17 вересня 1996 року функціонування в готівковому обігу карбованців припинено, і єдиним засобом платежу на території України є гривня та її розмінна монета — копійка.

Банківською системою України вживалися заходи щодо виявлення та вилучення з обігу фальшивих грошей. За період реформи комерційні банки вилучили фальшивих карбованців на загальну суму 6.5 млрд. крб. Робота з вилучення фальшивих грошей здійснювалася в тісному контакті з органами МВС України.

У ході інвентаризації вилучених з обігу карбованців, вивезених із кас комерційних банків до резервних фондів Національного банку, регіональними управліннями НБУ в період із 17 вересня 1996 року до кінця 1996 року додатково виявлено фальшивих карбованців на суму 6.4 млрд. крб.

Загальний обсяг фальшивих карбованців, виявлених банками за станом на 1 січня 1997 року, становив 12.9 млрд. крб.

За період проведення реформи (з 2 по 16 вересня 1996 року) Національний банк України ввів у готівковий обіг 3 132.5 млн. гривень. Робилося це шляхом обміну на карбованці, видачі коштів на оплату праці, закупівлю сільськогосподарських продуктів та з вкладів населення, підкріплення відділень зв'язку, а також інших видач.

Відповідно до рішення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи після закінчення реформи в період із 17 вересня по 15 жовтня 1996 року обмін карбованців на гривні продовжувався через каси комерційних банків за рішеннями місцевих держадміністрацій, а з 15 жовтня 1996 року і до 28 лютого 1997 року — через регіональні управління Національного банку за рішеннями Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Починаючи з 1 березня 1997 року обмін карбованців на гривні продовжувався безпосередньо регіональними управліннями Національного банку України.

Загальна сума вилучених з обігу та кас банків українських карбованців за станом на 15 серпня 1997 року становить 331.3 трлн. укр. крб., в т. ч. з обігу — 312.2 трлн. укр. крб. На руках у населення залишилося 6.8 трлн. укр. крб., що становить 2% карбованцевої готівки, емітованої Національним банком України. Термін обміну карбованців на гривні продовжувався кілька разів і тривав до 29 грудня 2000 року.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ

З метою оперативного реагування та впливу на хід грошової реформи Національний банк України забезпечував збирання та оброблення щоденної статистичної звітності комерційних банків про вилучення з обігу українських карбованців та обмін їх на гривні, введення в обіг національної грошової одиниці — гривні на заміщення вилучених карбованців. Періодично збиралася інформація щодо вилучених з обігу фальшивих карбованців і в разовому порядку — звітність про перерахування вкладів населення, а також звітність про здавання підприємствами заактованих залишків кас у карбованцях.

Використання комп'ютерних технологій збирання та оброблення інформаційних потоків дало змогу оперативно аналізувати хід і тенденції грошової реформи як у цілому по Україні, так і в територіальному розрізі та по банках, керувати процесами на грошово-кредитному та валютному ринках.

Інформація про хід грошової реформи щоденно надавалася Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи.

РЕЗУЛЬТАТИ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ

Головним досягненням грошової реформи є те, що вдалося утримати стабільність на грошовому, споживчому і валютному ринках. Прогнози щодо результатів реформи, які були розроблені урядом і Національним банком України, повністю виправдалися.

По-перше, вдалося утримати інфляцію у прогнозованих параметрах: 5.7% — за серпень, 2.0% — за вересень, 1.5% — за жовтень, 1.2% — за листопад, 0.9% — за грудень 1996 року. Ця тенденція збереглася й у наступні роки.

По-друге, з перших днів реформи Національний банк підтримував стабільний курс гривні щодо іноземних валют, зокрема, 176 гривень за 100 дол. США, що відповідало курсу карбованця щодо долара напередодні грошової реформи.

По-третє, проведення реформи прискорило рух грошей і сприяло поліпшенню стану грошово-кредитного ринку України. Це насамперед позначилося на зменшенні обсягів готівки в обігу на фоні певного зростання цін та на відчутному збільшенні ліквідності комерційних банків.

Напередодні, під час проведення грошової реформи та після її закінчення прискореними темпами відбувалося залучення коштів населення на депозити в комерційних банках.

Необхідно підкреслити також поступове, але стабільне зниження процентних ставок банківської системи. Це сприяло зростанню обсягів банківських кредитів в економіку.

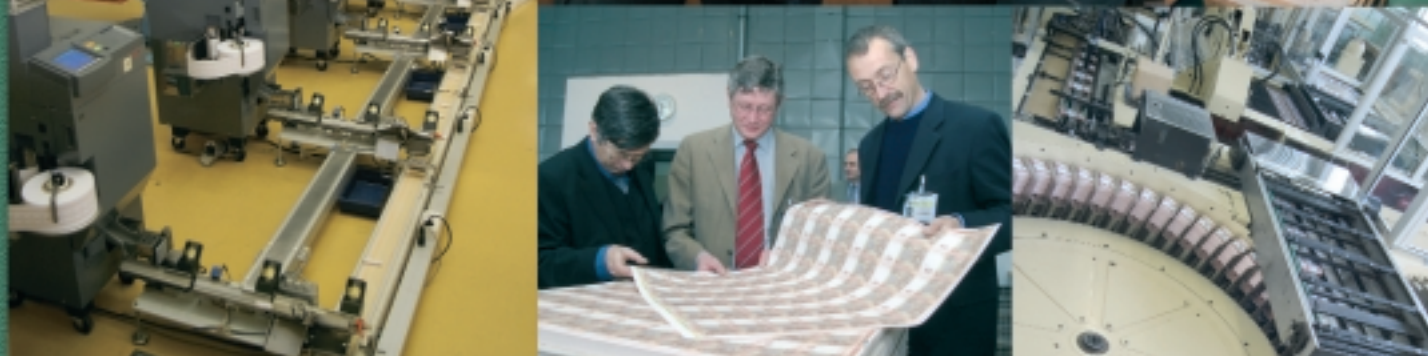
Введення в обіг повноцінної національної валюти та підтримка її стабільності стимулювали залучення в Україну іноземного капіталу.

Грошова реформа в Україні — це особлива подія для нашої держави, в результаті якої створено один із невід'ємних атрибутів державності. Такий широкомасштабний захід, який передбачав за короткий строк (два тижні) повну заміну у готівковому обігу грошових знаків, зміну масштабу цін і переведення всієї грошової системи, включаючи безготівкові розрахунки, на нову грошову одиницю — гривню, в історії України проводився вперше.

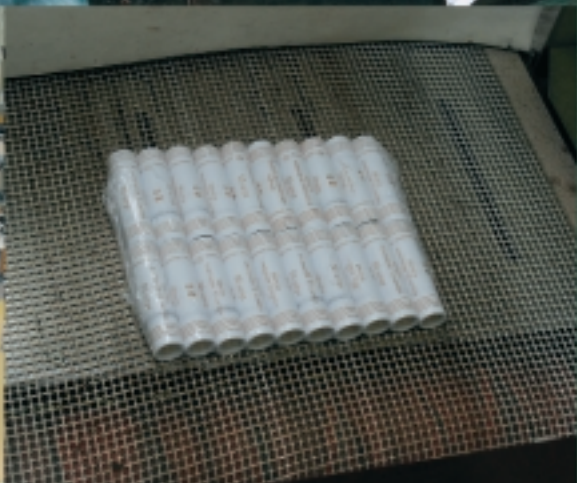
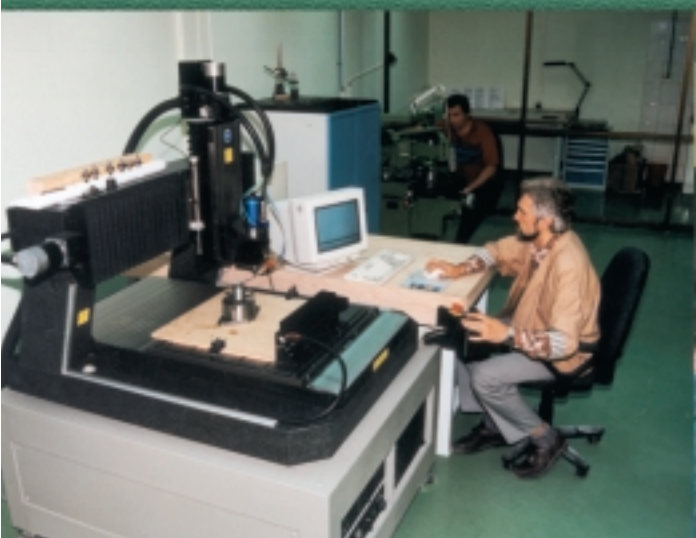
Відкритий безконфіскаційний характер реформи показав усьому світові, що Україна не пішла шляхом зрівнялівки як засобу регулювання відносин держави і народу. Таким чином було створено умови для позитивних соціально-економічних змін, поліпшення стану фінансово-грошової системи, стабілізації української економіки в цілому.

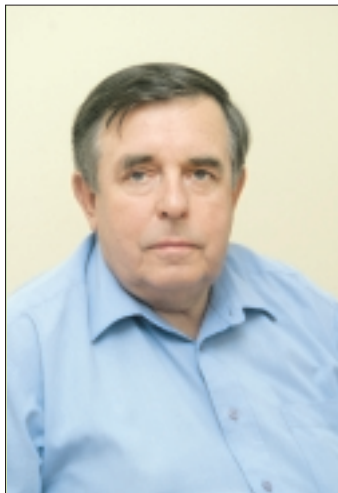
10 квітня 2006 року Президент України Віктор Ющенко відвідав Банкотно-монетний двір України.

Спогади розробників, організаторів та активних

учасників проведення грошової реформи в Україні —

Валентин Терпило

Аналітик-консультант
Національного банку України,
колишній перший заступник
Голови Правління
Національного банку України

*Після прийняття
Верховною Радою України
16 липня 1990 року Декларації
про державний суверенітет
України та проголошення
24 серпня 1991 року
незалежності України з метою
забезпечення економічної
самостійності держави розпо-
чалася створення банківської,
цінової, фінансової, митної,
податкової систем, формування
державного бюджету. Водно-
час велася активна підготовка
до введення в обіг національ-
ної грошової одиниці.
Про те, як готувалася
і проводилася грошова
реформа в Україні, —
спогади Валентина Терпила —
одного з тих, хто стояв біля
витоків заснування вітчизня-
ного банківського і монетного
виробництва, людини, завдяки
ініціативності, наполегливості
й організаторським здібностям
якої наша країна за відносно
короткий час створила
замкнутий цикл із виготовлен-
ня національних грошей.*

Як готувалася і проводилася грошова реформа в Україні

СТАБІЛІЗАЦІЯ ГРОШОВОГО РИНКУ

9 вересня 1991 року Президія Верховної Ради України з метою посилення захисту споживчого ринку прийняла постанову про введення з 1 січня 1992 року на території України купонів багаторазового використання для розрахунків населення за куплені в роздрібній торговельній мережі продовольчі, а згодом і промислові товари.

Кабінет Міністрів України і Національний банк України 28 грудня 1991 року прийняли спільну Постанову “Про заходи у зв’язку з введенням в обіг купонів багаторазового використання”, згідно з якою із 10 січня 1992 року в країні запроваджувалися купони багаторазового використання для розрахунків населення за продовольчі та промислові товари. Картки споживача з купонами, видані у серпні — грудні 1991 року, із зазначеної дати визнано недійсними.

Встановлено, що купони багаторазового використання виконують функції готівки й еквівалентні відпо-

відним купюрам грошей та виплачуються громадянам не менше одного разу на місяць із розрахунку 25 відсотків від місячної суми доходів після їх оподаткування, але не більше 400 карбованців.

Постановою “Про розширення введення в обіг купонів багаторазового використання” від 4 квітня 1992 року Кабінет Міністрів і Національний банк України встановили, що всі грошові виплати населенню, в тому числі заробітну плату, пенсії, стипендії, компенсації, допомогу, плату за здачу сільгосппродукцію та інші види грошових виплат, здійснюються у купонах багаторазового використання на повну суму цих виплат. За бажанням громадян до 30 відсотків виплат могли провадитись у рублях.

Грошові виплати громадянам держав — учасниць СНД та іноземним громадянам, які працювали на території України, могли здійснюватися, за їх бажанням, як у купонах, так і в рублях. У рублях оплачувалися відраховані до країн Співдружності.

Купони багаторазового використання.

Продаж переважної більшості товарів народного споживання належало здійснювати лише за купони багаторазового використання. У купонах і рублях провадились оплата житла, проїзду в усіх видах транспорту, комунальних, побутових, ритуальних та інших послуг населенню, а також погашення банківських позичок.

РЕФОРМА ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ

Указом Президента від 7 листопада 1992 року “Про реформу грошової системи України” починаючи з 23 години 12 листопада 1992 року на території України було припинено функціонування рубля в грошовому обігу. Єдиним законним засобом платежу став український карбованець, представником якого в готівковому обігу виступив купон Національного банку України.

Відповідно до зазначеного указу Кабінет Міністрів і Національний банк України спільною постановою від 8 листопада 1992 року встановили, що грошові знаки (банкноти, казначейські білети і монети) в рублях використовуються в Україні як засіб платежу лише до 23 годин 12 листопада 1992 року, після чого всі платежі проводяться лише в українських карбованцях (у готівковому обігу — в купонах Національного банку України та монетою в копійках), за винятком випадків, коли дозволялось використання вільно конвертованої валюти.

Установам банків, розташованим на території України, їхнім філіям та обмінним пунктам було доручено протягом 13—15 листопада 1992 року приймати від юридичних і фізичних осіб рублеву готівку для її обміну на купонну або зарахування на вклади та рахунки в українських карбованцях у співвідношенні 1 : 1 без обмежень за сумами коштів.

ПІДГОТОВКА ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ

Паралельно з упорядкуванням готівкового обігу, цін та зміцненням платоспроможності в країні велись масштабні роботи із запровадження повноцінної національної валюти, створення власної матеріально-тех-

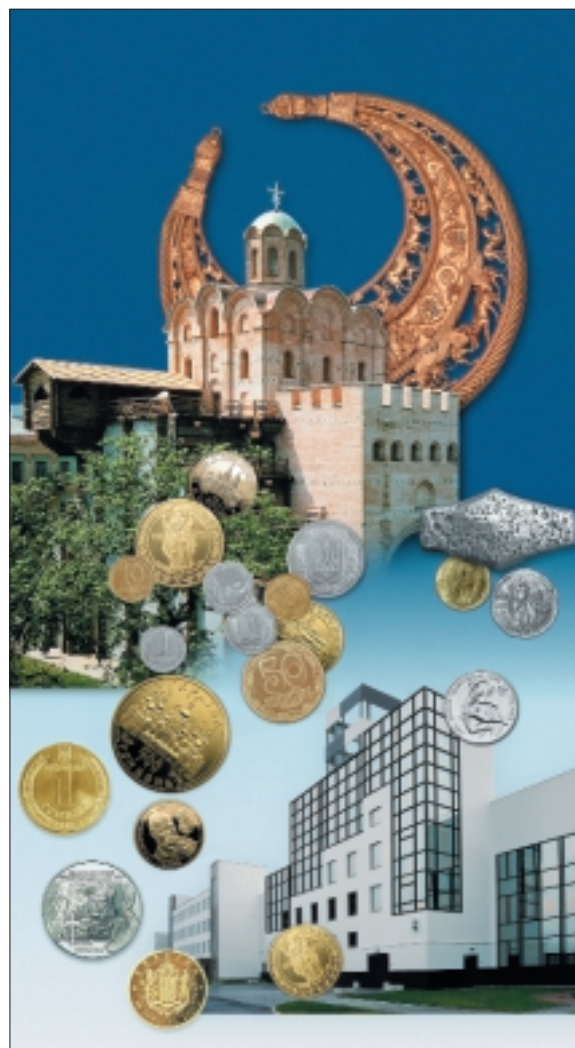
нічної бази для виробництва банкнот і монет.

Постановою “Про національну валюту в Україні” від 14 листопада 1991 року Президія Верховної Ради України визначила термін готовності до введення в обіг на території України власної національної валюти — перше півріччя 1992 року. Національному банку було доручено до 1 грудня 1991 року укласти з іноземною фірмою контракт на виготовлення національних грошових знаків у необхідній кількості та разом з урядом профінансувати пов’язані із цим витрати.

Президія Верховної Ради України Постановою “Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України” від 10 грудня 1991 року в якості грошової одиниці України затвердила гривню, яка після введення в обіг мала стати єдиним законним платіжним засобом на території нашої країни. Назвою однієї соті частини гривні затверджено “копійку”.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України “Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів” від 18 вересня 1991 року було сформовано робочу групу в складі В.З.Борисовського (голова), В.І.Антонова, А.К.Мінченка, В.П.Матвієнка (першого Голови Правління НБУ, заступника голови робочої групи), О.С.Ємельянова, А.М.Зленка, О.М.Коваленка, В.О.Кравченка, В.М.Гусакова і В.Н.Плітіна. Робочій групі було доручено негайно розпочати роботу, зокрема щодо будівництва нових або використання споруджуваних промислових об’єктів, які мали високу будівельну готовність, для створення зазначених потужностей.

Міністерству економіки, Міністерству фінансів і Міністерству зовнішньоекономічних зв’язків разом із Національним банком доручалося в місячний термін внести до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо закупівлі імпортного обладнання для виготовлення національної валюти і цінних паперів, строків його поставки та монтажу.

СТВОРЕННЯ ПОТУЖНОСТЕЙ

На створення потужностей із виробництва українських грошей потрібен був час. Тому перші замовлення на виготовлення банкнот і монет Україна зробила за кордоном — у Канаді на фірмі “Кенедієн банк ноут компанії”, та у Великобританії на фірмі “Томас де ля рю”, монети — на Італійському монетному дворі, а також на Луганському верстатобудівному заводі, де в короткі терміни обладнали цех із карбування розмінних монет із використанням кольорового сплаву (латуні) виробництва Артемівського заводу. Канадське та італійське підприємства отримали перевагу у виконанні замовлення, оскільки уряди цих країн погодились виділити необхідні для даної справи кредити.

Згодом, уже після проведення грошової реформи, обладнання на

Центральне сховище Національного банку України. Фото 1996 року.

Президент України Леонід Кучма і Федеральний канцлер Австрії Віктор Кліма перерізають символічну стрічку під час урочистого відкриття Монетного двору. 23 квітня 1998 року.

Луганському заводу було демонтовано, відремонтовано на зарубіжній фірмі і встановлено в нових добудованих приміщеннях колишнього заводу “Алмаз”, які Кабінет Міністрів України передав Національному банку України. Хочеться сказати теплі слова подяки генеральному директору Луганського верстатобудівного заводу Новохатку, головному інженеру заводу Соболеву, які в надзвичайно складних умовах уперше в Україні організували виробництво монет номіналами 2, 10, 25, 50 копійок і 1 гривня.

Новий Монетний двір у місті Києві введено в дію у квітні 1998 року. За технологічним рівнем, ступенем організації виробництва та професіоналізмом працівників він належить до провідних монетних дворів світу, має членство у впливовій міжнародній організації “Кон-

ференція директорів монетних дворів світу”.

Виробнича потужність Монетного двору дає змогу виготовляти за рік більш як мільярд обігових та близько мільйона ювілейних і пам’ятних монет із золота, срібла й мідно-нікелевих сплавів, сто тисяч знаків та державних нагород.

Банкнотну фабрику Банкотно-монетного двору введено в експлуатацію у березні 1994 року, за два з половиною роки до проведення грошової реформи. Фабрика, створена за допомогою спеціалістів англійської фірми “Томас де ля рю” та швейцарської фірми “Де ля рю джіорі”, відіграла визначальну роль у забезпеченні країни першою національною валютою — українськими карбованцями. У стислі терміни було освоєно виробництво модернізованих банкнот гривні. Добрі організаторські здібності, високий професіоналізм у поліграфічній галузі виявили перший директор Банкотної фабрики, а згодом генеральний директор Банкотно-монетного двору А.Д.Кришань, його заступник В.В.Штефан, головний технолог Р.П.Гаврилюк, художники, дизайнери, спеціалісти комп’ютерної графіки брати Олександр і Сергій Харуки, Володимир Таран та інші.

Однією із завершальних ланок створення матеріально-технічної бази виготовлення національної валюти і цінних паперів стала Фабрика банкнотного паперу в місті Малині на Житомирщині, яка за рівнем оснащення сучасним технологічним устаткуванням не поступається кращим аналогічним підприємствам світу. Фабрику споруджено за співробітництва з Державним поліграфічним інститутом Італії. Перший захищений папір на фабриці отримано вже 2 серпня 1996 року. А 1 квітня 1997 року відбулося її офіційне відкриття.

За короткий час сформувався професійний, згуртований колектив. Його керівники і спеціалісти прийшли із сусідньої паперової фабрики. Малинська фабрика банкнотного паперу — перший і поки що єдиний виробничий колектив НБУ, який виграв (у

1998 році) великий міжнародний тендер на постачання в Індію банкнотного паперу в обсязі 2 400 тонн. Прибутки від продажу становив 13 мільйонів гривень. У ті роки фабрику очолювали директор П.П.Гура, заступник директора П.В.Піддубний, головний технолог В.В.Тищенко.

БАНКНОТИ І МОНЕТИ, ЗАМОВЛЕНІ ЗА КОРДОНОМ

Оскільки власні потужності, що створювалися, не могли забезпечити потребу в банкнотах і монетах, виникла необхідність замовити їх виробництво за кордоном. У 1991—1992 роках Національний банк України уклав контракти з фірмами Канади, Великобританії та Італії на виготовлення банкнот номіналами 50, 100 і 200 гривень (фірма “Томас де ля рю”), номіналами 1, 2, 5, 10 і 20 гривень (фірма “Кенедіен банк ноут компані”) і монет номіналами 1, 2, 5, 10 і 25 копійок (Монетний двір Італії). Обсяги зарубіжних закупівель і виробництва на власних потужностях у міру введення їх у дію визначалися з урахуванням необхідності забезпечення обміну купонокарбованців, що вилучалися з обігу, на гривню і створення резервних запасів у Центральному сховищі та сховищах територіальних управлінь.

Замовлені банкноти і монети надходили в установлені терміни. Перевезення грошей із Канади та Великобританії до Одеси здійснювалися морським транспортом під охороною працівників Служби безпеки України.

На той час Національний банк іще не мав сучасного Центрального сховища, тож довелося розмішувати банкноти і монети в пристосованих приміщеннях підприємств міста Києва. Велику допомогу в цьому надавали Національному банку керівники уряду України та виконкому Київської міської Ради.

Значну роботу щодо прийняття, розвантаження, розміщення та зберігання валюти виконували колишній директор Центрального сховища П.Н.Дейнега, його заступник В.Ф.Закревський, начальник управління банківської безпеки І.П.Черник.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕФОРМИ

Указом Президента України від 11 липня 1995 року було затверджено склад Робочої групи з розробки концепції та нормативної бази здійснення грошової реформи. До неї увійшли радник Президента України з питань макроекономіки А.С.Гальчинський (керівник групи), заступник міністра економіки України А.І.Даниленко, директор департаменту готівково-грошового обігу НБУ Н.В.Дорофеева, начальник відділу Служби безпеки України В.М.Корнієнко, завідувач кафедри банківської справи Київського державного економічного університету, професор А.М.Мороз, професор кафедри банківської справи цього ж вузу М.І.Савлук, заступник Голови Правління Національного банку України В.П.Терпило.

Весь склад робочої групи у цей час працював за містом. При потребі для консультацій запрошували спеціалістів із різних галузей. Підсумки проведеної роботи і підготовлені документи розглядалися у Президента України з участю всіх членів Державної комісії: Прем'єр-міністрів Є.К.Марчука, П.І.Лазаренка (голів державної комісії 1995—1996 років), Голови Національного банку Ук-

раїни В.А.Юшенка (заступник голови комісії), членів комісії — міністра економіки В.М.Гуреєва, міністра фінансів В.М.Короневського, віцепрем'єр-міністра В.М.Пинзеника, міністра Кабінету Міністрів В.П.Пустовойтенка, голови Комісії Верховної Ради з питань фінансів і банківської діяльності В.І.Суслова.

Підрозділи Національного банку України, насамперед департаментів готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофеева, Г.В.Товкач, Г.Ю.Родіонов), бухгалтерського обліку та розрахунків (П.М.Сенищ, В.І.Ричаківська), економічного (Л.В.Воронова), інформатизації (А.С.Савченко), емісійно-кредитного (Н.І.Гребеник), валютного регулювання (Т.А.Важеєвська, М.О.Мельничук), юридичного (В.Л.Кротюк), перевезення цінностей та організації інкасації (В.О.Міщенко, В.М.Сичева, М.П.Карповець), Центрального сховища (П.Н.Дейнега, В.Ф.Закревський), управління банківської безпеки (І.П.Черник), управління справами (В.В.Врублевський) за участі досвідчених спеціалістів територіальних управлінь та науковців розробляли нормативні документи, пов'язані з організаційним забезпеченням проведення грошової реформи в Україні.

Серед найважливіших нормативних актів, розроблених у ході підго-

товки до проведення грошової реформи, були:

- інструкції про пункти обміну карбованців на гривні, про порядок вилучення та утилізації українських карбованців, про порядок перерахування статей балансів банків та обліку операцій установ банків у період обміну карбованців на гривні, про порядок перевірки і зарахування залишків каси підприємств, установ та організацій, заактованих і переданих банкам;

- правила встановлення платоспроможності гривні та монет;

- тимчасові правила інкасації торговельної та іншої грошової виручки на період проведення грошової реформи;

- порядок видачі регіональними управліннями НБУ комерційним банкам гривні й розмінної монети та її зберігання;

- порядок складання і подання регіональними управліннями НБУ оперативної статистичної і бухгалтерської звітності про хід проведення грошової реформи та обміну карбованців на гривні й форми відповідної звітності;

- інструкції про порядок перерахування статей бухгалтерських балансів підприємств, установ і організацій, про порядок перерахування цін, тарифів, зборів, а також окладів, пенсій, стипендій, інших соціальних виплат у зв'язку з введенням в обіг гривні, про порядок перерахування вкладів громадян в установах банків.

Департамент готівково-грошового обігу провів уточнення розрахунків з урахуванням пофакторного аналізу та обґрунтування необхідного рівня деномінації для проведення грошової реформи; уточнення розрахунків щодо потреби в готівці для проведення грошової реформи, структури банкнот і монет у розрізі областей, необхідних для завезення в регіональні управління НБУ; уточнення розрахунків необхідної кількості готівки для завезення в комерційні банки у розрізі областей.

Разом з управлінням перевезення цінностей та організації інкасації

На таких друкарських машинах Україна вперше почала виготовляти власну валюту — карбованці і гривні.
Фото 1996 року.

Центральним сховищем складено графіки і маршрути вивезення в регіональні управління НБУ банкнот і монет; проведено заходи щодо забезпечення транспортними засобами, лічильною технікою, необхідними приміщеннями для проведення грошової реформи. За роки підготовки та здійснення грошової реформи працівники інкасації і перевезення цінностей у співдружності з працівниками МВС перевезли в надзвичайно важких умовах багато тисяч цінних вантажів, не допустивши при цьому надзвичайних ситуацій.

Посилення у 1995 році та першій половині 1996 року стабілізаційних процесів в економіці, суттєве призупинення спаду виробництва, стабілізація курсу українського карбованця щодо іноземних валют, зростання доходів і заощаджень населення створили сприятливі умови для запровадження гривні.

25 серпня 1996 року Президент України з метою сприяння проведенню в країні радикальних ринкових реформ та забезпечення економіки стабільною національною валютою видав Указ “Про грошову реформу в Україні”.

Згідно із цим указом Національному банку було доручено із 2 вересня 1996 року ввести в обіг банкноти вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень і розмінну монету номіналами 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок та припинити емісію українських карбованців.

Відповідно до указу українські карбованці підлягали обміну на гривні за курсом 100 000 карбованців за 1 гривню. Із 2 до 16 вересня 1996 року на території України мала функціонувати у готівковому обігу і гривня, і карбованець, який поступово вилучався з обігу.

Із 2 вересня 1996 року безготівкові розрахунки, а також бухгалтерський облік усіх операцій і складання звітності юридичними особами та іншими суб'єктами господарювання в усіх сферах діяльності здійснювалися лише в гривнях. Виплата заробітної плати, стипендій, пенсій, допомог, інших грошових виплат населенню із цієї дати також проводилася виключно в

гривнях без будь-яких змін її порядку і строків.

На виконання зазначеного указу Президента Голова Національного банку України В.А.Ющенко 26 серпня 1996 року видав наказ, яким зобов'язав заступників Голови і членів Правління НБУ, директорів департаментів, начальників управлінь, керівників регіональних управлінь НБУ, голів правлінь Ощадного банку, Промінвестбанку, банку “Україна”, Укрсоцбанку, банку “Аваль”, Укр-ексімбанку, інших комерційних банків та керівників їх відділень і філій:

— забезпечити технічну готовність спецавтотранспорту і необхідну охорону, найраціональніші маршрути завезення гривні до обмінних пунктів, підприємств, організацій та установ, вивезення до підготовлених сховищ вилучених карбованців. При необхідності оперативно забезпечувати установи комерційних банків та пункти обміну додатковою кількістю гривні, розмінної монети, достатньою для проведення обміну, виплат населенню і безперебійного функціонування підприємств торгівлі та сфери послуг;

— забезпечити схоронність гривні й розмінної монети при транспортуванні та зберіганні. Для супроводження цінностей під час перевезення і при зберіганні на місцях у разі необхідності залучати працівників місцевих органів МВС;

— зберігати гривні та монети, що надходять до установ банків і пунктів обміну, в належно обладнаних сховищах, вогнетривких металевих шафах, сейфах і закритих стелажах;

— здійснювати сортування, перерахування та пакування карбованців, які надходять безпосередньо в каси банків і в пункти обміну, за номіналами для подальшої передачі регіональним управлінням НБУ.

З метою оперативного інформування населення щодо порядку проведення грошової реформи директори відповідних департаментів і начальники управлінь забезпечували систематичну підготовку необхідних матеріалів (статей, консультацій, роз'яснень, повідомлень, виступів

Президент України Леонід Кучма і Голова Національного банку Віктор Ющенко відкривають Фабрику банкнотного паперу в Малині. 1 квітня 1997 року.

спеціалістів) засобами масової інформації.

Протягом усіх днів реформи в Національному банку цілодобово працювала гаряча лінія, де чергували досвідчені спеціалісти, які могли надати ґрунтовні роз'яснення. Найпоширеніші запитання терміново узагальнювалися і відповіді на них електронною поштою негайно надсилалися регіональним управлінням НБУ та комерційним банкам.

Для обміну карбованців на гривні комерційні банки створили 10 320 обмінних пунктів, у тому числі 1 785 — на залізничних станціях, у морських і річкових портах та інших багатолюдних місцях. У цілодобовому режимі, без вихідних днів, трудилися працівники департаменту готівково-грошового обігу, економічного департаменту, департаменту інформатизації, департаменту бухгалтерського обліку і платіжних систем, регіональні управління НБУ, оперативні групи в установах Національного банку і комерційних банків. Електронна пошта НБУ забезпечувала безперебійний зв'язок центру з регіонами.

За період із 2 по 16 вересня 1996 року банківською системою було вилучено з обігу майже 320 трильйонів карбованців, або 94.5 відсотка готівки, що знаходилася в обігу напередодні реформи. Майже дві третини вилучених із обігу карбованців — 199 трильйонів — обміняно насе-

ленню пунктами обміну банків, підприємствами зв'язку та комісіями підприємств. Усього за обміном звернулося 11.2 мільйона чоловік, у тому числі понад 2 мільйони пенсіонерів. Основні обсяги обміну проходили через пункти обміну банків (74 відсотки), а найбільше — через установи Ощадбанку, банку “Україна”, Промінвестбанку, Укрсоцбанку.

Після завершення грошової реформи обмін карбованців на гривні проводився через комерційні банки за рішеннями місцевих держадміністрацій, а із 16 жовтня 1996 року — через регіональні управління НБУ.

Грошова реформа, а точніше функціонування на території України в готівковому обігу українського карбованця, завершилося 16 вересня 1996 року. Обмін же старої валюти на нову ще не раз продовжувався відповідними постановами Національного банку України — до 29 грудня 2000 року.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ТА УТИЛІЗАЦІЯ КАРБОВАНЦІВ

Настав час проінвентаризувати й утилізувати вилучені карбованці. Для цього Державна комісія з проведення в Україні грошової реформи 18 листопада 1996 року прийняла Постанову “Про заходи щодо інвентаризації та утилізації українських карбованців”. Цією постановою затверджено склад Міжвідомчої комісії (Терпило В.П. — заступник Голови Правління НБУ, голова комісії, Литвин А.В. — заступник міністра фінансів України, заступник голови комісії, члени комісії — Кальник В.М. — заступник міністра економіки України, Бородіч Л.В. — заступник міністра внутрішніх справ України, Беляєв А.М. — заступник голови Служби безпеки України, Шитря О.І. — заступник голови Державної податкової адміністрації України, Хлус А.С. — заступник начальника Державної контрольно-ревізійної служби, Савченко І.П. — старший консультант управління з питань економіки Адміністрації Президента України, Магда І.І. — народний депутат України, Комісія з питань фінансів і

банківської діяльності). Постановою затверджено також порядок інвентаризації та утилізації вилучених з обігу українських карбованців.

Національним банком і Міжвідомчою комісією аналогічні регіональні комісії створено в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. До складу комісії залучено представників місцевих фінансових органів, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Державної контрольно-ревізійної служби.

Державна комісія з проведення в Україні грошової реформи доручила Національному банку разом із Міжвідомчою комісією в місячний термін визначити підприємства, на яких проводитиметься утилізація карбованців, та регіональні управління Національного банку, з яких відправлятимуться карбованці для утилізації, провести до 2 січня 1997 року інвентаризацію і підготовку до утилізації вилучених карбованців.

Постановою Правління НБУ від 22 листопада 1996 року “Про заходи щодо інвентаризації та утилізації українських карбованців” Національним банком з участю Кримського республіканського, обласних, по місту Києву і Київській області управлінь НБУ були визначені підприємства, на які доставлятимуться карбованці для утилізації, та їх потужність. Центральному сховищу разом із департаментами готівково-грошового обігу, бухгалтерського обліку та розрахунків, управлінням внутрішніх ревізій доручено створити в Центральному сховищі НБУ комісію щодо приймання від регіональних управлінь карбованців номіналами 200 000 — 1 000 000 карбованців, їх контрольне перерахування та утилізацію на потужних швидкодіючих системах CDS-300 виробництва Нідерландської фірми “Кюстерс”.

Управлінню перевезення цінностей та організації інкасації доручено забезпечити доставку вилучених карбованців для перерахування й утилізації автомобільним і залізничним транспортом.

Крім Центрального сховища, до утилізації карбованців були залучені Київський паперово-картонажний комбінат (управління НБУ по м. Києву і Київській області, Кіровоградське, Полтавське, Сумське, Херсонське, Черкаське, Чернігівське, Вінницьке управління НБУ), Жидачівський целюлозно-паперовий комбінат (Львівське, Івано-Франківське, Тернопільське, Хмельницьке, Чернівецьке управління НБУ), Житомирська паперова фабрика (Житомирське управління НБУ), Донецький металургійний завод (Донецьке управління НБУ), Нижньодніпровський трубний завод (Дніпропетровське управління НБУ), Рубежанський картонажно-гарний

Сувенірна продукція, виготовлена з подрібнених купонів 1992–1995 років випуску.

комбінат (Луганське управління НБУ), Харківський тракторний завод (Харківське управління НБУ).

Відповідно до рішення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи утилізація карбованців була розпочата 26 березня 1997 року і тривала до повного завершення обміну карбованців на гривні.

За станом на початок березня 1997 року, після проведення інвентаризації, у сховищах НБУ знаходилось 2 203 млн. штук банкнот карбованців на суму 498 трлн. крб. загаль-

ною вагою 1 671 тонна, з них у регіональних управліннях — 822 млн. штук на суму 51 трлн. крб. вагою 623 тонни і в Центральному сховищі — 952 млн. штук на суму 420 трлн. крб. вагою 746 тонн. Для зберігання карбованців у регіонах Національний банк залучив 71 власне сховище й орендував додатково 33 сховища у комерційних банків та інших структур. В орендованих сховищах зберігалася майже третина карбованців, що знаходилися в регіональних управліннях НБУ.

Це було продовження напруженої і дуже відповідальної роботи працівників Центрального сховища, департаменту перевезення цінностей та організації інкасації, регіональних управлінь, департаментів готівково-грошового обігу, бухгалтерського обліку і розрахунків, членів Міжвідомчої комісії з інвентаризації та утилізації вилучених з обігу карбованців.

ПІДСУМКИ ГРОШОВОЇ РЕФОРМИ

Головними завданнями, які вирішила грошова реформа, були:

- заміна тимчасової грошової одиниці — українського карбованця — на національну валюту — гривню;
- зміна масштабу цін;
- створення стабільної грошової системи та перетворення грошей у важливий стимулюючий фактор еко-

Голова Правління НБУ В.А.Ющенко вручає заступнику Голови Правління НБУ В.П.Терпило відзнаку Президента — орден “За заслуги” III ступеня.

номічного і соціального розвитку.

Це сприяло закріпленню фінансової стабільності, яка склалася напередодні грошової реформи, прискоренню розрахунків, залученню в банківську систему надлишків готівки, забезпеченню стабільності грошей.

В Україні вперше проведено цивілізовану неконфіскаційну грошову реформу, забезпечено недоторканність наявних у населення грошових заощаджень.

Вибір прозорого варіанта і безконфіскаційного типу грошової реформи був зумовлений необхідністю:

Заступник Голови Правління НБУ В.П.Терпило під час відвідування цеху карбування пам'ятних монет.

— забезпечення повної довіри населення до нової національної валюти, а відтак і довіри до політики уряду та здійснюваних ним економічних реформ;

— утримання стабільності на грошовому, споживчому і валютному ринках України;

— запобігання спекулятивним операціям при обміні карбованців на гривні.

Грошова реформа в Україні проводилася з оптимальними зручностями для населення і без значних соціальних конфліктів. У період її проведення населення та гості нашої країни могли вільно розпоряджатися наявними карбованцями — купувати товари, оплачувати всі види послуг, розмішувати на вклади в банки, здійснювати інші платежі та при бажанні обмінювати карбованці на гривні.

Головним досягненням реформи було те, що вдалося утримати стабільність на грошовому, споживчому і валютному ринках. Прогнози щодо результатів реформи, розроблені урядом і Національним банком України, цілковито справдилися.

Тривалий час вдавалося утримувати інфляцію у прогнозованих параметрах, за винятком 1998 року, коли падіння гривні значною мірою було зумовлене зовнішніми факторами.

Проведення грошової реформи прискорило рух грошей, зросли об-

Прес-конференція, присвячена п'ятій річниці введення в обіг першої вітчизняної ювілейної монети.

На фото зліва направо: генеральний директор Банкотно-монетного двору НБУ Р.В.Арешкович, радник Голови НБУ В.П.Терпило, перший заступник Голови НБУ А.В.Шаповалов. 12 травня 2000 року.

сяги надходжень на рахунки в банках, збільшилися обсяги заощаджень населення, що свідчило про довіру людей до національної валюти.

Зарубіжні аналітики вітали здійснення грошової реформи у нашій державі, розцінюючи введення в обіг гривні як свідчення початку стабілізації української економіки і впевненості у її майбутньому.

Десять років, що минули із часу проведення грошової реформи, переконливо засвідчили: спираючись на стабільну валюту, Україна досягла значних успіхів у піднесенні економіки. Зростає добробут населення. Зміцнюється міжнародний авторитет. У цьому році Євросоюз і Сполучені штати Америки визнали Україну країною із ринковою економікою. Підходить до завершення процес вступу нашої країни до Світової організації торгівлі. Зростають обсяги іноземних інвестицій у розвиток української економіки.

**ВІДЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНИМИ
НАГОРОДАМИ ПРАЦІВНИКІВ НБУ,
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ,
ІНШИХ УСТАНОВ**

Указами Президента України за значний особистий внесок у становлення і розвиток банківської системи України, розробку Концепції та організоване проведення грошової

реформи Голова Національного банку України В.А.Ющенко нагороджений Почесною відзнакою Президента України і йому присвоєно почесне звання “Заслужений економіст України”. За заслуги у розвитку банківської системи України, особистий внесок у розробку Концепції і забезпечення організованого проведення грошової реформи в країні відзнакою Президента України — орденом “За заслуги” III ступеня нагороджено заступника Голови НБУ В.П.Терпила, почесне звання “Заслужений економіст України” присвоєно: директору Центрального сховища П.Н.Дейнезі, начальнику Операційного управління НБУ В.Д.Щуцькому, начальнику Чернівецького обласного управління НБУ О.П.Кубляк, начальнику Харківського обласного управління НБУ М.Ф.Перешибкіну, директору банку “Україна” по Івано-Франківській області І.М.Данилкіну, начальнику Донецького управління Ошадного банку України В.М.Дубініній, заступнику голови правління Промінвестбанку України — начальнику Донецького головного регіонального управління Д.С.Масловії, голові правління АКБ “Укрсоцбанк” М.І.Носу, голові правління акціонерного поштово-пенсійного банку “Аваль” Ф.І.Шпигу.

За розробку нормативно-правової бази, запровадження електронних міжбанківських розрахунків та сучасних банківських технологій, що сприяло успішному проведенню грошової реформи, почесне звання “Заслужений економіст України” присвоєно: першому заступнику Голови Правління НБУ В.С.Стельмаху, директорам департаментів НБУ Л.В.Вороновій, Н.І.Гребенік, Н.В.Дорофєєвій, А.С.Савченку, головному бухгалтеру НБУ В.М.Кравцю, начальнику Центральної розрахункової палати І.М.Ковалою, начальнику Чернігівського обласного управління НБУ М.П.Сніжку, начальнику управління НБУ по м.Києву і Київській області О.М.Сорокіну, начальнику Житомирського обласного управління НБУ К.М.Степурі, началь-

нику Запорізького управління НБУ О.М.Толстому, заступнику начальника управління департаменту готівково-грошового обігу Г.В.Товкач, раднику департаменту бухгалтерського обліку НБУ В.П.Кожевніковій.

За будівництво та створення сучасної матеріально-технічної бази виробництва національної валюти відзнакою Президента України — орденом “За заслуги” III ступеня нагороджено заступника Голови НБУ Р.В.Арешковича, присвоєно почесне звання “Заслужений економіст України” заступнику Голови Правління НБУ О.О.Веселовському, директорам департаментів НБУ М.В.Ільїну, О.М.Кандибці; “Заслужений працівник промисловості України” — генеральному директору Банкотно-монетного двору А.Д.Кришаню, начальнику управління НБУ В.І.Прохорчуку та наладнику Фабрики банкнотного паперу Ю.П.Войтенку; “Заслужений будівельник України” — начальнику управління капітального будівництва НБУ С.В.Сарані, заступнику начальника цього управління Є.С.Карякіну та групі будівельників.

Після перенесення з міста Луганська, модернізації та створення в місті Києві сучасного Монетного двору з новітніми обладнанням і технологіями з виробництва розмірних монет і державних нагород, пам'ятних і ювілейних монет із золота та срібла указом Президента за вагомий особистий внесок у створення вітчизняного монетного виробництва, високий професіоналізм присвоєно почесні звання: “Заслужений економіст України” — заступнику Голови НБУ В.П.Терпило; “Заслужений юрист України” — директору юридичного департаменту НБУ В.Л.Кротюку; “Заслужений працівник промисловості України” — начальникам цехів Монетного двору В.В.Блощаненку та А.В.Мазепі, граверу Монетного двору І.П.Матвєєву; “Заслужений будівельник України” — генеральному директорові акціонерного товариства “Інвестбуд-ІІ” компанії “Київінвестбуд” В.К.Сімакіну.

Ніна Дорофєєва

Директор департаменту готівково-грошового обігу Національного банку України. Кандидат економічних наук

Запровадженню гривні передував окремий етап, упродовж якого в обігу перебувала тимчасова грошова одиниця — купонокарбованець.

Оптимістичні прогнози щодо нашої реформи повністю справдилися

Напередодні святкування хоча й скромної, але все ж таки “круглої” дати — 10-ї річниці проведення грошової реформи в Україні — хочеться згадати основні віхи нелегкого шляху творення грошової одиниці нашої держави.

Незалежна Україна починала свій шлях у світ, як кажуть, “із мінусової позначки” — не маючи ані власної монетарної політики, ані банківської системи, ані нормальних економічних відносин. Тому втілення в життя такого важливого загальнонаціонального заходу в економіці країни, як грошова реформа та запровадження власної національної валюти потребувало величезної за масштабами методологічної та організаційної роботи.

Практично відразу після проголошення державної незалежності України політичне керівництво країни взяло принциповий курс на створення власної стабільної національної валюти. Це знайшло своє відображення зокрема в Декларації про державний суверенітет України (1990 рік) та Законі України “Про економічну самостійність Української РСР” (1990 рік), де наголошувалося на необхідності запровадження в Україні власної грошової одиниці як одного з найважливіших атрибутів незалежної держави.

У цей же період, у листопаді 1990 року, Верховна Рада України схвалила Концепцію переходу до ринкової економіки, в якій уведення в обіг національної грошової одиниці розглядалось як першооснова. Поняття “гривня” як національна грошова одиниця України в офіційних документах уперше з’явилося в жовтні 1991 року. Цим документом стали прийняті тоді “Основні напрями

національної економічної політики в умовах незалежності”.

14 листопада 1991 року Президія Верховної Ради України схвалила Постанову “Про національну валюту в Україні”, в якій було викладено низку доручень Національному банку України щодо розроблення механізму її запровадження. 10 грудня 1991 року прийнято Постанову Президії Верховної Ради України “Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України”, згідно з якою цією одиницею було остаточно затверджено гривню. У березні 1992 року схвалено Постанову “Про розмінну монету України”, якою стала копійка.

Як бачимо, з перших кроків по шляху державної незалежності наша країна твердо заявила про намір запровадити в обіг власні гроші й розпочала створення необхідного законодавчого забезпечення.

Та, як показало життя, обраний шлях виявився складнішим, ніж очікувалося. Тож запровадженню гривні передував окремий етап, упродовж якого в обігу перебувала тимчасова грошова одиниця — купонокарбованець.

Незахищеність власного споживчого ринку за умов лібералізації цін у Росії, наростаюча нестача рублевої готівки для виплати заробітної плати, пенсій, стипендій тощо загрожували суверенітету молодій державі і спонукали до запровадження негайних радикальних заходів, спрямованих на вирішення назрілих проблем. Тож уведення в обіг (у січні 1992 року — в безготівковий, а з листопада того ж року — і в готівковий) тимчасової грошової одиниці — купонокарбованця, який став на певний час єдиним

платіжним засобом, було необхідним кроком для подолання інфляції, формування незалежної економіки й національної грошової системи.

Спершу планувався паралельний обіг купонокарбованців і рублів. За таких умов частка виплати всіх видів доходів населення у новій грошовій одиниці мала збільшуватися поступово (відповідно до наповнення товарного ринку). Передбачалося також, що поетапне запровадження в обіг купонокарбованців забезпечить їм не лише достатню купівельну спроможність, а й певні конкурентні переваги порівняно з російським рублем.

Поступово купонокарбованець (незважаючи на свій тимчасовий статус) набув усіх ознак звичайної грошової одиниці, однак і ввібрав увесь негативний потенціал економічних проблем перехідного періоду: зростання дефіциту бюджету, гіперінфляцію, знецінення національної валюти.

З метою подолання цих негативних чинників Президент, уряд, Національний банк України запровадили із жовтня 1994 року дієву програму антиінфляційних заходів, спрямовану на посилення стабілізаційних процесів в економіці та фінансах, що вже в середині 1996 року значно поліпшило стан економіки країни, а саме:

— істотно уповільнилася інфляція (її рівень у лютому 1996 року становив 21.2% , а в липні того ж року — 0.1%);

— ціни на продовольчі товари за серпень знизилися на 1.7%, а на непродовольчі — зросли лише на 0.8%;

— уповільнилися темпи зменшення обсягів промислового виробництва та валового внутрішнього продукту (за січень — серпень 1995 року темпи спаду виробництва становили 14.1%, за відповідний період 1996 року — 3.7%, темпи зменшення обсягів валового внутрішнього продукту за зазначений період знизилися з 12.4% до 9.5%);

— зміцнів курс національної валюти (напередодні реформи курс

українського карбованця становив 176.1 тис. крб./1 долар США, що разом зі зниженням рівня інфляції забезпечило фінансову стабілізацію в країні);

— зросли доходи та заощадження населення (грошові доходи в липні 1996 року порівняно із червнем підвищилися на 26%);

— поліпшилися результати зовнішньоекономічної діяльності (експорт товарів та послуг за перше півріччя 1996 року порівняно з відповідним періодом 1995 року зріс на 30.6%, імпорт — на 27.3%, що забезпечило зменшення на 2.3% від'ємного сальдо поточного рахунку платіжного балансу України).

Реалізація цієї політики та поліпшення макроекономічної ситуації в Україні забезпечили необхідні умови для проведення у вересні 1996 року грошової реформи і запровадження гривні. Створення повноцінної грошової системи повинно було закріпити й розвинути стабілізаційні процеси в економіці.

Для забезпечення організації й координації підготовчої роботи з проведення грошової реформи указом Президента України було створено Державну комісію з її проведення та відповідну робочу групу, до складу яких увійшли і представники Національного банку України.

Слід зазначити, що в ході реалізації заходів щодо підготовки до реформи Національний банк брав активну участь у розробленні відповідних законодавчих та нормативних документів, якими було визначено порядок проведення грошової реформи, механізм запровадження в грошовий обіг гривні та вилучення з обігу карбованців, організаційні заходи щодо обміну карбованців на гривні, перерахування балансів банків у гривні тощо (серед цих документів, зокрема, “Інструкція про порядок обміну українських карбованців на гривні в пунктах обміну та на підприємствах, в установах і організаціях”, Тимчасові правила інкасації торговельної та іншої грошової виручки на період проведення грошової реформи).

У процесі розроблення нормативно-правової бази було узагальнено досвід проведення грошової реформи у таких країнах, як Литва, Естонія, Латвія, Бразилія, Аргентина, Німеччина та в багатьох інших. Спираючись на цей досвід, робоча група ґрунтовно проаналізувала всі аспекти створення в Україні необхідних економічних, соціальних, організаційних і технічних передумов для проведення грошової реформи, визначила оптимальні терміни запровадження гривні, розробила методи вилучення купонокарбованців з обігу, зробила попередню оцінку основних позитивних і негативних наслідків реформи. Особливо важливо було уникнути помилок, допущених в окремих країнах (зокрема країнах Латинської Америки, в Албанії, Румунії, Польщі), де реформа набувала ступеневого (поетапного), затяжного характеру.

У процесі підготовки грошової реформи необхідно було оперативно вирішити й такі питання, як визначення й обґрунтування рівня деномінації при обміні купонокарбованців на гривні, розрахувати потреби у готівці для проведення грошової реформи і завезення її в територіальні управління Національного банку та установи банків, складання графіків і маршрутів щодо перевезення готівки, створення необхідних технічних умов і додаткових площ для зберігання грошей.

Міжнародна науково-практична конференція “Грошові реформи в зарубіжних країнах: досвід та уроки для України”. Київ, травень 1996 року.

Національний банк розробив два варіанти розрахунків рівня деномінації — 10 000 : 1 і 100 000 : 1. При цьому враховувалися п'ять основних факторів, що впливають на його формування: рівень заробітної плати і пенсій, курс національної валюти щодо іноземних валют, рівень цін на товари і послуги, купюрний склад банкнот гривні і розмінних монет, вартість металу в монетах.

У результаті аналізу всіх складових було обрано рівень деномінації українського карбованця щодо гривні як 100 000 : 1. За такого варіанта разом із банкнотами гривні забезпечувалося функціонування у готівковому обігу й розмінних монет. Рівень цін на товари наблизився до рівня цін 1990 року, щоправда рівень зарплат і пенсій виявився значно нижчим. За обраного рівня деномінації гривня ставала дуже сильною відносно іноземної валюти (1.76 грн. = 1 долару США), що теж сприяло підвищенню довіри до нової національної валюти.

З метою забезпечення подальшої стабільності вітчизняної валюти Національним банком України було розроблено заходи у монетарній сфері, якими передбачалися подальше зниження рівня інфляції, стабілізація валютного курсу, незалежність емісійної політики НБУ, запровадження кредитних аукці-

онів, перехід до політики позитивних процентних ставок, залучення готівкових заощаджень населення в процесі проведення реформи на вклади в банках тощо.

Національним банком України у 1992—1993 роках було розпочато роботу щодо створення власної виробничої бази для друкування банкнот гривні і карбування розмінних монет. Поки вона будувалася, виробництво банкнот і монет було замовлене за кордоном. Банкноти номіналами 1, 2, 5, 10 і 20 гривень друкувала фірма “Кенедіен банкнот лімітед,” а номіналами 50, 100 і 200 гривень — фірма “Томас делярю”. Після введення в дію у 1994 році Банкнотної фабрики банкноти гривні друкуються лише на підприємствах Національного банку. Розмінні монети номіналами 1, 2, 5 копійок із нержавіючої сталі спочатку виготовлялися в Італії, а монети номіналами 10, 25, 50 копійок із мідно-нікелевого сплаву — на Луганському верстатобудівному заводі і частково — в Італії. Із 1998 року розмінні монети виготовляються лише на Монетному дворі Національного банку України. Всього до 1996 року було виготовлено приблизно 3.6 млрд. штук банкнот і 3.1 млрд. штук монет, що зі значним запасом забезпечувало потреби у готівці для проведення грошової реформи.

Одним із важливих і складних організаційних питань була підготовка до проведення населенням обміну карбованців на гривні. Враховуючи обмежений термін щодо паралельного обігу українських карбованців і гривні, важливо було раціонально розподілити потоки людей між різними установами, які проводять обмін карбованців на гривні з тим, щоб мінімізувати черги і соціальні конфлікти. Національний банк України здійснив розрахунки і визначив три основні напрями обміну: через підприємства та установи — для працюючих, через підприємства зв'язку — для пенсіонерів і через установи банків — для всіх інших громадян. Реалізація саме такої стра-

тегії дала змогу провести обмін організовано.

25 серпня 1996 року Президент України підписав Указ “Про грошову реформу в Україні”, яким з метою сприяння проведенню радикальних ринкових реформ, забезпечення економіки стабільною національною валютою та відповідно до статей 99 і 102 Конституції України постановив:

1. Із 2 вересня 1996 року ввести в обіг нову грошову одиницю — гривню: банкноти номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 гривень та розмінну монету номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок;

2. З введенням гривні припинити емісію українського карбованця і встановити термін паралельного використання в готівковому обігу купонок карбованця та гривні з 2 по 16 вересня 1996 року;

3. Здійснювати обмін українських карбованців на гривні за курсом 100 000 карбованців за 1 гривню. При цьому суми до 100 мільйонів українських карбованців обмінюються населенню на гривню готівкою, понад 100 мільйонів українських карбованців — зраховуються на вклади в банках із правом їх вільного використання у гривнях;

4. Перерахувати залишки карбованцевих коштів на банківських рахунках, ціни, тарифи, а також заробітну плату, пенсії та інші соціальні виплати, активи і пасиви балансів, страхові поліси, цінні папери, укладені угоди у гривні за встановленим співвідношенням обміну українського карбованця до гривні без будь-яких обмежень, вилучень і конфіскацій;

5. Національному банку України визначити офіційний валютний (обмінний) курс гривні, виходячи з валютного (обмінного) курсу українського карбованця, що діяв напередодні початку проведення грошової реформи, та курсу обміну українського карбованця на гривню (відповідно це 1.76 коп. = 1 долару США).

Для успішного проведення реформи було створено розгалужену мережу обмінних пунктів комер-

В окремі дні на спорудженні Банкнотної фабрики працювало до тисячі чоловік. Усього через два роки після початку будівництва на підприємстві було виготовлено першу партію гривень.

Ці аркуші із щойно віддрукованими банкнотами ще пахнуть друкарською фарбою.

ційних банків, загальна кількість яких становила 10 320, у тому числі 1.8 тис. таких пунктів відкрили на залізничних станціях, в аеропортах та інших багатолюдних місцях. Для обслуговування пенсіонерів було залучено понад 14 тисяч підприємств зв'язку. Крім того, на підприємствах, в установах та організаціях функціонувало приблизно 92 тисячі комісій з обміну.

Після 16 вересня 1996 року приймання карбованців за всіма видами розрахунків було повністю припинено і єдиним законним засобом платежу на території України стала гривня. Протягом реформи банківською системою було вилучено 97% емітованих до реформи карбованців (327.9 трлн. крб.). За цей же період Національний банк України ввів у готівковий обіг банкноти гривні на суму понад 3.1 млрд. грн. Для повнішого врахування інтересів пересічних громадян України, в яких за-

лишилася не обмінною певна сума карбованців, навіть після офіційного завершення обміну карбованців на гривні він практично тривав ще майже 4 роки (такий обмін здійснювався територіальними управліннями НБУ), і за цей період за обміном звернулося понад 356 тис. осіб, а сума пред'явлених до обміну карбованців досягла 136.6 млн. грн.

Вибір прозорого варіанта і неконфіскаційного типу грошової реформи був зумовлений необхідністю забезпечення повної довіри населення до нової національної валюти, намаганням не допустити інфляційного сплеску та поширення спекулятивних операцій під час обміну карбованців на гривні, прагненням створити прийнятний соціальний клімат та не допустити великої психологічної і соціальної напруги в суспільстві у зв'язку з проведенням грошової реформи.

Такий відкритий неконфіскаційний характер реформи не лише дав змогу виконати її основні завдання (переведення грошової системи України, в тому числі і безготівкових розрахунків, на повноцінну національну валюту — гривню, здійснення у грошовому обігу в найкоротший термін повної заміни грошових знаків, зміна масштабу цін, створення стабільної грошової системи), а й показав усьому світу, що Україна не пішла шляхом зрівнялівки як способу регулювання відносин між державою та її народом, тим самим посиливши довіру світової спільноти, у тому числі й іноземних інвесторів, до нашої країни.

Грошова реформа була покликана сприяти закріпленню фінансової стабільності, прискоренню розрахунків, залученню готівки до банківської системи, забезпеченню стабілізації курсу національної валюти щодо іноземних валют.

Важливим позитивним результатом реформи є те, що вдалося утримати стабільність на грошовому, споживчому і валютному ринках та створити умови для прискорення подальшого реформування економіки. Так, наприклад, темпи інфля-

Пам'ятна дошка в друкарському цеху Банкнотної фабрики НБУ.

ції до кінця 1996 року постійно знижувалися (з 2.0% у вересні до 0.9% у грудні), курс гривні щодо іноземних валют тривалий час був стабільним (на рівні 176 гривень за 100 доларів США, який склався напередодні реформи).

Період, що минув після запровадження національної валюти, характеризувався складними процесами в економічному житті країни, спрямованими на утримання фінансової стабілізації, забезпечення внутрішньої стабільності гривні і закріплення позитивних результатів, досягнутих грошовою реформою, у процесі якої були виконані всі завдання, поставлені перед нею, а оптимістичні прогнози щодо її наслідків і результатів повністю виправдалися. Запровадження повноцінної національної валюти, забезпечення її стабільності зміцнило довіру суб'єктів господарювання і населення до грошової системи України і стало важливим фактором продовження економічних реформ, залучення населення до виконання ним ролі головного інвестора економічного розвитку країни.

Так, за пореформений період внутрішній валовий продукт зріс із 81.5 млрд. грн. у 1996 році до 424.7 млрд. грн. у 2005 році, тобто більш як у 5.1 раза, обсяги промислової продукції зросли у 4 рази, а продукції сільського господарства — у 3 рази, інфляція в Україні 2005 року знизилася до 10.3%, експорт товарів і послуг зріс у 2 рази.

Темпи зростання готівки в обігу уповільнилися. Якщо її питома вага у грошовій масі 1996 року становила

43.1%, то 2005-го — 31%. Знизився і рівень осідання готівки в обігу. Так, напередодні реформи (у 1995 році) цей показник сягав 8.6%, а 2005 року — 4.6%.

За період із 1996 по 2005 рік вклади суб'єктів господарювання та фізичних осіб в установах банків зросли у 25.8 раза. Чисті активи українських банків за 2005 рік збільшилися на 59.2% і досягли 213.9 млрд. грн. (у 2004 році цей показник зріс лише на 34.2%). Такому збільшенню, поряд з іншими факторами, сприяло нарощування обсягів роздрібного кредитування. За даними Національного банку, обсяг кредитів, наданих фізичним особам, лише за четвертий квартал 2005 року зріс на 21.2% — з 26.14 млрд. грн. до 33.16 млрд. грн.

Необхідно також зазначити, що за пореформений період створено необхідну сучасну законодавчу та методологічно-нормативну базу, яка регулює обіг готівки в Україні, зокрема, прийнято закони “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”, “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”, “Інструкцію про касові операції в банках України”, Положення “Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні”, “Інструкцію з організації емісійно-касової роботи в системі Національного банку України”, “Інструкцію про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних монет України, іншої нумізматичної продукції” та багато інших нормативно-правових документів.

Серед здобутків, якими б могла пишатися кожна країна, — введення в дію одного з найсучасніших у світі виробничих комплексів із виготовлення грошей.

Нині потужності Банкнотної фабрики дають змогу виготовляти до 2 млрд. штук банкнот за рік. Це забезпечує не лише внутрішні потре-

би України, а й дає можливість виконувати замовлення інших держав. Фабрика банкнотного паперу може виготовити за рік 2 100 тонн високоякісного та захищеного банкнотного паперу з сучасними елементами захисту. Високотехнологічні процеси, запроваджені у виробництві, дають змогу постійно вдосконалювати дизайн та захист банкнот. Так, з метою введення сучасних елементів захисту й удосконалення дизайну банкнот України Національним банком України протягом 2003—2006 років введено в обіг банкноти номіналами 1, 2, 5, 10, 20, 50 та 100 гривень нового зразка. Порівняно з банкнотами зразків 1992—1994 років у банкнотах нового покоління застосовано аналогічні елементи захисту, більшість яких із метою ускладнення підробки вдосконалено, а також нові — тонований папір, світлий елемент водяного знака, збільшений високоякісний водяний знак (портрет), захисні волокна двоколірної флуоресценції, вищий рельєф окремих зображень способом металографського друку тощо.

Створений на найсучаснішому науково-технічному рівні Монетний двір став гордістю не тільки Національного банку, а й України в цілому. З його введенням у дію Націо-

нальний банк повністю припинив розмішувати замовлення на виготовлення пам'ятних і ювілейних монет на зарубіжних монетних дворах. Нині продукція Монетного двору гідно представляє Україну на міжнародних нумізматичних форумах, пропагуючи історію і сьогодення України в пам'ятних і ювілейних монетах.

***

Грошову реформу в Україні проведено на засадах безумовного виконання державою всіх прийнятих зобов'язань, що обумовило її неконфіскаційний характер і максимальну прозорість. Отриманий банківською системою за результатами грошової реформи великий кредит довіри суб'єктів господарювання і населення, підкріплений послідовною грошовою політикою Національного банку, спрямованою на створення сучасного ринку національних грошей, значною мірою обумовив економічний розвиток країни в подальші роки. Грошова реформа в Україні залишається надзвичайною подією для нашої держави і Національного банку за останнє 15-річчя, в результаті якої було створено один із невід'ємних символів державності і незалежності — власну національну валюту.

Банкнотна фабрика НБУ. Автоматична лінія обробки банкнот “Кутпак II”.

Одна з яскравих сторінок історії України

У вересні 1996 року здійснилися закріплені Конституцією України сподівання українського народу мати національну грошову одиницю — один із найважливіших атрибутів державності. Згідно з Указом Президента від 25 серпня 1996 року “Про грошову реформу в Україні”, починаючи з 2 вересня 1996 року Національний банк України ввів у обіг гривню, котра за свою історію втретє розпочала шлях землями України як національна грошова одиниця.

Грошова реформа 1996 року — одна з яскравих сторінок історії України. Ця державотворча дія була другим етапом створення самостійної грошової системи, розпочатої наприкінці 1992 року, коли згідно з указом Президента України на території країни з листопада було припинено функціонування рубля — грошової одиниці СРСР — і в безготівковий обіг уведено тимчасову грошову одиницю — український карбованець. Готівковий обіг забезпечував купон Національного банку України. Це стало базою для подальшого поглиблення процесу створення повноцінної грошової системи нашої держави.

Не зупинятимуся на аналізі економічної ситуації, що передувала грошовій реформі, та її впливу на фінансову стабільність у державі. Скажу лише, що реформа 1996 року була своєчасним і адекватним політичним та економічним інструментом формування фінансової передумови економічного зростання. Деякі політики, експерти, науковці намагалися довести, що комплексну грошову реформу з уведенням в обіг національної грошової одиниці слід було здійснювати в перші роки незалежності України. Спираючись на світовий досвід грошових реформ під час економічних і суспільних криз, вони стверджували, що будь-яка, навіть незграбна, грошова реформа сама по собі вже є антиінфляційним фактором. Цього ніхто не заперечує. Але одна справа провадити грошову реформу в країні, яка існує давно, має всі атрибути державності, розвинуту ринкову інфраструктуру, банківську й грошову системи, і зовсім

інша — здійснювати її у період трансформації адміністративно-командної системи господарювання в ринкову, в умовах жорсткого (за інерцією) державного контролю, зволікань і непослідовних дій щодо визначення пріоритетів розвитку та суперечливих політичних, економічних, правових і соціальних явищ.

Наша економіка й суспільство загалом притримувалися поетапного здійснення грошової реформи, адже варіант “шокової терапії” в реформуванні економіки було визнано неприйнятним для України.

Національний банк України до 1996 року вважав, що за браком керованості економічними процесами в державі поспішне введення повноцінної грошової одиниці є передчасним і неминуче призведе до швидкого знецінення гривні, поглиблення дестабілізації з усіма наслідками розбалансованості грошово-кредитного й валютного ринків, державних фінансів та економіки в цілому, до ще більшого падіння життєвого рівня населення України.

Часовий лаг у чотири роки між першим і другим етапами становлення грошової системи (з 1992-го по 1996 рік) дав змогу досягти стабілізації економічних процесів. Неминучий в умовах економічних перетворень інфляційний потенціал, що сягав в Україні гіперінфляційного рівня (10 156% у 1993 році), якого в мирний час не знала жодна країна світу, вичерпав себе на тимчасовій грошовій одиниці — українському карбованці. Введена в 1996 році гривня отримала економічне підґрунтя бути стабільною.

Вибір безконфіскаційного типу реформи та часу її проведення був вдалим і приніс очікуваний результат. Саме 1996 рік і саме вересень були найсприятливішими для введення гривні як з економічної, так і з соціальної і технічної точок зору. Адекватні ситуації і терміни проведення грошової реформи — 15 днів.

Зупинюся на інформаційному забезпеченні керівництва Національного

Лідія Воронова

Директор економічного департаменту Національного банку України у 1995—2001 рр.
Заслужений економіст України

Міжнародна науково-практична конференція “Грошові реформи в зарубіжних країнах: досвід та уроки для України”.
Друга ліворуч — Лідія Воронова.
Київ, травень 1996 року.

банку України та Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи.

Інформацію, що надавалася засобами електронного зв'язку, остаточно опрацьовували два департаменти НБУ: готівково-грошового обігу та економічний. Кожен із них розробляв свою структуру статистичних та аналітичних показників згідно зі своїми функціональними обов'язками (це не було дублюванням), але загальні обсяги введення в обіг гривні та виведення з обігу купонокарбованців мали збігатися в усіх визначених зрізах (у зрізі областей, банків, підприємств зв'язку, комісій підприємств, каналів введення в обіг і повернення готівки тощо).

Ми досягли ідентичності інформації за рахунок того, що обидва департаменти одночасно, хвилина в хвилину, призупиняли прийом даних від територіальних управлінь і розпочинали їх опрацювання та групування за відповідними показниками з огляду на специфіку департаменту. Якби такої координації не було, кожен із департаментів видавав би свою, незіставлювану щодо загальних обсягів інформацію. Наголошую: ідеться не про підтасовування, а про вибір єдиної для обох департаментів точки відліку, яка щодня, залежно від того, коли отримано інформацію з усіх областей та міста Києва, визначалася директорами департаментів. Адже величезний обсяг даних про хід реформи передавався засобами електронного зв'язку цілодобово, безперервним потоком. Кожної наступної хвилини інформація змінювалася. Ідеться не лише про інформацію за той чи інший конкретний день реформи, а й різноманітні виправлення, які вносили банки, підприємства зв'язку та регіональні управління за той день, коли було надано неточні дані, а також за кожен наступний день наростаючим підсумком за всіма визначеними показниками.

Узагальнену статистичну та аналітичну інформацію обсягом понад 15 сторінок готували щоденно (як правило, о другій годині ночі), і вона була основою для оперативного прийняття управлінських рішень, спрямованих на зведення до мінімуму будь-яких складнощів, що виникали в ході реформи.

Не обійшлося й без пригод. Пригадую, як усі ми — від керівництва банку до тих, хто мав безпосередній стосунок до проведення грошової реформи, — 2

вересня з нетерпінням і великим хвилюванням чекали від регіональних управлінь НБУ першу інформацію про обсяги вилучення з готівкового обігу купонокарбованців та введеної в обіг гривні. Із 2 вересня дані до відповідних підрозділів центрального апарату НБУ мали надходити щоденно за жорстким графіком, виписаним погодинно для кожного рівня їх узагальнення, починаючи з обмінного пункту (їх було понад 10 тисяч) банку, підприємства зв'язку та регіонального управління НБУ, з обов'язковим їх опрацюванням у Києві того ж дня. Наприкінці робочого дня 2 вересня надійшла перша інформація від більшості областей. Під час її аналізу ми звернули увагу на величезні розбіжності в обсягах вилучених купонокарбованців порівняно з обсягами введених в обіг гривень упродовж трьох годин від початку реформи (інформація надавалася за станом на 12 годину 00 хвилин).

Розбіжності виявилися такими разючими, що їх неможливо було пояснити ні розмірами регіонів, ні активністю населення. Опрацьовувати таку інформацію, агрегувати її за відповідними показниками та подавати Голові й членам Правління Національного банку було просто неприпустимо. Крім того, зведену по всій Україні інформацію про хід реформи потрібно було щоденно надавати Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи з відповідним ступенем деталізації.

Відстежуючи ці розбіжності за допомогою комп'ютерів, ми з'ясували, що вони характерні для населених пунктів лиш окремих областей України. Це полегшило нашу спільну з департаментами готівково-грошового обігу та інформатизації роботу з виправлення ситуації, що склалася.

Як виявилось, через величезну кількість директив, доповнень і роз'яснень організаційного та процедурного характеру, що йшли по банківській системі з Національного банку, в деяких областях було несвоєчасно доведено на місця вказівку департаменту інформатизації надавати інформацію про обсяги вилучених купонокарбованців, користуючись одиницею виміру 100 тис. українських крб. Це диктувалося необхідністю скорочення масиву інформації з метою прискорення її передачі та зведення на всіх рівнях опрацювання.

Члени Правління та керівники підрозділів Національного банку України в перший день грошової реформи. 2 вересня 1996 року.

Адже напередодні грошової реформи обсяг карбованцевої готівки, емітованої НБУ, становив 338.1 трлн. українських крб. У результаті з окремих територій ми отримали інформацію з помилкою в п'ять цифрових порядків. Загалом ситуація першого дня реформи була зрозумілою, і це давало підставу дійти висновку про відсутність серйозних збоїв у роботі банків щодо забезпечення гривневою готівкою та вилучення купонокарбованців.

Помилку виправили впродовж кількох годин, і о другій годині ночі на 3 вересня ми вже мали зведену по Україні статистичну інформацію про хід реформи, яку своєчасно, о 8 годині 30 хвилин, було надано Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи.

Тієї ночі нас врятувало ось що:

- ❖ оперативне виявлення помилки на стадії прийняття інформації та негайне реагування шляхом поширення відповідних вказівок по банківській системі;

- ❖ електронна пошта, яка забезпечувала безперебійну і безперервну передачу та прийом інформації в цілодобовому режимі;

- ❖ високий рівень виконавської дисципліни і відповідальності банківських працівників за виконання всіх вимог нормативно-правових актів та вказівок НБУ з питань проведення грошової реформи;

- ❖ невеликий обсяг інформації про вилучення з обігу купонокарбованців та введення гривні у перший день реформи. Завдяки роз'яснювальній роботі про порядок і механізми здійснення грошової реформи ніхто не біг, спотикаючися, позбавлятися купонокарбованців.

Ще одна пригода сталася влітку 1996 року під час обговорення варіантів грошової реформи та готовності Національного банку до її проведення на розширеній нараді Кабінету Міністрів України за участі керівників місцевих органів влади і регіональних управлінь Національного банку. Того дня Віктор Ющенко запросив мене до свого кабінету для остаточного визначення послідовності демонстрації ілюстративних матеріалів під час його доповіді на нараді, які містили схеми, статистичну й аналітичну інформацію про економічну сутність грошової реформи та процедури вилучення карбованців і введення в обіг гривні, зразки нових банкнот усіх номіналів, очікувані результати. Потім він поїхав до Кабінету Міністрів України, оскільки часу до початку засідання залишалось обмаль.

Поки з кабінету Ющенко я пішла у свій робочий кабінет по паспорт, а потім доки добігла до будинку уряду та пройшла бюро перепусток і два етапи охорони, двері до залу засідань уже було зачинено — біля них стояли два охоронці (нарада була таємною), котрі не дозволили мені зайти. На мої аргументи, що я маю супроводжувати доповідь Голови Правління Національного банку ілюстраціями, почула категоричну фразу: “Після того, як почалася нарада, вхід до зали заборонено”.

У цей час двері відчиняються, виходить директор департаменту банківської безпеки НБУ Ігор Черник, який, помітивши мою відсутність у залі, мабуть, відчув, що я по той бік дверей. Під натиском дверей, що відчинялися, один із охоронців був змушений відступити, і я, скориставшись нагодою, проникла до залу, а Ігор зачинив за нами двері.

Доповідь Віктора Ющенко була всебічною та аргументованою. Вона свідчила про повну готовність НБУ до проведення будь-якого з розроблених на той час варіантів реформи. Національний банк був готовий до неї методологічно, технічно, організаційно, інформаційно та мав відповідний кадровий потенціал, спроможний професійно і продуктивно працювати в будь-якій ситуації. Механізми проведення грошової ре-

форми, викладені в доповіді Віктора Ющенко, було враховано при прийнятті остаточного рішення щодо типу грошової реформи і того, як вона буде реалізована з мінімумом складнощів для населення й економіки України.

Загалом реформа пройшла успішно. Вона була доволі спокійною. Передусім завдяки тому, що впродовж реформи, з 2 по 16 вересня, населення мало право використовувати як законні засоби платежу або розміщувати на вкладах у банках і гривні, і карбованці.

У перші дні реформи вилучення карбованців з обігу, в тому числі шляхом обміну на гривні, відбувалося помірними темпами. Найактивнішим був третій день, коли з обігу вилучили 27.8 трлн. українських крб. (8.7%). Від шостого дня реформи активність населення спала, хоча в обігу залишалося майже 45% карбованцевої готівки. Це не могло не викликати занепокоєння НБУ. В.А.Ющенко на одній із чергових нарад Правління НБУ висловив думку, чи не варто поставити перед Державною комісією з проведення в Україні грошової реформи та Президентом України питання щодо

подовження термінів проведення реформи. Але рівномірне, день у день, вилучення з обігу купонокарбованців дало змогу завершити реформу в первісно визначений термін.

В один з останніх днів реформи Віктор Ющенко, посміхаючись, запитав: “А чи не буде так, що ми вилучимо більше купонокарбованців, ніж ввели в обіг?” Звичайно, цього не сталося. Погашаючи карбованцеву емісію, НБУ впродовж реформи вилучив 97% випущених купонокарбованців.

Після 16 вересня 1996 року ще кілька років обмін карбованців на гривні тривав за окремими рішеннями. А фальшивих карбованців ми вилучили на суму майже 13 млрд. українських крб. (за станом на 1 січня 1997 року). За даними від 15 серпня 1997 року необмінними лишилися 6.8 трлн. українських крб., тобто 2% карбованцевої готівки, емітованої НБУ.

У день десятиріччя української грошової реформи я зичу нашій гривні якнайшвидше посісти їй гідне місце поряд із сильними валютами Європи.

Загальні дані про грошову реформу в Україні

Показники	За період реформи із 02.09. по 16.09.1996 р.	За станом на 16.08. 1997 р.	Вилучено після реформи із 18.09.1996 р. до 15.08.1997 р.
Вилучено карбованців, трлн. крб.	327.9	331.3	3.4
– у відсотках до суми емісії карбованцевої готівки на початок реформи	97.0	98.0	1.0
у тому числі:			
– із кас банків, трлн. крб.	18.4	19.1	0.7
– у відсотках до суми на початок реформи	96.3	100.0	3.7
– з обігу, трлн. крб.	309.5	312.2	2.7
– у відсотках до суми на початок реформи	97.0	98.0	1.0
Залишки невилученої карбованцевої готівки, трлн. крб.	10.2	6.8	—
– у відсотках до суми карбованцевої готівки на початок реформи	3.0	2.0	—
у тому числі:			
– в обігу	9.5	6.8	—
– у відсотках до суми на початок реформи	3.0	2.0	—
– у касах банків	0.7	0	—
– у відсотках до суми на початок реформи	3.7	0	—
Середньоденне вилучення карбованців з обігу в період реформи, трлн. крб.	6.4	—	—
Випуск гривні в обіг, млн. грн.	3 144.4	—	—
Кількість населення, яке обміняло карбованці на гривні, тис. осіб	11 332.8	11 578.1	245.3
Сума обміну карбованців у розрахунку на одну особу, млн. грн.	17.6	—	—

Руслан Арешкович

Генеральний директор
Банкотно-монетного двору
Національного банку України.

Однією з основоположних заporук утвердження і розвитку позитивних результатів проведеної в Україні 1996 року грошової реформи було і є створення та ефективне функціонування вітчизняного виробництва грошей. Про основні віхи розвитку Банкотно-монетного двору Національного банку України, його нинішній стан і перспективи розвитку у переддень X річниця проведення грошової реформи в Україні кореспондент "Вісника НБУ" провів бесіду з генеральним директором цього унікального в нашій країні підприємства Русланом Васильовичем Арешковичем.

Банкотно-монетний двір Національного банку України — символ державності

— Руслане Васильовичу, по-перше, вітаю Вас із X річницею проведення в Україні грошової реформи.

Вибачте за особистісний підхід до побудови цього інтерв'ю, але для мене 1996 рік — теж особливий. За місяць до проведення грошової реформи я прийшов на роботу до редакції журналу "Вісник Національного банку України". Тоді Ви були одним із заступників Голови Правління НБУ. Мені, початківцю роботи в центральному банку країни, здавалося, що Ви працювали тут завжди. І що ця поважна установа теж була завжди. Хоча ми обоє розуміємо, що це не так.

Як Ви потрапили до Національного банку? За якими справами Вас застала грошова реформа? Якою була Ваша особиста участь у ній? Із цими запитаннями ми звертаємося до всіх учасників цього святкового випуску "Вісника". Тож почнемо нашу бесіду саме із Ваших спогадів і перших вражень.

— У 1993 році мене запросив на роботу до Національного банку України тодішній Голова Правління НБУ, а нині Президент України

Віктор Андрійович Ющенко. Ви, очевидно, пам'ятаєте, що саме в той час закладалися основи стратегічного розвитку банківської системи України, зокрема головної установи її першого рівня — Національного банку. Віктор Андрійович доручив мені подбати про створення його матеріально-технічної бази.

Цьому питанню у нас чомусь не прийнято приділяти особливої уваги. Мовляв, це щось прозаїчне, надто земне. Однак така специфічна установа, як Національний банк, котрий має регулювати діяльність усіх комерційних і державних банків, забезпечувати внутрішні й міждержавні розрахунки, виконувати безліч інших складних завдань, може виявитися просто недієздатною без належної матеріально-технічної бази. А її у ті роки практично не було. Ми почали, як кажуть, із чистого аркуша.

— *Створення матеріально-технічної бази Національного банку України — окрема тема окремого інтерв'ю. Однак, погоджуюся з Вами,*

Банкотно-монетний двір Національного банку України.

без створення цієї бази неможливим було б і успішне проведення в 1996 році грошової реформи в Україні. Однією з найголовніших її складових стало створення і забезпечення ефективного функціонування вітчизняного виробництва грошей, яким Вам доручено сьогодні керувати. Про становлення і розвиток Банкотно-монетного двору НБУ ми уже неодноразово писали. Якоюсь мірою ця тема висвітлена й у спогадах інших організаторів та учасників грошової реформи, опублікованих у цьому випуску журналу. Однак Вам, керівникові Банкотно-монетного двору, як кажуть, сам Бог велів у переддень грошової реформи згадати про найяскравіші сторінки з його історії, найвагоміші кроки із часу заснування по день сьогоднішній.

— Із прийняттям Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року Україна отримала змогу самостійно формувати банківську та грошову систему. Постанови Кабінету Міністрів “Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів” від 18 вересня 1991 року і Президії Верховної Ради “Про національну валюту в Україні” від 14 листопада 1991 року поклали початок створенню в Україні власної виробничої бази для виготовлення грошей та бланків цінних паперів. Основними віхами становлення Банкотно-монетного двору я вважаю такі події:

❖ 29 квітня 1992 року Національним банком України затверджено “Завдання на проектування об’єкта № 1” — Банкотної фабрики, під будівництво якої виділено 12,2 гектара землі з незавершеними будівлями колишнього заводу “Алмаз”;

❖ у травні 1993 року Національний банк України уклав контракт з англійською фірмою “Томас де ля рю енд компані лімітед” про поставки обладнання, технологій, ноу-хау та навчання спеціалістів із виготовлення банкнот;

❖ 28 липня 1993 року постановою Правління Національного банку України № 66 створено Банкнотну фабрику;

❖ 22 березня 1994 року відбувся урочистий пуск першої друкарської лінії Банкотної фабрики. Того ж дня Україна стала державою з власним банкнотним виробництвом. Друкування гривні та купонокарбованців за кордоном було припинено;

❖ 15 червня 1994 року розпорядженням Кабінету Міністрів України № 449-р прийнято рішення про передачу Національному банку України заводу “Алмаз” та всієї його земельної ділянки для розширення потужностей із випуску національної валюти і створення монетного виробництва;

❖ 11 серпня 1994 року наказом Національного банку України № 126 утворено технічну дирекцію Монетного двору;

❖ 28 вересня 1994 року постановою Правління Національного банку України за № 157 із 1 жовтня 1994 року створено Банкотно-монетний двір НБУ (під такою назвою підприємство почало працювати з 1 жовтня 1994 року);

❖ 3 лютого 1995 року підписано перший контракт із Австрійським монетним двором про створення монетного виробництва;

❖ 23 квітня 1998 року урочисто введено в дію першу чергу Монетного двору, а саме: цех карбування пам’ятних та ювілейних монет, граверну майстерню, інструментальне виробництво та центральну заводську лабораторію;

❖ протягом 1999 року на Монетному дворі введено в дію другий пусковий комплекс: цех карбування розмінних монет і цех виготовлення орденів та медалей;

❖ наприкінці 2000 року вперше відкарбовано біколорні (біметалеві) монети;

❖ до кінця 2000 року введено в дію цех виготовлення орденів і медалей;

❖ у жовтні 2000 року Монетний двір БМД НБУ прийнято до “Конференції директорів монетних дворів світу”;

❖ наприкінці 2000 року Банкотно-монетним двором НБУ відкарбовано перші розмінні монети номіналом 1 копійка;

Будівництво Банкотної фабрики.

❖ у серпні 2001 року відкарбовано першу монету з голографічним зображенням;

❖ у жовтні 2003 року розпочато друкування банкнот нового дизайну.

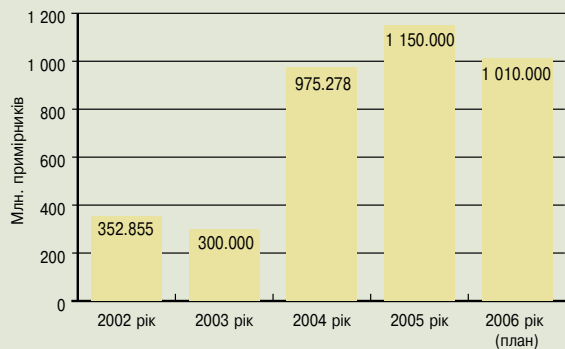
Пам’ятних подій, проблемних ситуацій, досягнень і перемог за всі роки існування Банкотно-монетного двору було багато. Про все не розкажеш. Однак не можу не сказати про, як вважаю, найголовніший наш здобуток: нам вдалося створити, виплекати прекрасний трудовий колектив, якому під силу впоратися з найскладнішими завданнями.

Окремо слід згадати про людину, яка стояла біля витоків створення

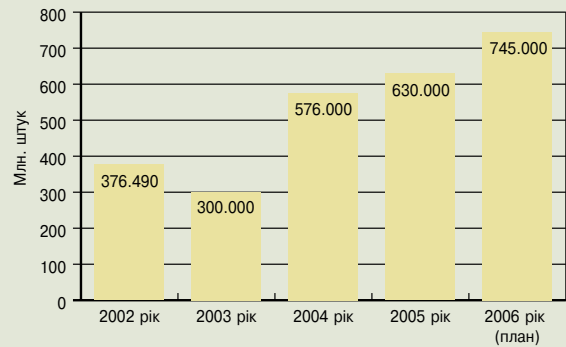

Друкування інтагліозображень на машині “Супер-Орлов-Інтагліо”.

Динаміка обсягів виготовлення банкнот у 2002—2006 роках

Динаміка обсягів виготовлення розмінних монет у 2002—2006 роках

Нумерація продукції на машині "Супер Нумерота 212".

Банкотно-монетного двору — це колишній його генеральний директор Анатолій Дорофійович Кришань. Справою свого життя вважають розвиток вітчизняного банкотно-монетного виробництва всі члени нашої команди. Серед них директор Банк-

Випуск основних видів продукції на Банкотно-монетному дворі Національного банку України у 2005 році та за 5 місяців 2006 року

Найменування продукції	Фактичні дані за 2005 рік		План на 2006 рік		Фактичні дані за 5 місяців 2006 року	
	Кількість	Сума, тис. грн.	Кількість	Сума, тис. грн.	Кількість	Сума, тис. грн.
Банкноти, млн. примірників	1 150	75 535.3	1 010	92 636.9	460	42 713.9
Розмінні монети, млн. штук	630	51 989.7	745	89 697.9	280.2	24 136.3
Пам'ятні та ювілейні монети, тис. штук	793.4	13 426.1	1 641.9	37 557.1	418.2	6 489.6
Усього по БМД		170 709.7		223 708.0		91 388.9

отної фабрики Роман Павлович Гаврилюк, директор Монетного двору Олексій Федорович Щуров, головний інженер В'ячеслав Васильович Гушинець, начальник відділу розробки дизайну Банкотної фабрики Володи-

мир Павлович Соляник... Серед яскравих представників інженерно-технічних і робітничих професій — слюсар-інструментальник інструментального цеху Монетного двору Василь Петрович Сімороз, інженер з

Серед сучасного обладнання Банкотної фабрики — друкарська офсетна машина "Супер Симултан 312".

Автоматизований контроль якості аркушів банкнот здійснюється за допомогою машини "Нота Чек".

Аркушоподавальна система друкарської машини.

якості відділу контролю якості Раїса Серафимівна Іваненко, друкар плоского друку — бригадир друкарського цеху Банкотної фабрики Олег Іванович Фаєр, начальник цеху карбування розмінних монет Монетного двору Володимир Васильович Стефієнко, начальник цеху постачання енергоносіїв Володимир Іванович Корж, майстер друкарського цеху Банкотної фабрики Віталій Петрович Гапей... Усіх, на жаль, не перелічиш. Доброго слова заслуговує кожен член нашого колективу.

— *Будь-яка річниця — це привід згадати пройдений шлях, підбити підсумки зробленого. З якими виробничими результатами колектив Банкотно-монетного двору зустрічає 10-річний ювілей грошової реформи?*

— З початку відкриття **Банкотної фабрики** на її потужностях виготовлено понад 1.7 млрд. штук купонокарбованців, 5.4 млрд. банкнот шести номіналів гривні. Наші банкноти мають 38 ступенів захисту від підробки, в тому числі 12 нових, які не використовувалися при виготовленні банкнот попередніх дизайнів. Виробничі потужності Банкотної фабрики дають можливість, окрім банкнот, випускати також бланки цінних паперів та документів суворого обліку, замовниками яких є державні та інші організації.

Про сьгоднішні можливості Банкотної фабрики можна судити за результатами останнього року: на її потужностях було виготовлено продукції у кількості 1 153.9 млн. примірників, у тому числі на замов-

лення Національного банку України — банкноти нового дизайну загальною кількістю 1 150 млн. примірників та на замовлення Секретаріату Президента України — бланки Президента України у кількості понад 116 тис. примірників.

На замовлення Державного управління справами виготовлено 2 887 500 посвідчень до ювілейної медалі “60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.”.

За 6 місяців 2006 року фабрикою виготовлено понад 585.2 млн. примірників продукції різних видів.

Є чим пишатися працівникам **Монетного двору**. За порівняно короткий термін його існування (нагадаю, що Монетний двір відкрито у квітні 1998 року) тут відкарбовано 6.62 млн. штук золотих, срібних і мідно-нікелевих пам’ятних і ювілейних монет 237 найменувань. Виготовлені українськими майстрами монети реалізуються не лише в нашій країні, а й за кордоном. У 2000 році срібна монета “Різдво Христове” визнана кращою монетою світу в номінації “Найнатхненніша монета”.

Окрім карбування пам’ятних і розмінних монет, Монетний двір виконує замовлення Секретаріату Президента України на виготовлення державних нагород.

Результати роботи за останній рік теж непогані: на замовлення Національного банку України виготовлено 630 млн. штук розмінних та обігових монет, понад 793 тис. штук — пам’ятних і ювілейних, понад 2 903 тис. штук державних нагород, відомчих медалей та знаків. Серед них — пам’ятна ювілейна медаль “60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.” (тираж 2 887 500 штук) і пам’ятна медаль “До дня інавгурації Президента України” (тираж 2 100 штук).

Про позитивні досягнення Монетного двору і підвищення його авторитету у світі нумізматики красномовно свідчить активна участь вітчизняних майстрів монетної справи у престижних нумізmatiчних форумах та ярмарках європейського і світового рівня, визнання Монетного двору На-

ціонального банку України як повноцінного партнера і серйозного конкурента.

— *Готуючись до бесіди з Вами, я переглянув підшивку наших журналів за кілька років. Впала в око публікація 1996 року під промовистою назвою “Фабрика XXI століття”, присвячена першим крокам Банкотно-монетного двору НБУ. Ми уже живемо в новому тисячолітті. Якщо подивитися з відстані 10 минулих літ, чи не здається Вам це визначення надто оптимістичним?*

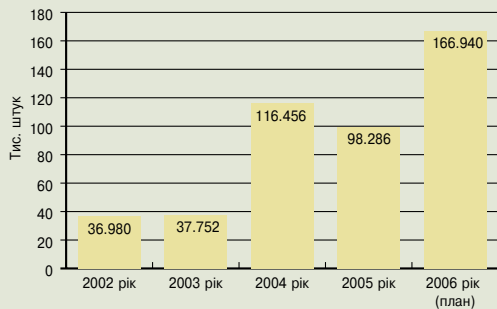
— За оцінками зарубіжних спеціалістів, наш Банкотно-монетний двір (з урахуванням його технічного і технологічного потенціалу, високого професіоналізму колективу) як і кілька років тому, так і зараз належить до найсучасніших підприємств світу, що спеціалізуються на виготовленні грошей та іншої високо захищеної продукції.

Звичайно, у нас, як і на кожному діючому підприємстві, є чимало проблем, труднощів, ще не вирішених завдань. Проте концепція розвитку залишається незмінною — йти в ногу з науково-технічним прогресом, застосовувати найновіші технології, компетентно, професійно від-

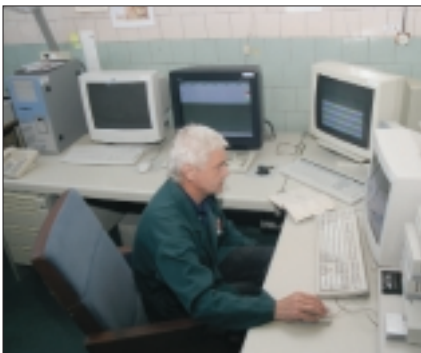
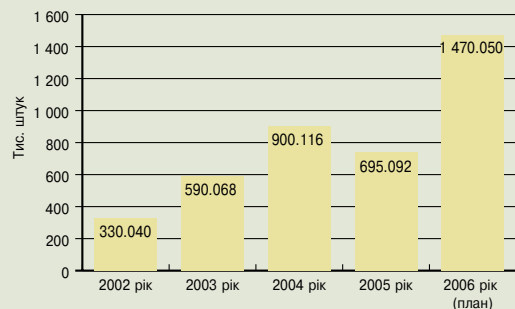

Автоматична лінія обробки банкнот “Кутпак II”.

Динаміка обсягів виготовлення ювілейних та пам'ятних монет із дорогоцінних металів у 2002—2006 роках

Динаміка обсягів виготовлення ювілейних та пам'ятних монет із недорогоцінних металів у 2002—2006 роках

Пульт управління машини "Нота Чек".

удосконалення інженерно-технічного устаткування, технологій ми спрямуємо значні зусилля і кошти.

Лише протягом останнього року виконано цілий комплекс відповідних робіт. Зокрема фахівцями Банкнотної фабрики розроблено й впроваджено нову технологію друкування захисного елемента додатковою фарбою на банкноті номіналом 100 грн. Ця технологічна операція здійснюється на нумераційній машині "Супер Нумерота 212".

На машинах "Супер Симултан 312" встановлено системи "Колор Чек-Колор Тронік", що дало змогу стабілізувати рівномірність нанесення фарб на офсетні відбитки.

З метою стабілізації якості друкованої продукції придбано дві по-примірникові інспекційні системи "БАРС 6000" та впроваджено технологію автоматизованого контролю якості і захисних характеристик банкнот.

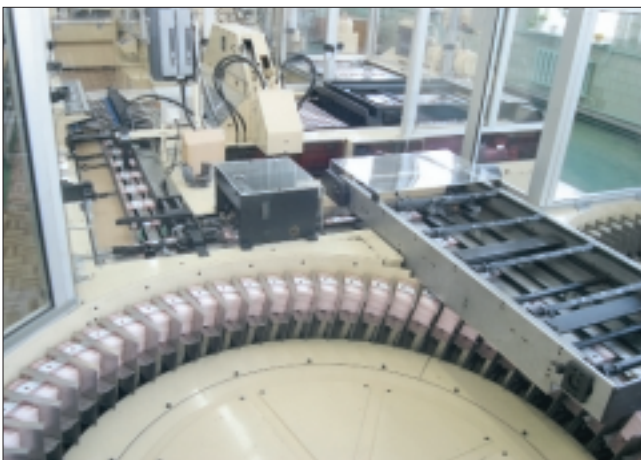
Ручна інспекція контролю якості напівфабрикатів.

повідати на виклики часу, які у нашому динамічному світі з'являються чи не щодня.

Банкнотно-монетний двір Національного банку України із самого початку був оснащений найдосконалішою технікою, виготовленою провідними спеціалізованими фірмами світу. Однак нічого вічного немає. Зупинитися у розвитку — означає безнадійно відстати. Тому на постійне

Ужито низку заходів, спрямованих на підвищення тиражостійкості друкарських нікелевих інталіоформ.

Спільно з ВАТ "УкрНДІПаперу" та Фабрикою банкнотного паперу в м. Малині проведено роботи з уточнення діапазонів коливань окремих показників банкнотного паперу та їх впливу на друкарсько-технічні властивості паперу і якість друкування банкнот.

У дії накопичувальні барабани автоматичної лінії обробки банкнот "Кутпак II".

Нині спеціалісти фабрики працюють над удосконаленням технології автоматизованого гравіювання форм інтаглюдруку; системи автоматичного контролю якості банкнот “БПС 2000”; над технологічною можливістю встановити на друкарських машинах офсетного та інтаглюдруку системи контролю якості друку “Нота Сейв III”.

На думку фахівців Монетного двору, перспективними напрямами у розвитку монетного виробництва є впровадження технологій локального золочення елементів зображення на пам'ятних монетах із дорогоцінних металів та отримання на поверхні монет блискучого рельєфного зображення.

З метою підвищення продуктивності і зменшення частки ручної праці, а також зважаючи на постійно зростаючі обсяги випуску розмінних та обігових монет, Монетний двір впровадив сучасну технологію їх пакування у паперові ролики з подальшим формуванням блочної упаковки на автоматичній лінії.

Значно поліпшено вхідний і вихідний контроль основних і допоміжних матеріалів. Відтепер він здійснюється (за відповідною угодою) у лабораторії Українського державно-виробничого центру стандартизації, метрології та сертифікації. Подібної лабораторії за рівнем оснащення найсучаснішим обладнанням і приладами не має в своїй системі навіть Національна академія наук України.

На сьогодні Монетний двір упевнено опанував технології виготовлення монет категорії якості карбування пруф і пруф-лайк, пропонуючи споживачам широкий спектр пам'ятних монет із золота і срібла від найменшої золотої діаметром 13.92 мм до срібної діаметром 50 мм. Напередодні 10-ї річниці грошової реформи в Україні в обіг вводиться унікальна пам'ятна срібна монета діаметром 100 мм і масою 1000 г. Вона, між іншим, буде присвячена саме 10-річчю проведення нашої грошової реформи.

— *Руслане Васильовичу, Ви уже за-*

Готова продукція, що надходить з автоматичної лінії упаковки, завантажуються в спеціальні контейнери.

значали, що в процесі розвитку стикається з проблемами, труднощами. Незважаючи на те, що цей випуск журналу святковий, не хотілося б ці важливі і, можливо, болючі для Вас питання залишити поза увагою. Які проблеми Ви вважаєте нині найгострішими для Банкотно-монетного двору НБУ?

— Одна з них — неповна завершеність виробничого циклу карбування монет. У нас немає виробництва заготовок. Їх ми купуємо за кордоном. Витрачаємо на це кошти. І значну їх частину, по суті, втрачаємо. Адже після вирубування заготовок у відходи йде майже 30% металу. Якби виробництво заготовок було нашим, ми б по-господарськи використали ці відходи. Економія виявилася б відчутною. Зрозуміло, що заснування виробництва заготовок потребує істотних капіталовкладень. Проте це витрати, які згодом окупуються сторицею.

Непокоїть нас практична невідомість статусу Банкотно-монетного двору Національного банку України. Наш Монетний двір виготовляє нагородні знаки. Банкнотна фабрика може випускати високозахищену друковану продукцію. Але ні перша, ні друга функції юридично за Банкотно-монетним двором не закріплені.

У зв'язку з цим іноді виникають прикрі “непорозуміння”. Пригадаємо історію з друкуванням марок акцизного збору. До 1996 року їх випускала офсетна фабрика одного з міністерств. Після того, як почастишали випадки їх фальсифікації, спільною постановою Кабінету Міністрів і Національного банку Украї-

ни цю роботу було передоручено Банкотно-монетному двору. То було правильне рішення. В Україні лише на Банкнотній фабриці є обладнання й технології, які забезпечують належний захист від підроблення такої специфічної друкованої продукції. Однак у 2003 році згадана постанова з незрозумілих і досі не відомих нам причин була відмінена, а друкування марок акцизного збору передане поліграфічному комбінату “Україна”. Як наслідок, якість акцизних марок знову погіршилася.

Такі “непорозуміння” можливі через правову невизначеність у сфері виробництва високозахищеної друкованої продукції.

Повірте, я кажу про це не тому, що у нас відібрали замовлення. Йдеться не про завантаженість роботою. Йдеться про гостру потребу державницького підходу до вирішення назрілих проблем. І не лише в нашій галузі. Цього потребує Україна в цілому.

І ще про одну проблему хотілося б

Тут карбуються пам'ятні та ювілейні монети України.

Лінія пакування розмінних та обігових монет у ролики.

сказати. Не дивуйтеся, але вона пов'язана з нашим трудовим колективом. З нього ми почали бесіду, цією темою і завершили.

У нас справді чудовий трудовий колектив. Цьому сприяють і суб'єктивні, і об'єктивні фактори. Виробництво грошей — надто специфічна справа. Тому у нас не може бути людей, як тепер кажуть, неадекватних. Наші кадровики, керівники підроз-

ділів, бригадири зробили дуже хорошу справу для підприємства — зуміли знайти працюючих, здібних, добросовісних людей, навчити їх, зробити кадровими спеціалістами. Ми дорожимо кожним працівником. Дбаємо про людей. Розвиваємо соціальну сферу. Підтримуємо на належному рівні культурне і духовне життя колективу. Тому плінність кадрів незначна. З одного боку це добре. А з іншого... Нещодавно середній вік працівників нашого колективу перевищив 50 років. Тобто наш колектив старіє. А це вже проблема. Маємо подбати про молоду зміну. Зробити це не так просто. Вирішення проблеми уск-

Частку ручної праці в карбувальному комплексі Монетного двору завдяки цим машинам зведено до мінімуму.

ладнює специфіка підприємства. Нині ми розробляємо низку заохочувальних заходів. Вивчається питання про систему контрактного найму на роботу, про можливість набуття певними категоріями спеціалістів статусу державного службовця.

Сподіваюся, що з цією проблемою, як і з іншими, ми, зрештою, впораємося. І Банкотно-монетний двір Національного банку України на зразок монетних дворів провідних країн світу, що діють уже сотні років, буде підприємством не лише XXI століття.

Бесіду вів **Андрій Папуша**, "Вісник НБУ".

Обідню перерву працівники БМД з присмістю проводять у затишно обладнаній їдальні.

Доведення інструменту до готовності карбувати монети у категорії якості пруф — справжнє професійне мистецтво.

Такий вигляд має продукція Монетного двору в роликовій упаковці.

У музеї Банкотно-монетного двору Національного банку України.

Як впроваджувалася гривня

Із 2 вересня 1996 року в обіг введено гривню як єдиний платіжний засіб на території України. Робота ж над створенням національної валюти розпочалася задовго до того. Ще Декларацією про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. передбачалося впровадження вітчизняної грошової одиниці. Законом України “Про банки і банківську діяльність” від 20.03.1991 р. НБУ було надано монопольне право на випуск національних грошових знаків за рішенням Верховної Ради України.

Як перший Голова Правління Національного банку України я розробив стратегію і тактику впровадження українських грошей. Ми виходили з того, що грошова реформа не повинна зводитися до простої деномінації або зміни лише грошової одиниці. Необхідно було здійснити реформу, в результаті якої було б створено нову національну грошову систему. А це передбачало вирішення цілого комплексу завдань. Суть змін зводилася до місткої формули: карбованець + купон = гривня і передбачала двоетапний процес грошової реформи: введення гривні та стабілізація обігу нових грошей.

На той час Україна перебувала в рублевій зоні. Готівкових рублів, які друкувались у Росії, на тлі зростання цін хронічно не вистачало для виплати пенсій, зарплатні шахтарям, робітникам, службовцям. У країні зростала економічна і соціальна напруга. В такій ситуації єдино правильним рішенням стало введення в обіг перехідних грошей — купонокарбованців, які виконали роль “амортизаційних засобів безпеки” для національної валюти — гривні. Свого часу аналогічну систему впровадили у США — там майже два роки користувалися перехідними купонами і лише потім ввели долар.

Паралельно з розробкою концеп-

ції грошової реформи велася інтенсивна робота щодо створення української гривні. 14 листопада 1991 року Президія Верховної Ради України прийняла Постанову “Про національну валюту в Україні”, якою передбачалося введення власної валюти у першому півріччі 1992 року. Завдання з підготовки до її введення ми виконали. Проте запровадження в обіг нових банкнот було безпідставно затримано.

На початку 1990-х років закладалися також інституціональні підвалини для друкування гривні в Україні. У вересні 1991 року прийнято Постанову Кабінету Міністрів України “Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів”. Національний банк одразу ж створив дирекцію з будівництва підприємства з випуску українських грошей, яке отримало назву Банкотно-монетний двір, і розпочав його спорудження та закупівлю обладнання для друку грошей.

Напередодні грошової реформи, у травні 1996 року, активно обговорювалися концепції її реалізації. У ході міжнародної науково-практичної конференції “Грошові реформи в зарубіжних країнах: досвід та уроки для України” я запропонував двоетапний варіант реформи. На першому етапі передбачалось привести у відповідність до реальної вартості всі викривлені на той час складові ціни. Йшлося про матеріальні витрати, заробітну плату, амортизацію. Пропонувалося встановити нормальний рівень рентабельності. Відповідно до цього обчислити необхідний обсяг грошової маси і погасити заборгованості між товаровиробниками, фінансово-кредитними установами, структурами, що надають послуги населенню, між самим населенням і державою, тобто розчистити економічне поле грошового обігу. Важливо було встановити ціну землі,

 Володимир Матвієнко

Голова Правління
Промінвестбанку.
Професор

*Українські купони,
підписані до друку
першим Головою Правління
Національного банку України
В.П. Матвієнком.*

Перші грошові знаки незалежної України з підписом Голови Правління НБУ Володимира Матвієнка.

що надається під забудову підприємств чи об'єктів соціального призначення, включивши її в процес купівлі-продажу. Відтак гривня була б вартісно дооцінена і могла б повноцінно виконувати функцію міри вартості товарів — визначальної серед інших функцій грошей.

На другому етапі передбачалося змінити масштаб цін, але у такій пропорції, щоб “не спалити” напрацьовані капітали підприємств усіх форм власності, банків, створених на акціонерній основі. Через декілька днів після зміни масштабу цін провести обмін купонокарбованців на гривню. Принциповим питанням реформи був курс гривні щодо долара. Я наполягав на фіксації курсу, тому що введення “плаваючого курсу” спровокувало б відновлення економічної кризи. Як необхідні кроки я пропонував вжити заходів щодо сприяння поживленню інвестиційної діяльності підприємств та залучення коштів банків в інвестиційну сферу, забезпечення незалежності Національного банку України як емісійного центру.

Як можна оцінити результати грошової реформи 1996 року тепер, через 10 років із часу її проведення? Технічно, організаційно реформа була детально продумана і носила прозорий характер. Однак терміни введення гривні затягнулися, що негативно вплинуло передусім на стійкість грошової одиниці.

Чому так трапилось? Із самого початку спостерігався якийсь кволий, нерішучий підхід до проведення реформи. Ще в 1991—1992 роках ми мали власну митну, податкову, бюджетну, цінову та валютну системи, а от грошову реформу розтягнули в часі. За 3—4 роки спадні тенденції в економіці поглибилися, тіньовий сектор перевищив половину ВВП країни. Економіка скотилася до бартерного обміну та нестачі грошей в обороті. Це, звісно, ускладнило процес становлення повноцінної національної валюти, створило, незважаючи на певну стабільність курсу гривні щодо долара на початку реформи, підґрунтя до її подальшого знецінення.

Грошова реформа не змогла припинити і значного розшарування суспільства. Необхідно було не механічно обмінювати купонокарбованці на гривні за курсом 100 000 : 1, а обмежити суми, тому що купонокарбованець виконував функції засобу платежу і розрахунків, а не накопичення багатства.

У ході реформи курс обміну гривні щодо долара виявився завищеним, унаслідок чого збідніла економіка країни, знецінилися статутні капітали банків. Центральний банк не зміг захистити вітчизняні банки від знецінення статутних капіталів. Ми неодноразово подавали пропозиції НБУ щодо формування українськими банками їх статутних і резервних фондів у вільно конвертованій валюті, але ці пропозиції не знайшли підтримки. Формування статутних і резервних фондів вітчизняних банків у гривні, а зарубіжних банків в Україні — у твердій валюті створило нерівні конкурентні умови і погіршило стан українських банків.

Рациональне управління грошовими потоками слід розглядати як один із пріоритетних напрямів банківської діяльності. Через Промінвестбанк грошова маса обертається 7 разів на рік, що забезпечує потребу клієнтів у грошових коштах, збалансованість товарно-грошових потоків клієнтів, своєчасність розрахунків. Розрахунки здійснюються за третьою, найпрогресивнішою моделлю СЕП. Однак не можна не зважати на загрозу, яку становить для грошового обігу України стрімке зростання частки іноземного капіталу в банківській системі країни. Вже нині вона сягає 35% і загрожує посиленням неконтрольованості за рухом грошової маси, можливим (у разі кризових явищ) виведенням значних мас грошових коштів за межі країни. Сьогодні лише від продуманої політики уряду та Національного банку України щодо пріоритетного розвитку власної банківської системи, власної економіки та внутрішнього ринку залежить, чи буде сильною наша гривня, чи не стане вона заручницею деструктивного впливу ззовні.

Грошова реформа починалася зі стабілізації карбованця

Реально процес запровадження гривні розпочався ще в 1995 році. Із 1 серпня 1995 року прийнято рішення щодо заборони обігу (ходження) на території держави іноземної валюти. Затим провели комплекс заходів щодо підтримки стабільності тодішньої національної валюти — карбованців.

Фактично уже у 1995 році все було майже готово до запровадження гривні. Але в нашій державі, як відомо, кожна пора року для сільського господарства ставала стихійним лихом: чи то посівна, чи збирання врожаю — коштів постійно бракувало. Держава ще намагалася шляхом емісії підтримувати хиріючі, тоді ще колективні, господарства. Як тепер знаємо, значну частину грошей просто розкрадали. Величезні кошти, спрямовані в сільське господарство на збирання врожаю, спровокували інфляцію та падіння курсу карбованця. Відтак про грошову реформу годі було думати. До речі, я ледь утримався тоді на своїй посаді: у поданні тодішнього першого віце-прем'єр-міністра П.І.Лазаренка Президенту стверджувалося, що до всіх серпневих коливань курсу карбованця причетний особисто О.І.Кіреєв.

Будучи на той час заступником голови державної Комісії з проведення грошової реформи від Національного банку, я відповідав за запровадження національної валюти в Одеській області. Довелося кілька разів побувати у сховищі управління Національного банку в Одеській області з перевіркою достатності готівкової маси гривні. Враження таке, ніби заходиш у газову камеру. Фарба, яку використовували в 1992 році в Канаді при виготовленні першої партії гривень, була настільки їдкою, що відра-

зу починали сльозитися очі та паморочитися голова. Касири ж кожного року перераховували тонни цих купюр. Їм можна лише поспівчувати.

В очікуванні запровадження нової національної валюти суспільство, передусім пересічних громадян, найбільше хвилювало питання: чи не носитиме грошова реформа фіскального характеру? Хвилювання було марним: усю масу карбованців (як готівкових, так і безготівкових) обміняли на гривні за курсом 100 тис. крб. — 1 гривня.

Надзвичайно важливо було, аби напередодні впровадження гривні не сталося різкого коливання курсу карбованця відносно долара США. Саме тому на останні торги за карбованці на Українську міжбанківську валютну біржу прибуло керівництво Національного банку України (див. фото). Торги пройшли успішно, курс карбованця не змінився; саме його було зафіксовано і використано при встановленні курсу гривні щодо долара США: 1.761 грн. за 1 доллар США.

За оцінками міжнародних експертів грошова реформа в Україні була вдаюю і успішною. І це головне.

Олександр Кіреєв

Голова Державної податкової адміністрації України

Український карбованець відправляли в історію без зайвого смутку. На фото: останній день торгів карбованцями на Українській міжбанківській валютній біржі.

30 серпня 1996 року.

Зліва направо:

*Олександр Кіреєв,
Володимир Бондар,
Віктор Ющенко,
Олександр Сорокін,
Олег Андронов,
Микола Мельничук.*

**Анатолій
Гальчинський**

Екс-Голова Ради
Національного банку України.
Доктор економічних наук,
професор

*Стабільна гривня —
першооснова стабільності
економіки, її цементуюча ланка.*

Гривня має залишатися цементуючою ланкою української економіки

Грошова реформа 1996 року — особлива подія для України, адже йдеться про утвердження національної грошової одиниці — одного з невід’ємних атрибутів нашої державності. Не можна залишати поза увагою й інший аспект: грошова реформа була однією з провідних ланок ринкової трансформації української економіки. Нарешті, грошову реформу не слід обмежувати лише запровадженням в обіг національної валюти — гривні. Хоча цей крок і був кульмінацією реформи, однак її суть, її змістовий простір значно ширші. Це дуже важливий аспект, який далеко не завжди враховується.

У теорії і на практиці грошові реформи поділяють на реформи у вузькому й широкому розумінні. Останніми передбачається не лише впровадження в обіг нової грошової одиниці, а й структурна перебудова діючої системи грошово-валютних і кредитних відносин. Реформи такого змісту були типовими при переході від біметалевого до золотого стандарту, а потім — до золотодев’язного та паперово-грошового обігу. Перехід від грошей адміністративно-командної економіки, яка за своїми визначальними ознаками була лише формально монетарною, до грошей ринкової економіки також передбачає проведення структурної грошової реформи у широкому розумінні цього поняття, зазвичай тривалої у часовому вимірі.

Конче важливо, щоб аналізуючи уроки грошової реформи в Україні, ми розглядали її саме у такому контексті — як грошову реформу в широкому розумінні. Важливо відійти й від суто апологетичних оцінок проведеної реформи. Ми розбудовуємо нову державу, нову економіку, й об’єктивність в оцінках нашого минулого, історичних сторінок нашого попереднього поступу, в тому числі й допущених помилок — це, як на мене, невід’ємна умова на-

ших сьогоднішніх і майбутніх успіхів.

Я дещо розумію в теорії грошей. За моїм підручником цей курс і нині вивчають на більшості фінансово-економічних факультетів України. Ще в 1980 році я захистив докторську дисертацію з методології грошових відносин, був співавтором добре знаного серед банківських фахівців підручника “Денежные отношения и кредит капиталистических стран”, виданого в Москві. У 1992 році створював кафедру грошово-фінансових відносин у Київському університеті ім. Тараса Шевченка. Тому питання грошової реформи в Україні на всіх етапах її підготовки і проведення для мене не були риторичними. Вже у березні 1991 року, тобто ще до офіційного проголошення незалежності нашої держави, газета “Голос України” помістила на своїх шпальтах опрацьовану мною Концепцію запровадження українських державних грошей. Ішлося про грошову реформу в її широкому розумінні — реформу, яка мала стати стрижнем трансформаційних процесів, відповідної перебудови грошової та банківської систем, створення необхідної для цього ринкової інфраструктури — грошового, валютного та фінансового ринків, функціональних механізмів грошово-кредитної політики ринкового типу, яка мала на ділі забезпечити самостійність центрального банку країни.

Вже тоді постало питання, коли проводити грошову реформу та вводити в обіг гривню, повинна реформа стати стартом ринкових трансформацій чи її кінцевим результатом. Гривня як основа досягнення економічної стабільності чи гривня як результат стабільності — ось суть концептуальних позицій, на які потрібно було дати відповідь. Власне, на офіційному рівні переважала позиція: “грошова реформа — основа системних перетворень”. Це було зафіксова-

но ще влітку 1990 року, коли Верховна Рада схвалила доленосний для українського народу документ — “Декларацію про державний суверенітет України”, а також прийняла Закон України “Про економічну самостійність”. Слід згадати також подану Л.Кравчуком і схвалену 14 березня 1992 року конституційною більшістю Верховної Ради програму “Основи національної економічної політики України”, в якій проведення повномасштабної грошової реформи визначалося як основа і невідкладна ланка економічних перетворень.

Я був тоді членом соціально-економічної ради Президента України і причетний до цього документа. Моя позиція базувалася на світовому досвіді. Маю на увазі класичні за своїм змістом грошові реформи, проведені насамперед у 1895—1897 рр. у Росії. Йдеться про реформу графа С.Ю.Вітте, яка надала велетенського прискорення тогочасній російській економіці. Це ж можна сказати і про реформу Л.Ерхарда 1948 року в Західній Німеччині, яка поклала початок “німецькому диву”, а також про грошову реформу 1922—1924 рр. у колишньому СРСР, з якої розпочинався неп. Одряду після Другої світової війни практично всі без винятку європейські країни провели грошові реформи, починаючи відродження власної економіки із цього кроку.

Звичайно, такий підхід до проведення грошової реформи вимагав прийняття далеко не простих ризикованих рішень. Потрібно було брати на себе велику відповідальність. На жаль, такої готовності тогочасне керівництво українського уряду та НБУ не виявляло. Добре знаю, як було провалено проведення грошової реформи восени 1995 року. Я був тоді членом Державної комісії з реформи і водночас очолював робочу групу, які готували нормативні документи для її проведення. До групи входили такі відомі фахівці, як М.Савлук, А.Мороз, А.Даниленко, В.Терпило, Н.Дорофєєва та інші. Ми більше місяця перебували з відповідною місією “на нелегальному становищі” в санаторії “Конча-Заспа”. Президент Л.Кучма підтримував нашу позицію щодо проведення реформи в жовтні 1995 року. Однак через протилежну точку зору Голови Правління НБУ бу-

квально на передстартовому етапі реформу було відмінено. Схибив тоді і Є.Марчук, котрий як Прем’єр-міністр очолював Державну комісію і до цього підтримував зазначені терміни проведення реформи.

Підсумок відомий. Серед країн, що входили до колишнього СРСР, Україна провела грошову реформу останньою. Естонія і Латвія запровадили власні грошові одиниці у травні 1992 року, Литва — у жовтні того ж року, Киргизстан — у квітні 1993 року, Молдова, Азербайджан, Казахстан і Узбекистан — наприкінці 1993 року. У липні 1993 року завершено процес упровадження власної грошової одиниці в Росії, дещо раніше — в Білорусі. У нас же до вересня 1996 року оберталися купонокарбованці, котрі як тимчасова грошова одиниця не виконували у повному обсязі грошові функції, не викликали до себе ніякої довіри і тому не могли слугувати надійною основою стабілізаційних процесів. Коли ми констатуємо, що в роки трансформаційної кризи Україна зазнала чи не найбільших економічних втрат, то чільну роль у цьому, без сумніву, відіграв зазначений чинник.

Так, реформа 1996 року була проведена на високому організаційному та достатньо кваліфікованому рівні — це незаперечно. Однак насправді це була реформа формального типу (в теорії грошових реформ є таке поняття), яка стала не базовою конструкцією надскладного початкового етапу ринкових трансформацій, а його завершальною ланкою. Основне навантаження у подоланні гіперінфляційних процесів та кризи, виведенні економіки на траєкторію зростання взяли на себе не національна валюта, а квазікарбованці. Цим, як на мене, все сказано.

Десять років реформи — це надзвичайно складний і водночас досить конструктивний шлях становлення і зміцнення не лише національної грошової одиниці — гривні, а й національної грошової системи. Я повсякчас акцентую на цьому. І, поза сумнівом, головним суб’єктом у цій справі є висококваліфікований кадровий потенціал НБУ, який сформовано останніми роками. Нині гривня, як і грошова система в цілому, — найбільш адекватні принципам ринкової економіки її структурні ланки. Однак

десять років — це дуже незначний відрізок шляху, і було б великою помилкою не враховувати ще недостатню зрілість вітчизняної грошової системи.

Я наголошував на цих проблемах у багатьох своїх статтях і, напевне, не повертався б до цього знову, якби не публікації останніх місяців щодо можливості політики девальвації гривні та причетності до цієї позиції чинних представників Ради НБУ, яку я мав честь майже впродовж п’яти років очолювати. На мій погляд, уже сама постановка питання про можливість девальвації гривні та пристосування на цій основі грошово-кредитної політики до завдань економічного зростання некоректна. Це рецидив прокомуністичного світогляду, з яким ми постійно стикаємося і з яким мені особисто як колишньому голові Ради НБУ доводилося вести жорстку боротьбу, в тому числі й на найвищому рівні державного керівництва. Самостійність Національного банку — найбільша цінність у системі монетарної політики — починається саме з цього.

Та справа не лише у зазначеній позиції. Стабільна гривня — першооснова стабільності економіки, її цementsуюча ланка. І цим усе сказано. Та й Конституція України не дає НБУ права вибору. Конституцією зафіксовано як ексклюзивне право і водночас як основну функцію НБУ — забезпечення стабільності грошової одиниці. І це відповідає не лише базовим принципам монетарної теорії, а й світовій практиці. Про яку цілеспрямовану девальвацію гривні можна вести мову, коли за даними паритету купівельної спроможності її ринкова вартість залишається знеціненою у кілька разів, а рівень інфляції в Україні в останні два роки зафіксований на позначці 12 відсотків? Мене не лише як фахівця, а й просто як пересічного громадянина турбує те, що інфляцію такого рівня починають сприймати як “типову для перехідної економіки”. А як боротися зі зростаючою доларизацією? Росія офіційно оголосила, що як мінімум у найближчі три роки рубль зміцнюватиметься. А ми говоримо про штучну девальвацію. Так не можна. Мені б дуже хотілося, щоб ювілейна дата нашої національної грошової одиниці стала поштовхом до формування чітких позицій і у цьому питанні.

Олександр Сугоняко

Президент
Асоціації українських банків

Із гривнею ми повернулися до самих себе, до наших прадавніх витоків

Весь період від часу проголошення незалежності України і її відмежування від загальносоюзного економічного комплексу і аж до проведення грошової реформи характеризувався винятковою нестабільністю у всіх сферах нашого суспільства, надто — у сфері грошового обігу. У цей час небачено зросла інфляція — вона перевищувала десять тисяч процентів. Грошова маса практично знецінилася, розрахунки здійснювалися в масштабі мільйонів грошових одиниць. Тож здійснення грошової реформи було нагальною проблемою.

У той же час у умовах значних негараздів у економіці країни, за браку досвіду самостійної організації грошового обігу існувала явна загроза зриву грошової реформи, на чому неодноразово наголошували представники влади, наукових установ, практики-економісти.

Мені добре запам'яталася поїзд-

ка (ще до проведення грошової реформи) групи фахівців та експертів під егідою Верховної Ради України до Словенії і Хорватії — країн, котрі, як і Україна, ще недавно не мали ні державності, ні власних грошей, але раніше, ніж ми, впровадили свої національні валюти і самостійно здійснювали грошову і кредитну політику. Метою поїздки було вивчення досвіду цих країн у здійсненні грошових реформ і запровадженні власних національних валют. До речі, до її складу входили В.С.Стельмах, М.І.Савлук, Я.Ф.Солтис і В.І.Сулов та інші відомі фахівці вітчизняної банківської справи. Члени делегації досконально вивчили досвід зазначених країн у проведенні грошової реформи, врахувавши недоліки, які там мали місце у цій важливій справі. Матеріали, напрацьовані нашою делегацією в ході вивчення досвіду, використовувалися при проведенні

Проблеми стабільності гривні — завжди в центрі уваги політиків і банкірів.

грошової реформи в Україні.

Грошова реформа, крім запровадження національної валюти, знаменувала передусім стабілізацію грошової системи. Характерною рисою грошової реформи були її прозорість і соціальна спрямованість, захист інтересів широких верств населення. Стосовно обсягів обміну старих грошових знаків на нові для громадян не було практично жодних обмежень. Обмін відбувався за єдиним коефіцієнтом: 100 тис. купонокарбованців на 1 гривню при зафіксованому курсі гривні щодо долара США. Це був важливий крок до відновлення довіри людей до банківської системи.

Тоді, в 1996 році, робилася спроба прийняти пакет законів під на-

звою “Економічне зростання”, але нам не вдалося здійснити комплексну економічну реформу, гармонійною складовою якої була б реформа грошова.

Мені мріялося тоді, що в Україні відбудеться реформа на кшталт тієї, яку здійснив наприкінці 1940-х років у Німеччині Людвіг Ерхард. Тоді в економіці Німеччини відбулися радикальні зміни, котрі започаткували й забезпечили її стрімке зростання на десятиліття.

На жаль, у нас так не сталося. Потенціал грошової реформи як складової реформи економічної було використано не повною мірою. З вини економічної і політичної влади тогочасної України грошова реформа мала локальний характер.

Проте запровадження національної валюти — гривні як одного з основних символів держави мало величезне моральне, ідеологічне і політичне значення. У грошовій сфері ми повернулися до самих себе, до своїх витоків, які беруть початок іще з Київської Русі.

Знаменним є те, що невдовзі після проведення грошової реформи відбулася стабілізація економіки країни. В 2000 році темпи зростання ВВП вперше були позитивними, також досягнуто приросту промислового виробництва.

Україна відроджується, і гривня — вірний помічник у її економічному і соціальному поступі.

Причетність до великої справи

1996 року уперше за всю історію існування України передбачалося проведення цивілізованої неконфіскаційної реформи із забезпеченням недоторканності грошових заощаджень населення. Але як зробити, щоб люди (котрі пам'ятали і грошову реформу 1961 року, і пізніші обіцянки радянського Прем'єра Павлова дати на відруб руку, якщо буде якась конфіскація) повірили, що неповага влади до народу лишилася в минулому?

З огляду на це введенню національної валюти в країні передувала величезна за обсягом та відповідальністю робота.

У центральному апараті Національного банку України було створено прес-службу, а в штатних розписах обласних управлінь НБУ з'явилися посади спеціалістів зі зв'язків з громадськістю та пресою. На перших порах важко було навіть уявити, що банківська система, яка за радянських часів працювала в режимі надсекретності, функціонуватиме прозоро.

Час довів мудрість Голови Правління Національного банку України Віктора Ющенка, який, власне, був засновником банківської прес-служби.

Постійні роз'яснення концепції та механізму проведення грошової реформи у засобах масової інформації, виступи керівництва Донецького обласного управління НБУ, начальників провідних відділів, участь у засіданнях прес-клубів ринкових реформ, прес-конференції, брифінги, семінари сприяли тому, що, попри одні з найбільших в Україні обсяги обміну карбованців (11.6% від загальної суми), грошову реформу в Донецькій області здійснено в найкоротші терміни, без ажіотажу та паніки.

Не буде перебільшенням сказати, що довіра до грошової

політики Національного банку України і вітчизняної банківської системи закладалася саме в ті напружені, але прекрасні дні. Дні, коли кожен банківський працівник — від голови правління до касира — відчув себе причетним до великої справи — творення незалежної держави Україна.

Тетяна Богдановська,

провідний спеціаліст зі зв'язків з громадськістю та пресою управління Національного банку України в Донецькій області.

Прес-конференція в Національному банку України, присвячена п'ятій річниці введення в обіг першої вітчизняної ювілейної монети. 12 травня 2000 року.

Валерій Жебріков

Колишній начальник управління касових операцій та впровадження сучасних технологій департаменту готівково-грошового обігу Національного банку України, пенсіонер

*Центральне сховище
Національного банку України.
Київ.*

Ми працювали на майбутнє

Високий організаційно-кваліфікаційний рівень проведення грошової реформи був забезпечений копійкою послідовною роботою Національного банку України протягом багатьох років.

Створений на базі Української республіканської контори Держбанку СРСР Національний банк на перших порах володів незначним потенціалом у сфері емісійно-касової роботи. Однією з причин цього було те, що внаслідок реорганізації банківської системи СРСР у 1988—1989 роках суттєво зменшилися площі грошових сховищ Української республіканської контори Держбанку СРСР.

Після виходу України в 1992 році з так званої рублевої зони перед Національним банком постала ціла низка важливих першочергових завдань. Серед головних — створення нормативно-правової бази емісійно-касової роботи, забезпечення економіки держави тимчасовим інструментом готівкового обігу, виробництво грошових знаків нової національної валюти, створення Центрального сховища і реорганізація діючих державних грошових сховищ в обласних управліннях. Лише вирішивши їх, можна було вести мову про проведення комплексної грошової реформи.

Основне навантаження щодо виконання зазначених вище завдань лягло на плечі колективу управління емісійно-касових операцій НБУ, яке до серпня 1993 року очолював Микола Васильович Туманов. Я тоді працював його заступником, а пізніше виконував обов'язки начальника управління.

У той час ми керувалися “Інструкцією з емісійно-касової роботи в установах банків СРСР” № 23 від 10.12.1987 р., яка дісталася центральному банку України у спадок від розформованого Держбанку СРСР. Зрозуміло, що вона була застарілою і не могла виконувати роль нормативно-

правової бази для організації емісійно-касової роботи центрального банку незалежної держави. Тож ми самі взялися за розробку проекту такого документа. Ключову роль у цьому відіграв М.В.Туманов. З метою виконання цієї непрості задачі було створено робочу групу, до складу якої увійшли висококваліфіковані фахівці комерційних банків із досвідом організації касової роботи, інші спеціалісти. Особливо активну участь у створенні проекту нової інструкції брали Ася Олександрівна та Ганна Іванівна Горбачови. Пам'ятаю, якими гарячими й емоційними були дискусії між Ганною Іванівною і Миколою Васильовичем щодо кожного положення новостворюваного документа. Але кожного разу їм вдавалося досягти консенсусу, й у проекті, зрештою, залишалися чітко обгрунтовані формулювання.

Результатом цієї роботи, до якої причетний весь колектив групи, стала “Інструкція з організації емісійно-касової роботи в установах банків України” № 1, затверджена постановою Правління Національного банку України від 07.07.1994 р. № 129. Вона (з певними змінами й доповненнями) понад 9 років була настільною книгою для працівників вітчизняної банківської системи, які працюють із готівкою.

Відповідно до вимог даної інструкції здійснено титанічну за масштабами роботу з обробки, обліку, перевезення і зберігання нової національної валюти — гривні в період підготовки до грошової реформи.

Як уже зазначалося, відразу після виходу нашої держави з рублевої зони проведення грошової реформи було практично неможливим, оскільки цьому мала передувати певна підготовка. Однак економіка потребувала оперативної заміни рубля відповідним інструментом готівково-гро-

шового обігу. Цю функцію із січня 1992 року по 16 вересня 1996 року виконували купонокарбованці Національного банку України.

Забезпечення готівково-грошового обігу тимчасовою валютою ускладнювалося такими факторами, як обвальні темпи інфляції, відсутність власного виробництва грошових знаків і недостатність площ грошових сховищ. Основним виробником купонокарбованців була англійська фірма “Томас де ля рю”. Працювати з нею ми вимушені були буквально “з коліс”. Пам’ятаю, протягом 1993—1994 років на вимогу Національного банку України літаки з готівкою (чартерними авіарейсами, в будь-який час доби і за будь-якої погоди) прибували з Лондона буквально щотижня. Перевозити готівку до Центрального сховища, а потім переправляти (за встановленою схемою) обласним управлінням не було ані часу, ані технічних можливостей. Тому доводилося одночасно і приймати від представників фірми-виробника контейнери з банкнотами в коробах, і тут же передавати їх інкасаторським бригадам обласних управлінь НБУ. Стан емісійних процесів був таким, що одержувати готівку прибувало часом понад 20 бригад майже з усіх областей України. Технологію роботи в таких умовах доводилося відпрацьовувати “на ходу”, не чекаючи затвердженого нормативно-правового забезпечення. Наприклад, операція приймання-передачі коробів із готівкою оформлялася актом за формою, відпрацьованою Центральним сховищем та управлінням емісійно-касових операцій. Копію одного з таких документів пропонуємо увазі читачів “Вісника НБУ”.

Особливо хочеться підкреслити високу організованість роботи інкасаторських бригад і їх чітку взаємодію з міліцейським супроводженням. Це, а також добросовісність членів бригад стали запорукою того, що всі перевезення здійснено без втрат готівки.

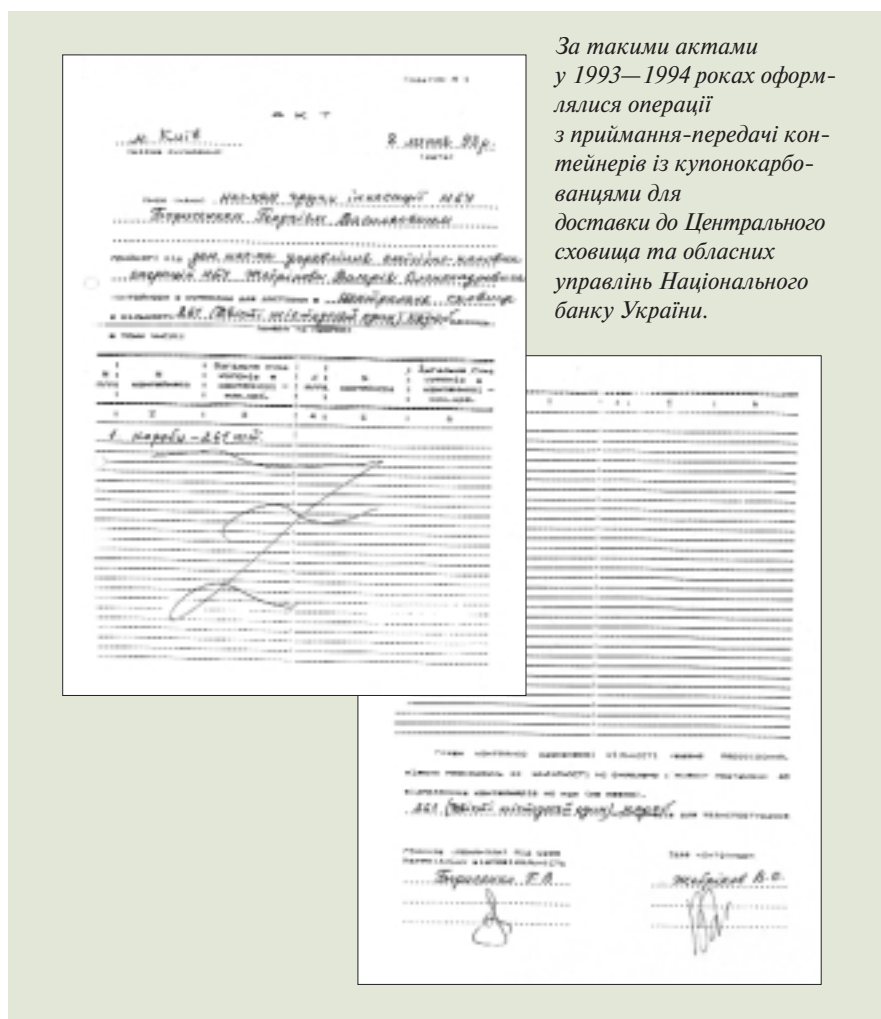
Набутий практичний досвід організації зазначених перевезень був

використаний і в масштабних операціях із підготовки до грошової реформи у процесі забезпечення обласних управлінь новою національною валютою. Він ліг в основу регіонального методу підкріплення територіальних управлінь готівкою, передбаченого чинною “Інструкцією з організації емісійно-касової роботи в системі Національного банку України”, затвердженою постановою Правління НБУ № 273 від 17.06.2004 р.

Окрім забезпечення грошового обігу готівкою, управління емісійно-касових операцій постійно працювало над аналізом емісійних процесів, готувало прогнози щодо оптимізації обігу. На підставі ґрунтовних аналітичних матеріалів опрацьовувалися проекти спільних постанов Кабінету Міністрів і Національного банку України щодо вилучення з обігу відповідних номіналів карбованців, у яких чітко визначався ме-

ханізм округлення роздрібних цін і терміни припинення платіжності грошових знаків, здійснювалося оперативне очищення грошового обігу від зайвих грошових знаків. Одним із найактивніших організаторів цієї складної і копіткої роботи була заступник начальника управління емісійно-касових операцій Галина Владиславівна Товкач. Гадаю, розроблений у той час механізм може бути використаний і в сьогоднішній діяльності департаменту готівково-грошового обігу для оптимізації структурно-го інструментарію грошового обігу.

Серед інших надзвичайно важливих завдань Національного банку України в процесі підготовки до грошової реформи було проектування дизайну і виробництво грошових знаків нової національної валюти. На ранньому, початковому етапі ця робота з різних причин виконувалася різними підрозділами і якимось фрагментарно.

За такими актами у 1993—1994 роках оформлялися операції з приймання-передачі контейнерів із купонокарбованцями для доставки до Центрального сховища та обласних управлінь Національного банку України.

Наприклад, проектування дизайну, розміщення замовлень закордонного і вітчизняного виробництва діючого монетного ряду було здійснено управлінням капітального будівництва. І лише в 1993 році ці функції передано управлінню емісійно-касових операцій. Думається, що виконання зазначених робіт працівниками, далекими за своєю кваліфікацією від готівкового обігу, спричинилося до того, що, наприклад, монети номіналами 1 і 10 копійок, а також 25 і 50 копійок дуже близькі за діаметром і створюють труднощі в користуванні, особливо людям зі слабким зором.

Величезні обсяги додаткової роботи у процесі підготовки до грошової реформи довелося виконувати через не зовсім вдале рішення щодо пакування монет номіналами 1, 5, 10 і 25 копійок, виготовлених на Монетному дворі Італії, в целофанові мішечки. Пригадую, як у серпні 1993 року, перебуваючи в цеху Монетного двору Італії, я, з дозволу головного інженера, “впустив” з метрової висоти целофановий мішечок із монетами номіналом 1 копійка на підлогу і вони розлетілися увсебіч. Я, звичайно, обурився. А мені у відповідь показали контракт, згідно з яким і було виконано таке пакування. А потім показали, як вони пакують монети в ролики і картонні коробки для Центрального банку Італії. На той момент наші монети уже знаходилися в морських контейнерах, тож управлінню емісійно-касових операцій залишалося лише думати, як виправити помилку. Довелося нашим касирам перепаковувати всі монети із целофанових мішечків у полотняні. Щоправда, без їх суцільного перерахування. На це у нас просто не вистачило б часу.

Аналогічні й велетенські за своїм масштабом роботи були виконані касовими працівниками Національного банку України з метою перерахування банкнот гривні. Причина та ж — під час укладення контрактів із фірмами-виробниками не було взято до уваги класичну банківську технологію (корінець — 100 банкнот із перехресним обандеролюванням; пачка — 10 корінців, тобто 1 000 банкнот з опломбуванням).

Варто окремо зупинитися на доставці розмінних монет, відкарбованих в Італії, та передачі їх обласним управлінням НБУ. Як відомо, згідно з контрактом в Італії карбувалися розмінні монети номіналами 1, 5 копійок із нержавіючої сталі та 10 і 25 копійок з алюмінієвої бронзи. Перша основна партія монет кожного номіналу була завантажена в дерев’яні контейнери. Їх, у свою чергу, розмістили у 205 морських двадцятитонних контейнерах. Загальна вага розмінних монет перевищувала 4 000 тонн. Розмістити такий обсяг готівки в Центральному сховищі було практично неможливо. Тому управління емісійно-касових операцій разом із Монетним двором Італії розробили так звану пономінальну схему завантаження кожного морського контейнера розмінними монетами та календарний графік їх доставки безпосередньо в обласні управління НБУ. Цей графік затвердив і контролював його виконання заступник Голови Правління Національного банку України Валентин Павлович Терпило. Не можна не сказати про активну участь і творчий підхід до виконання такої доволі неординарної роботи працівниці управління Катерини Василівни Солошенко. Всі етапи графіка ретельно опрацьовувалися, погоджувалися з управлінням інкасації НБУ, Міністерством внутрішніх справ і Службою безпеки України.

Наведу і такий показовий приклад. Якщо для завантаження суховантажу “Петр Алейников” у порту Чівітавекья (Італія) знадобилося 10 днів, то в українському порту Октябрський усі 205 контейнерів були вивантажені за 1 день і протягом двох тижнів доставлені до кожного обласного управління НБУ. Мені приємно згадувати нашу співпрацю в порту Чівітавекья з представником управління інкасації НБУ Віктором Трохимовичем Говоровим. Сподобалася його діловитість, виваженість, відповідальний підхід до виконання функціональних обов’язків. Чітке виконання календарного графіка доставки монет значною мірою залежало від професійності і

працьовитості спеціалістів управління інкасації.

Замовивши карбування розмінних монет окремих номіналів за кордоном, Національний банк України також організував виробництво монет номіналом 2 копійки з алюмінію та 25 і 50 копійок із латуні на Луганському верстатобудівному заводі. Починаючи з 1993 року весь комплекс перспективних і поточних завдань щодо карбування, пакування, перевезення і розміщення монет вітчизняного виробництва було введено до сфери відповідальності управління емісійно-касових операцій.

На той час монети з латуні виготовлялися зі стрічки, виробником якої був Артемівський металургійний завод. Тож доводилося вирішувати цілу низку координаційних питань виробничої кооперації між цими двома заводами. З метою здійснення постійного контролю за якістю карбування, пакування та відвантаження розмінних монет було створено представництво Національного банку України на Луганському верстатобудівному заводі.

Життя показало, що функції координації виробництва грошових знаків лише рішучими діями керівництва ефективно виконати практично неможливо. Тому до управління емісійно-касових операцій були запрошені на постійну роботу кандидати технічних наук Віталій Євгенович Білорус та Анатолій Андрійович Сніжко. Саме завдяки цим двом спеціалістам було започатковано цілий комплекс функцій центрального апарату Національного банку України, пов’язаних із виробництвом грошових знаків.

Як уже зазначалося, стан грошових сховищ Національного банку України потребував принципово нових підходів до їх технічної оснащеності з урахуванням специфіки зберігання цінностей. З метою реалізації цієї важливої в банківській роботі функції на роботу до управління емісійно-касових операцій був запрошений Олег Анатолійович Бондар. Завдяки його діловій активності і професіоналізму започатковано цілий комплекс функцій методологічного забезпечення тех-

нічного оснащення касових вузлів; організації схоронності цінностей у банківських установах України; розроблено й затверджено “Відомчі будівельні норми України. Будинки і споруди. Проектування банків і банківських сховищ. ВБН В.2.2-00032106-1-95”. Кілька років цими нормами користувалися не лише банківські фахівці, а й проєктувальники, підрядники та працівники охорони. Мені особисто довелося в 1998—2000 роках керувати будівництвом Київської дирекції АКБ “Укрсоцбанк” і на практиці переконався в необхідності й важливості цього документа. Скажу відверто: мені не зрозуміло, чому він нині відмінений.

Однією з основних і очевидних умов організації національної системи готівково-грошового обігу було створення Центрального сховища Національного банку України. Цю відповідальну роботу керівництво Національного банку України доручило Петру Несторовичу Дейнезі. Складність завдання полягала в тому, що треба було не скопіювати підрозділ, який діяв у Держбанку СРСР і був певною мірою застарілим, а опрацювати структурну схему, функції і повноваження принципово нового підрозділу, який зміг би чітко працювати як із виробником грошових знаків, так і з територіальними підрозділами Національного банку щодо, як ми кажемо, підкріплення їх готівкою та одержання вилучених з обігу грошових знаків, їх експертизи й утилізації.

Відомо, що якісне виконання будь-якої роботи залежить передусім від надійного, професійно підготовленого колективу, який у Центральному сховищі був створений Петром Дейнегою. За своє життя я зустрічав різного рівня керівників, на жаль, чимало з них практикували емоційні методи виховання (чи, як вони казали, “розп’якування”) підлеглих. Не пам’ятаю, щоб Петро Несторович на когось кричав або принижував людську гідність. І водночас він не був “добреньким дідусем”, що гладить онуків по голівці. Це був талановитий керівник. Не формальний, а справжній лідер колективу.

Роботи щодо створення Центрального сховища ускладнювалися тим, що були невідомі терміни проведення грошової реформи, а Національний банк України не мав достатніх оптимально обладнаних і сконцентрованих в одному місці грошових сховищ. Тривав процес друкування банкнот у Канаді, карбування розмінних монет в Італії. Їх одержання, розміщення і надійне зберігання потребували чітких оперативних дій. Однак траплялися непорозуміння, збої. Скажімо, перша партія банкнот гривні, приве-

Директор Центрального сховища Національного банку України у 1992—1997 рр. Петро Несторович Дейнега (13.07.1926—23.06.1997 рр.).

зена з Канади, певний час вимушено зберігалася в морських контейнерах у річковому порту Києва. І лише наполегливі й рішучі дії заступника Голови Правління Національного банку України Анатолія Кириловича Станкова та директора Центрального сховища Петра Несторовича Дейнеги забезпечили розміщення цієї готівки в підземних спорудах цивільної оборони заводу “Алмаз”. Після передачі Національному банку України всієї території заводу його підземні приміщення стали першими грошовими сховищами національної валюти України і були оперативно освоєні колективом Центрального сховища.

За своїми посадовими обов’язками я неодноразово бував у цих сховищах і бачив, що умови праці там

далеко не оптимальні. Достатньо сказати, що там навіть літньої пори люди працювали в теплому одязі і валянках. Але вони до всього цього ставилися з розумінням. Знали, що це тимчасові труднощі, які треба подолати. Люди розуміли, що причетні до надзвичайно важливого етапу в розвитку національної банківської системи. Це була робота на майбутнє, на перспективу.

Не могу не згадати про опанування такою незвичною для України функцією, як утилізація грошових знаків. Справа ускладнювалася практичною відсутністю технічних засобів для їх знищення. Першу утилізацію банкнот, вилучених з обігу, ми з П.Н.Дейнегою організували на Обухівському картонно-паперовому комбінаті.

Зрозуміло, що робота з резервними фондами в підземних неспеціалізованих приміщеннях, утилізація непридатних до обігу грошових знаків на чужих непристосованих потужностях жодною мірою не відповідала вимогам підготовчої роботи до грошової реформи. Тож керівництвом Національного банку України було прийнято рішення про будівництво принципово нового приміщення Центрального сховища.

У його створення (від проєктування до введення в експлуатацію) вклав усю свою душу і талант кваліфікований банківський працівник і керівник П.Н.Дейнега. Я абсолютно впевнений, що про це відомо всім, і в той же час дивно, що досі не знайшлося коштів на виготовлення хоча б пам’ятної дошки (не кажу вже про барельєф), яку варто було б розмістити на стіні Центрального сховища Національного банку України, якому він присвятив своє життя.

На закінчення хочу подякувати всім моїм друзям і колегам — працівникам управліннь емісійно-касових операцій, інкасації, Центрального сховища за взаємопідтримку, колективізм, добросовісність, які допомогли нам із честю впоратися із завданнями, від яких певною мірою залежав успіх проведення в Україні грошової реформи.

Борис Дяченко

Заступник директора департаменту інформатизації — начальник управління масових електронних платежів Національного банку України

Без зайвої бюрократії

Я перейшов працювати до Національного банку України у грудні 1991 року. Начальником управління комп'ютерних технологій (департаментів тоді ще не було) працював А.С.Савченко, а начальником відділу — В.І.Бурлака (він, власне, й запросив мене до НБУ). Тривалий час ми займалися спільною роботою щодо автоматизації готівкових операцій у Держбанку СРСР. Починаючи з 1982 року, я працював в Обчислювальному центрі Української республіканської контори Держбанку СРСР, а пізніше — в Спеціальному конструкторському бюро математичних машин і систем Інституту кібернетики: в обох установах я зі своїм колективом виконував роботи з автоматизації готівкових операцій. Одним із результатів цих робіт стало налагодження на ВО “Завод Арсенал” серійного виробництва машин для підрахунку паперових грошей “Купюра 1-02” (пізніше вони отримали назву “Банкнота”).

У Національному банку мені практично відразу доручили підготувати проект технічних умов для виготовлення українських монет, які планувалося карбувати на римському монетному дворі. До участі в роботах із виготовлення монет були залучені фахівці різних управлінь НБУ та вітчизняних інститутів, а також художники, інші спеціалісти. Керував цими роботами один із заступників Голови Правління НБУ. Всі технічні питання вирішувало управління комп'ютерних технологій. У Національному банку тоді взагалі не було ні досвіду, ні фахівців із цієї тематики. Доводилося все вивчати з доступної літератури, книг із нумізматики, консультуватись зі спеціалістами зарубіжних центральних банків тощо.

Стосовно монет висувалися такі основні вимоги:

- щодо матеріалу;
- щодо фізичних розмірів і маси,

магнітних характеристик;

- санітарні та екологічні;
- щодо упаковки;
- щодо терміну служби монет тощо.

За участі Інституту металофізики визначали матеріали, з яких мали виготовлятися монети. Зважали на наявність вітчизняного виробництва потрібних металевих сплавів, їх цінні показники, стійкість до корозії, нешкідливість для людей окислів матеріалів, які можуть виникати на поверхні монет при взаємодії з людським потом і побутовими речовинами, відсутність ефекту забруднення рук тощо.

Фізичні розміри та масу монет встановлювали, виходячи з таких міркувань:

— торгові автомати, банківські машини з підрахунку та сортування повинні відокремлювати нові монети від радянських, а отже, вони мають відрізнятися за розмірами (діаметром, товщиною, допусками на них) і магнітними характеристиками;

— собівартість готових монет має бути мінімізована (значну частину собівартості становить вартість матеріалу).

У технічному завданні до контракту з римським монетним двором обумовлювалися також вимоги щодо упаковки монет: їх мали пакувати у пластикові мішки загальною масою до 8 кг. Зважали на те, що за чинним вітчизняним законодавством з охорони праці вага вантажів, які можуть піднімати жінки, обмежується вісьмома кілограмами, та на зручність підрахунку номінальних сум монет в упаковці — як правило, сума монет за номінальною вартістю повинна бути круглою. При формуванні вимог до транспортної тари (спеціальних ящиків) враховували навіть тогочасну оснащеність НБУ електрокарами, роками, їх вантажопідйомність тощо.

Аби уникнути можливих зловжи-

вань (скажімо, шляхом використання наших монет у торгових автоматах інших країн) та претензій, до зарубіжних центральних банків були надіслані листи від НБУ із повідомленням про основні характеристики вітчизняних монет.

У 1992 році Монетний двір Італії розпочав виробництво монет для України. Виготовлялися монети чотирьох номіналів: 1, 5, 10 та 25 коп. Аби оцінити масштаби виробництва, наведу лиш один факт: загальна маса монет, що мали бути виготовлені, становила близько 3.5 тисячі тонн.

Для контролю за виробництвом, обліком монет, процедурою знищення матриць (а зношувалися вони доволі швидко з огляду на економію на фізичних розмірах монет) та пакуванню у листопаді 1992 року, надавши відповідні повноваження, мене відправили до Риму.

На римському монетному дворі мені виділили робочу кімнату, оснащену комп'ютером, мікроскопом, вагами та іншими вимірювальними приладами. Ознайомившись із виробництвом, технологією обліку тощо, я перейшов до перевірки вже виготовлених монет і їх вибіркового контролю у процесі виробництва. Загалом наші вимоги виконувалися чітко, попри доволі жорсткі умови щодо відхилень від номінальних розмірів монет (на етапі підписання технічних умов технологи римського монетного двору кілька разів зверталися до НБУ з проханням збільшити допуски на розміри монет) та високу твердість матеріалу монет низьких номіналів. Ставлення фахівців римського монетного двору до України і до мене особисто було дуже доброзичливим. Контракт для них був важливим і в фінансовому, і в політичному сенсі. В Римі контрактом опікувалися також представники нашого посольства.

У ході контролю я був змушений кілька разів призупиняти виробництво. Основна причина — мікротріщини у матрицях, що проявлялося на готових монетах випуклою “волосиною”, помітною лише під мікроскопом.

Я проводив також вибіркові перевірки упакованої готової продукції, підписував відповідні супровідні накладні, котрі наклеювалися на кожному ящику.

Із грошима пов'язана ще одна цікава подія, свідком якої я був у невеличкому римському ресторанчику, де харчувався. Там часто бували німецькі туристи. Якось невелика їх група, серед яких літня пані, вечеряла. Коли настав час розраховуватися, пані передала господарю ресторану банкноту, очевидно, німецької марки. Певний час він її вивчав, а потім з посмішкою повернув, скося поглядаючи на мене (він знав, що я з України), зі словами: “Гітлер капут”. Усі присутні довго сміялися: виявилося, таким чином ресторатор хотів зауважити, що ця банкнота вже давно вилучена з обігу.

Заготовки для виготовлення наших монет римський монетний двір отримував від іншого підприємства, розташованого у місті Катанья, що на Сіцилії. Я відвідав і це підприємство, ознайомився з технологією його виробництва. Заготовки для монет ідентичні за розмірами готовим монетам, але не мають зображень на аверсному і реверсному боках і відповідного гальванічного покриття.

Тоді всі сподівалися на швидке введення гривні. Але реально вітчизняну валюту запровадили значно пізніше. Надто складні процеси відбувалися в економіці держави; величезна інфляція знецінила б гривню, що звело б нанівець усю роботу.

Починаючи з 1992 року, в Національному банку України працювали над підготовкою техніки для української банківської системи, необхідної для впровадження вітчизняної валюти — монет і банкнот.

До 1994 року завершили роботи з адаптації машин для перерахунку банкнот: проведено перепрограмування машин, випробувано та встановлено нове програмне забезпечення. На той час банківська система України на 80% була оснащена машинами “Банкнота” виробництва ВО “Завод Арсенал”.

Крім того, за участі фахівців на-

шого управління було завершено роботи з випробування машин із перерахунку монет, серійне виробництво яких мав розпочати “Завод Арсенал”. Для їх випробувань невеликі партії монет з усіма заходами безпеки та конфіденційності під охороною доставлялися з НБУ на це підприємство.

На замовлення НБУ Лубенський завод “Лічмаш” розробив технічну документацію та організував серійне виробництво пристроїв для пакування банкнот у пачки за допомогою пластикової стрічки. Раніше їх пакували конопляним шпагатом вручну, пломбуючи свинцевими пломбами.

Фахівці управління ініціювали також серійне виробництво вітчизняними підприємствами пристроїв для аналізу справжності банкнот (вітчизняних та іноземних) в ультрафіолетовому діапазоні.

Було запропоновано технологію обандеролювання пачок банкнот по 100 шт. (корінців) кільцевою бандероллю.

Впровадження нових технологій супроводилося нормативними змінами у касовій інструкції НБУ.

Фактично до кінця 1994 року банківська система України була технічно готова до впровадження вітчизняної валюти.

Добре запам'ятався стиль співпраці з іншими підрозділами НБУ та комерційними банками під час підготовки до впровадження гривні: без зайвої бюрократії, у дружній атмосфері, з розумінням великої відповідальності та державної значущості події.

Такі вони — вітчизняні монети.

Валентин Берегуля

Начальник Головного управління Національного банку України в Автономній Республіці Крим.

У 1988—2005 роках — начальник управління НБУ в Миколаївській області. Один з організаторів прийому суден у порту м. Миколаєва, на яких доставляли виготовлені за кордоном банкноти гривні та розмінні монети

Порт у місті Миколаєві, який приймав судна з виготовленими за рубежом грошовими знаками України.

Порт приписки гривні – Україна

У наш динамічний час ми рідко озиремося назад. Спрямовуємо погляд у майбутнє, а вчорашній день залишаємо історикам. Вони, звичайно, педантично опишуть хронологію подій. Проте ті почуття гордості, відповідальності, надії, які переживали їх безпосередні учасники, залишаться поза увагою. Чи правильно це?

Тож мені і хочеться поділитися насамперед тими настроями, які панували в колі працівників обласних управлінь Національного банку України під час проведення грошової реформи і задовго до неї. Маю на увазі 1992 рік, коли розпочалися підготовчі роботи. Це був етап не менш важливий, ніж сама реформа.

Згадую, з яким відчуттям гордості восени 1992 року я стояв біля причалу одного з портів міста Миколаєва, коли побачив на рейді судно, що доставило до України з Канади першу партію банкнот гривні. На управління НБУ в Миколаївській області поклалися обов'язки щодо прийому, розвантаження, зберігання та розподілу по регіонах контейнерів із незвичайним вантажем. Це вимагало постійної координації дій із представниками центрального апарату Національного банку, портовиками, Укррічфлотом (основна маса вантажу перевантажувалася на самохідні баржі типу “річка — море” і відправлялася по Дніпру), а також із колегами з Одеської, Херсонської, Кіровоградської областей, Автономної Республіки Крим, які забирали вантаж самовивозом. Особливо хочеться відзначити одеситів, які буквально приголомшили миколаївців, приславши під завантаження колону новеньких тягачів “Volvo”. Хоча, правду кажучи, в мене ця ефектна колона (понад 15 машин) викликала відчуття тривоги за своїх колег. Як і де вони зберігатимуть такий обсяг готівки? Проте одесити блискуче впоралися із цим завданням.

Усього за період із 1992 по 1996 рік Миколаївський порт приймав цінний вантаж тричі. І щоразу всі роботи виконувалися злагоджено й оперативно.

Особливої похвали заслуговують інкасатори. Доставляючи банкноти гривні чи розмінні монети, вони працювала практично цілодобово. Адже контейнери не можна було розвантажувати частково, до того ж, вони підлягали оперативному поверненню в порт.

Користуючись нагодою, хотів би ще раз подякувати своїм (уже колишнім) підлеглим — працівникам Миколаївського управління НБУ — за добросовісну роботу, яку вони виконали на початковому етапі підготовки до грошової реформи в Україні.

Після доставки банкнот гривні і розмінних монет за призначенням у регіонах розпочалася копітка праця, пов'язана з перерахунком грошей та підготовкою до їх введення в обіг. Зауважу, що цю величезну роботу виконувала наявна кількість касирів, причому поєднуючи її з виконанням основних обов'язків. Нагадаю, що в той час інфляція була галопуючою, через що до області доводилося майже щомісяця завозити тонни купонів, які підлягали такій же обробці. Працівники касового апарату витримали цей іспит. Честь їм і хвала!

У цей же час у Національному банку України було створено робочу групу, яка вивчила світовий досвід проведення подібних реформ і розробила власну концепцію, в основу якої було покладено демократичність, захист інтересів населення та суб'єктів господарювання. Від регіонів до робочої групи увійшли начальники управлінь у Запорізькій, Харківській, Миколаївській і Рівненській областях. Урахування побажань регіонів певною мірою сприяло тому, що реформа на місцях у подальшому пройшла успішно, без будь-якої соціальної напруги.

Ніхто не залишався осторонь

Десять років — достатній термін, аби озирнутися в минуле, зважити й оцінити величезну роботу, проведenu банками регіону в період підготовки і проведення реформи. Багатьох документів уже немає, але мої колеги, учасники цієї великої і складної роботи, як і раніше, в строю і допомагають пригадати події детальніше. Серед них — мій заступник В.М.Терлецький, начальник відділу грошового обігу і касових операцій С.П.Снеткова, начальник відділу перевезення цінностей і організації інкасації В.Б.Мельник, інші безпосередні учасники реформи.

З огляду на специфіку регіону, наявність Чорноморського пароплавства і портів, керівництво Національного банку України доручило мені наприкінці 1992 — на початку 1993 року вивчити питання щодо можливості доставки морем виготовленої за кордоном гривні та організації її тимчасового зберігання.

Різні версії морської доставки національної валюти розглядалися в умовах цілковитої секретності на рівні лише перших керівників. Спочатку з керівництвом цивільної оборони області ми вивчали можливість тимчасового зберігання гривневої маси на одному з переобладнаних об'єктів цієї служби. Потім разом із директором Одеського морського торговельного порту Н.П.Павлюком опрацьовували питання про її зберігання в одному зі складських комплексів, розташованих на причалі можливого швартування судна. Цей варіант був менш витратним і легшим щодо реалізації. Зрештою було вибрано більш закритий порт Октябрьський під Миколаєвом. У подальшому скористалися також повітряним шляхом доставки в Україну гривні, виготовленої в Канаді та Англії.

Питання щодо отримання монет італійського виробника, визначення теплохода, який би доставив спеціальний вантаж, вирішувалися таємно на

рівні першого заступника начальника Чорноморського морського пароплавства А.В.Ковалю за участі директорів двох департаментів Національного банку України: банківської безпеки — І.П.Черника та готівково-грошового обігу — В.О.Жебрікова. Виконання цієї почесної місії забезпечили капітани теплохода “Петр Алейников” Ю.Л.Алалікін та В.Є.Соколов разом зі Службою безпеки України, яку представляв С.Г.Качанов.

Частину банкнот доставляли до аеропорту Бориспіль літаками. На спеціальний вантаж очікували заступник начальника управління В.М.Терлецький і начальник відділу інкасації та перевезення цінностей В.Б.Мельник з інкасаторами. Літаки прибували із затримкою, із порушенням графіка. Стояла сувора зима, тож інкасаторам доводилося довго чекати прибуття вантажу на морозі.

Гривню перевозили в основному великовантажними швидкісними автомобілями марки “Вольво” і “Сканія”, орендованими в “Іллічівськзовніштрансі”, що значно скорочувало час перебування в дорозі.

Інколи колона автомобілів разом із охороною та супроводом налічувала до 16 одиниць транспорту. Охорону, крім бригад інкасаторів, забезпечували підрозділи швидкого реагування МВС “Беркут”. Для них орендували мікроавтобуси японського виробництва. Проведення таких колон у короткі строки на великі відстані потребувало неабияких зусиль та напруження від усіх учасників перевезення.

Із розвантаженням великого транспорту виникали серйозні ускладнення, оскільки він не міг заїхати до внутрішнього двору будівлі банку. Доводилося використовувати автотранспорт, забезпечувати оточення та охорону місця проведення робіт.

Доставлена грошова маса підлягала покупюрному перерахуванню. Роз-

Михайло Азаров

Начальник управління
Національного банку України
в Одеській області

мінні монети розфасовували в полотняні мішечки. Організацію цієї роботи було покладено на заступника начальника управління — начальника управління — начальника відділу готівкового обігу і касових операцій С.П.Снеткову, начальника операційного відділу Г.М.Лебедева та начальника ревізійного відділу А.Ф.Короткову під контролем працівника відділу безпеки Л.І.Матвієнка. В ході перерахування необхідно було вилучати браковані банкноти і скласти акти. На суму браку Національний банк виставляв рахунки тим державам, які виготовляли гроші. Всю роботу проводили в умовах суворої таємності впродовж двох років до початку реформи.

Оскільки деякі країни колишнього Радянського Союзу, зокрема Молдова, вже провели грошові реформи, у 1994 році за дорученням НБУ та за моїм розпорядженням до Національного банку Молдови було відряджено С.П.Снеткову. Вона мала ознайомитися з досвідом проведення грошової реформи та отримати пакет документів щодо введення в обіг національної валюти. На зустрічі з Головою Національного банку Молдови Леонідом Талмачем обговорювались питання щодо технології проведення реформи в Молдові, її строків, способів доставки та забезпечення регіону національною валютою.

За рік до початку реформи, у травні 1995 року, Національний банк України сформував робочу групу з підготовки проектів нормативних актів стосовно проведення грошової реформи. Групу очолив заступник Голови Правління НБУ В.П.Терпило. До її складу входило п'ять осіб — начальники двох обласних управлінь: М.Ф.Першибкін (Харків) та М.П.Сніжко (Чернігів) і заступники начальників управлінь П.І.Іванець (м. Київ та Київська область), С.П.Снеткова (Одеса) та Н.О.Скрипник (Луганськ).

Робоча група за 10 днів підготувала кілька варіантів проекту Указу Президента України “Про грошову реформу в Україні” та “Порядку обміну українських карбованців на гривні в пунктах обміну та на підприємствах, в установах і організаціях”, які потім були доо-

працьовані департаментом готівково-грошового обігу НБУ. Більшість членів робочої групи наполягала на проведенні реформи у місячний термін.

У суботу 22 серпня 1996 року, на засідання Кабінету Міністрів, присвячене організації проведення грошової реформи, запросили керівників областей та начальників обласних управлінь Національного банку. Обговорювали питання практичної реалізації проекту указу Президента України. Обласним адміністраціям було запропоновано розпочати роботу з неділі 23 серпня.

Час проведення реформи Президент визначив своїм указом від 25 серпня 1996 року № 762/96. 23 серпня до НБУ за роз'ясненнями щодо якісного і своєчасного проведення реформи були відряджені заступник начальника управління С.П.Снеткова та головний бухгалтер С.П.Негрієнко. Уже наступного дня, 24 серпня, я цілком таємно провів нараду за участю керівників і головних бухгалтерів 40 банківських установ у приміщенні нової будівлі дирекції Агропромбанку “Україна”. Крім того, разом із моїми заступниками В.М.Терлецьким, В.І.Янчуковим, С.П.Снетковою проводили роз'яснювальну роботу серед керівників підприємств та організацій щодо обміну карбованців, акцентуючи на тому, що серед карбованців можуть бути фальшивки, а отже, слід здійснювати обов'язкову перевірку грошей на справжність.

Одеський регіон за показником обміну карбованців на гривні на одного обмінюючого посів третє місце в Україні після Києва і Київської області та Дніпропетровщини. Для виконання обмінних операцій треба було спрогнозувати обсяги гривні, необхідної для обміну карбованців у стислі терміни проведення реформи, потім з'ясувати, скільки гривневої маси потрібно кожній із чотирьох десятків банківських установ, яким доручено проводити обмін грошей, визначити кількість поїздок броньованих КамАЗів із цінним вантажем та маршрути їх руху. Банки, зі свого боку, готували додаткові площі для прийому гривні.

На початок грошової реформи до управління було завезено кількості тонн гривні. Аби розмістити розмінні монети, управлінню довелося орендувати три грошових сховища у комерційних банках — філії банку “Національний кредит”, Приморському відділенні Агропромбанку та Контакт-банку.

Гроші зі сховищ облуправління до банківських установ транспортували впродовж десяти діб — десяти днів і ночей — із 25 серпня по 2 вересня 1996 року. Особливо важко було інкасаторам, які розвантажували КамАЗи в банках навіть о п'ятій ранку і відразу вирушали за наступною партією вантажу. Практично невідлучно знаходилися в управлінні завідувач сховища Л.О.Яворська, завідувач каси Л.О.Виноградова та заступник головного бухгалтера А.М.Макаров — вони забезпечували відвантаження гривні.

З метою організації проведення реформи при об'єднанні адміністрації було сформовано комісію, яку очолив голова об'єднанні адміністрації Р.Б.Боделан; функції заступника голови комісії поклали на мене. При держадміністрації створили також оперативну групу із шести осіб, очолювану М.А.Тиндюком. До її складу від управління НБУ входила С.П.Снеткова. На кожній нараді (а проводилися вони двічі на тиждень) я доповідав про хід обміну карбованців на гривні, висвітлював питання, які потребували оперативного вирішення. Шонайменше двічі на тиждень я і С.П.Снеткова виступали в прямому ефірі на телебаченні з роз'ясненнями та відповідали на запитання громадян.

Під час грошової реформи в області функціонувало 735 обмінних пунктів та 744 підприємства зв'язку, де карбованці обмінювали на гривню. У перші дні реформи в торговельній мережі люди масово розраховувалися карбованцями — сумки інкасаторів були утричі товщими, ніж звичайно.

Із 2 по 16 вересня 1996 року гроші обмінювали понад 470 тис. осіб на загальну суму 10.9 трлн. крб. У подальшому, із 17 вересня до 15 жовтня, за рішенням комісії при райдержадміністрації обмін проводили комерційні

банки. За цей період його здійснили 7.8 тис. осіб на суму 50.1 млрд. крб.

Основна маса населення скористалася послугами установ Агропромбанку та Ощадного банку, які мали на той час найрозгалуженішу мережу. Велику допомогу в організаційній роботі надала обласна комісія з проведення грошової реформи. Серед банківських установ регіону найбільшу активність проявили обласне управління Ощадбанку, обласна дирекція Агропромбанку, регіональне управління Промінвестбанку, обласна дирекція Укрсоцбанку, Морський транспортний банк, філія Реал-банку, Банк "ФЕБ", банк "Порто-франко", філія Укрексімбанку в м. Ізмаїлі, банк "Південний", Одеська філія комерційного банку Укрнафтогазбанк.

Дуже складно було готувати статистичну звітність про касові обороти, оскільки вона складалася щоденно за двома грошовими одиницями: карбованцями та гривнею, за показниками проведеного підкріплення, обміну й залишків невикористаної гривні. Звірка цієї звітності інколи тривала до опівночі.

Щодо обміну карбованців на гривні для населення було створено максимально сприятливі умови. Для громадян, які з поважних причин не змогли здійснити обмін у період проведення грошової реформи, він тривав до 31 грудня 2000 року. За рішенням комісії при облдержадміністрації із 17 жовтня по 25 листопада 1996 року обміняли гроші 1.4 тис. громадян на суму 11.7 млрд. крб. Із 26 листопада 1996 року по 31 грудня 2000 року обмін здійснювався за рішенням комісії при облуправлінні. За цей період 11.1 тис. громадян обміняли 56.6 млрд. крб.

Обмін українських карбованців на гривні тривав чотири роки. Понад 490 тис. осіб обміняло карбованці на гривні на загальну суму 11.1 трлн. крб.

Вилучені з обігу українські карбованці поверталися з банків до сховищ управління. Для зберігання вилученої готівки цих сховищ було недостатньо. Управлінню довелося орендувати ще три грошових сховища у двох комер-

ційних банках: обласному управлінні Агропромбанку "Україна" та Приватбанку. Весь обсяг вилучених з обігу карбованців належало перерахувати протягом півроку. Для виконання цього завдання в строк облуправління залучило 40 кращих касирів банків області.

Перераховані карбованці малих номіналів відправляли на утилізацію: спочатку на Ізмаїльський целюлозно-паперовий комбінат, а після його закриття — на Обухівський комбінат під Києвом. Для утилізації (знищення) було створено комісію, яку очолювала С.П.Снеткова. До її складу входили працівники Служби безпеки України, податкової інспекції та Контрольно-ревізійного управління. Кожна операція з вивезення карбованців та їх утилізації тривала цілу добу. Члени комісії супроводжували цей процес на всіх його етапах — від завантаження на спецавтотранспорт до моменту утилізації. Загалом було утилізовано десять КамАЗів вантажу "особливого призначення" загальною масою 80 тонн.

Утилізацію проводили цілий рік.

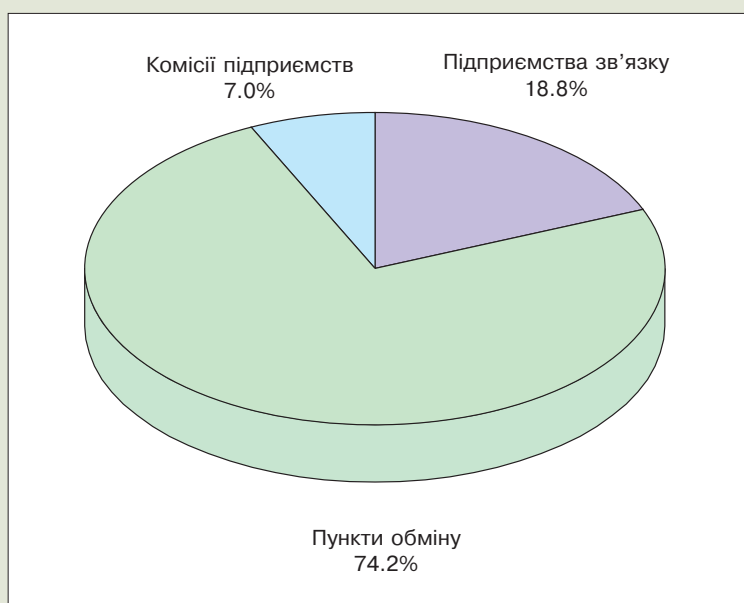
Траплялося, що автопокришки завантаженого автомобіля доводилося замінювати вночі, на київській трасі.

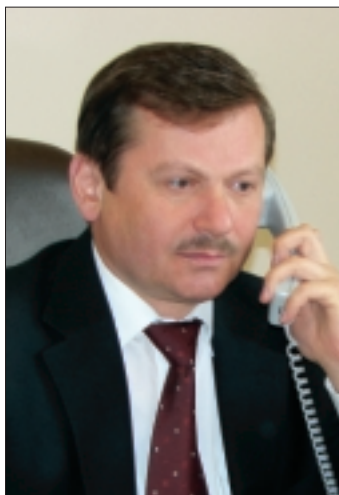
Для відділу готівкового обігу і касових операцій реформа закінчилася лише в лютому 2001 року, коли від Центрального сховища отримали підтвердження про те, що при перерахуванні останньої партії карбованців високого номіналу нестач та надлишків не виявлено.

Відзначаючи 10-річчя грошової реформи в Україні, усвідомлюєш, якою великою була відповідальність колективу НБУ та комерційних банків, яких титанічних зусиль потребувало її проведення. Хочу висловити глибоку вдячність учасникам проведення реформи за велику й гідно виконану роботу в ім'я України.

Грошова реформа — надзвичайна подія в новітній історії нашої держави, і в подальшому її значущість лише зростатиме. На початку реформи головний банкір країни, а нині її Президент В.А.Ющенко, стверджував: "Сильні національні гроші зроблять сильною незалежну Україну". Подальший наш поступ став підтвердженням цих пророчих слів.

Обмін карбованців на гривні установами банків, підприємствами зв'язку та комісіями підприємств за період реформи (з 2 по 18 вересня 1996 р.)

Петро Іванець

Заступник начальника
Головного управління
Національного банку України
по м. Києву і Київській області

Крок до економічної незалежності

Поринаючи спогадами у часи проведення грошової реформи, усвідомлюєш, якими яскравими сторінками збагатилася історія молодшої Української держави. Думаю, що за своєю значущістю грошова реформа рівноцінна Акту проголошення незалежності України, бо стала кроком до набуття економічної незалежності.

Тепер, з висоти набутого вітчизняною банківською системою досвіду, можна помітити чимало недоліків у функціонуванні банків зразка 1996 року: це й недосконалість касової техніки, і відсутність належних сховищ, комп'ютерної техніки та програмних продуктів, й архаїчні підходи до обробки грошей. Але все це компенсувалося бездоганною злагоженістю в роботі під час звершення справи державної ваги — грошової реформи.

Для територіальних управлінь НБУ підготовка до реформи розпочалася задовго до відомої громадянам України дати її початку. Це було зумовлено необхідністю здійснення багатьох попередніх заходів для створення належних умов і прагненням запобігти виникненню будь-яких проблем та ускладнень під час проведення реформи.

У київському регіоні ця робота розпочалася з підготовки сховищ для розміщення нових грошей, виготовлених на замовлення Національного банку України на спеціалізованих підприємствах Канади та Італії. Вантажі з грифом “Таємно” загальною масою банкнот і монет близько 750 тонн були сформовані не за стандартами НБУ і надходили до управління в картонних упаковках та дерев'яних контейнерах. Власних грошових сховищ для зберігання такої кількості майбутньої національної валюти не вистачало.

Тому першим і основним завданням для управління на той час став по-

шук приміщень, які б можна було переобладнати на грошові сховища та використати для зберігання цінностей. Як з'ясувалося, навіть у столиці знайти такі приміщення було непросто. Довелося зустрічатися з керівниками більш як 20 провідних підприємств та організацій міста, таких, як “Арсенал”, “Більшовик”, ім. Петровського, “Комуніст”, “Ленінська кузня”, ім. Артема, Укоопспілка, військових частин тощо та вивчати їхні можливості.

Свій вибір ми зупинили на авіазаводі ім. Антонова та Четвертій Київській взуттєвій фабриці, з якими й уклали відповідні орендні угоди. Користуючись нагодою, хочу висловити слова вдячності керівникам зазначених підприємств, які на наші звернення без вагань погодилися розмістити на своїй території цінний вантаж, налагодили узгоджену роботу і взяли, таким чином, на свої плечі додаткові турботи й відповідальність. В успіху проведеної реформи є і їх вагомий внесок.

Брак технічної бази спонукав до неабиякої “творчості” під час підготовки та облаштування обраних приміщень під сховища, обладнання їх сигналізацією, організації охорони, зв'язку, господарського обслуговування тощо. Тут сповна реалізували свій потенціал

професіонали, які займалися технічним забезпеченням.

Для роботи в цих тимчасових “сховищах” було створено бригади матеріально відповідальних осіб та групи касирів, які в таких складних умовах здійснювали повну обробку готівки за стандартами Національного банку України. А це колосальна робота. Зважу, що операції із цінностями здійснювалися в нестандартному режимі, але за весь час підготовки та проведення реформи не допущено жодних втрат або витоків інформації.

Паралельно управління проводило розрахунки необхідних обсягів (фізичних об’ємів і ваги) готівки гривні, які могли вмістити сховища банків м. Києва і Київської області. При цьому зважали на чисельність населення кожного з районів Київської області та м. Києва, кількість і можливості банківських установ. Такі розрахунки виконувалися за кожним номіналом банкнот і монет у розрізі банків і філій.

Стислими строками були продиктовані й відповідні виробничі ритми. Потрібно було постійно контролювати найважливіші питання — неврахування хоча б одного з них призвело б до дезорганізації у виконанні поставлених завдань.

Напередодні грошової реформи в короткий термін грошові знаки нової національної валюти було завезено до 218 установ банків київського регіону. Загальна маса готівки, згідно з розрахунками, становила 490 тонн. Роботу проводили з дотриманням умов конфіденційності. Необхідні документи на перевезення готівки та її облік у сховищах виконувалися з грифом “Таємно”. Завезена до банків готівка зраховувалася на спеціальні рахунки.

У цій ситуації з поставленим завданням бездоганно впоралася служба інкасації, яка також працювала в особливому режимі.

Другого вересня Україною закривала гривня. За перші десять днів реформи готівковий обіг став практично повністю гривневим — це результат злагодженої роботи банківської системи, підприємств торгівлі, сфери побуту тощо.

Всі операції в купонокарбованцях та гривнях контролювалися буквально до копійки. Від комерційних банків щоденно отримували інформацію про суми карбованців, котрі вилучаються з обігу, та виданої гривні, на всіх стадіях контролювали операції з готівкою. До департаменту готівково-грошового обігу Національного банку України подавали зведену по регіону звітність про хід реформи.

Одночасно проводили роботу щодо виявлення банками регіону фальшивих карбованців і гривень. Для оперативного реагування на такі випадки відповідну інформацію надсилали управлінням МВС України по м. Києву та Київській області.

Щоб забезпечити обсяг робіт, які необхідно було виконувати під час реформи, залучили всі кадрові ресурси управління. Особливе навантаження випало на працівників відділу готівкового обігу, які працювали щоденно по 16—18 годин без вихідних, та на службу інкасації.

Зазначу, що особливістю цієї реформи було введення в обіг розмінної монети. Населення відвикло використовувати в розрахунках монети, тому було важливо з перших днів проведення реформи забезпечити випуск в обіг достатньої їх кількості. У першій декаді вересня 1996 року всім підприємствам, організаціям та установам на заробітну плату, пенсії та інші платежі гривню видавали у співвідношенні: на 10 гривень банкнотами — 1 гривня монетами. У подальшому монети видавали за потребою.

Підсумовуючи сказане, додам, що грошова реформа запам’яталася мені особисто і працівникам управління, котрі брали безпосередню участь у її здійсненні на території столиці і столичної області, як період серйозних випробувань і колективного ентузіазму. Всі працівники, незважаючи на нелегкі умови праці, оперативно, якісно, творчо й ініціативно виконували доручення, самостійно приймаючи рішення під час розв’язання неординарних ситуацій, що виникали в ході роботи. У цей особливий для всієї держави час особисті питання для нас відійшли на другий план. Окрилені

високою метою, люди працювали самовіддано, з розумінням важливості виконуваної місії. Кожен виявив свої кращі професійні та людські якості, такі як витривалість, відданість справі, здатність до співпраці та взаємодопомоги. Це сприяло створенню та загартуванню дружного, міцного, надійного колективу.

Поринаючи в атмосферу життя того доленосного для країни часу, згадую враження від робочої поїздки з Головою Правління Національного банку України Віктором Ющенком в установи банків м. Києва — на умовну “лінію фронту”. Пам’ятаю, як після 20-хвилинного спілкування Ющенка з відвідувачами Печерського відділення Ощадного банку розмова про тогочасні події та майбутнє України продовжилася на вулиці. Голову НБУ миттєво оточила юрба перехожих; несподівано з рук поетеси він отримав збірку віршів, і на її прохання пообіцяв неодмінно відвідати творчий авторський вечір. Скільки теплоти, приязні було в очах цієї жінки та в очах людей, які випадково опинилися поруч. На цій хвилі творчого романтизму миттєво розвіялася моя втома, охопили натхнення та впевненість, відчуття причетності колективу управління до подій державної ваги; зігрівало схвальне ставлення до нашої роботи простих людей — громадян України.

Супроводжувала нас телеоператорська група з тележурналісткою Наталкою Кондратюк. Вона і вся команда тележурналістів не приховували свого захоплення, коментуючи впевнену високопрофесійну діяльність установи, яку очолював Віктор Ющенко.

Я гордий тим, що мав безпосередній стосунок до тих історичних подій, вдячний долі за те, що випало працювати з талановитими керівниками та командою професіоналів, безмежно відданими своїй справі. Не буде перебільшенням сказати, що на руїнах перебудови їм, вихованим на кращих національних традиціях, вдалося створити справді європейську банківську систему, яка стала потужним локомотивом вітчизняної економіки.

Олександр Фоменко

Заступник начальника управління, начальник відділу готівкового обігу і касових операцій управління Національного банку України в Сумській області

“Бони” і “метизи” — пароль грошової реформи

Проведенню грошової реформи і запровадженню в обіг національної валюти, так потрібної молодій Українській державі, передував тривалий підготовчий період. Пригадуючи події десятирічної давнини, можу з певністю сказати: роботи тоді було виконано набагато більше (як і витрачено зусиль), ніж безпосередньо у ході грошової реформи. Проте завдяки цьому підготовчому періоду, а точніше проведеній тоді роботі, а ще — відповідальності, професіоналізму наших працівників, постійній готовності людей прийти на допомогу, грошову реформу в Україні було проведено спокійно, цивілізовано і на високому рівні. За що ми отримали чимало компліментів з боку професійного банківського світу.

Добре пам’ятаю, як ми привезли в управління першу партію національних грошей. Це були монети. Їх карбували за кордоном, доправляли морем до південних портів, звідти Дніпром до Кременчука. Там, у річковому порту цього чудового міста, ми мали отримати три величезні морські двадцяти-тонні контейнери.

Але в дорозі сталася неприємність: у “суперМАЗа”, який ішов з нами на Кременчук і яким мали привезти в Суми контейнери, “застукотів” двигун. Зрозуміло, ризикувати ми не могли. Везти на такій машині цінний секретний вантаж не можна. А раптом у дорозі двигун узагалі відмовить? Залишили вантажівку в Полтаві, а в Кременчуку стали шукати підходящий автомобіль.

Завжди з вдячністю згадуватиму директора комунального підприємства АТП № 15356 Віктора Володимировича Гомозова. Вийшов на нього зовсім випадково. Не пояснюючи,

про який вантаж ідеться, не маючи на руках листів на зразок “прошу допомогти”, просто сказав: я з Національного банку, місто Суми, потрібна допомога. І він допоміг — зняв із рейсу відповідну машину, оформив відрядження, ще й попросив водія: “Виконай це моє доручення, допоможи Національному банку, зроби все, що вони хочуть.”

Чи здогадувався Віктор Володимирович, якій державній справі він прислужився? Упевнений, що ні. Був 1993 рік, розкручувалася гіперінфляція, про грошову реформу взагалі не йшлося. Мало того, чи міг він припустити, що в їхньому річковому порту ми отримуємо майбутню національну валюту?

Потім були й інші такі вантажі — з Луганська, Києва. Сотні тонн. За нормативами Національного банку ми повинні були всі гроші перерахувати — банкноти поаркушно, монети покружково, — упакувати і запломбувати.

Довго не забуду цю роботу. Особливо запам’ятали її мої руки і ноги. Гроші рахували (зрозуміло, використовуючи відповідне обладнання) працівники двох відділів — готівкового обігу та операційного. Начальство було, так би мовити, в підсобних робітниках, виконувало чорнову роботу — підносили касирам монети і банкноти. Не залишали касу доти, доки не виконали запланований обсяг робіт. Додому поверталися о десятій-одиннадцятій вечора. Руки в мене пашіли, набрякли, ноги не вмещалися в туфлі (потім ми взуття просто скидали). Що вже казати про касирів. Виготовлені в Канаді гривні були досить жорсткими на дотик. Касири часто різали ними руки, а пучки пальців при перерахунку стиралися

до крові. Та ми працювали день і ніч.

Тоді якраз приїхали ревізори і склали акта, що я закупив дитячий крем — касирам руки змащувати, — а такі витрати, мовляв, кошторисом НБУ не передбачені. Що поробиш, заплатив за крем свої гроші. Було дуже прикро: ми державну справу робимо, а тут такий дріб'язок...

Хочу особливо наголосити на відповідальності наших працівників у період підготовки до реформи. Йдеться не лише про те, що люди працювали, не рахуючись із часом і силами. А й про вміння зберігати державну таємницю. Працівники управління, крім, звісно, тих, хто безпосередньо здійснював перерахунок, навіть не здогадувалися, що роблять у сховищах та касах їх колеги. Звісно, знали, що гроші рахують (що ж іще там робити?), але ЯКІ гроші?!

Ця процедура, до слова, тривала не день, не два, і навіть не місяць — цілих три роки. І за цей час ніхто не проговорився. Навіть коли настав 1996 рік, і всі чекали, що ось-ось — можливо, до п'ятої річниці Незалежності буде введено в обіг національну валюту, ніхто й не підозрював, що гривня вже три роки, як ввезена в область, перерахована і перебуває у сховищах управління НБУ, очікуючи призначеного часу.

Вважаю, що люди були головним фактором у справі успішного проведення грошової реформи. Починаючи з директора кременчуцького АТП, посланого нам самим провидінням, гривня і грошова реформа ніби “лягли” на міцні, відповідальні й добрі людські руки. Ці люди, підставляючи своє плече, навіть не замислювалися над тим, у якій історичній події беруть участь. Крім Віктора Гомозова, касирів управління, згадую наших програмістів, працівників служб електронних платежів, які — вже безпосередньо в ході проведення реформи — створювали відповідні локальні програми, що полегшували роботу, зокрема стосовно звітності та обліку. Потрібно було щодня звітувати про кількість обмінних операцій, про суми обміну, номінали купюр тощо — громіздка і копітка ро-

бота. Працювати доводилося до третьої-четвертої години ранку.

Окремо варто відзначити роботу інкасаторів. Коли надійшло розпорядження розвезти гривню по області, вони працювали цілодобово: завантажилися — вивезли, приїхали — завантажилися — повезли.

Зауважу цікавий момент. Потрібно було розвезти гривню комерційним банкам, їхнім філіям по області, не порушуючи грифу секретності. Як це зробити? Адже банки мали заздалегідь підготувати площі у сховищах. Це тонни вантажу. В нормативних інструкціях НБУ про таке не йшлося — відправити з грифом “таємно” практично неможливо. Тоді ризикнули послати електронною поштою відкриті телеграми, аби банки та їх відділення підготувалися до отримання вантажу. Вказували лише площу й вагу. У назві вантажу зазначали: “бони” і “метизи”. Банки розпорядження виконали, проте телефонували мені та запитували: що це за “бони” й “метизи”, і навіщо вони їм?

До останнього часу не знали, що “бони” — це банкноти гривні, а “метизи” — монети. Не сталося жодного витoku інформації. Звісно, банкір, узявши до рук опломбований мішечок, на ярлику якого зазначалося, що його слід відкрити після відповідного повідомлення Національного банку, міг здогадатися, що й до чого. Проте щодо дизайну, кількості, формату гривні, а тим більше майбутнього еквівалента при проведенні обміну, — про це до реформи ніхто не дізнався. Служба банківської безпеки спрацювала відмінно. Завдяки високій відповідальності наших фахівців грошову реформу в області вдалося провести без зайвих хвилювань, ажіотажу, спокійно, без ексцесів.

Незадовго до оголошення реформи відбулася розширена нарада в центральному офісі НБУ в Києві. Проводив її тодішній Голова Правління Національного банку, а нині Президент України Віктор Ющенко. Перевіряли, як іде підготовка до проведення реформи. Колеги задавали ба-

гато запитань, часом дрібного, технічного характеру. Але Ющенко — хоча міг і не знати таких деталей — конкретно відповідав на кожне з них. Мовляв, оце робить так, а цього взагалі не робить. Що свідчить про те, як скрупульозно, до дрібниць пророблявся механізм реформи — робилося все, аби вона пройшла успішно. До речі, до нас у Віктора Андрійовича не було жодних запитань. І це висока оцінка нашої роботи.

Про якість підготовки до реформи свідчило й те, що з 2 по 16 вересня 1996 року, за 14 відведених для реформи днів, практично всі купонокарбованці в області були обміняні на гривні. Фальшивих купонів виявилось менше, ніж очікували. Вважаю, що саме ті застереження, з якими проходила підготовка до реформи, не дали змогу фальшивомонетникам зорієнтуватися і “викинути” під час реформи додаткові суми. Звичайно в перші дні реформи у деяких пунктах обміну виникали черги, але на те були суто технічні причини: касир таку кількість людей не встигав обслужити фізично.

Добре в ті дні спрацювали місцеві органи влади, підприємства, організації Сумщини, з якими безпосередньо взаємодіяв наш колишній начальник управління, а нині завідуючий кафедрою Української академії банківської справи професор Іван Васильович Сало. Саме він узяв на себе вирішення найважливіших питань стосовно державних виконавчих органів влади, взаємовідносин із ними, їх участі в проведенні реформи. Це також сприяло тому, що — як і ставилося за мету — жоден українець, особливо з невеликим достатком, від неї не постраждав. У цьому — підґрунтя тієї беззаперечної довіри до своєї валюти, яку і тепер виявляє наш народ.

Коли основну роботу було зроблено — мов гора з плечей спала! Три роки великої праці позаду: те, чого так довго чекали громадяни, — мати власну стабільну, міцну, надійну національну валюту — нарешті здійснилося.

Микола Альохін

Заступник начальника управління Національного банку України в Луганській області

Працівники управління виконали свою роботу професійно

Десять років тому в Україні введено в обіг власну національну валюту — гривню. Строк чималий, але ще свіжі у пам'яті всі моменти підготовчого етапу до проведення реформи, хвилювання, титанічна напружена робота.

Адже саме тоді в управлінні Національного банку України в Луганській області було зосереджено великий обсяг готівки — банкнот гривні та 300 тонн монет. Роботи щодо прийняття, перерахування, збереження гривні та монет поклалися на плечі фахівців управління. Всі касові працівники працювали з великим навантаженням, ще й у вихідні дні. За робочий день кожен касир перераховував до 100—120 пачок банкнот, перебиваючи норму в чотири рази. Були й такі, хто не зміг винести цього навантаження і звільнявся за власним бажанням. Але на них не ображались, адже при перерахуванні банкнот виробництва Канади у деякого виникали алергічні захворювання. Не допомагали навіть респиратори. Витримували найстійкіші. Саме вони ставали тією цементуючою силою, завдяки якій усі поставлені завдання колектив управління успішно виконав.

Лише в період із 17 серпня по 2 вересня 1996 року фахівці відділу готівкового обігу провели розрахунки щодо обсягів завезення гривні до 108 установ банків, 480 пунктів обміну, 623 підприємств зв'язку. І це з урахуванням забезпечення залишків за всіма номіналами банкнот і монет, необхідних для організації безперебійної роботи. Для кожної установи банку було розроблено та узгоджено графіки завезення гривні та монет. Гроші вивозили цілодобово упродовж тижня.

В обмежені строки фахівці відділу готівкового обігу визначили базові установи банків, які не лише могли

прийняти для кількох банків на тимчасове зберігання гривні та розмінні монети для подальшого розвезення, а й мали сховища для прийому вилучених з обігу карбованців. Фахівці управління розробили маршрути зручного завезення гривні по районах у розрізі банків, перевірили в обмінних пунктах умови забезпечення схоронності гривні. Оформили договори на зберігання готівкової гривні з усіма установами банків, визначили місця утилізації вилучених з обігу карбованців, призначили комісії та розробили порядок утилізації з унеможливленням крадіжок, підготували додаткові площі в управлінні для прийому карбованців, постійно проводили роз'яснювальну і консультативну роботу щодо застосування нормативних документів.

Крім того, в ході самої реформи, аби встигнути до початку робочого дня опрацювати всі заявки на підкріплення, на видачу авансової суми готівкової гривні, підтвердження про одержання готівки, працівники відділу змушені були по черзі залишатися для роботи у нічний час, оскільки комп'ютери не встигали опрацювати таку кількість телеграм.

Проблемні питання виникали постійно, але фахівці управління і Національного банку оперативно приймали відповідні рішення. Усі вони виконали свою роботу професійно.

Важливе завдання покладалося на службу інкасації, працівники якої відповідали за отримання та доставку готівки до кожної установи банку. Траплялося, що інкасаторські машини доставляли готівку далеко по півночі, іноді доводилося працювати цілодобово.

Пригадую роботу спеціальної комісії при Луганському обласному уп-

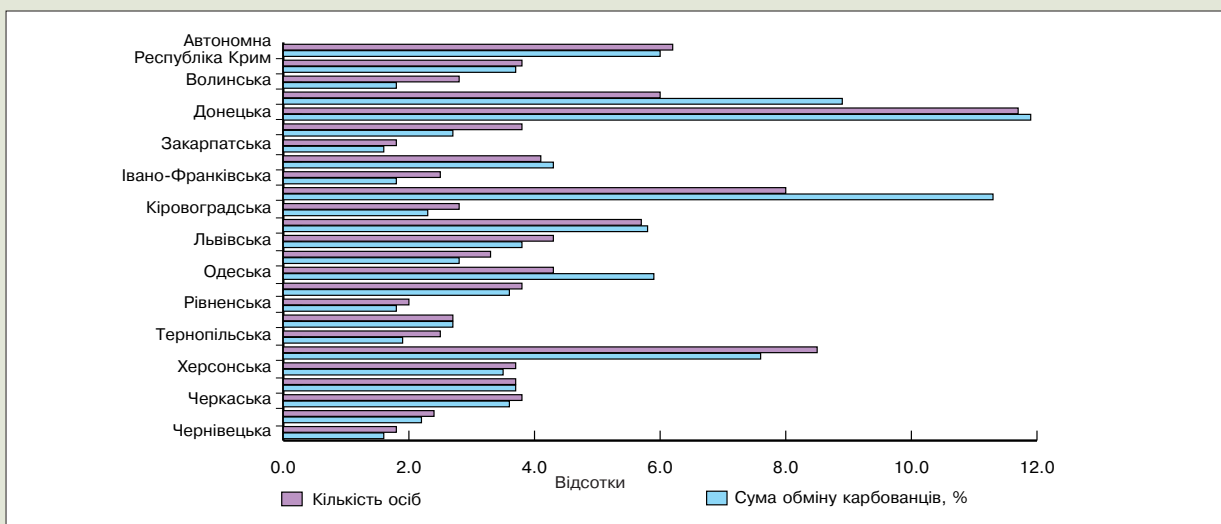
равлінні, яку я очолював із 26 листопада 1996 року. Основним її завданням був розгляд заяв громадян, які у встановлений термін — до 17.09.1996 р. — не обміняли карбованці. На першому етапі це була нелегка робота, оскільки обмін здійснювався на підставі документа, що засвідчує особу, та пред'явлення відповідних виправданих документів про поважні причини, через які заявник не зміг здійснити обмін (хвороба, відрядження тощо).

Виникали конфліктні ситуації, коли пенсіонери пред'являли до обміну карбованці в сумах, еквівалентних 10—15 тис. гривень. Були й такі, хто не зміг обміняти карбованці безпосередньо в управлінні. Вони зверталися з листами (заявами) до комісії. Це створювало нервову атмосферу й ажіотаж. Тому для громадян похилого віку ми організували роботу щодо доставки та обміну карбованців безпосередньо за місцем їх проживання, хоча це й не вписувалось у

чинні нормативно-правові акти Національного банку України.

У 1992—1997 рр. у ВПО “Луганський верстатобудівний завод” діяло монетне виробництво, де карбувалися перші монети незалежної України. У штаті управління працювала група представників Національного банку України, які здійснювали контроль за якістю монет. Історичний процес становлення першого монетного двору України відображено у книзі “ЛСЗ — первый Монетный двор Украины”.

Питома вага обміну карбованців на гривні Автономної Республіки Крим та областей України у загальному обсязі обміну за період реформи (з 2 по 18 вересня 1996 р.)

У квітні 1996 року під час офіційного візиту до України Прем'єр-міністр Великобританії Джон Мейджор відвідав Національний банк України.

У залі засідань Правління НБУ пан Мейджор зустрівся з керівниками Банкнотно-монетного двору НБУ і фірми “Томас де ля рю” (Англія), у співробітництві з якою у березні 1994 року було введено в дію першу чергу Банкнотної фабрики.

На фото: момент зустрічі Прем'єр-міністра Великобританії Джона Мейджора та Голови Правління Національного банку України Віктора Ющенка.

Юрій Чифільов

Начальник управління
Національного банку України
в Донецькій області

Усі розуміли: ми будуємо нову державу

Передреформні 1994—1996 роки, мабуть, запам'яталися пересічним громадянам нічним гуркотом караванів КамАЗів, керованих інкасаторами Національного банку України, в супроводі машин ДСО та ДАІ. Гроші везли, здавалося, нескінченним потоком...

Я тоді обіймав посаду заступника начальника обласного управління Національного банку України в Донецькій області й до моїх повноважень входив контроль за діяльністю інкасаторської служби. Грошовій реформі передувала велика підготовча робота, а забезпечення регіонів готівкою розпочалося ще 1994 року. В управлінні було два броньованих КамАЗи — ними й транспортували банкноти і монети гривні. Машин було замало, тому нові гроші допомагала завозити служба державної охорони, виконуючи також функцію супроводу “вантажу”, — це були звичайні, не броньовані вантажівки.

Хочу розповісти про подію, яку інакше, як героїчною, не назвеш. Січень 1996 року. Дві броньовані вантажівки, чотири автомобілі супроводу (два попереду, два позаду) рухаються трасою Київ — Донецьк. За триста кілометрів від Дніпропетровська зустрічається вервечка вантажівок із будівельним сміттям. Із однієї з них у вітрове скло нашої машини, першої в колоні, влітає шмат цеглини. Скло, звичайно, вщент. У вікно вривається нічний вітер, температура — мінус шістнадцять. А за інструкцією машину зупиняти не можна.

І водій, а це була зовсім молода людина, старший лейтенант державної служби охорони, притримуючи однією рукою кермо, іншою зняв із шиї шарф, обгорнув обличчя, одягнув окуляри від сонця (інших не було) і продовжив транспортувати гривню. Водій не зійшов з дистанції, бо знав: він виконує завдання державного значення. Хіба це не героїзм?

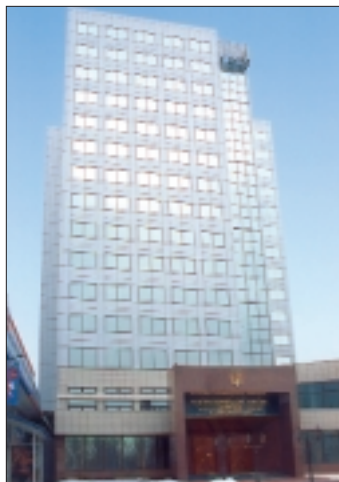
Траплялися й речі, про які тепер уже

можна розповісти з гумором: перше “відмивання брудних грошей” — у прямому розумінні — відбулось у передреформний час. У сховище Укрсоцбанку міста Краматорська завезли розмінні монети вартістю 50 копійок. Оскільки ґрунтові води там дуже близько підходили до поверхні, монети потемнішали та вкрились плямами. Вводити їх у обіг у такому вигляді було неможливо — це загрожувало підривом довіри до нової грошової одиниці. Наморочили ж голову, доки знайшли вихід: залучили до роботи фахівців-хіміків. Вони підібрали реагент, який зняв наліт. Монети заблищали краще, ніж новенькі — “брудні” гроші наші фахівці “відмили”. Але на це пішло кілька тижнів!

Звісно, було дуже багато важкої буденної роботи. Під час реформи працівники банків, особливо Ощадного, змушені були забути про дітей та родини. Днювали й ночували на роботі, здебільшого до п'ятої-шостої ранку: зводили каси, підбивали баланси, закривали операційні дні. Додому забігали лише прийняти душ — і о дев'ятій знову були на ногах. Дітей із дитячих садочків та шкіл забирали прямо на роботу і ті, бувало, спали серед чувалів із поміняними карбованцями, яких було сила-силенна. Ввечері чували зносили до сховища, складали у штабелі — до стелі; двері ледь зачинялися. Ці колосальні обсяги грошей належало перерахувати, упакувати й ув'язати в пакчи.

У приміщенні Укрсоцбанку, на п'ятому поверсі, влаштували щось на кшталт кімнати відпочинку. Там можна було трохи перепочити, випити чашку кави. Оскільки працювали цілодобово, часто-густо бракувало сил, аби дістатися до імпровізованого ліжка. Зазирнеш у кімнату, а там люди сплять просто долі. Проте ми не чули якихось нарікань на брак “комфарту”. Всі розуміли: ми будуємо нову державу.

Нашу державу!

Жоден громадянин України не постраждав від реформи

Грошова реформа 1996 року для нашого управління розпочалася значно раніше. Вже 1993-го до сховищ управління почали надходити банкноти і монети майбутньої вітчизняної валюти. Нові українські гроші було надруковано на банкнотних фабриках Канади і Великобританії ще в 1992 році. Монети одержували з Італії та Луганського верстатобудівного заводу.

Усього в Донецьку область на початок реформи, тобто на 2 вересня 1996 року, було завезено 5.6 млрд. гривень і понад тисячу тонн розмінної монети.

Звичайно, таку кількість грошової готівки сховища управління вмістити не могли, тому ми уклали договори оренди грошових сховищ із 16 банками області. І сьогодні хочу ще раз подякувати за надану допомогу відділенням Промінвестбанку, Укрсоцбанку та інших.

Аби забезпечити збереження, облік і подальший випуск грошей в обіг, із числа співробітників управління було сформовано п'ять бригад матеріально відповідальних осіб.

Оскільки орендовані грошові сховища розміщувалися в таких великих містах, як Маріуполь, Артемівськ, Краматорськ, Горлівка, це певною мірою сприяло прискоренню процесу підкріплення гривнею всіх банків на їх території і в прилеглих населених пунктах.

“Година че” настала 22 серпня 1996 року, коли надійшов наказ про початок підкріплення банків національною валютою. Для забезпечення перевезень залучалося до 13 спецмашин транспортних організацій міста.

Із 22 по 30 серпня працювали, можна сказати, цілодобово, оскільки робочий день починався о сьомій ранку і закінчувався о третій годині ночі.

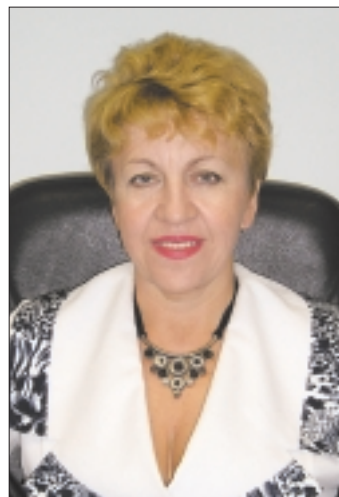
Особливо запам'ятався день 24 серпня. Донецьк святкує День незалежності України, а наші КамАЗи у супро-

воді ДАІ із сиренами під залпи фешерверків мчать сяючим містом...

На початок реформи банки області були повністю забезпечені національною валютою. Реформу було проведено на належному рівні. В області не сталося жодного збою у видачі нової готівки або обміну карбованців на гривню. Хочу особливо відзначити відділення Ощадного банку України. Воістину, це був народний банк, і він узяв на себе основне навантаження.

Етап обміну українських карбованців на гривню був тривалим (у зв'язку з величезним напливом охочих обміняти карбованці на гривні Національний банк України неодноразово ухвалював рішення про продовження терміну обміну — аж до 2000 року). В управлінні було створено спеціальну комісію, яка розглядала заяви громадян із поясненнями причин, з яких обмін не проведено своєчасно, у період реформи. Комісія засідала щодня, а потік людей не тільки не вщухав, а й наростав, як цунамі. В окремі дні листопада — грудня 1996 року на прийом приходило до 300 громадян. Причини вказували найрізноманітніші: відрядження в інші держави, заощадження знайдено після смерті родичів тощо. Пригадується випадок, коли священнослужитель пред'явив до обміну 200 млн. крб. (у гривнях — це дві тисячі). Він довго мучився, вигадував різні причини. Зрештою з'ясувалося, що наші “люди бізнесу”, щоб не обмінювати гроші самим, “пожертвували” таким чином їх на церкву. Гроші ми, звичайно, обміняли, але зарахували їх, за згодою священника, на рахунок церкви.

Вважаю, що найважливіше у миттєвій реформі — це її неконфіскаційний характер. Практично жоден громадянин України не постраждав від її проведення.

Тетяна Шаповалова

Начальник відділу грошового обігу та касових операцій управління Національного банку України в Донецькій області

Микола Костров

Колишній начальник
Дніпропетровського обласного
управління Національного
банку України

Реформа далась нам нелегко

На Дніпропетровщині сконцентрувалися підприємства базових галузей важкої промисловості України — гірничорудної, металургійної, машинобудівної, паливної, хімічної... Регіон має розгалужену мережу залізничних, авіаційних, автомобільних і річкових магістралей. Одне слово, Придніпров'я — потужний індустріальний край. Тут минули найкращі роки мого життя. У складний період становлення сучасної банківської системи нашої країни я із 1984 по 2000 рік очолював місцеве обласне управління Національного банку України. Саме в цей час відбувалися етапні події, які, без перебільшення, можна вважати вершинними в діяльності Національного банку України і всієї банківської системи країни. Передусім це грошова реформа, 10-річчя із часу проведення якої ми нині відзначаємо.

Можливо, мої спогади будуть суто приватними, фрагментарними, епізодичними, однак саме з таких маленьких епізодів наші нащадки через певний час зможуть скласти широкоформатну картину життя українського суспільства у незабутні вересневі дні 1996 року, коли проводилася грошова реформа, в результаті якої на світі з'явилася ще одна повноцінна валюта — гривня.

Передусім хочу наголосити, що реформа далась нам нелегко. У ході її підготовки й проведення виникало безліч ускладнень, труднощів, непередбачуваних проблем, для оперативного й компетентного вирішення яких доводилося докладати чималих зусиль.

Проблеми часом виникали навіть через комічні обставини. Скажімо — через невідповідність габаритних розмірів ящиків із розмірними монетами, що надходили з Італії, і шириною дверей в усіх приміщеннях обласного управління НБУ. Ящики важезні — до 600 кілограмів. Величезні. Розкривати, ділити їх було категорично заборонено відповідними інструктивними документами Національного банку. А як же піднімати, вантажити? Як, урешті-

решт, занести до сховища?

На виручку прийшов Південний машинобудівний завод. Його керівництво надало нам спеціальне приміщення. І яке! Рентген-камеру для просвічування ракет! 20-тонні КамАЗи, навантажені грішми, заїжджали просто до цеху, де знаходилася ця камера, а поряд на стапелях лежали окремі секції ракет, деякі — навіть із двигунами. Зрозуміло, сховище було обладнане спеціальною сигналізацією і надійно охоронялося. Що нас дуже влаштувало.

Траплялися організаційні прорахунки. Наприклад, неточний прогноз необхідної для області готівки. Так, на Дніпропетровщину було завезено 700 тонн розмінних монет. А виявилось, що достатньо 300 тонн. Тож 400 тонн монет довелося повертати Національному банку.

Або ще: одержуємо з Луганського верстатобудівного заводу першу партію розмінних монет і виявляємо, що метал, з якого вони виготовлені, неякісний. Почав швидко окислюватися, псуватися. Довелося цю партію монет повертати виробнику. А це ж додаткові витрати і праця людей.

Виникали труднощі і під час транспортування та підготовки до введення в обіг паперових грошових знаків. Їх же треба було всі перерахувати. А це десятки тонн банкнот. Терміни ж виконання робіт для всіх областей встановили однакові. Але ж між Дніпропетровською областю і, скажімо, Чернівецькою, де мешкає в кілька разів менше людей, — суттєва різниця. Цю обставину не врахували. Та наші касири, інкасатори, всі працівники управління проявили справжній трудовий героїзм. Працювали без вихідних, у нічний час. І вчасно впоралися із завданням. Ще раз дякую їм за це!

Грошова реформа в Україні була конче потрібна. Проведена вона в стислі терміни і на належному рівні. Сьогодні наша гривня — стабільна валюта. І я сподіваюся, що такою вона буде завжди.

Іспит, з яким ми успішно впоралися

Пригадуючи події десятилітньої давності, зазначу, що вжиті заходи методичного, технічного та організаційного характеру дали змогу в короткі терміни і без жодної суттєвої помилки провести обмін населенню карбованців на гривні та перерахувати ціни, тарифи, заробітну плату, пенсії тощо. Завчасне інформування людей про час і порядок проведення реформи, опублікування Указу Президента “Про грошову реформу в Україні” та рішень Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи сприяли створенню умов для організованого обміну карбованців на гривні.

У Закарпатській області на базі комерційних банків було створено 317 обмінних пунктів, для обслуговування пенсіонерів залучено 392 відділення поштового зв'язку, в тому числі у сільській місцевості — 377, створено понад 900 комісій з обміну на підприємствах, в установах, організаціях.

До початку грошової реформи ми провели велику роботу щодо завезення до базових комерційних банків, які мали належним чином обладнані сховища, достатньої кількості банкнот гривні та розмінних монет. Було підписано із цими банками “договори схову”, тимчасово створено в них резервні фонди Національного банку України. За дозволом територіального управління з базових банків підкріплення банкнотами й монетами могли одержати інші банки.

В управлінні цілодобово працювала оперативна група, функціонувала електронна пошта, забезпечувалося щоденне подання статистичної звітності про касові обороти банків і стан обміну карбованців на гривні. В ручному режимі готували розпорядження щодо вивезення з банків до територіального управління вилучених з обігу карбованців та підкріплення їх гривневими банкнотами й монетами.

Із 2 по 16 вересня 1996 року в області

обміняли карбованці на гривні понад 155 тис. громадян на суму 2.2 трлн. крб. Середня сума обміну карбованців на гривні становила 14.8 млн. крб. на одну особу. За цей період банківська система регіону вилучила з обігу 4.0 трлн. карбованців.

Аби забезпечити зберігання вилучених з обігу карбованців, потрібні були додаткові сховища. Відтак ми уклали договори оренди грошових сховищ з обласною дирекцією банку “Україна”.

З дозволу Національного банку утилізація купюр номіналом 1 000—100 000 карбованців проводилася в області — на Рахівській картонній фабриці. За один виїзд туди доставляли понад 400 мішків із карбованцями. Зберігання, перерахування, транспортування та знищення вилучених з обігу банкнот потребувало організованої і чіткої роботи касових працівників, служби інкасації та інших підрозділів управління. Вивезення на утилізацію великої маси карбованців було завершальним етапом грошової реформи 1996 року.

Грошова реформа стала іспитом для банківської системи країни і Національного банку України. Іспитом, із яким ми успішно впоралися.

Валерій Коляско

Начальник управління Національного Банку України в Закарпатській області

Корінець наказу-ордера про знищенні карбованці.

Ігор Черник

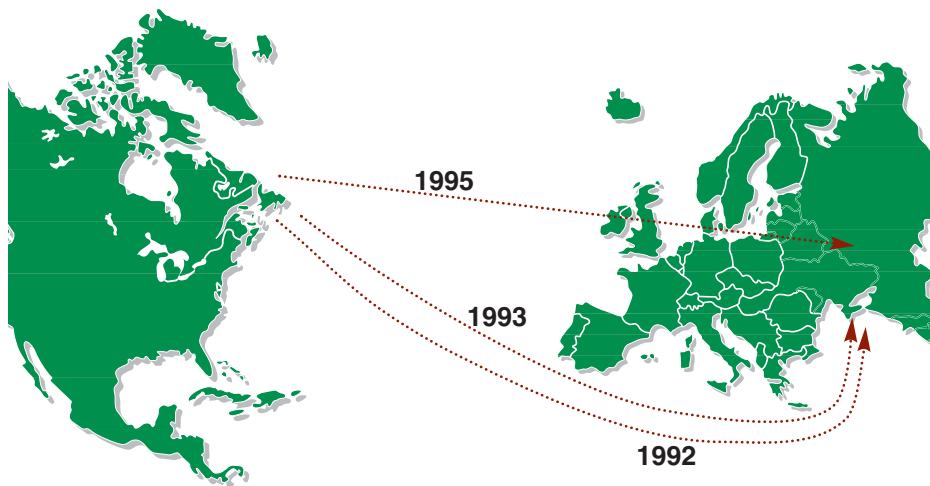
Директор департаменту
банківської безпеки
Національного банку України

14 листопада 1991 року Президія Верховної Ради України прийняла Постанову “Про національну валюту в Україні”, якою визначався термін готовності

до введення в обіг власної грошової одиниці — гривні.

Ще раніше, у жовтні, з канадською компанією “Кенедіен банкнот компанії” було підписано контракт про виготовлення нею для України паперових грошових знаків.

Походи за гривнями

Пам’ятаю, в серпні 1992 року викликав мене тогочасний Голова Правління Національного банку Вадим Петрович Гетьман і повідомив, що сформовано спеціальну групу Служби безпеки, якій доручено організувати супроводження в Україну партії гривень, віддрукованої канадською фірмою “Кенедіен банкнот компанії”. Представником НБУ в цьому рейсі доручили бути мені. Я мав одержати в Канаді під свою відповідальність вантаж і забезпечити повну його схоронність у дорозі.

Ще раніше рейс почав готувати спеціально створений підрозділ Служби безпеки України. Досить сказати, що моряки — кандидати в команду — проходили ретельний відбір. І не лише за особистими чи професійними якостями. Враховувалася навіть психологічна сумісність членів команди та групи супроводу. Ретельно підбирали судно та капітана. Одне слово, все продумували до дрібниць.

Перший похід за гривнями розпочався 19 серпня 1992 року — рівно через рік після путчу в СРСР. Рано-врань

Теплохід “Петр Алейников”, на якому доставлялася з-за кордону національна валюта — гривня.

Завантаження контейнерів із гривнями у трюм теплохода.

ці наша група із дев'яти чоловік відбула автобусом із Києва до Одеси. Дорогою одержали на базі комплект сучасної стрілецької зброї — пістолети, автомати, кулемети, сигнальні ракети.

Пригадую, хтось із хлопців упіймав на коротких хвилях радіоприймача Бі-Бі-Сі. Англійці повідомляли про заяву Президента Леоніда Кравчука, що наприкінці року в Україні буде введено національну валюту — гривню. Почувши це, всі заусміхалися. Адже саме нам належало доставити її з Канади.

В Одесі (порт Іллічівськ) на рейді нас уже чекав контейнеровоз Чорноморського морського пароплавства "Петр Алейников". Увечері буксири вивели теплохід у відкрите море, і він узяв курс на Канаду. Маршрут наш пролягав за схемою: протока Босфор — Середземне море — протока Гібралтар — Атлантичний океан — протока Святого Лаврентія — Монреаль. Капітанами теплоходу були призначені: у 1992 році — Ю.Л.Алаликін, у 1993 році — В.Є. Соколов.

До групи супроводу, крім мене, було включено вісім найпідготовленіших до виконання відповідального завдання співробітників спеціального підрозділу СБУ: В.В.Крутова, С.Г.Качанова, В.В.Кириліна, Е.В.Мельникова, С.С.Рапаєва, Ю.М.Скарбенчука, О.М.Поліщука, І.О.Яновича. В основному то були молоді хлопці — двадцяти — двадцяти п'яти років, які

чудово стріляли, відмінно володіли прийомами рукопашного бою. Одне слово, працювати в екстремальних ситуаціях для них — звичайна робота.

Для прикриття справжньої мети нашого походу в Канаду ми були зарховані на штатні посади корабельної команди — матросами, мотористами, електриками. Крім того, хочеш не хочеш, а комусь треба було виконувати посадові обов'язки дев'яти членів команди, замість яких на судні розмістилися члени групи супроводу. І ми робили спроби їх виконувати, хоча до цього навіть не уявляли, наскільки то важка праця.

Однак головною справою групи у дорозі було відпрацювання способів захисту судна від можливого нападу піратів чи інших ворожих, заздалегідь спланованих проти нас акцій. Ми регулярно проводили тренування, оголошували навчальні тривоги. На випадок "чепе" до дрібниць розписали функції, визначили бойові пости кожного члена групи. Зокрема, у мої обов'язки входило брати участь у обороні корми судна. На щастя, ні першого, ні другого рейсів нам не довелося застосовувати свої навички на практиці.

Звісно, простіше було б привезти гроші літаком. Навряд чи нині хто-небудь ще у світі перевозить їх морем. Дуже великий ризик. І йдеться не лише про стихію. Але за контрактом із "Кенедіен банкнот компанії" передба-

чалось, що гроші доставлятимуться з Канади за рахунок замовника. Тобто за рахунок України. А це сотні тисяч доларів. Тому й вирішили перевозити банкноти морським шляхом: як свідчили підрахунки, це набагато дешевше. Зайве нагадувати, що Україна економила тоді на всьому.

До речі, угода готувалася в Канаді. Коли, вже у Києві, документ показали Голові Правління НБУ Володимирі Павловичу Матвієнку, він ухопився за голову. І було чого. Угодою передбачалося, що арбітраж регулюється канадськими законами. Тобто інтереси України не враховувалися повною мірою.

Коли ми зробили спробу внести доповнення до контракту, з'ясувалося, що вони вже не мають юридичної сили.

Пізніше заплутаний клубок цієї справи намагалася розплутати не одна спеціальна комісія, але, як на мене, жодна з них так і не змогла не те що вибудувати логічну хронологію подій, а навіть з'ясувати, за чим дорученням підписувався контракт.

На жаль, на цьому непорозуміння із друкуванням та доставкою гривень не закінчилися.

Улітку 1992 року на ім'я Вадима Петровича Гетьмана несподівано надійшов факс із Канади. Голову Правління НБУ інформували, що гривні будуть доставлені у Європу судном іноземної компанії. Повідомлялося також, що від імені Національного банку із нею укладено контракт, і нам слід погодити суму угоди. Пам'ятаю, коли я доповів про це Вадиму Петровичу, у нього змінилося лице. Адже ні НБУ, ні уряд України нікого не уповноважували до таких дій.

Як пізніше з'ясувалося, ініціатором підписання контракту на доставку грошей без відома Національного банку був один із закордонних радників НБУ, якого, повторюю, ніхто з нашого боку не уповноважував на цю місію. Дивно? Але так було. Гадаю, дехто хотів погріти руки на доставці грошей.

Історія з іноземною компанією прискорила прийняття рішення про доставку в Україну першої партії гривень, віддрукованої до літа 1992 року. Та й

зберігання грошей на фабриці обходилося недешево. Нам доводилося поспішати.

Перед початком першого рейсу українській незалежності не виповнилося й року. Для нас усе було вперше. Прийшли, пам'ятаю, до Міністерства закордонних справ з'ясувати, як декларувати зброю групи супроводу — а там руками розводять.

Під час другого походу, в травні — червні 1993-го, ми вже знали, що існують міжнародні правила перевезення зброї. Достатньо, аби держава через посольство повідомила іншу державу, що певне судно з озброєною командою на борту в такий-то час проходить таким-то курсом. Усе! Під час перебування в портах інших країн я бачив у митників документ про декларування нами зброї. Ми пред'являли її — і жодних проблем. Але в 1992 році група справді ризикувала.

...9 вересня теплохід увійшов у порт Монреалю. Гривні ж друкувалися на банкнотній фабриці в Оттаві. Однак просуватися річкою до Оттави наш океанський лайнер не міг. Тому за взаємною згодою сторін гривню завантажували на підприємстві у морські контейнери і автомобілями під охороною канадських поліцейських та нашої групи супроводу доставляли до Монреалю.

13 вересня всі 105 контейнерів були завантажені в трюми теплохода. О п'ятій ранку наступного дня ми вийшли із Монреалю і взяли курс на Мальту. Чому саме туди? Справа в тому, що грошові знаки номіналами 50 і 100 гривень, які мали вищий ступінь захищеності від підробки, для України друкувала відома у світі фірма з виготовлення банкнот "Томас де ля рю". Її фабрики, крім Англії, знаходяться у кількох країнах, зокрема й на Мальті. До речі, саме на Мальті було найсучасніше обладнання для друкування паперових грошей.

У ніч із 28 на 29 вересня ми завантажили на Мальті ще 23 морські контейнери із гривнями — вже англійського виробництва — і о шостій годині вирушили до України. Попередньо про маршрут до Мальти знали лише я, капітан судна і керівник групи супроводу.

"Петр Алейников" узяв курс до рідних берегів.

На жаль, у пресу проникла інформація, що наш теплохід перевозить із-за океану гривні. Як це сталося? 1992 року Україна практично ніде не мала власних зарубіжних представництв. Усі канали радіозв'язку були під контролем Росії. А в торговому мореплавстві існував такий порядок: за добу перед входом до будь-якого порту капітан судна має повідомити про це берег через радіостанцію, повідомити, куди і з якою метою йде. Це необхідно для того, щоб його зустріли, пришвартували, при потребі — поповнили трюми харчами або паливом. Чітко визначена процедура. Для цього у великих портах існують морські представництва. Українських представництв, зрозуміло, тоді не було. Всюди — Росія. Обминати їх під час входу в порти ми не могли.

До того ж, Мальта — невеликий острів і приховати, що з місцевої банкнотної фабрики до українського теплохода на трейлерах підвозять вантаж, було просто неможливо.

Це тепер ми могли б усе зробити автономно, і ніхто б ні про що не здогадався. Маючи свої представництва, маючи досвід роботи. А тоді... 1992 року ще не завершилася боротьба за визнання у світі Української держави. Ми перші з країн, які утворилися на терені СРСР, оголосили про активну підготовку до запровадження своєї національної валюти. Відтак, коли "Петр

Алейников" прибув до Канади (весь світ знав, що там для України друкують гривні), а потім на крихітну Мальту, не важко було здогадатися про нашу мету — забрати гривневі банкноти. Гадаю, що саме із цих представництв інформація надійшла до російських Міністерства закордонних справ, Федеральної служби контррозвідки, а також до газети "Известия", яка опублікувала коротеньку замітку, що, мовляв, Україна доставляє з Канади контейнери із гривнями. Однак портом призначення вони помилково назвали Одесу, до якого був приписаний наш теплохід. Насправді ж ми пішли до порту "Октябрьський", що біля Миколаєва, аби перевантажити контейнери на теплоходи класу "річка — море" і Дніпром доставити до Києва.

Щоправда, одного разу витік інформації стався і з нашої вини. Хоча ще не всі морські контейнери з грішми були вивезені з річкового порту до Центрального сховища НБУ, в одній із установ, яка брала участь у цій операції, почали роздавати нагороди, святкуючи успішне її проведення. Звідти інформація дійшла до журналістів. Припинити її розголошення допомогло лише втручання Вадима Петровича Гетьмана, тогочасного Голови Правління НБУ.

За великим рахунком, незважаючи на всі запобіжні заходи, ми чітко усвідомлювали, що знаходилися, як то ка-

жуть, “під ковпаком”. Вадим Петрович Гетьман в одному зі своїх інтерв’ю сказав, що постарів на десять років за ті 45 днів, коли ми ходили за гривнями. Вважаю, що на той час це була єдина людина в Національному банку, яка розуміла весь ризик операції. Не виключено, що приховані вороги нашої незалежності могли навіть потопити судно. В океані, який кишить підводними човнами, це легко зробити без свідків.

Справжню мету походів “Петра Алейникова” у таємниці тримали також з інших причин. Одна із них — знизити ризик можливості пограбування. Як морськими піратами, так і “сухопутними” злочинцями. Адже загальновідомо, що великі суми грошей завжди перевозяться таємно. Не розголошуються маршрути, види транспорту, час перевезення, суми тощо. А гривня була не просто грошми, не просто новою національною грошовою одиницею. Це був символ реальної незалежності держави.

Крім того, ми будь-що прагнули не допустити паніки серед населення. Бо доставку із Канади гривень люди автоматично пов’язували із проведенням грошової реформи. До неї, як відомо, Україна почала готуватися одразу після московського путчу. Ще 18 вересня 1991 року Кабінет Міністрів прийняв Постанову “Про створення потужностей по виготовленню національної валюти і цінних паперів”, а 14 листопада того ж року Президія Верховної Ради схвалила вже згадану Постанову “Про національну валюту в Україні”.

Показово, що коли Вадим Петрович Гетьман очолив у березні 1992 року Правління Національного банку, перше, з чого він розпочав свою роботу, було вивчення стану справ стосовно виготовлення гривень. Мені доручили систематизувати наявні матеріали з цього питання і надалі всю інформацію зосередити у себе. Про листи, інші документи, які стосувалися виготовлення та доставки гривень, я доповідав особисто йому. І лише за його дорученням готував відповіді тощо. Важко повірити, але навіть одержати оригінал контракту на виготов-

Фото на згадку зі співробітниками спеціального підрозділу СБУ.

лення грошей у Канаді було нелегко. Виявляється, його тримав у своєму сейфі один із високопосадовців...

Під вечір 2 жовтня 1992 року наш теплохід нарешті пришвартувався в порту “Октябрьський” біля Миколаєва. Наступного дня першу партію контейнерів перевантажили на теплохід класу “річка — море” “Славутич-17”, і він під охороною співробітників Служби безпеки України вирушив до Києва. 4 жовтня до столиці пішло ще одне судно — “Славутич-18”, а 5 жовтня — “Славутич-10”. З такою ж різницею — в добу — всі три теплоходи успішно прибули до місця призначення.

Проходження суден рікою контролювали впродовж усього маршруту. Крім підрозділів СБУ, були задіяні підрозділи Міністерства внутрішніх справ. Підтримувався постійний радіозв’язок із берегом. У гирлі Дніпра і нижній його течії нас супроводжували прикордонні катери. Блокувалися всі мости, шлюзи та причали, які траплялися на нашому шляху. В Запоріжжі навіть перекидали рух транспорту по греблі Дніпрогесу. Час від часу Дніпро облітали патрульні вертольоти. Одне слово, доставка цінного вантажу територією України також була організована бездоганно.

Для мене особисто складнішим був другий рейс, здійснюваний у травні — червні 1993 року. В цей час на Грен-

ландії сходять айсберги і накопичуються в районі острова Ньюфаундленд — саме на нашому курсі. До речі, у квітні 1912-го там затонув сумнозвісний “Титанік”. Уявіть собі шторм 7—8 балів, туман, що не видно протилежного борту теплохода. І постійні, застерігаючі проти зіткнення з іншими суднами гудки.

У мене збереглися копії телеграм, які ми відправляли до НБУ та Чорноморського морського пароплавання. Одна із них датована 24 травня: “Потрапили складні метеоумови. Сильний шторм, туман, айсберги. Робимо все можливе приходу в ніч із 26 на 27 травня”.

Це було дорогою туди. На зворотному ж шляху був такий випадок: в Атлантичному океані ми прийняли сигнал SOS. На німецькому судні помирала людина, а на борту не було лікаря. Найближче до нього знаходилися ми — десь на відстані 200 миль, або близько 380 кілометрів. Що робити? Адже в трюмах нашого контейнеровоза — гроші. Порадитися із Києвом? Але там — глибока ніч.

Приймаємо рішення йти назустріч німецькому теплоходу. Наш лікар Сергій Ященко поставив точний діагноз: сильний приступ малярії. Ще кілька годин — і людина померла б. На щастя, ми мали необхідні ліки.

У Гібралтарі нас наздогнала телеграма зі словами вдячності. Діагноз лі-

кар поставив правильно, і німецький моряк став одужувати.

А чого варта ситуація, коли із трьох дизель-генераторів теплохода, які виробляли електроенергію для живлення двигунів управління судном, два вийшли з ладу! Якби не третій дизель-генератор, теплохід став би некерованим. А у відкритому океані це — загибель.

Був випадок, коли перед виходом із Монреалю раптом з'ясувалося, що не працює супутниковий зв'язок. Запросили представника фірми. Він заявив: аби розібратися в усьому, потрібно два-три дні. Що робити? Адже стоянка в порту коштує недешево, а валюти в Україні немає. Це тепер ми знаємо, де і як її заробити, а тоді...

З метою економії наше керівництво прийняло рішення виходити в океан без зв'язку і ремонтувати його власноруч у дорозі. Не секрет, дехто розцінював плавання до Канади, як безтурботний круїз. Але це зовсім не так. У своєму щоденнику я записав під час так званого "круїзу": "Перед вечерею різко похолодніло, піднявся вітер. З'явилися великі хвилі, а потім розігрався справжній шторм силою 7—8 балів. Кажуть, в океані це звичайне явище. На вечірній чай скатертини в їдальні поливають водою, щоб вони не ковзали по столах, а по них не ковзав посуд. Пересуватися можна лише перебіжками, тримаючись за стіни, тому що підлога або стає догори, або втікає з-під ніг.

Щось гримить і б'ється в столах. Падають книги. З кутка в куток перекочуються наші п'ятикілограмові гантелі. Що вони там б'ють? Здається, нікого це не цікавить. Самопочуття жалливе. Багато хто із членів команди і групи супроводу лежить пластом.

...Ніч минула. Не збагну, спав чи ні. До ранку океан дещо вгамувався, але увійшли в туман. Суцільне молоко. І гудки, гудки, гудки".

Отака романтика... Крім того, море накладає відбиток і на самопочуття людини, і на її поведінку. Будь-який інтерес до плавання зникає вже через дві доби після виходу у відкрите море. Після тижня плавання проявляються риси характеру, про які ти, можливо, за звичайних обставин ніколи б і не ді-

Останні милі по Дніпру. Завдання виконано на "відмінно".

знався. Свідомість наче затуманюється, з'являється дратівливість. Достатньо дрібниці, щоб спалахнула сварка. Чому так відбувається? Насамперед, гадаю, тому, що на вантажному судні сильна вібрація, яка негативно впливає на людину. По-друге, там сотні кілометрів електричних кабелів, тобто знаходишся наче в електромагнітній клітці. Вся ця електромагнітна індукція також позначається на самопочутті. Стан організму сонливий. Можна проспати добу. А можна три дні і три ночі не зімкнути очей: не спиться — і край... Отакий "круїз"...

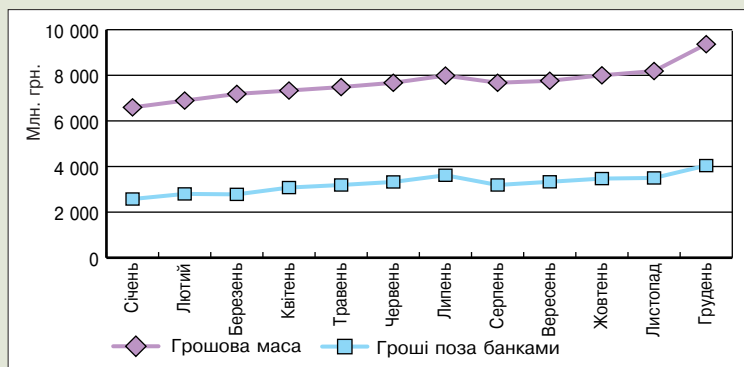
Усі віддруковані в Канаді та на Мальті банкноти перевезено в Україну в три прийоми. 1992 і 1993 років — теплоходом, а останню партію — літаком. У березні 1995-го разом із фахівцями Банкотно-монетного двору НБУ ми організували доставку літаком разом із гривнями також оригі-

нальний інструмент, який використовувався для їх виготовлення — матриці, кліше, фотоплівки.

Стосунки із "Кенедіен банкнот компанії" були дуже складними (пригадаймо шквал публікацій у пресі). Кожен новий Голова Правління НБУ, який приходив на зміну попередньому, робив спробу якось вирішити проблеми, викликані головоломною (інакше її і не назвеш) угодою з канадцами. Крапку поставив Віктор Андрійович Ющенко. Він полетів до Оттави, і 13 лютого 1995 року Національний банк України та "Кенедіен банкнот компанії" підписали узгоджувальний протокол щодо завершення дії контракту.

...Я не кинув в океан монетку. Як і мої колеги із групи супроводу. Але ми горді з того, що саме нам довірили доставити через цей океан національну валюту України. І що ми виконали своє завдання на "відмінно".

Найважна грошова маса в обігу України у 1996 році

Перші гривні я зберігаю в сімейному архіві як реліквію

1995 рік пригадується мені як рік запеклих дискусій щодо доцільності запровадження гривні. Серед багатьох науковців та економістів тоді була поширена думка, що проводити грошову реформу в економічній ситуації, яка склалася на той час, недоцільно. Адже економіка України розбалансована, рівень інфляції вимірюється тризначними цифрами. У такій ситуації зарплату треба було виплачувати мало не щоденно, щоб люди встигали щось купувати на ще не знецінені кошти. В Україні панував бартер. Банки мали клієнтів, котрі не вели грошових розрахунків кілька років поспіль — сторони розраховувалися не грошима, а сировиною чи продукцією як за часів середньовіччя. Із зарубіжними партнерами ми працювали на основі клірингових розрахунків.

Багато громадян були психологічно не готові до грошової реформи, до зміни масштабу цін; фахівцям бракувало досвіду. Ситуація видавалася дійсно гнітючою...

Та попри труднощі й песимістичні прогнози, Віктор Ющенко твердо обстоював думку, що з проведенням грошової реформи далі зволікати не можна. Голова Правління Національного банку взяв на себе цілковиту відповідальність за її проведення, усвідомлюючи, що міцна і стабільна національна валюта є підґрунтям державності й господарської активності наших громадян.

Коли до сховищ банків уперше привезли національну валюту, це був особливий день. Пам'ятаю, як ми в банку "Ажіо" відкривали першу пачку гривень із зображенням Кобзаря. Мене переполювали почуття. Багато банкірів приходило до сховища. Туди заборонено входити стороннім, але тоді ми зробили виняток: врешті банкіри не були "сторонніми" і, ясна річ, перши-

ми хотіли побачити справжню українську валюту та доторкнутися до неї.

Ми з нетерпінням чекали на клієнтів і з задоволенням видавали їм гривневу готівку. Вони також подовгу не відходили від каси, розглядаючи нові купюри. Так тривало близько місяця... А ще, пригадую, коли ми їздили за межі України, одним із найкращих сувенірів вважалися українські гривні, які ми дарували нашим закордонним колегам.

Усі банкноти зі своєї першої зарплати, отриманої у гривнях, я не витратив. Ці гривні стали своєрідною реліквією і досі зберігаються в нашому сімейному архіві. Вся моя сім'я поставила підписи на цих купюрах.

У грошовій реформі тодішній Голова Правління НБУ вбачав не тільки запровадження нової валюти, а й здійснення широкої комплексної програми, спрямованої зокрема на ліквідацію в Україні бартерних відносин. Віктор Андрійович довгий час боровся із цим явищем. Нині можна впевнено стверджувати, що бартерні розрахунки в Україні майже витіснені. Про спустошливу гіперінфляцію в 10 тисяч річних тепер пишуть хіба що в підручниках. Завдяки стабільності національної грошової одиниці нам навіть вдалося подолати старий стереотип українця, буцімто не варто нести гроші в банк, бо вони знеціняться...

Сьогодні, з далі десяти років, можемо сказати, що грошова реформа була перемогою України. За десятиріччя нам вдалося отримати визнання на міжнародному ринку.

Одним із найкращих сувенірів вважалися щойно введені в обіг гривні, які українці дарували своїм закордонним колегам. Перше знайомство

Клауса-Петера Мюллера (Комерцбанк, Німеччина) із українською гривнею. 1996 рік.

Станіслав Аржевітін

Народний депутат України

Віктор Лисицький

Екс-урядовий секретар
Кабінету Міністрів України

Під надійним захистом.

Важіль стабілізації та економічного зростання

Останні десятиріччя осяяні народженням десятків нових і відродженням старих націй-держав. За клопатами сьогодення часто-густо не помічаєш величі цих важливих перетворень. І лише згодом відчуваєш славетність часів та вагомість подій, учасником яких судилося бути і тобі.

Унікальність тієї чи іншої людської спільноти, котра піднімається на високий щабель нації-держави, визначається певним набором унікальних, невід'ємних якостей-атрибутів. Зароджуючись у спільному, взаємоприйнятному розумінні долі, воно викликає появу цілої низки державних інститутів, без котрих нація-держава немислима.

Так склалося, що між усвідомленням населенням колишньої УРСР унікальності і самостійності своєї долі у серпні 1991-го і введенням в обіг національної грошової одиниці виникла величезна (за нашими темпами життя) відстань у цілих п'ять літ. Віддзеркалюючи болючість і складність націє- і державотворчих процесів перших років незалежності, ці п'ять років дали змогу докорінно реформувати уламки радянської держбанківської системи у доволі сучасну банківську систему, базовану на ринкових засадах. Надзвичайно важливо, що ми підійшли до впровадження гривні із власною, високоефективною системою електронних платежів.

Можна сказати багато прекрасних слів про цю подію. Однак епохально важливим було те, що наші українські гроші почали зростати в реальному вимірі саме після впровадження гривні. Математично це означало, що обсяг грошей в обігу почав збільшуватися значно швидше від темпів інфляції, котрі тоді були досить високі. Але політичний, публічний підсумок — значно важливіший: українці по-

вірили у гривню, повірили в національну банківську систему = повірили в Україну.

Аналітичні дослідження свідчать, що протягом першого повного року функціонування гривні у розвитку макроекономічних процесів в Україні сформувалися якісно нові тенденції, які доцільно було б розглядати з особливою увагою. Що головне — ці тенденції не були зламани подальшими потрясіннями нашої стабільності, а це вказує на їх невипадковість, на особливу стійкість української національної валюти. Йдеться про:

— обвал курсу рубля у серпні 1998 року. Він спричинив закриття зовнішніх ринків запозичень для України та примусив нас вдатися до реструктуризації зобов'язань зі сплати боргів і відсотків за ними щодо зовнішніх та внутрішніх державних позик. Нагадуємо, що тоді ми зіткнулися зі швидкою вимушеною девальвацією гривні, яку ринок України та банківська система із честю витримали;

— бензинову кризу червня — липня 1999 року, яка прискорила девальвацію гривні, проте не зруйнувала ринок завдяки насамперед стабілізаційній монетарній політиці НБУ.

Надзвичайно важливо, що після впровадження гривні зниження інфляції відбувалося на, так би мовити, здоровій основі. Таке твердження, можливо, викличе роздратування у деяких фахівців. Думаємо, що і значна частина прихильників стабільної гривні зустрине з подивом запевнення щодо “здорової основи” дезінфляційних процесів. Аргументація в обох випадках буде приблизно однаковою. Нам нагадували і нагадають:

1. Про величезну заборгованість держави (заробітна плата бюджетної сфери, пенсії, стипендії, борги бюджету за виконані роботи і надані послуги тощо), котра вже після введен-

ня гривні ще досить тривалий час зберігалася в Україні;

2. Про астрономічну заборгованість підприємств і про промисловість, що до 2000 року практично не зростала;

3. Про мізерні розміри переважної більшості соціальних виплат (пенсії, стипендії тощо), котрі лише починаючи з 2004 року стали зростати.

Усі ці аргументи відомі, і ми їх не відкидаємо по суті. Ми гостро відчуваємо, що десь із початку 1990-х років переважну більшість населення України офіційна економіка просто виштовхнула за свої межі.

Взаємні величезні борги не були скороминущим явищем, не були жакливим і глибоко аморальним жартом тих чи інших угруповань. Ця патологія мала фундаментальний характер, її коріння — в глибоких перекрученнях виробничих відносин, які були сформовані ще за часів існування СРСР.

Зростання боргів у післяімперські часи — результат відсутності кардинальних реформ. Йдеться передусім про несправедливий і важкий тягар податків, систему оподаткування, котра не враховувала особливості конкуренції в різних сегментах світового ринку.

Ще раз нагадаємо: якщо величезна дебіторська (кредиторська) заборгованість, котра існувала напередодні введення гривні, була проявом перевиробництва товарів, то ціни мали б знижуватися хоча б за окремими групами товарів. Якщо ж дебіторська заборгованість зростала одночасно зі зростанням цін та зі стрімким розширенням грошової пропозиції, то перевиробництво товарів не мало до цього явища ніякого відношення. Тобто накопичена тоді заборгованість не мала (!) грошової природи. У такому випадку заборгованість — своєрідний сектор виробничих відносин, ліквідувати котрий можна лише докорінним оновленням усіх регуляторів економічної активності, радикальним реформуванням економіки.

І тільки 30 грудня 1999 року Прем'єр-міністр Віктор Ющенко за-

початкував радикальне удосконалення регуляторних відносин влади і бізнесу, впровадження котрих дуже швидко припинило розмови про “нестачу” грошей як головний фактор зростання боргів. Йдеться про розпорядження Кабміну № 1464-р та 1466-р, котрі скасували податкові пільги для окремо взятих суб'єктів господарювання і бартерні відносини у ланцюжку “підприємство — державний бюджет”. А вже у 2000 році було скасовано приблизно 280 нормативних актів уряду, які створювали несправедливі умови оподаткування.

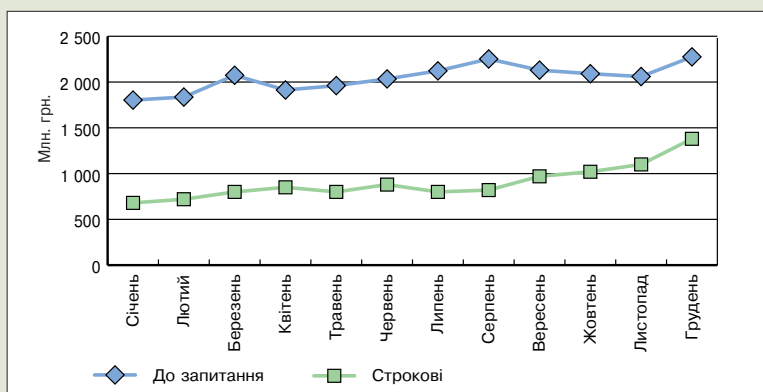
Принципово інший зміст мала і має заборгованість держави. Тут є один і тільки один рецепт: держава повинна перш за все навчитися жити на отримані кошти. По-друге, — дати свободу заробляти гроші на прожиття тим, кого вона не в змозі забезпечити. Свободу з надійним юридичним захистом.

Враховуючи ці обставини, ми

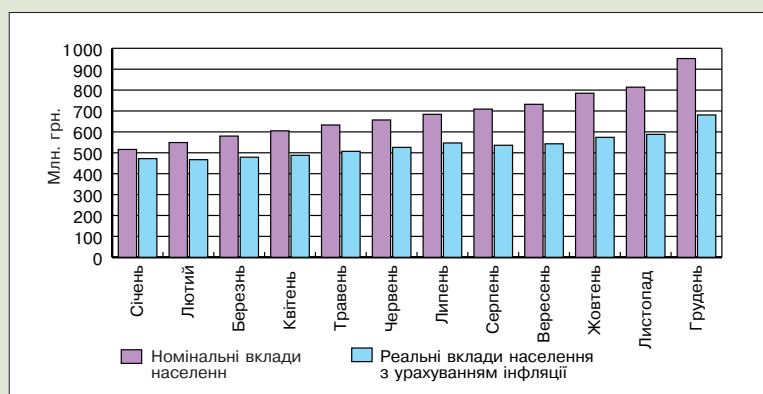
вважаємо, що гривня була і залишається важелем стабілізації та економічного зростання. Саме таким є головний результат здійснення монетарної політики у 1997 році, принципи якої були вистраждані протягом попередніх 1992—1995 рр. та випробувані на стійкість протягом 1998—1999 років.

Інфляція споживчих цін як важливий інтегральний показник макроекономічної стабільності 1997 року становила 10.1% — в чотири рази менше, ніж 1996-го (39.7%) та у вісімнадцять разів менше, ніж 1995-го (181.7%). Зазначимо, що і в 1998 році — році важких випробувань на стабільність гривні — інфляція споживчих цін становила всього 20%, хоча гривня девальвувала на 80% (від 1.8990 до 3.427 грн. за долар США). Непогані результати отримано і протягом наступних років. І розпочалося соціально-економічне піднесення.

Депозити до запитання у національній валюті на рахунках підприємств, організацій та населення у 1996 році

Вклади населення в національній валюті у комерційних банках України (з урахуванням рівня інфляції) у 1996 році

Анатолій Мороз

Завідувач кафедри банківської справи Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана. Доктор економічних наук, професор

Час проведення грошової реформи вибрано вдало

Як член робочої групи, створеної за розпорядженням Президента України, я брав участь у розробці проєктів законодавчо-нормативних документів з проведення грошової реформи 1996 року. Робоча група, очолювана радником Президента з економічних питань, професором А.С.Гальчинським, працювала у першій половині 1995 року і до серпня подала до урядової комісії всі необхідні матеріали.

По закінченні підготовчої роботи Президент України Л.Д.Кучма провів нараду із членами урядової комісії з участю членів робочої групи, де було прийнято рішення доручити уряду і Національному банку здійснити всі необхідні заходи щодо реалізації напрацьованих документів.

Перед нами стояло завдання розробити два варіанти грошової реформи: неконфіскаційний і конфіскаційний. Суть другого варіанта полягала в тому, щоб у процесі реформи вилучити певну суму грошей у тих скоробагатків, котрі нажили свої статки, скориставшись недоліками приватизаційних процесів, а також гіперінфляцією. Неконфіскаційним варіантом реформи передбачався обмін старих грошей на нові незалежно від їх суми. Втілення того чи іншого варіанта грошової реформи залежало від політичного рішення

керівництва держави.

Одне зі складних питань грошової реформи — визначення курсу обміну старих грошей (купонокарбованців) на нові — гривні. Належало встановити такий обмінний курс, яким легко було б керуватися, перераховуючи старі великі суми на нові. Найзручнішим видався обмінний курс із нулями: 10 000 : 1, 50 000 : 1 або 100 000 : 1.

Обґрунтовуючи різні обмінні курси, зважали не лише на обмін готівки, а й заощаджень. Установлення великого обмінного курсу могло призвести до закриття значної частки ощадних рахунків громадян, що негативно вплинуло б на ощадну справу в державі. За малого обмінного курсу виникла б проблема надлишкових грошей в обороті.

Оскільки конкретну дату проведення грошової реформи робоча група не знала, і до години “че” міг пройти значний термін, а інфляція, хоч і значно зменшилася, все ще залишалася завеликою, ми прийняли рішення встановити обмінний курс 100 000 : 1.

Грошову реформу було здійснено рівно через рік після розробки всіх необхідних законодавчо-нормативних матеріалів — у вересні 1996 року. Час її проведення вибрано вдало: обмін грошей за курсом 1 : 100 000 відбувся без особливих проблем.

Доходи населення та ціни на окремі товари та послуги після введення в обіг гривні (в гривнях)

Доходи населення

Середньомісячна заробітна плата 132.1
Середньомісячна пенсія по старості 45.0

Ціни на товари та послуги

Продовольчі товари

Хліб український 0.66
Борошно пшеничне, кг 0.75
Крупа манна, кг 0.98

М'ясні продукти

Яловичина, кг 2.90
Свинина, кг 3.69

Молочні продукти

Молоко, літр 0.50
Масло вершкове, кг 6.31

Інші продукти

Цукор, кг 1.17
Картопля, кг 0.64

Непродовольчі товари

Сірники, коробка 0.05
Учнівський зошит, шт. 0.20
Мило господарське, шт 0.70
Аспірин, анальгін — упаковка 0.39

Послуги

Транспорт

Метро 0.20
Автобус 0.20
Тариф на електроенергію 0.06
Пересилання листа 0.05

Грошова реформа: запитання без відповіді

Грошова реформа 1996 року — це тривалий період мого творчого життя, період надзвичайно цікавий і відповідальний. Оскільки мої наукові інтереси концентруються на проблемі стабільності грошей, участь у підготовці та проведенні реформи давала змогу перевірити свої творчі доробки та використати їх на практиці в інтересах країни. Така можливість випадає далеко не кожному науковцю.

Одразу ж після прийняття Верховною Радою у 1990 році Декларації про державний суверенітет України розпочалися активні пошуки шляхів створення національних грошей та розбудови суверенної грошової системи, тобто по суті розпочалася теоретична та ідеологічна підготовка до грошової реформи. В Україні проводилося багато наукових і науково-практичних конференцій, нарад, засідань, круглих столів — на різних рівнях, у тому числі й міжнародному. Я брав участь майже в усіх цих заходах, висловлював своє бачення проблеми, дискутував щодо найскладніших питань.

Пам'ятаю, як після виступу на засіданні одного з таких круглих столів кореспондент відомої газети запитав, які сили зможуть примусити продавця на ринку, який тривалий час торгував картоплею по 70—80 тис. крб. за кілограм, продавати її після реформи за 1 гривню, а не за 10 чи 100 гривень. Коли я відповів, що такими силами можуть бути монетарна політика НБУ та ринкова кон'юнктура, залюлю прокотився невдоволений шепіт, а наступного дня в газетній замітці кореспондент в'їдливо зауважив, що професор Савлук не бачить інших чинників стабілізації цін, крім посилення відповідальності НБУ. Тоді далеко не всі розуміли надзвичайно важливу роль монетарної політики центрального банку та необхідність проведення грошової реформи.

Підготовка до реформи ввійшла у практичне русло наприкінці 1994 року, коли згідно з указом Президента від 9 грудня було створено Державну комісію з проведення грошової реформи на чолі з В.М.Пинзеником та робочу групу з розробки проектів нормативних актів з питань здійснення грошової реформи, очолювану А.С.Гальчинським. До складу робочої групи ввійшли два науковці Київського національного економічного університету — професори А.М.Мороз і М.І.Савлук. Це було для нас великою честю, і ми активно працювали впродовж усього періоду підготовки нормативних документів щодо проведення реформи.

Засідання робочої групи під головуванням А.С.Гальчинського проходили в активних, творчих дискусіях з усіх питань майбутньої реформи. Запам'яталися гострі суперечки стосовно величини нової грошової одиниці (масштабу цін), коефіцієнта обміну старих грошей на нові, забезпечення найзручнішого для населення порядку обміну, способів запобігання зловживань при його проведенні, можливої появи розмінної кризи тощо.

Михайло Савлук

Професор
Київського національного
економічного університету
ім. Вадима Гетьмана.
Доктор економічних наук

Робоча президія міжнародної науково-практичної конференції "Грошові реформи в зарубіжних країнах: досвід та уроки для України". Київ, травень 1996 року. На фото зліва направо: Вадим Гетьман, Віктор Ющенко, Володимир Стельмах та Григорій П'ятченко.

Єдина умова, що була поставлена перед робочою групою “згори” і не підлягала дискусії, — забезпечити неконфіскаційність і прозорість грошової реформи. А це означало, що обмін старих грошей на нові має проводитися за одним для всіх економічних суб’єктів коефіцієнтом — 100 000 : 1. Таке обмеження загрожувало знищенням великої маси заощаджень, які зберігалися в установах Ощадбанку та Держстраху в їх номінальних, первісних сумах, тобто не були індексовані на рівень інфляції. Деномінація цих заощаджень у 100 тисяч разів зводила їх обсяг до мізерної суми в 1.2—1.3 млн. грн.

Несміливі пропозиції деяких членів робочої групи зняти це обмеження і провести деномінацію диференційовано, аби зменшити втрати заощаджень населення, наштовхувалися на аргументи щодо соціальної справедливості та прозорості неконфіскаційної реформи.

Сьогодні ставить низку питань. Якщо провідники грошової реформи в процесі її здійснення погодилися з ліквідацією внаслідок гіперінфляції грошових заощаджень, накопичених на 1 січня 1992 року, то чому ці заощадження сьогодні відродилися і реально фігурують у великій економічній політиці? Чи всі

завдання грошової реформи в такому разі були вирішені? Чи не продовжуємо ми реформу й нині? Роздуми над цими запитаннями знову й знову повертають мене до подій 10-річної давнини.

Водночас сьогодні завдячує грошовій реформі 1996 року важливими позитивними результатами: створено національні гроші й механізм монетарного регулювання економічного та соціального розвитку. Завдяки цим здобуткам Україна успішно розбудовує ринкову економіку, зміцнює свій економічний і політичний суверенітет.

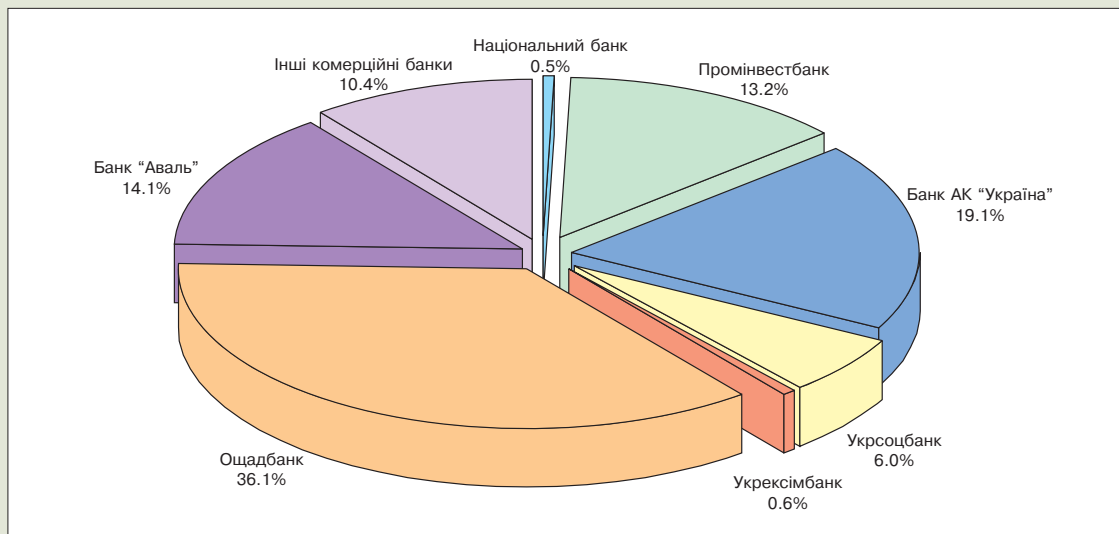
Деномінація українського карбованця на гривню

1. Обмін карбованця на гривню здійснюється у співвідношенні 100 000 : 1

1 000 крб. = 1 копійка	50 000 крб. = 50 копійок
2 000 крб. = 2 копійки	100 000 крб. = 1 гривня
5 000 крб. = 5 копійок	200 000 крб. = 2 гривні
10 000 крб. = 10 копійок	500 000 крб. = 5 гривень
20 000 крб. = 20 копійок	1 000 000 крб. — 10 гривень

2. Курс обміну долара на гривню визначається шляхом ділення діючого на день введення гривні курсу на 100 000 ($k / 100\,000$)

Обсяги обміну карбованців у розрізі банків за період реформи (з 2 по 19 вересня 1996 року)

Колекціонерів світу цікавлять паперові гроші України

Паперові гроші України, як і взагалі бони країн СНД, я збираю вже близько 30 років. Усього на території Росії та Радянського Союзу за всі часи випущено в обіг або підготовлено понад 50 тисяч грошових знаків, а на території України — близько 13 тисяч різних видів грошей. Розглянемо останній період — період державної незалежності України.

Лише купонокарбованців номіналами від 1 до 1 000 000 із 1992 по 1996 рік було введено в обіг не менше 30 випусків. Крім того, боністи збирають ще й інші грошові документи цього періоду — картки споживача номіналами 20, 50, 75, 100, 200 карбованців, відрізнi купони 1, 3, 5, 10 і 25 крб. (при цьому відрізняючи їх ще й за випусками обласних друкарень), приватизаційні майнові сертифікати (1 050 карбованців) та сертифікати на суму компенсації грошових заощаджень (1 000 000 та 2 000 000 гривень) і, звичайно ж, гривні. За 10 років колекціонери налічують більш як 45 різних випусків гривень номіналами 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100 та 200 гривень, що були введені в обіг починаючи із 2 вересня 1996 року. При цьому можна нарахувати не менше п'яти різних випусків банкнот одного номіналу, які одночасно знаходяться в обігу. Вони мають різні розміри, різні малюнки і навіть різні кольори, чого собі не дозволяє жодна країна світу.

Спробуємо зробити невеликий аналіз, чому так сталося.

У Конституції України зазначено, що грошовий обіг у державі здійснюється на основі законів. Але досі немає закону про грошовий обіг чи грошову одиницю. Навіть грошова реформа, 10-річчя якої ми відзначаємо, відбувалася на основі указу Президента. Тому грошовий обіг в Україні мож-

на назвати не “законним”, а “вказним”. Донині немає жодних стандартів на випуск грошової продукції.

Ви скажете: навіщо вони потрібні, адже в нас стабільна грошова система, а самі гроші користуються у населення великою повагою.

Наведу кілька прикладів. Коли заходимо до метро, бачимо автомати з продажу жетонів на проїзд. Та виявляється, що автомати приймають тільки 1 та 2 гривні зразка 1992 року — пізніші випуски гривень цих номіналів вони не сприймають. У всьому світі працюють торгові автомати, які приймають обігові монети великих номіналів. Чи бачили ви в Україні автомати з продажу тієї чи іншої продукції, котрі спрацьовували б від монет номіналами 50 копійок, 1, 2 та 5 гривень?

А хто має право на грошову емісію в Україні? На одних монетах читаємо напис “Україна”, на інших — “Національний банк України”. Якщо монети випущено від імені не держави, а банку, то вочевидь ідеться про відомчу монету. До речі, зустрічаються монети, на котрих номінал зазначено не цифрами, а буквами. Як іноземцям розбирати цей номінал?

Повернемося до банкнот. Україна — одна з небагатьох країн світу, котрі не мають назви грошового знака. Номінал у грошей є, а назви немає. Чим ми користуємося — грошовими

Петро Рябченко

Колекціонер-боніст,
автор каталогу бонів України

Одногривнева банкнота з автографами усіх Голів Національного банку (з особистої колекції в.о. начальника ОПЕРУ НБУ В.Д.Щуцького).

знаками, білетами чи банкнотами? Загалом в Україні під час нестабільності грошового обігу та з різних інших причин виходило більш як 13 тисяч видів грошей — загальнодержавних, місцевих, приватних, госпрозрахункових, ювілейних, рекламних тощо. І майже всі вони мали багато різних найменувань — від абонементів до ювілейної банкноти — всього понад 320 назв. А наша гривня як грошовий знак назви не має.

Перший випуск гривні 1992 року номіналами від 1 до 20 гривень було виготовлено за допомогою офсетного друку фарбою, що змивається, на паперовій основі одного типу та одного розміру. Це теоретично давало змогу шахраям наддрукувати номінал 20 гривень на одnogривневій банкноті.

Портрети на банкнотах перших випусків номіналами від 1 до 10 гривень були схожі між собою, а на номіналах 50, 100 та 200 гривень першого випуску не дуже гармонували з фоном і малюнком банкнот. Напис прізвища історичної особи, чий портрет розміщувався на банкноті, часто сприймався як розшифровка підпису Голови Національного банку. 2003 року почалася заміна всіх типів банкнот на нові. Але й на них є малозрозумілі місця. Так, слово “Голо-

ва” сприймається як розшифровка прізвища особи, яка підписала банкноту.

Колекціонери дуже прискіпливо оглядають кожну банкноту. Але це не означає, що інтерес до “не таких” банкнот зменшується. Навпаки. Банкнота, що має найменші відхилення від стандарту, цінується колекціонерами значно вище, ніж інші. Так, деякі банкноти номіналами 50 та 100 гривень першого випуску мали водяні знаки, які не відповідали основному малюнку: Т.Шевченко на 50-гривневій і М.Грушевський на 100-грив-

Вітрина кіоску із продажу монет у Національному банку України в Києві.

невій купюрах. Ціна таких банкнот зараз сягає сотень доларів.

Високим попитом користуються у колекціонерів і банкноти з написом “зразок”. Але ж де їх можна дістати? Національний банк України вже багато років не може вирішити питання щодо виділення для колекціонерів банкнот із невеликими номерами відразу після їх введення в обіг. А попит на банкноти Національного банку України серед колекціонерів дуже великий. Так, після введення в обіг 1 гривні зразка 2006 року тільки боністи Москви замовили і викупили для свого клубу 500 купюр. А стосовно боністів СНД цифра сягає вже близько двох тисяч штук. Це банкноти, які одразу ж виходять з обігу, що вельми вигідно для держави. І так повторюється з випуском кожної банкноти. Литва і Латвія ці питання вирішили просто: біля головного банку країни постійно працює кіоск, де банкноти з початковими номерами продаються за ціною, що не дуже відрізняється від номіналу. Боністи України чекають, що керівництво Національного банку також вирішить це питання. А ще краще було б мати змогу купити в такому кіоску всі види банкнот, котрі знаходяться в обігу — чи наборами, чи кожну окремо.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, встановлений Національним банком України у 1996 році
(на кінець періоду)

Місяць	100 доларів США	100 німецьких марок	10 000 російських рублів
Січень	187.40	126.24	3.96
Лютий	189.30	129.99	3.93
Березень	186.90	126.65	3.85
Квітень	183.30	120.47	3.72
Травень	184.10	120.41	3.67
Червень	178.60	117.35	3.50
Липень	176.00	119.05	3.39
Серпень	176.10	118.91	3.29
Вересень	176.00	115.56	3.26
Жовтень	181.00	119.73	3.32
Листопад	187.40	122.13	3.40
Грудень	188.90	121.49	3.40

Грошова реформа: світовий досвід

До проведення грошових реформ спонукають потреби зміцнення незалежності країни, самостійного економічного розвитку окремих держав, формування інтеграційного економічного і політичного союзу кількох країн і запровадження єдиної валюти (наприклад, євро у Європейському Союзі).

Грошовою реформою — незалежно від місця її проведення, передумов і планів — передбачається повна або часткова зміна національної грошової системи, здійснювана державою з метою упорядкування і зміцнення грошового обігу. Вона реалізується за допомогою заміни однієї грошової системи на іншу або одних її елементів на інші. Змінювати можуть грошову одиницю, засоби обігу і засоби платежу (паперові, металеві, кредитні гроші), порядок карбування повноцінних і неповноцінних монет, випуску банкнот і казначейських білетів, а також механізм регулювання грошового обігу.

Грошова реформа може здійснюватися шляхом:

— повної або часткової заміни грошових знаків із випуском грошей

нового зразка при збереженні їх вартості;

— деномінації у вигляді укрупнення грошових одиниць;

— деномінації у формі укрупнення грошових знаків з одночасною їх заміною або навіть зі зміною грошової одиниці;

— нуліфікації (оголошення державою знецінених грошей недійсними);

— одноразової девальвації (чи ревальвації) грошової одиниці країни.

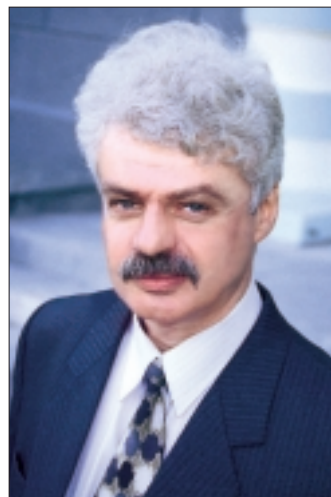
Конфіскаційний обмін грошей здебільшого поєднується з диференційованою переоцінкою банківських вкладів.

Ознайомимося з деякими підходами, застосовуваними у світовій практиці.

УРОКИ ЗАХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ...

20—21 червня 1948 року в Німеччині було проведено грошову, або, як її називав батько німецької ринкової економіки та німецького економічного “дива” Людвіг Ерхард, валютну реформу (причому, що цікаво, — за декретом військової окупаційної влади). Підготовку до реформи Ерхард почав у жовтні 1947 року після його призначення головою спеціального відділу з проблем грошового обігу і кредитів Бізонії. Роботу проводили в режимі підвищеної секретності. Передумовами для грошової реформи стало те, що Банк німецьких земель спромігся координувати діяльність місцевих банків і з’явилися ознаки іноземної підтримки реформи у вигляді грантів.

Суть грошової реформи у західних землях Німеччини зводилася до заміни рейхсмарки на нову грошову одиницю — німецьку марку. Обмін здійснювали у кілька етапів. На першому етапі провадили обмін 40 грошових одиниць у співвідношенні 1 : 1. На другому — через два місяці — на тих же умовах обмінювали ще 20 старих

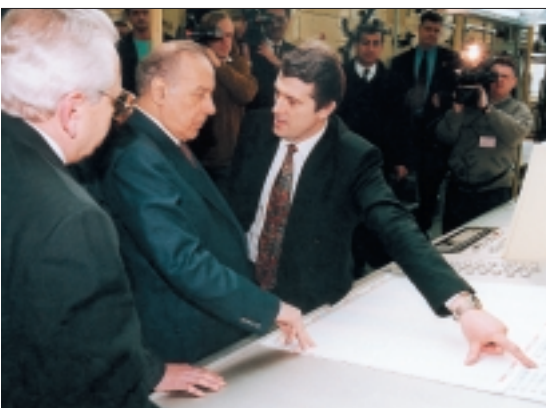

Олександр Барановський

Завідуючий відділом досліджень розвитку та регулювання фінансових ринків Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України.
Доктор економічних наук, професор

Грошові реформи бувають різні. Раптові й заздалегідь задекларовані. Прості й складні. Революційні та еволюційні. Швидкоплинні й тривалі (з низкою окремих етапів), а також безстрокові (“сплячі” — з необмеженим неоголошеним терміном). Цілковито конфіскаційні, частково або зовсім не конфіскаційні чи компенсаційні. Повні (що змінюють усе і вся) і часткові (які привносять лише деякі зміни). Національні й міжнаціональні. Такі, що прив’язують курс національної валюти до “грандів” світового валютного ринку, і такі, що відпускають “новачка” у вільне плавання. Вдалі, не дуже вдалі і дуже невдалі.

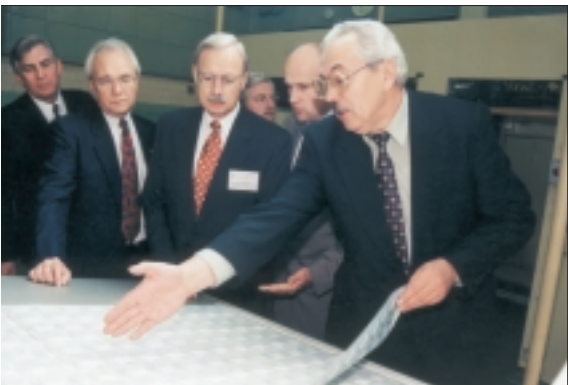
Президент Азербайджану Гейдар Алієв виявив великий інтерес до новітнього устаткування Банкнотної фабрики НБУ, до всього виробничого циклу. Березень 1997 року.

Прем'єр-міністр Узбекистану Уткір Султанов, генеральний директор Банкотно-монетного двору НБУ Анатолій Кришань та Голова Національного банку України Віктор Ющенко в одному із цехів Банкотної фабрики. 17 квітня 1997 року.

грошових одиниць. Реформа мала конфіскаційний характер, оскільки 70% сум на заблокованих із її початком банківських рахунках анулювалися. Лише 20% вкладів вкладник міг витратити на власні потреби. Решта 10% сум, що зберігалися на банківських рахунках, могли бути спрямовані виключно на інвестиції. Внаслідок такого вирішення долі банківських вкладів остаточне співвідношення обміну старих і нових грошових знаків становило 100 : 6.5.

Загальним підсумком грошової реформи стало скорочення грошей в

Голова Центрального банку Канади Гордон Тиссен (ліворуч) і генеральний директор Банкотно-монетного двору Анатолій Кришань на Банкотної фабриці НБУ. Жовтень 1997 року.

обігу, стабілізація цін і поступове наповнення ринку товарами. Слід наголосити, що грошова реформа провадилася в контексті загального реформування німецької економіки. Синхронно з нею здійснювалися кредитна, податкова та цінова реформи — найзначущішими проявами чого стало звільнення від податків коштів на капітальні вкладення і лібералізація в липні 1948 року 90% цін. Людвіг Ерхард зазначав, що в середині 1948-го німці одержали винятково сприятливу можливість пов'язати валютну реформу з рішучою реформою всього господарства.

Загалом у західноєвропейських країнах протягом 1945—1950 років відбулося 24 грошові реформи.

Французька грошова реформа проводилася у 1958—1960 роках і була частиною економічної політики генерала де Голля. Ставши президентом, він одразу оголосив про невідкладні заходи з оздоровлення економіки та фінансів. Одночасно з введенням нових грошей уряд здійснив низку економічних заходів: девальвацію, введення часткової оборотності франка, скорочення дефіциту держбюджету. Цілі грошової реформи — відновлення довіри до франка, зміцнення грошового обігу, скорочення бюджетного дефіциту, сприяння припливу іноземних інвестицій, мобілізація капіталів усередині країни і за кордоном. “Важкий” франк став політичною зброєю де Голля, який не без підстав вважав, що неодмінною умовою проведення незалежної політики є стабільна валюта.

...І СХІДНОЇ

Фахівці вважають, що японська валюта досі не повернула собі статусу, який мала в 1874 році, коли згідно з указом імператора Мейдзі з'явився новий платіжний засіб — ена, покликаний забезпечити розпочату в Японії індустріалізацію і вивести доти феодальну аграрну країну на новий рівень розвитку. Ена замінила безліч паперових грошових знаків, що випускалися конкуруючими між собою феодальними кланами. Достатньо сказати, що в момент уведен-

ня в обіг вона була забезпечена 1.5 грамами золота і котирувалася щодо долара (який, до речі, мав такий же золотий вміст) у співвідношенні 1 : 1.

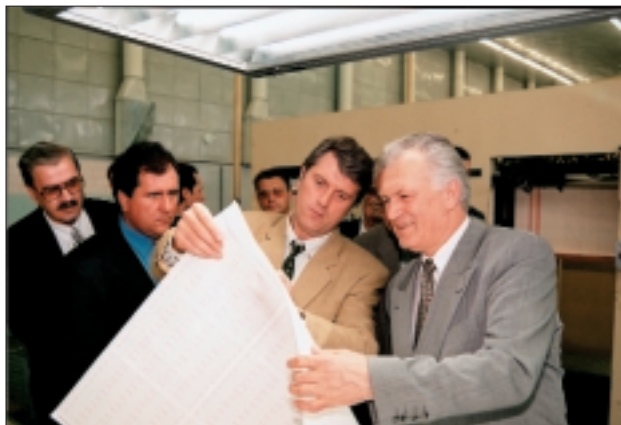
ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД

У Мексиці 1992 року вирішили позбутись одразу трьох нулів на своїх грошових знаках. Після фінансово-економічної кризи 1980-х уряд у 1989 році активізував зусилля щодо фінансово-економічної стабілізації та боротьби з інфляцією. Рішення про деномінацію було прийняте з метою спрощення розрахунків за товари й послуги і полегшення роботи статистичних служб. Грошова реформа тривала цілий рік. Масштаб деномінації — 1 : 1 000. Ретельно продумані та завчасно оприлюднені умови обміну грошей зумовили спокійне ставлення населення до реформи. Старі песо перебували в обігу ще кілька років.

Якщо в 1993 році інфляція у Бразилії сягала 2 600%, а на середину 1994-го знизилася до 50% на місяць, то за два місяці, що минули після проведення грошової реформи, вона зменшилася до 10-відсоткової позначки (хоча деякі засоби масової інформації стверджували, що уряд свідомо занижував показники її рівня, аби переконати населення в ефективності здійснюваної владою програми економічної стабілізації, котра включала проведення грошової реформи). Грошову реформу прове-

Яке воно, перше золото Монетного двору НБУ— оцінюють Президент України Леонід Кучма і Федеральний канцлер Австрії Віктор Кліма. 23 квітня 1998 року.

Голова НБУ В.Ющенко демонструє Прем'єр-міністру Республіки Молдова І.Чубуку (праворуч) унікальні можливості технологічного обладнання, яким оснащено Банкотно-монетний двір Національного банку України. 4 серпня 1998 року.

У 1999 році на Банкотно-монетному дворі Національного банку України побувала делегація Резервного банку Південно-Африканської Республіки, яку очолював Голова банку К.Л.Сталс (на знімку — другий справа).

ли 1 липня 1994 року за ініціативою міністра економіки в рамках програми економічної і фінансової стабілізації — “Плану реал”, покликано оздоровити фінансове становище країни та збити інфляцію. Нова грошова одиниця — реал — зміцнила національну валюту і сприяла зниженню інфляції. У ході грошової реформи передбачалося випустити 1.75 млрд. нових банкнот номіналом від 1 до 100 реалів на загальну суму 28 млрд. реалів. На обмін грошових знаків відводилося 15 днів; уряд повідомив про це за 35 днів до початку обміну. Жорсткий фіксований курс реала відносно долара США не встановлювався.

Ідеологією грошової реформи передбачалося також запровадження реала на основі так званої “реальної вартісної одиниці” (РВО), уведеної у середині березня 1994 року для індексації цін. РВО працювала паралельно з колишньою національною валютою — крузейро. Курс РВО, еквівалентний одному американському долару, брали за основу розрахунків при виплаті зарплати, пенсії, оплатах за контрактом, позиках та інших операціях. Водночас із 1993 року діяла система градативного, поступового зміцнення крузейро. На час проведення грошової реформи валютні запаси Бразилії перевищували 30 млрд. доларів США.

В Аргентині у грудні 1993 року бу-

ла оприлюднена урядова програма економічної стабілізації, якою передбачалося стрімке скорочення бюджетного дефіциту шляхом зменшення непродуктивних витрат і асигнувань, проведення індексації цін і введення нової грошової одиниці. Вже у вересні 1994 року дані інституту статистики і цenzів свідчили про фінансово-економічну стабільність, котра стала можливою завдяки радикальним перетворенням, якими супроводжувалася грошова реформа, встановленню твердого обмінного курсу національної валюти щодо американського долара та іншим жорстким фінансовим заходам.

У грудні 1994 року на Кубі офіційно оголошено про поступове введення нової конвертованої грошової одиниці — “конвертованого песо”. На відміну від національної грошової одиниці — песо, його “конвертований” побратим вільно обмінюється всередині країни на іноземну валюту. Це нововведення було спрямоване на поступове виведення із внутрішнього обігу валют інших країн.

ПІВДЕННОАФРИКАНСЬКИЙ ВАРИАНТ

Під час грошових реформ не лише вводять нові елементи грошової системи, а й скасовують старі. Так, у ПАР на початку 1990-х років на зміну двом паралельно існуючим грошовим одиницям — фінансовому і торговельному (комерційному) ран-

дам — прийшла одна. Фінансовий ранд, уперше введений ще на початку 1960-х років, було скасовано.

Це було не перше повернення до монополізму торговельного ранда. Подібна ситуація склалася в 1983 році, коли скасовувалася система подвійного валютного курсу. Однак тоді “правління” торговельного ранда тривало лише до вересня 1985 року, коли “двовладдя” було відновлено. В інші роки знижка (дисконт), з якою фінансовий ранд котирувався відносно торговельного, сягала 50%. Це було на руку іноземним інвесторам, які грали на різниці курсів. Проте навіть така специфічна грошова реформа потребувала відповідної підготовки: було накопичено 3.5 млрд. доларів валютних резервів і відкрито резервним банком кредитні лінії на суму близько 4.5 млрд. доларів. Скасування фінансового ранда вважали першим етапом валютної лібералізації.

Водночас Мексика та Іспанія, навпаки, розглядали варіант можливо-го запровадження паралельних грошових одиниць для захисту національних економік.

КРАЇНИ КОЛИШНЬОГО СОЦТАБОРУ

У Хорватії югославський динар як засіб платежу виведено з обігу впродовж 23—31 грудня 1991 року. Натомість запроваджено тимчасову національну грошову одиницю — хор-

Голова НБУ Володимир Стельмах (ліворуч) і генеральний директор Банкнотно-монетного двору НБУ Руслан Арешкович (праворуч) знайомлять Президента Румунії Іона Лієску з технологічними можливостями Банкотної фабрики. Вересень 2002 року.

ватський динар — шляхом обміну у співвідношенні 1 : 1. Емісія квазідинара здійснювалась у вигляді казначейських білетів від імені Міністерства фінансів Хорватії, а не банкнот центрального банку, що пояснювалося військовим протистоянням із Сербією. При цьому масштаб цін не змінився, а для юридичних осіб було введено внутрішню конвертованість динара із прив'язкою до німецької марки у співвідношенні 13 : 1.

Оскільки у 1992 році близько 40% видатків бюджету становили військові витрати та видатки на фінансування утримання біженців — від 22 до 105 млн. доларів США щомісячно — і практично припинилося надходження коштів від туризму, країна не могла перейти до другого етапу грошової реформи — впровадження в обіг хорватської крони.

У Словенії з проголошенням незалежності (у червні 1991 року) почалася підготовка необхідних законодавчих актів, серед яких — про міжнародні валютні відносини, про національну грошову одиницю тощо. Тоді ж за рішенням уряду країна почала друкувати за кордоном (але на власному спеціальному папері з відповідною системою захисту) купони без назви грошової одиниці,

оскільки на той час її ще не було визначено. У жовтні 1991 року Словенія згідно із Законом “Про національну грошову одиницю” впровадила ці купони в обіг, установивши курс обміну на югославські динари у співвідношенні 1 : 1, і розпочала друкувати власну національну валюту — словенський толар. Певний час в обігу були обидва грошові знаки, але поступово купони почали вилучати. Емісію прив'язали до німецької марки у співвідношенні 60 : 1. Забезпечення внутрішньої конвертованості толара дало змогу повністю ліквідувати внутрішній “чорний ринок”. Грошову реформу в Словенії було проведено вдало, що сприяло створенню й розвитку збалансованої національної ринкової економіки.

1 січня 1997 року в Польщі введено з обігу старі грошові знаки номіналом у сотні тисяч і мільйони злотих. Було завершено великомасштабну операцію щодо деномінації національної валюти, котра тривала два роки. Зменшення номіналу польських грошей у 10 тисяч разів не лише спростило фінансову звітність, а й істотно полегшило життя людей. Із 1 січня 1995 року прийнято новий порядок валютного обігу, яким пе-

редбачено повну конвертованість золотого, що відкрило шлях польським грошам на міжнародний фінансовий ринок.

РЕФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ СИСТЕМ У КОЛИШНЬОМУ СРСР

У колишніх радянських республіках також проведено, з більшим чи меншим успіхом, грошові реформи. Відкрила “парад” національних валют **Естонія** — появою в 1992 році власної крони, одразу ж прив'язаної до німецької марки у співвідношенні 8 : 1. 20 червня 1992 року набули чинності закони Естонської республіки “Про гроші”, “Про забезпечення естонської крони” та “Про іноземну валюту”.

1993 року засновано національну валюту **Росії** — на заміну грошових знаків СРСР зразка 1961—1992 років.

Того року на зміну “побратимові” нашого купонокарбованця — **литовському** купону — прийшла національна валюта Литви — лит — забезпечена всім надбанням незалежної держави. Ставши єдиною розрахунковою одиницею на території країни, вона була прив'язана до американського долара у співвідношенні 4 : 1. Це припинило спекуляції з вільно конвертованою валютою (ВКВ), що процвітали до того. Довіра литовців до національних грошей зросла, а отже, одержала новий імпульс мотивація до праці.

Із березня 1993 року з власною вітчизняною валютою — латом — живе **Латвія**. Лат замінив тимчасові (із травня 1992 року) гроші — латвійський рубль. Обмін тривав понад рік. На момент уведення нова грошова одиниця відносилась до американського долара як 1 : 1.42, а на кінець 1994-го за лат брали вже 1.69 долара. До речі, саме в Латвії було відкрито перший (тоді ще за СРСР) пункт обміну валют. Слід наголосити, що лат, на відміну від своїх балтійських “колег”, було прив'язано не до певної “окремо взятої” ВКВ, а до СПЗ — Спеціальних прав запозичення (Special Drawing Rights) — штучно створених міжнародних резервних активів, призначених для

Заступник Голови НБУ Павло Сенищ, Голова Центрального банку Республіки Вірменія Тігран Саркісян та директор Монетного двору Валерій Плітченко (справа наліво) на Банкотно-монетному дворі НБУ. Серпень 2004 року.

регулювання сальдо платіжних балансів, поповнення офіційних резервів і розрахунків з МВФ). І в цьому, безумовно, був сенс, оскільки таким чином лат значною мірою було забезпечено від кризових явищ, що періодично охоплювали як США, так і ФРН. Стабільності lata на той час посприяв воістину “царський” подарунок, який Банк Латвії одержав від свого довоєнного попередника — 10 тонн золота, що зберіглося на Заході.

Із липня 1994 року заявив про себе **узбецький сум**. Цим ознаменувався перехід “радянський рубль — сум-купон — сум”. Упродовж першого місяця грошової реформи паралельно ходили нова національна грошова одиниця і сум-купони. Крім того, введення національної валюти супроводжувалося компенсаційними виплатами всім категоріям громадян республіки в розмірі 100 сумів.

Із 10 травня 1995 року національну валюту введено в **Таджикистані**. З’явився таджицький рубль. За офіційними заявами, створювалася нова грошова система, яка мала забезпечити нормальний грошовий обіг усередині республіки і проходження платежів за її межами.

У **Грузії** в ході грошової реформи введено нову грошову одиницю — ларі: обмін здійснювали за курсом 1 000 000 купонів = 1 ларі. Додатково уряд і Національний банк організували обмін на нову валюту доларів США, німецьких марок та російських рублів.

На початку 2006 року грошову реформу проведено в **Азербайджані**: манат деноміновано у 5 000 разів. Нові грошові знаки включають банкноти і монети шістьох номіналів. Дизайн нових асигнацій і монет Азербайджану розробив автор купюри євро — Роберт Колліна. Нові гроші мають до 30 ступенів захисту.

ГРОШОВА РЕФОРМА ЄВРОСОЮЗУ

1 січня 2002 року 300 мільйонів людей дванадцяти країн ЄС — Бельгії, Німеччини, Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії, Італії, Люксембургу, Голландії, Австрії, Португалії, Іспанії — отримали єдину валюту: готівковий євро — символ і водночас двигун подальшої європейської інтеграції. Поряд із долларом євро відіграє роль ще однієї світової валюти, а також іще однієї світової резервної валюти. Найбільша у світовій історії грошова реформа пройшла без ускладнень, починаючи від технічно

складного друкування банкнот і закінчуючи видачею готівки.

НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ ТА В АФРИЦІ

У 2005 році в **Туреччині** проведено деномінацію ліри. Із 1 січня в обіг випущено банкноти без шести нулів. Туреччина зважилася на деномінацію після того, як урядові вдалося знизити рівень інфляції. Перехід на нову валюту тривав один рік.

Утім, не завжди грошова реформа увінчується успіхом. Скажімо, в **Заїрі** у 1993 році вона закінчилася цілковитим провалом.

***

Як бачимо, спектр практичних кроків щодо підготовки та проведення грошової реформи доволі широкий. У кожного з підходів є позитивні, і негативні сторони. Безумовно, не можна не зважати й на специфічні національні особливості в усіх їх проявах.

Світовий досвід свідчить, що грошова реформа є найефективнішою за ретельної підготовки за такими напрямками:

- збільшення виробництва і товарообігу;
- зміцнення фінансової системи, насамперед державного бюджету;
- обмеження грошової емісії та внутрішнього грошового попиту;
- активізація платіжного балансу, накопичення офіційних золотовалютних резервів;
- стабілізація курсу валюти тощо [1].

Немаловажне значення при проведенні грошових реформ має психологічний фактор. Хоча в історії відомі випадки успішного їх проведення всупереч нерозумінню в суспільстві, протидії державних органів та політичним інтригам. Саме так пробивала собі дорогу російська грошова реформа Вітте 1897 року, яка завершилася введенням золотого грошового обігу.

Література

1. Красавина Л.Н. Денежная реформа 1992—1993 гг. и регулирование инфляции в России: теоретическая основа // Вестник Финансовой академии. — 2003. — № 3.

Сектор натхнення і творчості

Біографічні нотатки про художників, скульпторів і графіків сектору розробки дизайну монет Монетного двору НБУ

Карбування монет — специфічна і складна справа. У ній беруть участь представники багатьох професій, часом — дуже рідкісних. Серед них — гравери, художники і скульптори, які створюють дизайн монет.

Над розробленням зовнішнього вигляду українських пам'ятних і ювілейних монет, загальна кількість видів яких незабаром сягне трьох сотень, працювали десятки відомих в Україні і за її межами митців. Розповіді про них склали б собою цілу книгу. У цьому випуску "Вісника Національного банку України" ми розповімо про творців образу українських монет, які працюють у штаті Монетного двору НБУ. Цей підрозділ називається сектором розробки дизайну монет. Очолює його Анатолій Андрійович Сніжко — автор коротких біографічних замальовок про працівників сектору, які публікуємо нижче.

Хотілося б сказати кілька слів і про самого автора. За фахом він металург, за покликанням — художник, нумізмат. До переходу на Банкотно-монетний двір Анатолій Андрійович тривалий час працював головним експертом департаменту готівково-грошового обігу Національного банку України, куди був прийнятий як спеціаліст-металознавець за рекомендацією Інституту проблем лиття Академії наук (нині — Фізико-технологічний інститут металів і сплавів Національної академії наук України) у зв'язку з підготовкою до заснування в Україні вітчизняного виробництва грошових знаків. Анатолій Андрійович безпосередньо причетний до створення перших українських монет. Його професійні знання властивостей металів, металевих сплавів, а також — витончений художній смак, ерудованість нумізмата прислужилися організації і становленню монетного виробництва в Україні, заснуванню української школи монетного мистецтва.

Запрошуємо познайомитись ближче з працівниками Монетного двору НБУ, які працюють над дизайном українських металевих грошей, створюють їх образ. За цим образом Україну пізнають колекціонери монет в усьому світі.

Володимир Атаманчук

Головний художник-скульптор сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Член Експертної ради Національного банку України з питань дизайну пам'ятних монет.

Народився 18 липня 1961 року. 1979 року закінчив скульптурне відділення Республіканської художньої середньої школи ім. Т.Г.Шевченка, а 1985-го — скульптурний фа-

культет Київського державного художнього інституту ім. Т.Г.Шевченка.

У мистецьких колах про Володимира як талановитого скульптора заговорили після виконання ним своєї

дипломної роботи — скульптури “Петро Могила”, створеної у майстерні академіка В.З.Бородая та професора В.В.Швецова.

Після служби в армії протягом 1987—1992 рр. працював скульптором Київського творчо-виробничого об’єднання “Художник”. За цей час створив пам’ятники “Герою Чорнобиля лейтенанту В.П.Правіку” у Черкасах, “Воїнам-інтернаціоналістам” у Красноперекіпську, “Померлим від голодомору” в селі Рогозка Вінницької області.

Із 1992 року В.Атаманчук — член Національної спілки художників України.

У 1995 році закінчив асистентура-стажування при Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури України. Академічною дипломною роботою стала скульптура “Павло Полуботок” (художні керівники — академік В.З.Бородай та професор В.В.Швецов).

1997 року перейшов на роботу до Монетного двору Національного банку України на посаду провідного художника-скульптора сектору розробки дизайну. Із 1999 року — голов-

ний художник-скульптор. Автор ювілейних монет “80 років проголошення Соборності України”, “900 років Новгород-Сіверському князівству”, “2500 років Євпаторії”, аверсів пам’ятних монет номіналами 20 гривень та 1 гривня “60 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні”, двох монет започаткованої торік серії “Гетьманські столиці” — “Батурин” і “Чигирин” та інших. У творчому доробку Володимира Атаманчука також багато інших пам’ятних і ювілейних медалей, відзнак, зокрема — медалі “Михайло Остроградський”, “Національний авіаційний університет”, “350 років м. Суми”, почесна відзнака Києво-Могилянської академії “Петро Могила”. До речі, В.Атаманчук є автором нагрудного знака “Почесна грамота Національного банку України”, яким і сам був відзначений у 2003 році.

Учасник численних міжнародних, всесоюзних, республіканських, всеукраїнських виставок. У 2002 році на Міжнародному конкурсі з дизайну монет у Японії його модель монети “Добро — дітям” перемогла в номінації “Найкраща робота”.

Володимир Дем’яненко

Головний художник-дизайнер сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Член Експертної ради Національного банку України з питань дизайну пам’ятних монет.

Народився 10 травня 1960 року.

По закінченні 9 класів середньої школи протягом 1976—1980 рр. навчався в Київському художньо-промисловому технікумі, отримав спеціальність техніка художнього конструювання.

У 1986 році закінчив Київський державний художній інститут ім. Т.Г.Шевченка за спеціальністю художник-графік.

1986—1988 роки — служба в армії.

Із 1988 по 1997 рік працював у фірмах та організаціях на посадах художника. Водночас займався індивідуальною трудовою діяльністю. 1997 року за рекомендацією професора Української академії мистецтв В.Я.Чибаника прийнятий на посаду провідного ху-

дожника-дизайнера на Монетний двір Національного банку України. Із 1998 року — головний художник-дизайнер.

Автор близько 40 пам’ятних та ювілейних монет України, зокрема — однієї з найпопулярніших серед нумізматів серії “Флора і фауна України”, нещодавно започаткованої серії “Літаки України”, а також нової обігової монети номіналом 1 гривня “Володимир Великий”.

У творчому доробку Володимира Дем’яненка — багато пам’ятних медалей, нагород, відзнак. Він брав активну участь у виконанні державного замовлення — випуску ювілейної медалі “60 років визволення України від фа-

шистських загарбників”.

До речі, саме Володимир — автор офіційно затвердженого логотипу Банкотно-монетного двору Національного банку України.

Учасник багатьох міжнародних, все-союзних та українських виставок і конкурсів, зокрема міжнародних конкурсів плакатів “За мир, гуманізм, проти загрози ядерної війни” та “За

мир і соціальний прогрес”, IV республіканської виставки плаката, Європейської виставки “За роззброєння”, республіканської виставки книжкової графіки тощо.

На міжнародному конкурсі з дизайну монет, що відбувся 2003 року в Японії, створена В.Дем’яненком модель монети “Збережемо землю” визнана кращою у номінації “Чудова робота”.

Святослав Іваненко

Головний художник-скульптор сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Член Експертної ради Національного банку України з питань дизайну пам’ятних монет.

Народився 13 березня 1963 року.

Закінчив Республіканську художню середню школу ім. Т.Г.Шевченка за спеціальністю скульптура.

У 1982 році вступив до Київського державного художнього інституту ім. Т.Г.Шевченка. Із 1984-го по 1986 рік — служба в армії. 1990 року закінчив інститут, здобувши спеціальність скульптора. Дипломну роботу, яку блискуче захистив, виконав у майстерні професора М.К.Вронського.

У 1990—1991 рр. Святослав працював художником-скульптором у Київському творчо-виробничому об’єднанні “Художник”, а з 1991-го по 1999 рік — викладачем живопису та історії мистецтв у Київському державному технікумі легкої промисловості.

Із 1999 року — член Національної спілки художників України. Того ж року був прийнятий на роботу до Монетного двору на посаду провідного художника-скульптора. Із 2006 року — головний художник-скульптор.

Автор багатьох ювілейних та пам’ятних монет і медалей. Серед його робіт

— монети “В’ячеслав Чорновіл”, “Острозька академія”, “10-річчя Збройних Сил України”, “50 років членства України в ЮНЕСКО”, “Родина Острозьких”, “500 років козацьким поселенням. Кальміуська паланка”. Розробив прекрасні аверси ювілейних монет “60 років визволення Києва” та “60 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941—1945”. Автор золотих монет “Пектораль” та “Золоті ворота”. У його доробку багато монет, присвячених видатним діячам української історії. Остання за часом визначна робота — ювілейна монета “10 років відродження грошової одиниці України — гривні”. До речі, це перша в історії української нумізматики срібна монета, яка має діаметр 100 мм і масу дорогоцінного металу в чистоті 1 кг.

Крім своєї професійної справи, Святослав Іваненко також прекрасно знається на геральдиці та фалеристиці, що, до речі, дуже допомагає йому у створенні монетних дизайнів.

Постійно бере участь у виставках і конкурсах різних рівнів, де його роботи часто займають призові місця.

Роман Чайковський

Головний художник-скульптор сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Член Експертної ради Національного банку України з питань дизайну пам’ятних монет.

Народився 20 червня 1962 року.

Із 1977 по 1981 рік навчався в одному з професійно-технічних училищ

Івано-Франківська, після закінчення якого працював різьбярем по дереву 5 розряду у Дрогобицькому лісгоспі та на

Дрогобицькому меблевому комбінаті.

Із 1985 року мешкає в Києві.

У 1986—1992 рр. навчався у Київському державному художньому інституті ім. Т.Г.Шевченка за спеціальністю скульптура, а в 1993—1996 рр. — в аспірантурі Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури України. Має звання магістра.

За рекомендацією ректора НАОМА проф. А.В.Чебикіна та завідувача кафедри скульптури академії професора В.В.Швецова у 1997 році прийнятий на посаду провідного скульптора Монетного двору НБУ. Із 1998 року — головний художник-скульптор сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Член Національної спілки художників України з 1995 року.

Автор дизайну багатьох прекрасних монет і медалей. Зокрема, в його творчому доробку — відома серія “Пам’ятки давніх культур України” з п’яти біметалевих (золото-срібло) монет; золота монета “Енеїда”, присвячена 200-річчю виходу в світ видатної поеми І.Котляревського; срібна монета “Різдво Христове”, яка у 2000 році визнана монетою року у номінації “Найнат-

хненніша монета”; срібна монета “Не вмирає душа наша, не вмирає воля”, присвячена 190-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка.

Роман Чайковський створив низку чудових медалей, серед яких подарункова срібна медаль “Анна Ярославна — королева Франції”, срібна медаль, випущена на честь візиту в Україну Папи Іоана Павла II, срібна та латунна медалі на честь інавгурації Президента України В.А.Юшенка, срібна та латунна медалі, присвячені 70-річчю від дня народження Вадима Гетьмана.

Постійно бере участь у міжнародних, всеукраїнських і регіональних творчих виставках і конкурсах. Став переможцем конкурсів на виготовлення ювілейної медалі “Місту Дрогобичу 900 років”, володар гран-прі для міжнародного ярмарку “Філософія туризму” тощо. Серед видатних художніх робіт — скульптура “Феміда”, встановлена у будинку Вищого Арбітражного суду України.

У 2002 році Роману Чайковському присуджено звання “Заслужений художник України”.

Іван Матвєєв

Гравер сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Народився 5 червня 1952 року.

У 1969 році закінчив середню школу в селі Яблунівка на Київщині, а після закінчення 1971 року Київського профтехучилища № 2 працював мотористом у Київському річковому порту.

Із 1971 по 1974 рік служив в армії. Після цього працював на заводі столових приборів ім. Ф.Е.Дзержинського (нинішнє ЗАТ “Промінь-експо”) учнем гравера по металу. Працьовитість, жадоба до творчої праці дали змогу Іванові успішно оволодіти всіма тонкощами нової професії, здобути 6 розряд, а згодом стати бригадиром граверів підприємства, авторитетним фахівцем граверної справи.

У 1997 році за переводом із ЗАТ “Промінь-експо” Іван Матвєєв переходить на роботу до Монетного двору

на посаду гравера 6 розряду. Не буде перебільшенням сказати, що через його золоті руки пройшли карбувальні інструменти абсолютно всіх монет, які випустив Монетний двір. Гравер ставить останній штрих на карбувальному штемпелі, який надає монеті того вигляду, що був задуманий художником і відповідає визначеній категорії якості.

Маючи великий фаховий досвід, Іван Матвєєв не забуває про підготовку молодих кадрів для цієї дуже відповідальної роботи. Так, він підготував молодого гравера Михайла Малахова, передає свої знання та досвід синові Валентину.

У 1999 році указом Президента України Івану Петровичу Матвєєву присвоєно почесне звання “Заслужений працівник промисловості України”.

Михайло Малахов

Гравер сектору розробки дизайну Монетного двору НБУ.

Народився 4 квітня 1979 року.

По закінченні середньої школи у 1997—1998 рр. навчався в Київському профтехучилищі № 38, отримав спеціальність ювеліра.

2000 року прийнятий на роботу до Монетного двору на посаду гравера 3 розряду сектору розробки дизайну. Його наставником став досвідчений гравер Іван Петрович Матвеев. Працелюбність, кмітливість, допитливість молодого гравера та чуйне наставництво з боку І.П.Матвеева сприяли тому, що Михайло досконало оволодів усіма премудростями професії гравера, і вже

у 2006 році йому було присвоєно найвищу робітничу кваліфікацію — 6 розряд. Нині Михайло самостійно, і головне — якісно та вчасно виконує всі складні роботи з гравірування пуансон-редукцій та карбувальних штемпелів для монет, відзнак, медалей тощо.

У 2002 році Михайло вступив до Механіко-технологічного інституту Національного технічного університету “Київський політехнічний інститут”. Щойно закінчив IV курс, а через рік має отримати звання бакалавра за спеціальністю технологія машинобудування.

Як народжується монета?

Сектор розробки дизайну — це той підрозділ Монетного двору, з якого, власне, і починається життя монети, медалі, нагороди, відзнаки тощо.

Ескізи всіх виробів надаються Монетному двору або безпосередньо замовником, або розробляються власними художниками й затверджуються замовником.

Отримавши затверджений ескіз, художник-скульптор приступає до виготовлення гіпсової моделі. Якщо ескіз є портретним зображенням, художник спочатку вручну ліпить модель із пластиліну, яку потім заливає гіпсом.

Якщо ж ескіз є сюжетним зображенням, то художник за допомогою комп’ютерної графіки переводить це зображення в електронний вигляд і передає на комп’ютер, який управляє роботою копіювально-фрезерного верстата. Останній за розробленою програмою вирізає напівфабрикат гіпсової моделі, яка потім вручну доводиться художником до відповідності затвердженому ескізу.

Готові гіпсові моделі обов’язково затверджуються замовниками.

Гіпсова модель після затвердження замовником заливається силіконовою сумішшю, в результаті чого виходить форма (зображення моделі в негативі). У цю форму заливається спеціальний компаунд — суміш на основі епоксидної смоли. Після повної полімеризації компаунду (вона триває 24 години) з моделі знімають силіконову форму, саму модель художник доводить до кондиції і передає в інструментальний цех.

В інструментальному цеху на спеціальному редуційному верстаті з компаундної моделі переносять на металеву заготовку точну копію зображення, зменшеного до натуральної величини виробу (монети, медалі тощо). Отриманий інструмент (пуансон редуційний) передається знову до сектору розробки дизайну, де гравери під мікроскопом приводять зображення у відповідність із моделлю. Після цього пуансон редуційний повертається до інструментального цеху, де проходить термічну обробку. Далі цим пуансоном видавлюють на пресі карбувальний штемпель (негатив), який також проходить термічну обробку і доводиться граверами до готовності.

Це і є робочий карбувальний інструмент, за допомогою якого на світ народжується монета.

Анатолій Сніжко,

завідувач сектору розробки дизайну Монетного двору Національного банку України.

Люди, що малюють гроші

Біографічні нотатки про художників відділу розробки дизайну банкнот Банкотної фабрики НБУ

Рідкісну спеціалізацію опанували і художники відділу розробки дизайну Банкотної фабрики Національного банку України, які працюють над зовнішнім виглядом паперових грошей. Удосконалення дизайну — безперервний процес, адже технології виробництва паперових грошових знаків постійно розвиваються, розробляються нові елементи захисту банкнот. І кожен із цих елементів повинен мати свій образ. Над його створенням і працюють художники відділу розробки дизайну банкнот

Віталій Козаченко

Провідний художник-дизайнер відділу розробки дизайну банкнот Банкотної фабрики НБУ

1982 року закінчив відділ художнього оформлення Київського художньо-промислового технікуму.

У 1985—1991 роках навчався в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова, який успішно закінчив за спеціальністю графіка.

Із червня 1996 року працює провідним художником-дизайнером відділу розробки дизайну Банкотної фабрики Банкотно-монетного двору Національного банку України.

Брав участь у розробці дизайну банкнот, монет, поштових марок, цінних паперів, логотипів. До роботи на БМД займався художнім оформленням, проектуванням інтер'єрів,

настінним розписом, ілюструванням книг, живописом. Неодноразово брав участь у вітчизняних та міжнародних конкурсах зі створення логотипів компаній та фондаций (серед найвідоміших — концерн “Орлан”). Двічі в складі творчої групи “КВАРТА” відзначався Міжнародним фондом Нарбуто.

Учасник республіканських виставок та виставок робіт художників Банкотно-монетного двору Національного банку України 1997 та 1999 років. Роботи художника є у приватних колекціях в Україні, Великобританії, Франції тощо.

Андрій Кальченко

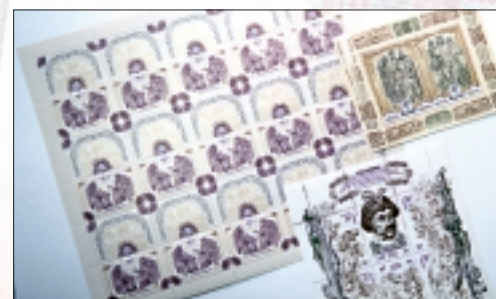
Провідний художник-дизайнер відділу розробки дизайну банкнот Банкотної фабрики НБУ

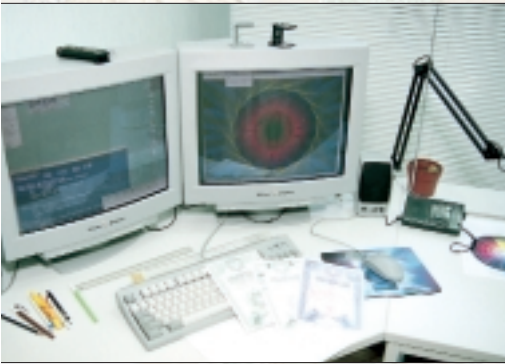
1982 року закінчив Республіканську художню середню школу ім. Т.Г.Шевченка. Продовжив навчання в Українському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова, який закінчив 1990 року за спеціальністю книжкова графіка.

Із 1985 року працював художнім ре-

дактором у київських видавництвах “Мистецтво”, Політвидав України, А.С.К., “Сталкер” та інших.

Із 2002 року працює провідним художником-дизайнером відділу розробки дизайну Банкотної фабрики Банкотно-монетного двору Національного банку України.

У вільний від основної роботи час займається оформленням книжкової і рекламної продукції, ілюструванням, розробкою фірмових стилів. Брав участь у багатьох виставках

графіки, живопису і дизайну в Україні, Польщі, Болгарії, Японії. Творчі роботи зберігаються в приватних колекціях у США, Великобританії, Німеччині, Японії.

Юрій Кульбашник

Провідний художник-дизайнер відділу розробки дизайну банкнот Банкнотної фабрики НБУ

Із 1975 по 1982 рік навчався в Республіканській художній середній школі ім. Т.Г.Шевченка.

1994 року закінчив Українську академію мистецтв у м. Києві. Основи мистецтва опановував у майстерні А.В.Чебикіна.

У 1991 році після зруйнування Берлінської стіни малював нові кордони об'єднаної Німеччини в географічно-поліграфічній фірмі "GEO" (м. Мюнхен).

Написав на замовлення портрет ні-

мецького письменника Карла Мая, який нині зберігається в міському музеї Дрездена.

Творчі роботи є у приватних колекціях в Аргентині, Франції, Німеччині, Італії, Чехії та Польщі.

Займається також скульптурою.

Провідним художником-дизайнером відділу розробки дизайну Банкнотної фабрики Банкнотно-монетного двору Національного банку України працює з 2002 року.

Виготовлено в Україні

Серед продукції Банкотно-монетного двору Національного банку України не лише банкноти і монети. На цьому унікальному підприємстві освоєно випуск нагородних знаків, бланків різноманітних документів, сувенірних виробів. Пропонуємо вашій увазі окремі зразки продукції, виготовленої українськими майстрами банкотної і монетної справи.

Відзнака Президента України. Знак ордена Держави звання "Герой України".

Відзнака Президента України. Знак ордена "Золота Зірка" звання "Герой України".

Мініатюра ордена "Золота Зірка" і ордена Держави звання "Герой України".

Відзнака Президента України
Знак ордена "За мужність". Зірка.

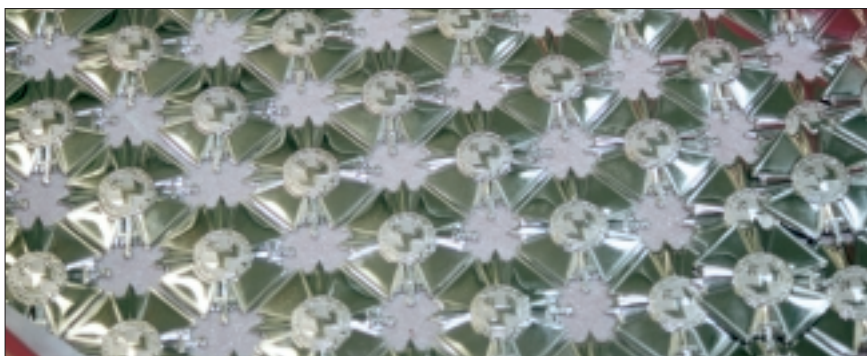
Відзнака Президента України
Орден "За Мужність".
Знак ордена "За мужність" II ступеня.

Відзнака Президента України
Знак ордена "За мужність" III ступеня.

Відзнака Президента України
"Орден Богдана Хмельницького".
Знак ордена III ступеня.

Відзнака Президента України
"Орден княгині Ольги".
Знак ордена I ступеня.

Відзнака Президента України
"Орден княгині Ольги".
Знак ордена II ступеня.

Відзнака Президента України
"Орден княгині Ольги".
Знак ордена III ступеня.

Відзнака Президента України
Знак ордена “За заслуги”. Зірка.

Відзнака Президента України
“Орден Данила Галицького”.

Ювілейна медаль
“60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.”

Відзнака Президента України
Знак ордена “За заслуги” II ступеня.

Відзнака Президента України
Знак ордена “За заслуги” III ступеня.

Мініатюра ордена “За заслуги”
III ступеня.

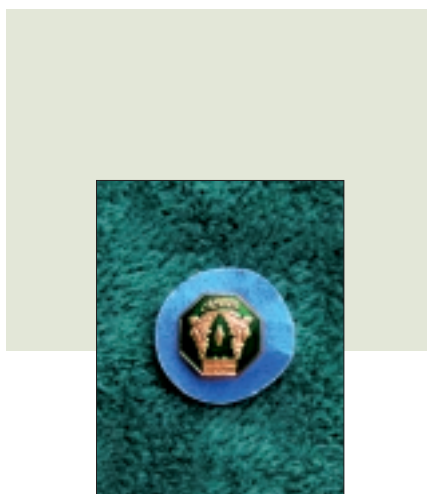
Відзнака Президента України “Орден князя Ярослава Мудрого” I ступеня.

Комплекти Відзнак Президента України

Нагрудний знак
“Почесна відзнака НБУ”.

Мініатюра
нагрудного знака
“Почесна відзнака
НБУ”.

Нагрудний знак
до Почесної грамоти НБУ.

Ювілейна медаль
"60 років визволення України
від фашистських загарбників".

Медаль "Захиснику Вітчизни".

Пам'ятна медаль
"На честь інавгурації
Президента України". Латунь.

Пам'ятна медаль
"На честь інавгурації
Президента України". Срібло.

Ювілейна медаль "Національний банк України".

Пам'ятна медаль "Тарас Шевченко".

Ювілейна медаль "1100 років м. Ромни".

Ювілейна медаль "10 років Незалежності України".

Ювілейна медаль "Українська академія банківської справи".

Пам'ятна медаль, присвячена 70-річчю від дня народження В.П.Гетьмана. Срібло.

Пам'ятна медаль, присвячена 70-річчю від дня народження В.П.Гетьмана. Латунь.

Пам'ятний жетон Національного банку України, присвячений Дню банківських працівників.

Окремі банкноти гривні,
виготовлені на Банкотно-монетному дворі Національного банку України у 1994–2006 роках

Банкнота номіналом 1 гривня зразка 1994 року.

Банкнота номіналом 1 гривня зразка 2004 року.

Банкнота номіналом 1 гривня зразка 2006 року.

Банкнота номіналом 2 гривні зразка 2004 року.

Банкнота номіналом 5 гривень зразка 2004 року.

Банкнота номіналом 10 гривень зразка 2004 року.

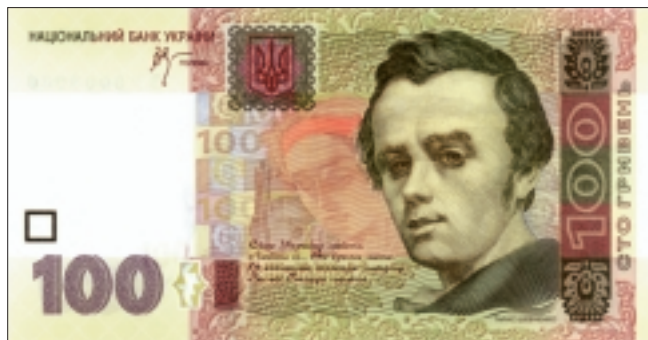

Банкнота номіналом 20 гривень зразка 2003 року.

Банкнота номіналом 50 гривень зразка 2004 року.

Банкнота номіналом 100 гривень зразка 2005 року.

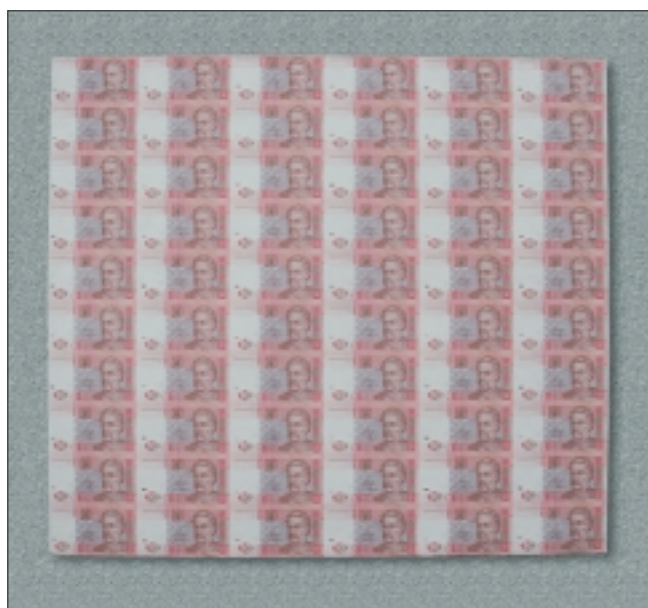
Зразки сувенірної продукції, виготовленої Банкотно-монетним двором НБУ

Нерозрізаний аркуш банкнот номіналом 1 гривня.

Нерозрізаний аркуш банкнот номіналом 2 гривні.

Нерозрізаний аркуш банкнот номіналом 10 гривень.

Сувенірна срібна копія гривні київського типу часів князя Володимира.

**Сувенірні срібні банкноти, виготовлені Банкотно-монетним двором НБУ
на замовлення Національного банку України**

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 1 гривня зразка 1994 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 1 гривня зразка 2004 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 2 гривні зразка 2004 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 5 гривень зразка 2004 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 10 гривень зразка 2004 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 20 гривень зразка 2003 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 50 гривень зразка 2004 року.

Сувенірна срібна банкнота, виготовлена на основі дизайну банкноти номіналом 100 гривень зразка 2005 року.

Інша продукція Банкотно-монетного двору НБУ

Бланк процентної облігації на пред'явника.

Бланк сертифіката простої акції на пред'явника.

Виборчий бюлетень.

Бланк сертифіката акцій.

Бланк сертифіката акцій.

Бланк облігації з купонним листом.

Чекова книжка.

Візова етикетка.

Марки акцизного збору.

Азербайджанські марки акцизного збору.

Молдовські марки акцизного збору.

Українські марки акцизного збору.

Експозиція марок акцизного збору.

Окремі пам'ятні та ювілейні монети із дорогоцінних і недорогоцінних металів, виготовлені Банкотно-монетним двором НБУ

Офіційні документи

Офіційні документи

Декларація про державний суверенітет України

(витяг)¹

VI. ЕКОНОМІЧНА САМОСТІЙНІСТЬ

Українська РСР самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю².

Вищою кредитною установою Української РСР є

національний Банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР.

Прийнята Верховною Радою Української РСР

м. Київ, 16 липня 1990 року
№ 55-ХІІ

¹ “Відомості Верховної Ради Української РСР”. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
² Виділено — Ред.

Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки

Про економічну самостійність Української РСР

(витяг)¹

Розділ другий

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА, КРЕДИТНА І ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Стаття 6. Банківська і грошова система Української РСР

чення та повної зовнішньої конвертованості нагромаджує валютні запаси.

Голова Верховної Ради
Української РСР

Л.Кравчук

...За умов запровадження власної грошової одиниці²
Національний банк України для її валютного забезпе-

м. Київ, 3 серпня 1990 року
№ 142-ХІІ

¹ “Відомості Верховної Ради Української РСР”. – 1990. – № 34. – Ст. 499.
² Виділено — Ред.

Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки

(витяг)¹

01.11.1990 р.

Концепція і Програма переходу Української РСР до ринкової економіки базуються на положеннях Декларації про державний суверенітет України та Закону УРСР “Про економічну самостійність Української РСР”, які створили необхідні передумови для забезпечення власної політики переходу до ринкової економіки з метою підвищення життєвого рівня народу України.

Розділ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Поняття і характерні риси ринку України

...Для захисту внутрішнього ринку України на визначених програмою етапах реалізуються різні організаційні та економічні заходи, в тому числі власна валюта², митна служба і система податків...

Модель жорсткого регулювання переходу до ринкової економіки базується на державному регулюванні цін на найважливіші товари, з одного боку, і прибутків населення — з другого. У її основу покладе-

но стимулювання підприємництва і “заморожування” соціальних гарантій. Ця модель вимагає сильних дій уряду і по суті зберігає диктат адміністративно-бюрократичної системи, що неприпустимо.

У зв’язку з цим для умов Української РСР, що характеризуються розбалансуванням грошової системи, низьким технічним рівнем виробничого потенціалу, кризовим станом усієї економіки, найбільш реальним буде власний варіант Концепції переходу до ринку. Він передбачає введення своєї грошової одиниці, що надійно забезпечуватиме захист споживчого ринку як від вивозу товарів, так і від ввезення з-за кордонів республіки грошової маси...

3. Порядок та етапи переходу до ринку

Враховуючи складність та різноплановість програми переходу до ринку, доцільно виділити два етапи її реалізації — підготовчий та перехідний.

На підготовчому етапі необхідно здійснити такі заходи...

— оздоровлення грошової системи, **випуск національної валюти** та перехід до вільного ціноутворення...

ОЗДОРОВЛЕННЯ ГРОШОВО-ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

10. Політика ціноутворення

Політика цін повинна забезпечити полегшений перехід до ринкових відносин. Поряд з **введенням національної валюти** слід передбачити додаткові регулятори на випадок різкого підвищення цін на окремі товари, якими можуть бути встановлені на відповідний період граничні ціни та рівень граничної рентабельності...

11. Нормалізація грошового обігу

При введенні власних грошей Національний банк України здійснює контроль співвідношень і встановлення їх курсу відносно валютного курсу карбованця, валют інших республік СРСР та зарубіжних країн.

Поряд із цим, **після введення українського карбованця**, республіка повинна взяти на себе певну частину союзного інвалютного боргу, а також частину кре-

диторської заборгованості Союзу іншими країнами.

Введення та існування власної валюти України має забезпечуватися, по-перше, перерозподілом основних активів Державного банку СРСР (золото, коштовності, цінні папери, валюта), а також внутрішнього та зовнішнього боргу, і, по-друге, випуском на території республіки товарів, які могли б реалізовуватись на нові платіжні засоби, повністю покриваючи весь їх наявний обіг.

З метою розвитку грошових відносин Національний банк України повинен проводити заходи, спрямовані на забезпечення **конвертування республіканської валюти** і розвиток валютного ринку.

Організація валютного ринку повинна забезпечити значну децентралізацію валютних відносин, внутрішню, а в перспективі — **зовнішню конвертованість національної валюти**...

Прийнята Верховною Радою Української РСР

¹ "Відомості Верховної Ради України". — 1990. — № 48. — Ст. 632.

² Тут і далі в цьому документі виділено — Ред.

Постанова Президії Верховної Ради України від 9 вересня 1991 р. № 1519-ХІІ

Про введення в обіг на території республіки купонів багаторазового використання

З метою посилення захисту споживчого ринку республіки Президія Верховної Ради України **постановляє**:

1. Ввести на території України купони багаторазового використання для розрахунків населення за товари із роздрібною торговельною мережі з 1 січня 1992 р.

2. Встановити, що купони з початку їх введення використовуються населенням для купівлі в торговельній мережі продовольчих товарів, а з часом і промислових товарів, а також можуть зраховуватись на спеціальні поточні рахунки у вклади.

3. Кабінету Міністрів України визначити порядок видачі населенню купонів і продажу за них товарів та

виділити Національному банку України необхідну суму валюти для виготовлення купонів і карбованців для їх доставки.

4. Національному банку України укласти контракт на виготовлення купонів.

5. Міністерству юстиції України разом з Національним банком України внести необхідні доповнення до чинного законодавства.

Голова Верховної Ради України

Л.Кравчук

"Відомості Верховної Ради України". —
1991. — № 46. — Ст. 627.

Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 1991 р. № 212

Про створення потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів

Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Для оперативного вирішення питань, пов'язаних із створенням потужностей по виготовленню

національної валюти та цінних паперів, створити робочу групу в складі тт. Борисовського В. З. (голова), Антонова В. І., Мінченка А. К., Матвієнка В. П. (за-

ступники голови), Ємельянова О. С., Зленка А. М., Коваленка О. М., Кравченка В. О., Гусакова В. М. і Плітіна В. Н.

Робочій групі негайно розпочати цю роботу, вирішивши, зокрема, питання про будівництво нових або використання споруджуваних у республіці промислових об'єктів, які мають високу будівельну готовність, для створення зазначених потужностей.

2. Взяти до відома, що:

Президія Верховної Ради України всю відповідальність за організацію роботи по виготовленню власних національних грошей і купонів поклала на Національний банк України;

Національний банк України укладе з іноземною фірмою договір на виготовлення купонів багаторазового використання (із спеціальним захистом) на повну суму грошей, необхідну для нормального функціонування грошової системи України, а також створить дирекцію по будівництву об'єктів для виготовлення національної валюти та цінних паперів, на яку покладатимуться функції замовника.

Функції генерального підрядчика покласти на корпорацію «Укрбуд».

3. Державному комітетові України у справах архітектури, будівництва і охорони історичного середовища виконати до 1 січня 1992 р. комплекс проектних і розвідувальних робіт, пов'язаних із створенням потужностей по виготовленню національної валюти та цінних паперів.

4. Міністерству економіки, Міністерству фінансів і Міністерству зовнішньоекономічних зв'язків разом з Національним банком України внести в місячний строк до Кабінету Міністрів України пропозиції про закупівлю по імпорту обладнання для виготовлення національної валюти та цінних паперів, строки його поставки та монтажу.

5. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Державного міністра з питань інвестиційної політики і будівельного комплексу України т. Борисовського В. З.

Прем'єр-міністр України

В.Фокін

Державний секретар
Кабінету Міністрів України

В.Пехота

“Урядовий кур'єр”. — 1991. — № 30—31.

Постанова Президії Верховної Ради України від 14 листопада 1991 р. № 1809-ХІІ

Про національну валюту в Україні

Президія Верховної Ради України **постановляє**:

1. Визначити термін готовності до введення в обіг на території України власної національної валюти — перше півріччя 1992 р.

2. Доручити Національному банку України до 1 грудня ц. р. укласти з іноземною фірмою контракт на виготовлення національних грошових знаків в необхідній кількості та разом з урядом профінансувати пов'язані з цим витрати.

3. Кабінету Міністрів України разом з комісіями Верховної Ради України з питань економічної реформи і управління народним господарством, з питань планування, бюджету, фінансів і цін та Національним банком України створити Економічну раду по розробці механізму впровадження національної валюти, а також

для підготовки проекту Закону про грошову систему.

4. Доручити Економічній раді по розробці механізму впровадження національної валюти підготувати спеціальний цикл популярних лекцій з питань впровадження власних грошей і реформи грошової системи України для широкого інформування населення через засоби масової інформації (преса, радіо, телебачення).

5. Кабінету Міністрів України продовжити роботу по створенню в Україні власної матеріально-технічної бази для виготовлення цінних паперів.

Голова Верховної Ради України

Л.Кравчук

“Відомості Верховної Ради України”. — 1992. — № 4. — Ст. 23.

**Постанова
Президії Верховної Ради України
від 10 грудня 1991 р. № 1952-ХІІ**

Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України

*Із змінами і доповненнями, внесеними Постановою Президії Верховної Ради України
від 12 лютого 1996 р. № 91/96-ПВ*

Згідно з поданими пропозиціями Комісії Верховної Ради України з питань економічної реформи і управління народним господарством Президія Верховної Ради України **постановляє**:

1. Затвердити як грошову одиницю України гривню, яка після введення в обіг визначається єдиним законним платіжним засобом на території України.

2. Погодитись з запропонованими принциповими характеристиками зовнішніх ознак гривні та її купюрною побудовою, які передбачають літографічне друкування витягу з тексту Акта проголошення незалежності України, а також зображення на лицьовій стороні відповідної банкноти портретів видатних діячів історії та культури України:

банкнота вартістю одна гривня — портрет князя Володимира;

банкнота вартістю дві гривні — портрет князя Ярослава Мудрого;

банкнота вартістю десять гривень — портрет гетьмана Івана Мазепи;

банкнота вартістю двадцять гривень — портрет Івана Франка;

банкнота вартістю п'ятдесят гривень — портрет Михайла Грушевського;

банкнота вартістю сто гривень — портрет Тараса

Шевченка.

Резервні:

банкнота вартістю п'ять гривень — портрет гетьмана Богдана Хмельницького;

банкнота вартістю двісті гривень — портрет Лесі Українки;

банкнота вартістю п'ятсот гривень — портрет Григорія Сковороди.

*(абзац другий статті 2 із змінами, внесеними згідно з
Постановою Президії Верховної Ради України
від 12.02.96 р. № 91/96-ПВ)*

Установити, що детальні ознаки купюр всіх вартоостей, включаючи зображення на зворотній стороні, форму водяного знаку та інших способів захисту, визначаються Національним банком України.

Надати право Голові Правління Національного банку України підписати до друку зразки банкнот, що відповідають вимогам пункту 2 цієї Постанови, безпосередньо в місці їх виготовлення згідно з умовами угоди.

**Голова Верховної Ради
України**

І.Плющ

*Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф.,
Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлєва Л. В. —
К., 1998. — С. 232.*

**Постанова
Кабінету Міністрів України і Національного банку України
від 28 грудня 1991 р. № 378**

Про заходи у зв'язку з введенням в обіг купонів багаторазового використання

У зв'язку з лібералізацією цін в Росії та з метою захисту споживчого ринку недостатнім обсягом готівки для виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, інших виплат і на виконання постанови Президії Верховної Ради України від 27 грудня 1991 р. № 2024-ХІІ «Про соціальний захист населення і внутрішнього ринку України» Кабінет Міністрів України і Національний банк України **постановляють**:

1. Запровадити з 10 січня 1992 р. купони багаторазового використання для розрахунків населення за продовольчі й промислові товари.

Картки споживача з купонами, видані у серпні — грудні 1991 р., із зазначеної дати недійсні.

2. Установити, що купони багаторазового використання

виконують функції готівки і еквівалентні відповідним купюрам грошей. Розмінна монета використовується для розрахунків за товари вартістю до 1 крб. за одиницю (кілограм, літр) і розміну як карбованців, так і купонів;

виплачуються громадянам не менше одного разу на місяць з розрахунку 25 процентів від місячної суми доходів після їх оподаткування та інших обов'язкових виплат, але не більше 400 карбованців. При зростанні роздрібних цін гранична норма виплати купонів підлягає збільшенню.

У разі, коли належна до виплати сума купонів становить менше 200 крб., за бажанням громадянин може додатково одержати купони в обмін на внесені гроші. При цьому загальна сума одержаних купонів

не повинна перевищувати 200 карбованців.

3. Для оперативного вирішення питань, пов'язаних із введенням в обіг купонів, утворити Урядову комісію у складі згідно з додатком.

Урядовій комісії:

терміново затвердити інструкцію про порядок виплати населенню купонів багаторазового використання і продажу за них товарів;

до 10 січня 1992 р. провести через засоби масової інформації широку роз'яснювальну роботу серед населення про порядок виплати, зберігання, обліку купонів багаторазового використання і продажу товарів народного споживання за них, а також про мету, з якою вони запроваджуються;

забезпечити координацію роботи міністерств, відомств України, Ради Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомів, Київського та Севастопольського міськвиконкомів, пов'язаної із запровадженням купонів, та вносити пропозиції про поліпшення організації їх обігу.

Надати Урядовій комісії право змінювати норму виплати купонів, виходячи із становища, що складатиметься на товарному ринку при зростанні роздрібних цін.

Рекомендувати Раді Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомам, Київському та Севастопольському міськвиконкомам утворити відповідні комісії для вирішення невідкладних питань, пов'язаних із введенням купонів.

4. Установити, що за карбованці здійснюється продаж:

обідньої продукції, кулінарних виробів і напівфабрикатів з м'яса, риби, овочів, кондитерських та борошняних виробів, покупних товарів, напоїв на підприємствах громадського харчування;

кондитерських і борошняних виробів, напоїв у кафетеріях на підприємствах роздрібно-торговельної мережі;

товарів у художніх салонах Спілки художників України;

газет, журналів, книжкової та іншої друкованої продукції;

товарів у скупних і комісійних непродовольчих магазинах, зоомагазинах;

протезоортопедичної продукції;

інших товарів, перелік яких визначатиметься інструкцією про порядок виплати населенню купонів багаторазового використання і продажу за них товарів.

Оплата всіх видів послуг, включаючи вартість використаних матеріалів і запасних частин, провадиться у карбованцях.

5. Раді Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомам, Київському та Севастопольському міськвиконкомам, Міністерству торгівлі України, Укоопспілці, іншим міністерствам і відомствам України, що мають торговельну мережу:

забезпечити з 10 січня 1992 р. продаж населенню то-

варів народного споживання (незалежно від джерел їх надходження) за купони багаторазового використання;

провести в установленому порядку інвентаризацію залишків готівки в касах підприємств державної торгівлі і споживчої кооперації за станом на 9 січня 1992 р. (у кінці робочого дня);

разом з Міністерством внутрішніх справ України встановити суворий контроль за додержанням установленного порядку продажу населенню товарів за купони.

6. Раді Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомам, Київському та Севастопольському міськвиконкомам, міністерствам і відомствам України, об'єднанням, підприємствам, установам і організаціям забезпечити своєчасну виплату, облік і зберігання купонів.

Установити, що керівники, головні бухгалтери об'єднань підприємств, установ і організацій несуть персональну відповідальність за дотримання порядку виплати, обліку та зберігання купонів.

7. Дозволити підприємствам державної торгівлі і споживчої кооперації при надходженні товарів за новими цінами провести дооцінку залишків аналогічних товарів і відповідні суми спрямувати на поповнення власних оборотних коштів.

8. Міністерству соціального забезпечення України, Державному комітетові України по зв'язку разом з установами банків забезпечити виплату купонів пенсіонерам до 10 січня 1992 р.

9. Державному митному комітетові України встановити суворий контроль за дотриманням порядку переміщення купонів через митний кордон України.

10. Міністерству торгівлі України, Укоопспілці, Раді Міністрів Кримської АРСР, облвиконкомам, Київському та Севастопольському міськвиконкомам до 10 лютого і до 10 квітня 1992 р. проінформувати Кабінет міністрів України про стан продажу населенню товарів народного споживання за купони.

11. Визнати такими, що втратили чинність з 10 січня 1992 року:

постанову Ради Міністрів УРСР від 22 жовтня 1990 р. № 330 «Про захист споживчого ринку в Українській РСР» (ЗП УРСР, 1990 р., № 10, ст. 62);

постанову Ради Міністрів УРСР від 20 листопада 1990 р. № 350 «Про внесення змін і доповнень до постанови Ради Міністрів УРСР від 22 жовтня 1990 р. № 330 «Про захист споживчого ринку в Українській РСР» (ЗП УРСР, 1990 р., № 11, ст. 68);

постанову Кабінету міністрів УРСР від 18 липня 1991 р. № 94 «Про продаж товарів народного споживання з використанням картки споживачів з купонами нового зразка» (ЗП УРСР, 1991 р., № 8, ст. 64).

Перший віце-прем'єр-міністр України

К.Масик

**Голова Правління
Національного банку України**

В.Матвієнко

*Зібрання постанов уряду України. –
1992. – № 1. – Ст. 1.*

Склад Урядової комісії по оперативному вирішенню питань, пов'язаних із введенням в обіг купонів багаторазового використання*

т. Слепичев С. І. — віце-прем'єр-міністр України (голова комісії)

Матвієнко В. П. — голова Правління Національного банку України (заступник голови комісії)

Тимофеев В. С. — заступник міністра торгівлі України (заступник голови комісії)

Котко В. Г. — заступник міністра економіки України

П'ятаченко Г. О. — міністр фінансів України

Каскевич М. Г. — міністр праці України

Василішин А. В. — міністр внутрішніх справ України

Алейник Б. Г. — заступник міністра соціального забезпечення України

Делікатний В. І. — голова Державного комітету України по зв'язку

Бабенко С. Г. — голова правління Укоопспілки
Веселовський О. О. — голова правління Укрпром-будбанку

Гетьман В. П. — голова правління Агροпромбанку «Україна»

Колесников А. А. — голова правління Ощадного банку України

Нос М. І. — голова правління Укрсоцбанку

Ковалевський А. М. — голова Ради Федерації незалежних профспілок України (за його згодою)

Єрмаков В. К. — завідуючий відділом ринку товарів і послуг Секретаріату Кабінету Міністрів України

Роговий В. В. — завідуючий зведеним відділом розвитку народного господарства, фінансів і соціального захисту населення Секретаріату Кабінету Міністрів України.

* Додаток до постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28 грудня 1991 року № 378. Зібрання постанов уряду України. — 1992. — № 1. — Ст. 1.

Постанова Президії Верховної Ради України від 2 березня 1992 р. № 2156-ХІІ

Про розмінну монету України

Розглянувши пропозицію Кабінету Міністрів України, Національного банку України та Комісії Верховної Ради України з питань планування, бюджету, фінансів і цін, Президія Верховної Ради України **постановляє:**

1. Затвердити назву однієї соті частини гривні — «копійка».

2. Національному банку України випустити в обіг розмінну монету вартістю в 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20, 25, 50

копійок та одну гривню.

3. Дозволити Національному банку України самостійно затверджувати дизайн монет, які будуть вводитись в обіг.

Голова Верховної Ради України

І.Плющ

«Відомості Верховної Ради України». — 1992. — № 22. — Ст. 320.

Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 4 квітня 1992 р. № 171

Про розширення введення в обіг купонів багаторазового використання

Кабінет Міністрів України і Національний банк України **постановляють:**

1. Установити, що з 1 квітня 1992 року: всі грошові виплати населенню України, включаючи заробітну плату, пенсії, стипендії, компенсації, допомогу, плату за здану сільгосппродукцію та інші ви-

ди грошових виплат, здійснюються у купонах багаторазового використання на повну суму цих виплат. За бажанням громадян до 30 процентів цих виплат можуть провадитися у карбованцях.

Грошові виплати громадянам держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав та іноземним громадя-

нам, які працюють на території України, здійснюються за їхнім бажанням як у купонах, так і в карбованцях.

Грошові виплати для відряджень до зазначених держав здійснюються у карбованцях.

Грошові заощадження, внесені до банків України у карбованцях, можуть виплачуватися за бажанням громадян купонами.

Продаж усіх товарів народного споживання здійснюється лише за купони багаторазового використання, за винятком окремих видів товарів і продукції згідно з додатком, продаж яких провадиться за бажанням покупців одночасно як за купони, так і за карбованці.

Оплата житла, проїзду в усіх видах транспорту, комунальних, побутових, ритуальних і всіх інших послуг населенню та погашення позичок, наданих йому банками, здійснюється як у купонах, так і в карбованцях.

2. Віце-прем'єр-міністру України Лановому В. Т. з урахуванням зазначених змін терміново затвердити нову Інструкцію про порядок видачі населенню купонів і продажу за них товарів.

3. Визнати такими, що втратили чинність з 1 квітня 1992 р., абзаци 3 і 4 пункту 2, пункти 3 і 4 постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28 грудня 1991 р. № 378 "Про заходи у зв'язку з введенням в обіг купонів багаторазового використання".

Прем'єр-міністр України

В.Фокін

Голова Правління
Національного банку України

В.Гетьман

*Зібрання постанов уряду України. —
1992. — № 4. — Ст. 82.*

Постанова Національного банку України від 20 червня 1992 р.

Про введення в обіг купонів багаторазового використання вартістю 200, 500 і 1000 карбованців зразка 1992 р.

Національний банк України з 22 червня 1992 р. випускає в обіг купони багаторазового використання вартістю 200, 500 і 1000 карбованців зразка 1992 р. Купони багаторазового використання зразка 1992 р. вартістю 200, 500 і 1000 карбованців виготовлено з використанням основних зображень купона багаторазового використання зразка 1992 р. вартістю 100 карбованців із змінами в кольорах, віддруковано на білому папері з водяним знаком типу «шеврон» — це рівномірно розташовані в шаховому порядку групи з чотирьох смуг.

Основні кольори лицьової сторони купонів вартістю 200 карбованців коричневий, вартістю 500 карбованців — бірюзовий, вартістю 1000 карбованців — пурпурний. Додатковий колір на лицьовій стороні всіх купонів — бузковий. На зворотній стороні всіх купонів повторюються основні кольори лицьової сторони і додається сірий.

На лицьовій стороні купона зображено:

в лівій половині купона — пам'ятний знак на ознаменування 1500-річчя заснування м. Києва — Засновники Києва, під ним серійний номер, який складається з групи цифр: дріб, у чисельнику якого три цифри, в знаменнику — одна цифра і далі по центру від цього дробу — шестизначна цифра, зліва від пам'ятного знака коло. В правій половині від верху до низу один під другим надписи: великими літерами

«УКРАЇНА», під ним назва грошової одиниці — «КУПОН», далі в залежності від вартості купона, великими цифрами «200», «500» або «1000», нижче «карбованців», ще нижче «Національний банк України» і останній рядок — рік випуску купона «1992».

На зворотній стороні купона — зліва зображення Софіївського собору, праворуч — багатоколірна розетка хвилястих смуг, ще правіше — коло з кружком у середині, в усіх чотирьох кутках у невеликих розетках, в залежності від вартості купона, цифри «200», «500», «1000».

При розгляданні купона на світло, середина кола, розташованого на лицьовій стороні, повинна завжди співпадати з серединою кола, розташованого на зворотній стороні.

Поряд з купонами, які знаходяться в обігу нині, зазначені купони обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю державними, кооперативними, громадськими підприємствами, установами, організаціями, колгоспами і окремими особами в усі види платежу, а також установами банків і підприємствами міністерства зв'язку України для зарахування на поточні, розрахункові рахунки, у вклади, на акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

*Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф.,
Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлева Л. В. —
К., 1998. — С. 234.*

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

від 7 листопада 1992 р. № 549/92

Про реформу грошової системи України

(Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента
№ 744/94 від 09.12.94)

Виходячи з положень Декларації про державний суверенітет України (55-12) щодо впровадження своєї грошової одиниці та на виконання статті 6 Закону України “Про економічну самостійність України” (142-12) **постановляю:**

1. Починаючи з 23-ї години 12 листопада 1992 року припинити функціонування рубля в грошовому обігу на території України.

2. Встановити, що єдиним законним засобом платежу на території України стає український карбованець, представником якого в готівковому обігу виступає купон Національного банку України.

3. Встановити, що дія статті 2 Указу Президента України від 19 березня 1992 року “Про заходи щодо стимулювання зовнішньоекономічної діяльності” (162/92) не поширюється на операції з рублями. Кабінету Міністрів України і Національному банку України внести пропозиції щодо порядку і строків припинення дії статті 2 по відношенню до інших іноземних валют. Припинити дію статті 4 зазначеного Указу Президента України.

4. Кабінету Міністрів України разом з Національним банком України встановити порядок та строки вилучення з обігу на території України рублевої готівки та переоцінки активів і пасивів юридичних та фізичних осіб, як резидентів, так і нерезидентів, і установ банків, що діють в Україні, у співвідношенні 1 до 1 без обмежень по сумах коштів.

5. Бухгалтерський облік господарсько-фінансових та кредитних операцій та звітність в Україні ведуться в українських карбованцях.

6. Укладені в рублях господарські, торговельні, фінансово-кредитні та інші угоди між суб'єктами господарювання України підлягають виконанню в українських карбованцях.

7. Розрахунки всіх юридичних та фізичних осіб України з суб'єктами інших держав проводяться згідно з міжнародною торговельною та банківською практикою відповідно до чинних міждержавних угод.

8. З метою збереження взаємовигідних господарських зв'язків з державами рублевої зони вводиться режим конвертованості українського карбованця щодо рубля. Обмін цих валют здійснюється за курсом та в порядку, визначеному Національним банком України.

9. Кабінету Міністрів України разом з Національним банком України:

до 11 листопада 1992 року в установленому порядку довести до банків, інших відповідальних виконавців та Представників Президента України на місцях нормативні документи про здійснення реформи грошової системи України, що випливають з цього Указу;

до 16 листопада 1992 року подати пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинних законодавчих та інших нормативних актів, необхідних для виконання цього Указу.

10. Місцевим державним адміністраціям подавати необхідну допомогу установам банків, підприємствам, організаціям та громадянам у здійсненні заходів по реформі грошової системи України, передбачених Кабінетом Міністрів України та Національним банком.

11. (Стаття 11 втратила чинність на підставі Указу Президента № 744/94 від 09.12.94) Затвердити склад Державної комісії по проведенню грошової реформи в Україні (додається).

Президент України

Л.Кравчук

“Урядовий кур'єр”. –
1992. – 13 листопада. – № 52–53.

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Указом Президента України
від 7 листопада 1992 р. № 549/92**

(Склад втратив чинність на підставі Указу Президента № 744/94 від 09.12.94)

Склад Державної комісії по проведенню грошової реформи в Україні

1. Кучма Л. Д. — Прем'єр-міністр України — голова комісії
2. Гетьман В. П. — Голова Правління Національного банку України — заступник голови комісії
3. Пинзеник В. М. — віце-прем'єр-міністр України, міністр економіки України — заступник голови комісії
4. Мінін Л. В. — перший заступник міністра економіки України.
4. Печеров А. В. — Голова Комісії Верховної Ради України з питань планування, бюджету, фінансів і цін (за згодою)
6. Пилипчук В. М. — Голова Комісії Верховної Ра-

ди України з питань економічної реформи і управління народним господарством (за згодою)

7. П'ятаченко Г. О. — міністр фінансів України
8. Сивульський М. І. — перший заступник міністра фінансів України
9. Симоненко В. К. — Голова Соціально-економічної ради Президента України
10. Шаров О. М. — заступник Голови Правління Національного банку України

Секретар

Адміністрації Президента України

М.Хоменко

*“Урядовий кур'єр”. —
1992. — 13 листопада. — № 52—53.*

Постанова

Кабінету Міністрів України і Національного банку України

від 8 листопада 1992 р. № 610-2

Про реформу грошової системи України

Відповідно до Указу Президента України від 7 листопада 1992 р. “Про реформу грошової системи України” Кабінет Міністрів України та Національний банк України **постановляють:**

1. Установити, що грошові знаки (банкноти та казначейські білети і монети) в рублях використовуються в Україні як засіб платежу в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28 грудня 1991 р. № 378 “Про заходи у зв'язку з введенням в обіг купонів багаторазового використання” (ЗП України, 1992 р., №1, ст. 1), лише до 23 години 12 листопада 1992 р.

Після 23 години 12 листопада 1992 р. усі платежі в Україні провадяться лише в українських карбованцях (у готівковому обігу — в купонах Національного банку України та монетою в копійках), за винятком випадків, коли дозволяється використання вільно конвертованої валюти.

2. Установи банків, розташовані на території України, їхні філії та обмінні пункти протягом 13—15 листопада 1992 р. приймають від юридичних і фізичних осіб рублевую готівку для її обміну на купонну або зарахування на вклади та рахунки в українських карбованцях у співвідношенні один до одного без обмежень по сумах коштів.

3. Усі господарюючі суб'єкти, установи й ор-

ганізації, розташовані на території України, зобов'язуються протягом 13—15 листопада 1992 р. заактувати та здати до кас установ банків усю наявну рублевую готівку з пред'явленням першого примірника акта про інвентаризацію каси за станом на 15 листопада 1992 року.

Невиконання вимог цього пункту тягне за собою відповідальність, передбачену чинним законодавством.

Ощадний банк України та інші комерційні банки не пізніше 20 листопада 1992 р. подають установам Національного банку України звіт про суму прийнятої до обміну та зарахування на рахунки рублевої готівки, а також загальну суму вилученої з обігу рублевої готівки за станом на 15 листопада 1992 р.

4. Установи банків, розташовані на території України, зобов'язані здійснити протягом 13—15 листопада 1992 р. переоцінку залишків на рахунках усіх юридичних і фізичних осіб з рублевого обчислення на українські карбованці у співвідношенні один до одного без обмежень по сумах залишків. У такому ж співвідношенні переоцінюються залишки заборгованості, інші активи та пасиви банків.

5. Облік, звітність і баланси всіх господарюючих суб'єктів, установ і організацій, розташованих на території України, починаючи з 16 листопада 1992 р. провадяться тільки в українських карбованцях. Вказані

суб'єкти, установи й організації зобов'язані скласти баланс за станом на 16 листопада 1992 року. Дебіторсько-кредиторська заборгованість і кошти в дорозі, що обліковувалися на балансах за станом на 16 листопада 1992 р., переоцінюються з рублевого обчислення на українські карбованці у співвідношенні один до одного.

6. Відхилення суми дебіторсько-кредиторської заборгованості від реально одержаних коштів чи проведених платежів після 16 листопада 1992 р. відноситься на результати фінансової діяльності (прибутки чи збитки).

7. Виконання укладених господарських, торговельних, фінансово-кредитних та інших угод у межах України, розрахунки по яких передбачено в рублях, здійснюються в українських карбованцях, а погашення цінних паперів та виплати процентів (дивідендів) по них — у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України і Національним банком України.

8. Установити, що починаючи з 16 листопада 1992 р. грошові перекази та платежі за межі України провадяться в режимі валютних розрахунків через кореспондентські рахунки Національного банку України та комерційних банків.

9. Установити, що починаючи з 16 листопада 1992 р. рублева виручка, що надходить на адресу юридичних і фізичних осіб України (як резидентів, так і нерезидентів), підлягає обов'язковому продажу установам банків, розташованих на території України. Національний банк України купує валюту за курсом покупця, що встановлюється ним на підставі попиту та пропонування рублів. Комерційні банки мають право

встановити власні курси покупця з відхиленням від курсу покупця Національного банку України в межах не більш як 2,5 процента.

10. Починаючи з 16 листопада 1992 р. здійснювати продаж рублів юридичним і фізичним особам установами банків, розташованими на території України, за курсом продавця, що визначається Національним банком України та встановлюється комерційними банками стосовно до порядку, передбаченого пунктом 9 цієї постанови.

11. Національний банк України зобов'язується забезпечити купівлю та продаж рублів комерційним банкам відповідно до встановленого ним курсу.

12. Установити, що взаємний обмін купонної та рублевої готівки провадиться лише через установи банків та обмінні пункти, які мають ліцензію Національного банку України у визначеному ним порядку.

13. Міністерству внутрішніх справ у тижневий строк здійснити заходи щодо виконання порядку грошових розрахунків, встановленого Указом Президента України від 7 листопада 1992 р. "Про реформу грошової системи України", та забезпечити контроль за дотриманням правил торгівлі рублевою готівкою.

Прем'єр-міністр України

Л.Кучма

Голова Правління
Національного банку України

В.Гетьман

"Урядовий кур'єр". —
1992. — 13 листопада. — № 52—53.

Розпорядження Президента України від 9 листопада 1992 р. № 174/92-рп

Питання Державної комісії по проведенню грошової реформи в Україні

1. Покласти на Державну комісію по проведенню грошової реформи в Україні розробку проектів нормативних актів з питань здійснення грошової реформи, координацію діяльності центральних і місцевих органів державної виконавчої влади, контроль за виконанням законів, рішень Президента України і Кабінету Міністрів України з цього питання.

2. Встановити, що рішення Державної комісії по

проведенню грошової реформи в Україні з питань, що входять до її компетенції, є обов'язковими для виконання міністерствами, відомствами, місцевими державними адміністраціями.

Президент України

Л.Кравчук

"Урядовий кур'єр". —
1992. — 13 листопада. — № 52—53.

**Постанова
Правління Національного банку України
від 11 листопада 1993 р. № 94**

**Про випуск в обіг купонів багаторазового використання
вартістю 100000 українських карбованців**

З метою поліпшення розрахункових готівкових операцій та враховуючи високі темпи інфляції Правління **постановляє:**

1. Вести в обіг з 17 листопада 1993 р. купони багаторазового використання вартістю 100000 українських карбованців.

2. Управлінню емісійно-касових операцій (Бесчасний М.В.) забезпечити розробку і доведення до установ банків та засобів масової інформації описів банкот купонів вартістю 100000 українських карбованців.

3. Начальникам регіональних управлінь Національного банку України забезпечити розміщення, зберігання та видачу в обіг купонів вартістю 100000 українських карбованців як законного платіжного за-

собу готівкових розрахункових операцій.

4. Зазначені купони обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю державними, кооперативними, громадськими підприємствами, установами, організаціями, колгоспами й окремими особами до всіх видів платежу, а також установами банків і підприємствами Міністерства зв'язку України для зарахування на поточні, розрахункові рахунки, на вклади, на акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

В.о. Голови Правління

В.С.Стельмах

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3401, арк. 75.*

**Постанова
Кабінету Міністрів України і Національного банку України
від 30 грудня 1993 р. № 1075**

Про вдосконалення готівково-розрахункових операцій

Враховуючи різке зменшення використання у готівково-розрахункових операціях купонів номіналом 1, 3, 5 карбованців, Кабінет Міністрів України і Національний банк України **постановляють:**

1. Установити, що з 1 січня 1994 р. формування роздрібних цін і тарифів на товари, роботи і послуги здійснюються у сумах, кратних 10.

2. Усім суб'єктам підприємницької діяльності незалежно від форм власності, що діють на території України:

станом на 1 січня 1994 р. округлити ціни на залишки товарів, виходячи з того, що ціни з цифрою в останньому розряді до 5 округлюються до 0, а 5 і більше — до 10;

усі розрахунки вартісних показників (нарахування податків, інших обов'язкових платежів, заробітної плати, пенсій, допомог тощо) у первинних облікових документах з 1 січня 1994 р. здійснювати в сумах кратних 10.

3. Регіональним управлінням Національного банку України, комерційним банкам забезпечити протягом першого півріччя 1994 р. поступове вилучення з обігу купонів номіналом 1, 3, 5 карбованців.

Регіональним управлінням Національного банку України організувати зберігання вилучених купонів до вирішення Національним банком України питання їх утилізації.

4. Установити, що купони номіналом 1, 3, 5 карбованців є обов'язковими до приймання за їх номінальною вартістю до всіх видів платежу суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також установами банків і підприємствами Міністерства зв'язку для зарахування на поточні розрахункові рахунки, вклади, акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

5. Контроль за правильністю округлення цін і тарифів покласти на Державну інспекцію з контролю за цінами Міністерства економіки.

**Виконуючий обов'язки
Прем'єр-міністра України**

Ю.Звягільський

**Голова Правління
Національного банку України**

В.Ющенко

*“Урядовий кур'єр”. —
1994. — 4 січня. — № 3.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 5 травня 1994 р. № 83

Про випуск в обіг купонів багаторазового використання
вартістю 200 000 українських карбованців

З метою поліпшення розрахункових готівкових операцій та враховуючи високі темпи інфляції Правління **постановляє**:

1. Ввести в обіг з 16.05.94 купони багаторазового використання вартістю 200 000 українських карбованців.

2. Управлінню емісійно-касових операцій (В.О.Жебріков) забезпечити розробку і доведення до установ банків та засобів масової інформації опис банкнот купонів вартістю 200 000 українських карбованців.

3. Начальникам регіональних управлінь Національного банку України забезпечити розміщення, зберігання та видачу в обіг купонів вартістю 200 000 українських карбованців як законного платіжного засобу готівкових розрахункових операцій.

Голова Правління

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3431, арк. 122.*

Постанова
Кабінету Міністрів України і Національного банку України
від 28 травня 1994 р. № 335

Про вилучення з обігу купонів номіналом 10 і 25 карбованців

Враховуючи недоцільність подальшого використання у готівково-розрахункових операціях купонів номіналом 10 і 25 карбованців, Кабінет Міністрів України і Національний банк України **постановляють**:

1. Установити, що з 1 червня 1994 р. формування роздрібних цін і тарифів на товари, роботи і послуги, а також усі розрахунки вартісних показників (нарахування податків, інших обов'язкових платежів, заробітної плати, пенсій, допомог тощо) у первинних облікових документах здійснюються у сумах, кратних 50.

У зв'язку з цим ціни на залишки товарів станом на 1 червня 1994 р. підлягають округленню виходячи з того, що ціни з цифрами в останніх двох розрядах до 24 округлюються до 00, з цифрами від 25 до 74 — до 50, а від 75 і вище — до 100.

2. Регіональним управлінням Національного банку України, комерційним банкам до 1 серпня 1994 р. забезпечити поступове вилучення з обігу купонів номіналом 10 і 25 карбованців.

Регіональним управлінням Національного банку України організувати зберігання вилучених купонів

до вирішення Національним банком України питання їх утилізації.

3. Установити, що купони номіналом 10 і 25 карбованців є обов'язковими до приймання за їх номінальною вартістю до всіх видів платежу суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також установами банків і підприємствами Міністерства зв'язку для зарахування на поточні розрахункові рахунки, вклади, акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

4. Контроль за правильністю округлення цін і тарифів покласти на Державну інспекцію з контролю за цінами Міністерства економіки.

Виконуючий обов'язки
Прем'єр-міністра України

Ю.Звягільський

Голова Правління
Національного банку України

В.Ющенко

*“Урядовий кур'єр”. —
1994. — 2 червня. — № 84—85.*

Постанова
Кабінету Міністрів України і Національного банку України
від 29 липня 1994 р. № 517

Про вилучення з обігу купонів номіналом 50 карбованців

Враховуючи недоцільність подальшого використання у готівково-розрахункових операціях купонів номіналом 50 карбованців, Кабінет Міністрів України і Національний банк України **постановляють**:

1. Установити, що з 1 вересня 1994 р. формування роздрібних цін і тарифів на товари, роботи і послуги, а також усі розрахунки вартісних показників (нарахування податків, інших обов'язкових платежів, заробітної плати, пенсій, допомог тощо) у первинних облікових документах здійснюються у сумах кратних 100.

У зв'язку з цим ціни на залишки товарів станом на 1 вересня 1994 р. підлягають округленню виходячи з того, що ціни з цифрами в останніх двох розрядах до 50 округлюються до 00, а від 51 і вище — до 100.

2. Республіканському банку Криму, регіональним управлінням Національного банку України, комерційним банкам до 1 вересня 1994 р. забезпечити поступове вилучення з обігу купонів номіналом 50 карбованців.

Республіканському банку Криму, регіональним управлінням Національного банку України організувати зберігання вилучених купонів до вирішення Національним банком України питання їх утилізації.

3. Установити, що купони номіналом 50 карбованців до 1 жовтня 1994 р. є обов'язковими до приймання за їх номінальною вартістю до всіх видів платежу суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також установами банків і підприємствами Міністерства зв'язку для зарахуван-

ня на поточні розрахункові рахунки, вклади, акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

4. Установити, що:

купони номіналом 1, 3, 5, 10, 25 і 50 карбованців з 0 годин 1 жовтня 1994 р. є неплатіжними і не приймаються до всіх видів платежів, крім операцій, передбачених пунктом 5 цієї постанови;

касові залишки купонів номіналами 1, 3, 5, 10, 25 і 50 карбованців станом на початок дня 1 жовтня 1994 р. підлягають заактуванню і здачі в тижневий термін до обслуговуючої установи банку.

5. Установам банків:

приймати касові залишки купонів номіналом 1, 3, 5, 10, 25 і 50 карбованців на підставі першого примірника акта наявності купонів цих номіналів з подальшим зарахуванням сум на відповідні розрахункові (поточні) рахунки;

приймати безперешкодно і без обмежень від громадян купони номіналом 1, 3, 5, 10, 25 і 50 карбованців для обміну на купони вищих номіналів.

6. Контроль за правильністю округлення цін і тарифів покласти на Державну інспекцію з контролю за цінами Міністерства економіки.

Прем'єр-міністр України

В. Масол

Голова Правління

Національного банку України

В. Ющенко

*“Урядовий кур'єр”. —
1994. — 4 серпня. — № 120—121.*

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
від 9 грудня 1994 р. № 744/94

Про Державну комісію з проведення в Україні грошової реформи

Виходячи з необхідності здійснення в Україні глибоких економічних перетворень, проведення з цією метою грошової реформи, **постановляю**:

1. Утворити Державну комісію з проведення в Україні грошової реформи (далі — Державна комісія) згідно з переліком (додаток № 1)¹.

2. Покласти на Державну комісію розробку нормативних актів з питань проведення грошової реформи, координацію здійснюваних заходів органами державної виконавчої влади та самоврядування, банківськими установами щодо грошової реформи, а також контроль за виконанням указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України та Національного

банку України з цих питань.

3. Установити, що рішення Державної комісії з питань, що входять до її компетенції, є обов'язковими для виконання державними органами, банківськими установами, підприємствами, установами та організаціями.

4. Утворити Робочу групу з розробки проектів нормативних актів з питань здійснення грошової реформи згідно з переліком (додаток № 2).

5. Державна комісія має право залучати до розробки окремих нормативних актів висококваліфікованих спеціалістів, учених, в тому числі іноземних експертів.

6. Державній комісії подати до 30 грудня 1994 року проекти указів Президента України, інших норматив-

них актів з питань здійснення грошової реформи.

7. Кабінету Міністрів України вирішити питання про матеріальне та фінансове забезпечення діяльності Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи.

8. Визнати такими, що втратили чинність: статтю 11 Указу Президента України від 7 листопа-

да 1992 року № 549 “Про реформу грошової системи України”;

Указ Президента України від 11 червня 1993 року № 201 “Про зміни у складі Державної комісії по проведенню грошової реформи в Україні”.

9. Цей Указ набирає чинності з дня його підписання.

Президент України

Л.Кучма

¹ Не публікується – Ред.

Додаток 2

Склад

Робочої групи з розробки проектів нормативних актів з питань здійснення грошової реформи

ГАЛЬЧИНСЬКИЙ
Анатолій Степанович

— Радник Президента України з питань макроекономіки, керівник групи

БУРЯК
Василь Данилович

— перший заступник Голови Правління Ощадного банку України

ДАНИЛЕНКО
Анатолій Іванович

— заступник Міністра економіки України

ДОРОФЕСЬВА
Ніна Володимирівна

— начальник управління Національного банку України

МОРОЗ
Анатолій Миколайович

— завідувач кафедри банківської справи Київського державного економічного університету

ПЕТРАШКО
Петро Геннадійович

— завідувач відділу фінансово-кредитної політики управління з питань еко-

САВЛУК
Михайло Іванович

номіки Адміністрації Президента України
— професор кафедри банківської справи Київського державного економічного університету

СИВУЛЬСЬКИЙ
Микола Іванович

— перший заступник Міністра фінансів України

СТЕЛЬМАХ
Володимир Семенович

— перший заступник Голови Правління Національного банку України

ТЕРПИЛО
Валентин Павлович

— заступник Голови Правління Національного банку України

Глава Адміністрації
Президента України

Д.Табачник

Постанова

Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 23 січня 1995 р. № 47

Про вилучення з обігу купонів номіналом 100 і 200 карбованців

Враховуючи недоцільність подальшого використання у готівково-розрахункових операціях купонів номіналом 100 і 200 крб., Кабінет Міністрів України та Національний банк України **постановляють**:

1. Установити, що з 1 лютого 1995 р. формування роздрібних цін і тарифів на товари, роботи і послуги, а також усі розрахунки вартісних показників (нарахування податків, інших обов’язкових платежів, заробітної плати, пенсій, допомоги тощо) у первинних облікових документах здійснюється у сумах, кратних 500.

У зв’язку з цим ціни на залишки товарів за станом на 1 лютого 1995 р.:

вартістю до 1000 крб. за одиницю підлягають округленню, виходячи з того, що ціни за одиницю товару до 700 крб. включно округлюються до 500 крб., а

вартістю 800 крб. і 900 крб. — до 1000 карбованців;

вартістю понад 1000 крб. за одиницю підлягають округленню, виходячи з того, що ціни з цифрами 100 і 200 в останніх трьох розрядах округлюються до 000; з цифрами від 300 до 700 — округлюються до 500, а 800 і 900 — до 1000.

2. Республіканському банку Криму, регіональним управлінням Національного банку України, комерційним банкам до 15 березня 1995 р. забезпечити поступове вилучення з обігу купонів номіналом 100 і 200 карбованців.

Республіканському банку Криму, регіональним управлінням Національного банку України організувати зберігання вилучених купонів до вирішення Національним банком України питання їх утилізації.

3. Установити, що купони номіналом 100 і 200 крб. до 15 березня 1995 р. є обов'язковими для приймання за їх номінальною вартістю до всіх видів платежу суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також установами банків і підприємствами Міністерства зв'язку для зарахування на розрахункові (поточні) рахунки, вклади, акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

4. Установити, що:

купони номіналом 100 і 200 крб. з 0 годин 15 березня 1995 р. є неплатіжними і не приймаються до всіх видів платежів, крім операцій, передбачених пунктом 5 цієї постанови;

касові залишки номіналом 100 і 200 крб. за станом на початок дня 15 березня 1995 р. підлягають заактуванню і здачі в тижневий термін до обслуговуючої установи банку.

5. Установам банків:

приймати касові залишки купонів номіналом 100 і 200 крб. на підставі першого примірника акта наявності купонів такого номіналу з подальшим зарахуванням сум на відповідні розрахункові (поточні) рахунки; приймати від громадян безперешкодно і без обмежень купони номіналом 100 і 200 крб. для обміну на купони вищого номіналу.

6. Контроль за правильністю округлення цін і тарифів відповідно до пункту 1 цієї постанови покласти на Державну інспекцію з контролю за цінами Міністерства економіки.

Прем'єр-міністр України

В.Масол

Голова Правління
Національного банку України

В.Ющенко

*"Урядовий кур'єр". –
1995. – 28 січня. – № 15.*

Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 16 червня 1995 р. № 428

Про вилучення з обігу купонів номіналом 500 карбованців

Враховуючи недоцільність подальшого використання у готівково-розрахункових операціях купонів номіналом 500 карбованців, Кабінет Міністрів України та Національний банк України **постановляють**:

1. Установити, що з 1 липня 1995 р. формування роздрібних цін і тарифів на товари, роботи і послуги, а також усі розрахунки вартісних показників (нарахування податків, інших обов'язкових платежів, заробітної плати, пенсій, допомог тощо) у первинних облікових документах здійснюються у сумах, кратних 1000.

У зв'язку з цим ціни на залишки товарів станом на 1 липня 1995 р. вартістю 500 крб. за одиницю округлюються до 1000; вартістю від 1000 крб. до 100000 крб. за одиницю цифра 500 в останніх трьох розрядах відкидається; вартістю понад 100000 крб. за одиницю цифра 500 в останніх трьох розрядах округлюється до 1000.

2. Республіканському банку Криму, регіональним управлінням Національного банку України, комерційним банкам до 1 вересня 1995 р. забезпечити поступове вилучення з обігу купонів номіналом 500 карбованців.

Республіканському банку Криму, регіональним управлінням Національного банку України організувати зберігання вилучених купонів до вирішення Національним банком України питання їх утилізації.

3. Установити, що купони номіналом 500 карбованців до 1 вересня 1995 р. є обов'язковими до приймання за їх номінальною вартістю до всіх видів платежу суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності, а також установами банків і

підприємствами Міністерства зв'язку для зарахування на розрахункові (поточні) рахунки, вклади, акредитиви і для переказів без будь-яких обмежень.

4. Установити, що:

купони номіналом 500 карбованців з 0 годин 1 вересня 1995 р. є неплатіжними і не приймаються до всіх видів платежів, крім операцій, передбачених пунктом 5 цієї постанови;

касові залишки купонів номіналом 500 карбованців за станом на початок дня 1 вересня 1995 р. підлягають заактуванню і здачі в тижневий термін до обслуговуючої установи банку.

5. Установам банків:

приймати касові залишки купонів номіналом 500 крб. на підставі першого примірника акта наявності купонів такого номіналу з подальшим зарахуванням сум на відповідні розрахункові (поточні) рахунки; приймати від громадян безперешкодно і без обмежень купони номіналом 500 карбованців для обміну на купони вищого номіналу.

6. Контроль за правильністю округлення цін і тарифів відповідно до пункту 1 цієї постанови покласти на Державну інспекцію з контролю за цінами Міністерства економіки.

Прем'єр-міністр України

Є.Марчук

Голова Правління
Національного банку України

В.Ющенко

*"Урядовий кур'єр". –
1995. – 22 червня. – № 91–92.*

Склад Робочої групи з розробки проектів нормативних актів з питань здійснення грошової реформи

м. Київ

11 липня 1995 р.

Гальчинський Анатолій Степанович — Радник Президента України з питань макроекономіки, керівник групи

Даниленко Анатолій Іванович — заступник Міністра економіки України

Дорофєєва Ніна Володимирівна — директор департаменту грошової політики Національного банку України

Корнієнко Віктор Миколайович — начальник відділу Служби безпеки України

Мороз Анатолій Миколайович — завідувач кафедри банківської справи Київського державного еко-

номічного університету, професор

Савлук Михайло Іванович — професор кафедри банківської справи Київського державного економічного університету

Терпило Валентин Павлович — заступник Голови Правління Національного банку України

Глава Адміністрації
Президента України

Д.Табачник

Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф., Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлева Л. В. — К., 1998. — С. 239.

Конституція України

(витяг)¹

Стаття 99. Грошовою одиницею України є гривня².
Забезпечення стабільності грошової одиниці є ос-

новною функцією центрального банку держави — Національного банку України.

¹ «Відомості Верховної Ради України». — 1996. — № 30. — Ст. 141.

² Виділено — Ред.

Склад Комісії Національного банку України з проведення грошової реформи в Україні

22 липня 1996 р.

1. В.С.Стельмах — перший заступник Голови Правління — голова комісії

2. В.П.Терпило — заступник Голови Правління — заступник голови комісії

3. О.І.Кіреєв — заступник Голови Правління — заступник голови комісії

4. В.О.Бондар — перший заступник Голови Правління

5. Р.В.Арешкович — заступник Голови Правління

6. О.О.Веселовський — заступник Голови Правління

7. А.С.Савченко — член Правління — директор департаменту інформатизації

8. Н.В.Дорофєєва — директор департаменту готівково-грошового обігу

9. Н.І.Гребеник — директор емісійно-кредитного департаменту

10. П.М.Сенищ — директор департаменту бухгалтерського обліку та розрахунків — головний бухгалтер

11. Л.В.Воронова — директор економічного департаменту

12. А.І.Степаненко — директор департаменту банківського нагляду

13. В.Л.Кротюк — директор юридичного департаменту

14. Т.А.Важєєвська — заступник директора департаменту валютного регулювання

15. М.О.Мельничук — начальник управління валютних операцій

16. В.О.Міщенко — начальник управління перевезення цінностей та організації інкасації

17. П.Н.Дейнега — директор Центрального сховища

18. В.В.Врублевський — керуючий справами

19. І.П.Чернік — начальник управління банківської безпеки

20. О.І.Сізіков — радник голови Правління

21. Л.В.Малиновська — завідувача друкарським бюро

22. І.Є.Городиський — начальник протокольного відділу

Голова правління

В.А.Ющенко

Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф., Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлева Л. В. — К., 1998. — С. 243.

Склад Оперативної групи Національного банку України з проведення грошової реформи в Україні

22 липня 1996 р.

1. О.І.Кіреєв — заступник Голови Правління — керівник групи
2. О.О.Веселовський — заступник Голови Правління — заступник керівника групи
3. А.С.Савченко — член Правління — директор департаменту інформатизації
4. Г.В.Товkach — заступник начальника управління організації роботи з готівкою — начальник відділу
5. П.М.Сенищ — директор департаменту бухгалтерського обліку та розрахунків — головний бухгалтер
6. Л.В.Воронова — директор економічного департаменту
7. В.В.Пасічник — заступник директора юридичного департаменту
8. С.О.Брагін — начальник управління валютного контролю та ліцензування
9. Ю.Д.Забігайло — начальник управління телекомунікаційних систем
10. О.П.Бурба — начальник господарського управління
11. В.С.Грабовець — начальник управління загального діловодства

Голова Правління

В.А.Ющенко

Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф., Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлева Л. В. — К., 1998. — С. 243–244.

Склад Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи

27 липня 1996 р.

- Лазаренко Павло Іванович — Прем'єр-міністр України, голова Комісії
- Ющенко Віктор Андрійович — Голова Національного банку України, заступник голови Комісії
- Гурєєв Василь Миколайович — Міністр економіки України
- Короневський Валентин Максимович — Міністр фінансів України
- Пинзеник Віктор Михайлович — Віце-прем'єр-міністр України
- Пустовойтенко Валерій Павлович — Міністр Кабінету Міністрів України
- Сулов Віктор Іванович — голова Комісії Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності (за згодою).

Глава Адміністрації
Президента України

Д.Табачник

Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф., Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлева Л. В. — К., 1998. — С. 244.

Склад Групи оперативного забезпечення проведення грошової реформи

27 липня 1996 р.

- Пустовойтенко Валерій Павлович — міністр Кабінету Міністрів України, керівник групи
- Берадзе Георгій Ріносійович — радник Прем'єр-міністра України — завідувач відділу з питань грошово-кредитної політики і фінансів Кабінету Міністрів України
- Вандін Юрій Олександрович — перший заступник міністра внутрішніх справ України
- Гончарук Михайло Олексійович — перший заступник міністра фінансів України
- Іващенко Володимир Іванович — начальник юридичного управління Кабінету Міністрів України
- Кіреєв Олександр Іванович — заступник Голови Правління Національного банку України
- Роговий Василь Васильович — перший заступник міністра економіки України
- Сенищ Павло Миколайович — директор департаменту бухгалтерського обліку та розрахунків — головний бухгалтер Національного банку України
- Скибінецький Олександр Матвійович — перший заступник голови Служби безпеки України
- Стельмах Володимир Семенович — перший заступник голови Правління Національного банку України
- Яцуба Володимир Григорович — перший заступник глави Адміністрації Президента України

Глава Адміністрації
Президента України

Д.Табачник

Гроші в Україні: факти і документи / Дмитрієнко М. Ф., Литвин В. М., Ющенко В. А., Яковлева Л. В. — К., 1998. — С. 244.

Постанова
Правління Національного банку України
від 22 серпня 1996 р. № 219

Про затвердження окремих нормативних актів
Національного банку України

З метою своєчасної підготовки до грошової реформи та обміну карбованців на гривні Правління постановляє:

1. Затвердити:

— Інструкцію про порядок перерахування статей балансів банків та обліку операцій в установах банків в період обміну карбованців на гривні; /Додаток № 1 /.*

— Інструкцію про порядок вилучення з обігу і утилізації українських карбованців; /Додаток № 2 /.

— Тимчасові правила інкасації торговельної та іншої грошової виручки на період проведення грошової реформи; /Додаток № 3 /.

— Порядок складання і подання оперативної статистичної звітності про хід проведення грошової рефор-

ми і обміну карбованців на гривні; /Додаток № 4 /.

2. Заступнику Голови Правління О.І.Кіреєву забезпечити розсилку і доведення нормативних актів Національного банку регіональним управлінням НБУ, комерційним банкам, їх відділенням, філіям та іншим структурним підрозділам.

3. Начальникам регіональних управлінь Національного банку України, керівникам комерційних банків забезпечити неухильне виконання в практичній роботі затверджених нормативних документів Національного банку України.

Голова Правління

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3535, арк. 121.*

* Додатки не публікуються.

Лист
Національного банку України
від 22 серпня 1996 р. № 387-т

Про організаційні заходи щодо підготовки до грошової реформи

НАЧАЛЬНИКАМ КРИМСЬКОГО
РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО, ОБЛАСНИХ
ТА ПО М. КИЄВУ І КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
УПРАВЛІНЬ, ОПЕРАЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Начальникам Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь та операційного управління Національного банку України:

1. До 22.08.96 р. створити під своїм керівництвом комісії для організації підготовки та проведення грошової реформи, координації роботи комерційних банків, надання їм, а також районним і міським комісіям з грошової реформи необхідної практичної допомоги, оперативного розгляду і прийняття рішень щодо усунення виявлених недоліків і порушень. Працювати в постійному контакті з регіональною комісією.

Накази про створення таких комісій з їх персональним складом, номери телефонів, факсів негайно надіслати Національному банку України.

2. Проконтролювати створення аналогічних комісій в комерційних банках на обласному, міському та районному рівнях.

3. Взяти особисту участь у роботі комісії з проведення грошової реформи при Уряді Автономної Рес-

публіки Крим, обласних, Київській і Севастопольській міських державних адміністраціях.

Закріпити за районами і містами керівних працівників і провідних спеціалістів регіонального управління для надання практичної допомоги в організації роботи пунктів обміну, інструктажу працівників банків, бухгалтерів і касирів підприємств, установ і організацій з питань проведення обміну карбованців на гривні, застосування інструкцій і нормативних актів Національного банку України.

4. Взяти активну участь у роботі комісій з проведення грошової реформи щодо:

4.1. Створення і затвердження розгалуженої мережі пунктів обміну карбованців на гривні, маючи на увазі, що пункти обміну створюються тільки установами уповноважених комерційних банків у їх приміщеннях, на залізничних та автобусних станціях, в аеропортах, морських і річкових вокзалах.

Відповідно до строків, визначених постановою Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи, доповісти Національному банку України

про виконання цього доручення.

4.2. Забезпечення пунктів обміну відповідним обладнанням, транспортними засобами, телефонним зв'язком та надійною охороною, залучення при необхідності до роботи в пунктах обміну кваліфікованих спеціалістів з числа касових і бухгалтерських працівників, проведення з ними необхідного інструктажу і роз'яснення Інструкції про порядок обміну українських карбованців на гривні та інших інструкцій і нормативних актів НБУ. Провести семінари-наради з працівниками пунктів обміну та комісій по обміну грошей на підприємствах, в установах і організаціях, залучити до активної роботи в них найбільш досвідчених спеціалістів комерційних банків.

4.3. Разом з керівниками уповноважених комерційних банків в обласних центрах, містах вирішити питання щодо обладнання касових вузлів комерційних банків, забезпечення їх лічильною технікою, технічними засобами для визначення платіжності карбованців.

4.4. Проведення в оперативному порядку роз'яснювальної роботи серед населення через засоби масової інформації про цілі і завдання грошової реформи, порядок обміну карбованців на гривні, мережу і час роботи пунктів обміну тощо.

4.5. Щоденного подання статистичної звітності та інформації комісії Уряду Автономної Республіки Крим, обласній (міській) комісії з проведення грошової реформи, Національному банку України про хід грошової реформи та обміну карбованців на гривні в обсягах і за формами, встановленими Національним банком України.

5. Довести до відома комерційних банків та інших установ, де створені пункти обміну іноземної валюти, що ці пункти не залучаються до обміну карбованців на гривні.

Забезпечити пункти обміну іноземної валюти достатніми обсягами гривні і монети для безперервного

обслуговування іноземних громадян по обміну іноземної валюти, перш за все в туристичних центрах, курортах Криму і Закарпаття, місцях масового відпочинку.

6. Персональну відповідальність за організацію підготовки банківської системи до проведення грошової реформи, виконання вказівок Національного банку України несуть безпосередньо начальники Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь Національного банку.

7. Керівникам регіональних управлінь, операційного управління Національного банку забезпечити оперативну і чітку роботу та вирішення питань, пов'язаних з проведенням грошової реформи, щодо клієнтури, яку вони обслуговують.

8. Директору фінансового департаменту О.М.Кандибі, начальнику операційного управління В.Д.Шуцькому керівникам регіональних управлінь НБУ здійснити в тижневий термін заходи щодо підготовки в центральному апараті та в регіональних управліннях, інших структурних підрозділах Національного банку проведення обміну карбованців на гривні працівникам Національного банку в порядку, встановленому законодавством, забезпечити подання відповідної звітності.

9. Начальникам Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь НБУ про виконання цих вказівок надіслати Національному банку України першу інформацію 23 серпня, другу — 27 серпня 1996 р. і в подальшому надсилати її щоденно в обсязі, передбаченому в додатку до цього листа.

Вказівки щодо визначення потреби національної валюти в розрізі номіналів, порядку її завезення, готовність спецавтотранспорту та інкасаторського складу доведені регіональним управлінням листом від 16.08.1996 р.

Голова Правління

В.А.Ющенко

Указ Президента України від 25 серпня 1996 р. № 762/96

Про грошову реформу в Україні

З метою сприяння проведенню радикальних ринкових реформ в Україні, забезпечення економіки стабільною національною валютою та відповідно до статей 99 і 102 Конституції України постановляю:

1. Провести, починаючи з 2 вересня, в Україні грошову реформу — введення в обіг визначеної Конституцією та іншим законодавством України національної валюти України, якою є гривня та її сота частина копіяка.

2. Національному банку України з 2 вересня 1996 р. випустити в обіг банкноти вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень та розмінну монету номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок і припинити емісію українських карбованців.

3. Українські карбованці підлягають обміну на гривні (банкноти та розмінну монету) за курсом 100000 карбованців на 1 гривню.

4. З 2 вересня 1996 року по 16 вересня 1996 р. на те-

риторії України функціонують у готівковому обігу гривня, а також український карбованець, який поступово вилучається з обігу.

Починаючи з 24 години 16 вересня 1996 р., функціонування українського карбованця в готівковому обігу припиняється. З цього моменту єдиним законним засобом платежу на території України є гривня.

5. Органам виконавчої влади, юридичним особам та іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності відповідно до встановленого курсу обміну українського карбованця на гривню провести до 2 вересня 1996 р. перерахування у гривні без будь-яких обмежень, вилучень і конфіскації:

— цін, тарифів, а також заробітної плати, пенсій, стипендій, допомог та інших грошових виплат населенню з їх округленням до 1 копійки;

— коштів юридичних осіб та інших суб'єктів господарювання (резидентів і нерезидентів), що знаходяться на рахунках в установах банків і в цінних паперах;

— усіх видів заощаджень населення на депозитних та інших рахунках, у депозитних сертифікатах, страхових полісах, а також акціях та інших цінних паперах, в тому числі приватизаційних паперах;

— активів і пасивів балансів, укладених угод.

6. З 2 вересня 1996 р. безготівкові рахунки (включаючи перекази), а також бухгалтерський облік усіх операцій та складання звітності юридичними особами та іншими суб'єктами господарювання в усіх сферах діяльності здійснюються лише у гривнях.

7. Виплата заробітної плати, стипендій, пенсій, допомог, інших грошових виплат населенню проводиться з 2 вересня 1996 р. лише у гривнях без будь-яких змін порядку і строків такої виплати.

8. Органам виконавчої влади, юридичним особам та іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності станом на початок робочого дня 2 вересня 1996 р. оформити актами наявність в касах залишків українських карбованців та здати їх того ж дня до 17 годин за місцевим часом в обслуговуючі установи банків.

Установам банків прийняти залишки українських карбованців, зазначені у частині першій цієї статті, та зарахувати їх у межах встановленого ліміту залишку готівки в касах на розрахункові (поточні) рахунки відповідних суб'єктів господарювання у гривнях, а в сумах, що перевищують встановлений ліміт залишку готівки в касах, зарахувати на окремі спеціальні рахунки.

Кабінету Міністрів України разом з Національним банком України підготувати пропозиції щодо режиму використання коштів, зарахованих на окремі спеціальні рахунки юридичних осіб та інших суб'єктів господарювання.

9. Українські карбованці готівкою обмінюються населенню на гривні з 2 вересня по 16 вересня 1996 р. При цьому суми до 100 мільйонів українських карбованців обмінюються на гривні готівкою, а понад 100 мільйонів українських карбованців — зараховуються

на вклади в банках з правом їх вільного використання у гривнях.

У цей період комерційні банки приймають від населення українські карбованці готівкою на вклади, розрахункові рахунки без будь-яких обмежень за встановленим курсом обміну карбованців на гривні.

10. Установити, що установи банків здійснюють обмін українських карбованців на гривні без стягнення плати за проведення такого обміну.

Національний банк України не приймає претензій від комерційних банків щодо нестачі гривні, одержаної комерційними банками в непошкодженій упаковці установ Національного банку України. Установи Національного банку України приймають від комерційних банків браковані банкноти і монети і обмінюють їх після проведення відповідної експертизи на платіжні банкноти і монети.

11. Національний банк України визначає офіційний валютний (обмінний) курс гривні, виходячи з валютного (обмінного) курсу Національного банку України, що діяв напередодні початку проведення грошової реформи, та курсу обміну українського карбованця на гривню.

Офіційний валютний (обмінний) курс гривні діє з 2 вересня 1996 р.; з цього моменту валютний (обмінний) курс українського карбованця не встановлюється.

Купівля-продаж іноземної валюти з 2 вересня 1996 р. здійснюється в установленому порядку лише за гривні.

12. Кабінету Міністрів України визначити порядок оформлення державними цінними паперами сум компенсації громадянам України втрат від знецінення грошових заощаджень в установах Ощадного банку України та колишнього Укрдержстраху за станом на 2 січня 1992 р. з погашенням таких цінних паперів, починаючи з 2000 р.

13. Кабінету Міністрів України разом з Національним банком України:

— надати інформацію урядам та центральним банкам іноземних держав щодо проведення грошової реформи в Україні, механізму впровадження в обіг гривні і переоцінки залишків коштів на кореспондентських рахунках іноземних банків, відкритих в установах банків України, офіційного валютного (обмінного) курсу гривні;

— вирішити організаційні питання, пов'язані із забезпеченням виконання цього Указу та роз'ясненням його положень у засобах масової інформації.

14. Кабінету Міністрів України визначити у тижневий строк джерела фінансування заходів, пов'язаних із проведенням грошової реформи в Україні.

15. Кабінету Міністрів України, Національному банку України, уряду Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним державним адміністраціям, виконавчим комітетам міських рад, комерційним банкам забезпечити контроль за проведенням грошової реформи.

16. Надати право Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи та комісіям з проведення грошової реформи на місцях в окремих випадках вирішувати питання щодо обміну українських карбованців на гривню громадянам, які з поважних причин не змогли здійснити такий обмін, а також вирішувати спірні питання, що виникають у ході проведення гро-

шової реформи.

17. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України

Л.Кучма

“Урядовий кур’єр”. —
1996. — 29 серпня. — № 161–162.

Постанова Кабінету Міністрів України

від 26 серпня 1996 р. № 1002

Про переоцінку товарів (робіт, послуг) та механізм контролю за переглядом цін та формуванням вартісних показників в умовах грошової реформи

З метою недопущення зростання цін під час проведення грошової реформи та забезпечення стабільності національної валюти Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Встановити, що на день запровадження гривні ціни (тарифи, націнки, збори тощо) на товари (роботи, послуги), а також усі вартісні показники (нарахування податків, інших обов’язкових платежів, заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат, допомоги тощо) в гривні перераховуються у співвідношенні 1 гривня дорівнює 100000 карбованців.

Зобов’язати суб’єктів підприємницької діяльності забезпечити облік товарів (робіт, послуг) і запасів товарно-матеріальних цінностей у карбованцях та у гривнях.

2. Перерахування цін, а також усіх вартісних показників (нарахування податків, інших обов’язкових платежів, заробітної плати, пенсій, інших соціальних виплат, допомоги тощо) здійснюється з дотриманням такого порядку їх заокруглення: цифри в останньому розряді до 0.5 відкидаються, від 0.5 і вище — заокруглюються до однієї копійки, крім залишків вкладів в Ощадному банку та комерційних банках, які за результатом перерахунку становили менше 0.5 копійки, що заокруглюються до однієї копійки в усіх випадках.

Ціни на товари (роботи, послуги), які реалізуються в комплексах (комплексно), заокруглюються по кожному товару (робіті, послугі) окремо відповідно до зазначеного порядку В такому ж порядку заокруглюються ціни на товари, що реалізуються за вагою, на розріз і розлив.

3. Установити, що протягом місяця з дня запровадження гривні підвищення цін на товари (роботи, послуги) не допускається.

4. У разі невиконання суб’єктами підприємницької діяльності вимог, зазначених у пунктах 1 і 3 цієї постанови, або неподання ними документів про рівень цін та інших матеріалів з перегляду і застосування цін на вимогу державних контрольних органів до них застосовуються заходи впливу, передбачені законодавством, аж до припинення операцій по рахунках в установах банків та порушення справ про ліквідацію цих суб’єктів.

5. Міністерству економіки, Міністерству фінансів, Антимонопольному комітетові, Міністерству внутрішніх справ, галузевим міністерствам і відомствам. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям забезпечити виконання вимог цієї постанови, звернувши особливу увагу на неприпустимість зростання роздрібних цін.

Координацію роботи з контролю за переглядом цін в умовах грошової реформи покласти на Державну інспекцію з контролю за цінами Міністерства економіки.

6. Ця постанова набирає чинності з дня запровадження гривні.

Прем’єр-міністр України

П. Лазаренко

“Вісник Національного банку України”. —
1996. — № 5. — С. 7.

Наказ Національного банку України від 26 серпня 1996 р. № 71

Про заходи по виконанню Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. «Про грошову реформу в Україні»

На виконання Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. «Про грошову реформу в Україні» **наказую:**

1. Заступникам голови і членам Правління Національного банку України, директорам департаментів, начальникам управлінь, керівникам регіональних управлінь Національного банку України, головам правлінь Ощадного банку, Промінвестбанку, банку «Україна» АК, Укрсоцбанку, банку «Аваль», Укресімбанку, інших комерційних банків та керівникам їх відділень і філій:

1.1. Прийняти до керівництва і неухильного виконання Указ Президента України від 25 серпня 1996 р. «Про грошову реформу в Україні», забезпечити чітко і своєчасне здійснення усіх заходів, що впливають з цих документів.

1.2. Забезпечити технічну готовність спецавтотранспорту та необхідну охорону, найбільш раціональні маршрути завезення гривні до обмінних пунктів, підприємств, організацій і установ, вивезення до підготовлених сховищ вилучених карбованців. При необхідності оперативно забезпечувати установи комерційних банків та пункти обміну додатковою кількістю номіналів гривні, розмінної монети, достатніх для проведення обміну, виплат населенню та безперебійного функціонування підприємств торгівлі і сфери послуг.

1.3. Забезпечити схоронність гривні та розмінної монети при транспортуванні і зберіганні. Для супроводження цінностей на шляху перевезень і при зберіганні на місцях при необхідності залучати у встановленому порядку працівників місцевих органів Міністерства внутрішніх справ України.

1.4. Зберігати гривні і монети, що надходять до установ банків і пунктів обміну, в належно обладнаних сховищах, вогнетривких металевих шафах, сейфах і закритих стелажах. Зберігання гривні і монет проводити окремо від карбованців. Забезпечити суворе додержання встановленого порядку відкриття, закриття, опечатування і охорони грошових сховищ, а також збереження цінностей, що знаходяться в них відповідно до інструкції Національного банку України від 7 липня 1994 р. № 1 та інструкції про порядок обміну українських карбованців на гривні в пунктах обміну та на підприємствах, в установах і організаціях.

1.5. Здійснювати сортування, перерахування та пакування карбованців, які надходять безпосередньо в каси банків і в пункти обміну за номіналами, для послідувочої передачі у встановленому порядку регіональним управлінням Національного банку України.

1.6. Керуватись в емісійно-касовій роботі та роботі

з готівкою інструкціями Національного банку України від 7 липня 1994 р. № 1 та від 20 червня 1995 р. № 4 з відповідними доповненнями до них, а також вимогами цього наказу.

2. Регіональним управлінням Національного банку разом з комерційними банками перевірити придатність приміщень для забезпечення зберігання карбованців, які вилучатимуться з обігу.

Порядок вилучення з обігу і утилізації карбованців регулюється відповідною інструкцією Національного банку України.

3. Установам Національного банку України не приймати претензій від комерційних банків щодо нестачі гривень, одержаних ними в непошкодженій упаковці установ Національного банку. Браковані гривні і монети приймати на підставі належно оформлених документів в порядку, визначеному інструкцією Національного банку від 7 липня 1994 р. № 1.

4. Затвердити:

— Правила встановлення платіжності гривні і монети (додаток № 1);

— Порядок ведення емісійно-касових операцій і їх бухгалтерський облік в період обміну українських карбованців на гривні (додаток № 2).

5. Установам комерційних банків до 17 години за місцевим часом 2 вересня 1996 р. прийняти заактовані залишки карбованців від підприємств, установ, організацій, відділень зв'язку, небанківських кредитно-фінансових установ.

Вказані залишки карбованців прийняти на підставі першого примірника належно оформленого акта наявності карбованців за номіналами і зарахувати в межах встановленого ліміту залишку готівки в касі на їх розрахункові (поточні) рахунки, а суми, що перевищують встановлений ліміт залишку готівки в касі, — на спеціальні рахунки, які відкриваються кожному суб'єкту на тому ж балансовому рахунку, що і розрахункові рахунки.

Перерахування прийнятих сум із спеціальних рахунків на розрахункові (поточні) рахунки підприємств, установ і організацій проводити у встановленому Указом Президента України «Про грошову реформу в Україні» порядку.

Регіональним управлінням Національного банку разом з органами державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби та органів МВС України перевірити достовірність зарахування комерційними банками на розрахункові (поточні) рахунки підприємств, установ і організацій заактованих ними залишків сум готівки в касі.

6. Керівникам регіональних управлінь Національного банку України та комерційних банків:

6.1. Забезпечити з початку грошової реформи виплату заробітної плати робітникам і службовцям, грошового утримання військовослужбовцям, стипендій, пенсій та інших грошових виплат громадянам у гривнях.

6.2. Станом на 2 вересня 1996 р. перерахувати усі вклади населення за встановленим курсом обміну з відповідними записами у особових рахунках громадян.

6.3. Забезпечити перерахування станом на 2 вересня 1996 р. сум на розрахункових, поточних, позичкових, депозитних та інших рахунках юридичних і фізичних осіб та всіх статей активів і пасивів балансу банків відповідно до інструкції Національного банку України «Про порядок перерахування статей балансів банків та обліку операцій в установах банків в період обміну карбованців на гривні».

6.4. З 2 вересня 1996 р. купівлю і продаж іноземної валюти проводити виключно за гривні.

6.5. Провести у встановленому порядку перерахування окладів, тарифних ставок і надбавок до заробітної плати, стипендій всіх робітників, службовців, студентів установ, підприємств, організацій та навчальних закладів банків.

6.6. Перерахувати у гривні за встановленим курсом обміну діючі кошторисно-фінансові розрахунки (кошториси) на капітальне будівництво, проектно-пошукові роботи і роботи по капітальному ремонту об'єктів банків.

7. Установам комерційних банків забезпечити щоденне одержання від пунктів обміну та підприємств, установ і організацій, на яких проводиться обмін карбованців на гривні, встановленої звітності, узагальнення і подання її разом з іншими формами звітності регіональним управлінням Національного банку.

8. Регіональним управлінням Національного банку узагальнювати одержану від установ комерційних банків звітність про хід грошової реформи та обмін карбованців на гривні і подавати Національному банку України в обсягах і за встановленими ним формами.

9. Економічному департаменту (Л.В.Воронова — відповідальна), департаментам бухгалтерського обліку і розрахунків (П.М.Сенищ), інформатизації і банківських технологій (А.С.Савченко), готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) узагальнювати та аналізувати одержану звітність і в той же день готувати відповідну доповідь з пропозиціями Правлінню Національного банку і Державній комісії по грошовій реформі.

10. Управлінню внутрішніх ревізій (М.Р.Романик), департаменту банківського нагляду (А.І.Степаненку) в ході грошової реформи провести перевірки в регіональних управліннях Національного банку України і комерційних банках стану виконання цього наказу та по

їх наслідках оперативно вносити необхідні пропозиції щодо усунення виявлених недоліків.

11. З метою оперативного інформування населення щодо проведення грошової реформи економічному департаменту (Л.В.Воронова — відповідальна), департаментам готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва), валютного регулювання (Т.А.Важєєвська), банківського нагляду (А.І.Степаненко), бухгалтерського обліку і розрахунків (П.М.Сенищ) із залученням інших департаментів і управлінь Національного банку України забезпечувати систематичну підготовку необхідних матеріалів (статей, консультацій, роз'яснень, повідомлень, виступів тощо) засобами масової інформації з питань проведення грошової реформи.

12. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступників голови Правління по закріплених за ними ділянках роботи.

Голова Правління

В.Ющенко

Додаток 1

ПРАВИЛА ВСТАНОВЛЕННЯ ПЛАТІЖНОСТІ ГРИВНІ ТА МОНЕТ *

В Україні з другого вересня 1996 р. вводяться в обіг банкноти Національного банку України номінальною вартістю 1 (два зразки), 2, 5, 10, 20, 50 та 100 гривень та монети номінальною вартістю 1, 2, 5, 10, 25 та 50 копійок. Одна гривня дорівнює 100 копійкам. Національний банк України встановлює такі ознаки платіжності банкнот гривні та монет:

1. БАНКНОТИ ГРИВНІ

Банкноти гривні виготовлені на спеціальному білому папері, що не флуоресцює в ультрафіолетових променях, номінальною вартістю 1, 2, 5, 10 та 20 гривень зразка 1992 р. з світлим ВОДЯНИМ ЗНАКОМ, розташованим по всій банкноті у вигляді ТРИЗУБА, а номінальною вартістю 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень з багатотоновим фіксованим водяним знаком — ПОРТРЕТОМ, який повторює портрет, що надрукований на лицьовому боці банкноти.

На лицьовому боці всіх банкнот розташовані портрети видатних діячів історії та літератури України, написи «УКРАЇНА» або «УКРАЇНА НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ», номінали банкноти літерами та цифрами. Дизайн банкнот доповнюють орнаменти, розетки, сітки, які виконані багатокольорними друком. На банкнотах номіналом 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень розміщені нумерація і підпис голови Правління Національного банку України, а на банкноті 1 гривня — і рік її випуску. Портрети, написи та окремі декоративні елементи банкнот номіналом 2, 5, 10, 20, 50 та 100 гривень виконані рельєфним друком.

На зворотному боці банкнот розташоване зобра-

* 26 серпня 1996 року Національний банк України направив ці правила електронною поштою для керівництва в роботі по введенню в обіг національної валюти гривні Кримському регіональному управлінню, обласним та по м. Києву і Київській області управлінням Національного банку України, ОПЕРУ, Центральному сховищу банку «Україна» АК, Промінвестбанку, Ощадному банку України, Експортно-імпортному банку, Асоціації українських банків, комерційним банкам України та повідомлення для преси стосовно цього питання.

ження історико-архітектурних пам'ятників України, зверху над яким зроблено напис «НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ». На зворотному боці літерами та в чотирьох кутах цифрами вказано номінал банкноти. Дизайн зворотного боку банкнот доповнюють розетки, стрічки, сітки, які виконані багатоколірним друком. На банкнотах зразка 1992 р. номіналом 1, 2, 5, 10 та 20 гривень поставлено рік прийняття зразка банкноти, нумерація і підпис голови Правління Національного банку України.

1.1. ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДИЗАЙНУ БАНКНОТ

Банкнота вартістю 1 гривня, 1992 рік:

На лицьовому боці зображено портрет ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО, на зворотному — РУЇНИ ХЕРСОНЕСА. Переважаючий колір — темно-зелений. Розмір — 135 × 70 мм.

Банкнота вартістю 1 гривня, 1994 рік:

На лицьовому боці зображено портрет ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО, на зворотному — РУЇНИ ХЕРСОНЕСА. Переважаючий колір зелено-коричневий. Розмір — 133 × 66 мм.

Банкнота вартістю 2 гривні, 1992 рік:

На лицьовому боці зображено портрет ЯРОСЛАВА МУДРОГО, на зворотному — СОБОР СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ. Переважаючий колір — коричневий. Розмір — 135 × 70 мм.

Банкнота вартістю 5 гривень, 1992 рік:

На лицьовому боці зображено портрет БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО, на зворотному — ЦЕРКВА В СЕЛІ СУБОТОВІ. Переважаючий колір — темно-синій. Розмір — 135 × 70 мм.

Банкнота вартістю 10 гривень, 1992 рік:

На лицьовому боці зображено портрет ІВАНА МАЗЕПИ, на зворотному — ПЕЧЕРСЬКА ЛАВРА. Переважаючий колір — фіолетовий. Розмір — 135 × 70 мм.

Банкнота вартістю 20 гривень, 1992 рік:

На лицьовому боці зображено портрет ІВАНА ФРАНКА, на зворотному — ЛЬВІВСЬКИЙ ОПЕРНИЙ ТЕАТР. Переважаючий колір — сіро-коричневий. Розмір — 135 × 70 мм.

Банкнота вартістю 50 гривень:

На лицьовому боці зображено портрет МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО, на зворотному — БУДИНОК ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ. Переважаючий колір — фіолетовий. Розмір — 133 × 66 мм.

Банкнота вартістю 100 гривень:

На лицьовому боці зображено портрет ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, на зворотному — СОБОР СВЯТОЇ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ. Переважаючий колір — зелений. Розмір 133 × 66 мм.

1.2. ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАХИСНИХ ЕЛЕМЕНТІВ БАНКНОТ

— **ВОДЯНИЙ ЗНАК** на папері (загальний) — на банкнотах зразка 1992 р. номіналом 1, 2, 5, 10 та 20 гривень зображення світлими лініями ТРИЗУБА, яке повторюється по всій площині банкноти і видиме при розгляді банкноти проти світла.

— **ВОДЯНИЙ ЗНАК** на папері (фіксований) — на банкнотах номіналом 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень розміщене на білому полі банкноти зображення портрета в різних тонах (світліших та темніших від паперу), що повторює портрет, надрукований на лицьовому боці банкноти, і видиме при розгляді банкноти проти світла.

— **ЗАХИСНА СТРІЧКА** — розміщена в товщі паперу банкноти вертикальна темна смужка шириною близько 1 мм в банкнотах номіналом 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень, видима при розгляді проти світла та має напис «УКРАЇНА», що повторюється, який можна прочитати за допомогою збільшувального скла.

— **РЕЛЬЄФНІ ЕЛЕМЕНТИ** — елементи друку в банкнотах номіналом 2, 5, 10, 20, 50 та 100 гривень, які виступають над поверхнею паперу, шершавість яких відчувається на дотик кінчиками пальців.

— **СУМІЩЕНИЙ МАЛЮНОК** — в банкнотах номіналом 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень малюнок, розташований в одному місці на лицьовому та зворотному боках банкноти, всі елементи якого співпадають або (та) доповнюють один другого при розгляді банкноти проти світла.

— **КОДОВАНЕ ЗОБРАЖЕННЯ** — зображення ТРИЗУБА (номінал 2, 5, 10 та 20) та номіналу цифрами (номінал 50 та 100), яке видиме при розгляді банкноти на рівні очей проти світла при її повороті на 45 градусів.

— **РАЙДУЖНИЙ ДРУК** — поступовий перехід одного кольору захисної сітки, виконаної суцільними лініями без розривів, в інший.

— **АНТИСКАНЕРНА СІТКА** — розташовані під різними кутами тонкі лінії, які при копіюванні або скануванні банкноти утворюють на копії «муар».

— **МІКРОТЕКСТ** — напис безперервно повторюваного слова «УКРАЇНА» (усі номінали) та аббревіатури «НБУ» (50 та 100 гривень), які можна прочитати за допомогою збільшувального скла.

— **ЗНАК ДЛЯ СЛІПИХ** — рельєфний елемент на банкнотах номіналом 50 (кільце) та 100 (квадрат) гривень, розміщений у лівому нижньому куті лицьового боку банкноти, який відчувається на дотик кінчиками пальців і визначає номінал банкноти.

— **ВИДИМІ ЗАХИСНІ ВОЛОКНА** — хаотично розміщені в товщі та на поверхні паперу з двох боків банкноти сині та жовтуваті волокна довжиною близько 6 мм (номінал 1, 2, 5, 10 та 20 гривень зразка 1992 року)

— **ЗАХИСНІ ВОЛОКНА** — хаотично розміщені в товщі та на поверхні паперу з двох боків банкноти волокна довжиною близько 6 мм (номінал 1, 2, 5, 10 та 20 гривень зразка 1992 року) та довжиною близько 4 мм (номінал 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень), які в ультрафіолетових променях флуоресціюють зеленим (усі номінали) та блакитним світлом (1 (1994 рік), 50 та 100 гривень).

— **ФЛУОРЕСЦЕНТНИЙ НОМЕР** — надруковані методом високого друку чорною фарбою горизонтально (номінал 1—20 гривень 1992 року) номер та черво-

ною фарбою горизонтально (номінал 1 (1994 рік) і вертикально (номінал 50 та 100 гривень), рівно та з однаковим інтервалом між цифрами серія і номер банкноти, які в ультрафіолетових променях флуоресціюють зеленим (номінал 1—20 гривень 1992 року) та світло-червоним (номінал 1 (1994 рік), 50 та 100 гривень) світлом.

— **МАГНІТНИЙ НОМЕР** — надруковані методом високого друку чорною фарбою горизонтально в один рядок, рівно та з однаковим інтервалом між цифрами серія та номер банкноти, які мають магнітні властивості (номінал 1 (1994) рік, 50 та 100 гривень).

— **ПРИХОВАНИЙ НОМІНАЛ** — надрукований в центрі лицьового боку банкноти (крім номіналу 1 гривня 1994 року) невидимою фарбою номінал, який в ультрафіолетових променях флуоресціює зеленим світлом.

— **ФЛУОРЕСЦЕНТНИЙ ДРУК** — видимі елементи дизайну лицьового боку (1 гривня 1994 року та 100 гривень) і зворотного боку банкнот (1, 2, 5, 10, 20 гривень 1992 року, 50 та 100 гривень) та кодований малюнок (50 та 100 гривень), які в ультрафіолетових променях флуоресціюють жовтим, зеленим або жовто-зеленим світлом (в залежності від номіналу).

2. РОЗМІННІ МОНЕТИ

Розмінні монети Національного банку України номінальною вартістю 1, 2 та 5 копійок виготовлені з металу сріблястого кольору, вартістю 10, 25, та 50 копійок — з металу жовтого кольору.

2.1. ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОНЕТ

1 копійка — діаметр 16.0 мм, товщина 1.2 мм, вага 1.5 г, нержавіюча сталь;

2 копійки — діаметр 17.3 мм, товщина 1.2 мм, вага 0.64 г, алюмінієвий сплав;

5 копійок — діаметр 24.0 мм, товщина 1.5 мм, вага 4.3 г, нержавіюча сталь;

10 копійок — діаметр 16.3 мм, товщина 1.25 мм, вага 4.7 г, сплав на основі міді;

25 копійок — діаметр 20.8 мм, товщина 1.35 мм, вага 2.9, сплав на основі міді;

50 копійок — діаметр 23.0 мм, товщина 1.55 мм, вага 4.2, сплав на основі міді.

На лицьовому боці (аверсі) монет у центрі знаходиться зображення малого державного герба України, обрамленого орнаментом з обох боків з двох дубових листків і двох колосків. Від кожного колоска вертикально вгору виходять по три остюки. Над гербом зроблено напис «Україна», а під гербом — рік карбування монети.

На зворотному боці (реверсі) в центрі монети розміщене цифрове позначення номіналу, а під ним — відповідний напис «копійка», «копійки», «копійок», 50 копійок.

Верхній рівень літер назви номіналу — горизонтальний, а нижній має форму випуклої донизу дуги. Номінал обрамлений стилізованим вінком з листя та ягід.

За периметром лицьовий та зворотний боки монети обрамлені суцільним випуклим кантом.

Бокова поверхня монет (гурт) номіналом 1 та 2 ко-

пійки — гладка, а номіналу 5, 10, 25 і 50 копійок — рифлена.

Загальні правила визначення ознаки платіжності грошових білетів та розмінних монет Національного банку України

1. Грошові білети Національного банку України (далі за текстом — банкноти), щодо справжності яких не виникає жодних сумнівів, повинні прийматись для оплати та обміну організаціями будь-яких форм власності без обмежень, навіть якщо на них є такі пошкодження:

1.1. У будь-якому місці банкноти є плями, написи, надриви, а також природно зношені, забруднені, але від яких залишилось не менше, ніж 3/4 їх початкового розміру та видимі номінал, літери серії та номер;

1.2. Порвані, надірвані і склеєні, якщо окремі частини банкноти безперечно належать тій же банкноті і на них збереглись серія та номер і якщо місце склеювання не заважає визначити справжність банкноти та номінал.

Банкноти з переліченими дефектами вважаються зношеними і повинні прийматись банками від організацій будь-яких форм власності та фізичних осіб і вилучатись банками з обігу.

2. Підприємства, установи, організації, товариства не повинні приймати, але банки повинні обмінювати такі банкноти, щодо справжності і номіналу яких не виникає сумнівів.

2.1. Банкноти із загальним водяним знаком, яких залишилось менше 3/4, але більше ніж половина:

— пошкоджені вогнем або водою, у яких відсутня захисна стрічка, але на яких видимі номінал, серія та номер;

— забруднені, пописані;

— склеєні із частин однієї банкноти;

— змінили свій попередній колір під дією вологи, хімікатів тощо.

2.2. Банкноти з фіксованим водяним знаком, які мають перелічені в п. 2.1 пошкодження і на яких залишився фіксований водяний знак незалежно від розміру пошкодженої банкноти.

Ці банкноти є неплатіжними, і банки повинні їх обмінювати на платіжні після підтвердження експертом або керівником кас їх справжності. Банки повинні обмінювати пошкоджені або зношені банкноти на платіжні за умов:

— якщо не виникає сумніву у їх справжності;

— якщо видимий номінал;

— якщо відсутня частина банкноти не може бути прийнята для обміну.

3. Монети приймаються до платежу й обмінюються у разі, якщо немає жодного сумніву щодо їх справжності і якщо на них збережені зображення малого герба України — ТРИЗУБА та цифра, що вказує її вартість.

3.1. Платіжні, але непридатні для обігу монети — деформовані, такі, що були під дією різних реагентів, вогню тощо, здаються до банківських кас і надалі ви-

лучаються з обігу.

3.2. Монети, на яких зображення номіналу і малого герба України не проглядаються, з отворами, зламани тощо, є неплатіжними, не приймаються для оплати і не обмінюються.

4. Банківські установи повинні стежити, щоб гроші, які знаходяться в обігу, були чистими та якісними і не випускати в обіг порвані, склеєні, обліті фарбою, обгорілі, ті, що мають жирові або чорнильні плями, написи, пошкодження та природно зношені, погнуті та пошкоджені монети, а повинні їх відбирати і переводити до категорії зношених.

5. Банкноти, на яких є ознаки навмисних пошкоджень (із отворами, порізані, списані, із змитим малюнком, що не дає змоги визначити справжність та номінал, не мають номерів та серії, не приймаються до платежів і не обмінюються банками.

6. Банкноти та монети, які викликають сумнів у їх справжності або які мають явні ознаки підробки,

пред'явнику не повертаються, а підлягають вилученню з видачею пред'явнику довідки про прийняття на експертизу.

7. Банкноти та монети, які викликають сумнів у їх справжності, надсилаються на експертизу в департамент готівково-грошового обігу Національного банку України, а фальшиві та підроблені — до установ МВС на місцях.

8. За випуск в обіг пошкоджених банкнот та монет, перелічених в цих правилах і відмову в обміні цих пошкоджених справжніх банкнот і монет, винні в цьому банки та службові особи можуть бути оштрафовані Національним банком України або його регіональними управліннями за встановленими нормами.

9. Обмін зношених, пошкоджених банкнот та монет на платіжні проводиться банками безкоштовно.

Національний банк України

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3543, арк. 82.*

Рішення

Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи від 26 серпня 1996 р. № 1/96

Про заходи щодо підготовки до проведення грошової реформи

З метою своєчасної підготовки до проведення грошової реформи як складової частини реформування економіки України Державна комісія з проведення в Україні грошової реформи вирішила:

1. Голові Ради міністрів Автономної Республіки Крим, головам обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій та головам міських рад (міст обласного підпорядкування):

1.1. Створити і особисто очолити комісії з проведення грошової реформи та вирішити питання щодо матеріального та інших видів забезпечення діяльності цих комісій.

Ввести до складу комісій з проведення грошової реформи керівників Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь Національного банку України, комерційних банків, фінансових органів, органів державної податкової та контрольно-ревізійної служб в Україні, організацій торгівлі, місцевих органів, Міністерства транспорту України, Міністерства зв'язку України, Міністерства соціального захисту населення України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Прокуратури України.

До складу районних комісій з проведення грошової реформи ввести голів виконкомів сільських, селищних, міських (міст районного підпорядкування) рад.

Про виконання цього пункту доповісти Державній комісії в 3-денний термін.

1.2. Покласти на зазначені комісії обов'язки щодо здійснення усіх організаційних заходів з підготовки та проведення грошової реформи, забезпечення координації роботи комісій всіх рівнів та здійснення контролю за проведенням грошової реформи, вирішення спірних питань з обміну українських карбованців на гривні. У своїй роботі комісії керуються указами Президента України, рішеннями Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи, постановами Кабінету Міністрів України і Національного банку України, нормативними актами Національного банку України.

2. Начальникам Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь Національного банку України та керівникам комерційних банків у 3-денний термін створити спеціальні і оперативні групи з числа найбільш кваліфікованих працівників для координації роботи комерційних банків, встановлення тісних контактів з комісіями органів виконавчої влади, надання практичної допомоги комісіям підприємств, установ і організацій в підготовці та проведенні грошової реформи, забезпечення суворого контролю за виконанням рішень з питань проведення грошової реформи і доповісти про це Національному банку України в 3-денний термін.

3. Затвердити Інструкцію про порядок обміну

українських карбованців на гривні в пунктах обміну та на підприємствах, в установах і організаціях, розроблену Національним банком України (додається).

4. Встановити, що обмін українських карбованців на гривні проводиться: робітникам і службовцям, студентам вищих і середніх спеціальних навчальних закладів — за місцем їх роботи або навчання спеціально створеними для цього комісіями через каси підприємств, установ і організацій, колективних сільськогосподарських підприємств;

пенсіонерам — відповідними комісіями у відділеннях зв'язку, установах банків або в інших установах (за місцем виплати пенсій);

відпочиваючим у санаторіях і будинках відпочинку, хворим та престарілим — комісіями відповідних закладів, створеними для обміну українських карбованців на гривні;

іншим категоріям населення (громадянам України, які працюють і отримують заробітну плату за межами України, особам, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, непрацюючим громадянам, неповнолітнім, приїжджим та іноземним громадянам тощо), а також

громадянам, які не проводять обмін через комісії підприємств, установ і організацій, включаючи підприємства зв'язку, — пунктами обміну уповноважених комерційних банків.

5. Комісіям з проведення грошової реформи разом з начальниками Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управління Національного банку України:

5.1. У 5-денний термін затвердити мережу спеціальних пунктів обміну українських карбованців на гривні для забезпечення належних умов для такого обміну. Встановити, що пункти обміну створюються тільки установами уповноважених комерційних банків у їх приміщеннях, а також на залізничних станціях, у морських і річкових вокзалах, в аеропортах. Звернути особливу увагу на створення достатньої кількості пунктів обміну, їх технічну укріпленість, охорону, встановлення подовженого режиму роботи.

При цьому пункти обміну іноземної валюти до обміну українських карбованців на гривні не залучаються.

5.2. У 5-денний термін забезпечити пункти обміну необхідними приміщеннями, надійною охороною, обладнати їх відповідно до вимог щодо технічної укріпленості цих пунктів, визначених Інструкцією про порядок обміну українських карбованців на гривні.

Залучити для роботи в пунктах обміну досвідчених працівників та провести наради-семінари з працівниками пунктів обміну та комісій з обміну на підприємствах, в установах і організаціях.

Пунктам обміну керуватись у своїй роботі зазначеною Інструкцією.

6. Комісіям з проведення грошової реформи всіх рівнів в 5-денний термін організувати створення на

підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності з чисельністю працюючих понад 100 чоловік комісій з обміну українських карбованців на гривні під керівництвом керівників таких підприємств, установ і організацій, включивши до їх складу бухгалтерів, касирів, представників громадських організацій.

Питання доцільності створення відповідних комісій на підприємствах, в установах і організаціях з чисельністю працюючих до 100 чоловік вирішують районні (міські) комісії з проведення грошової реформи.

7. Комісіям Ради міністрів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя в тижневий термін доповісти про виконання пунктів 5 і 6 цього рішення Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи.

Кримському республіканському, обласним та по м. Києву і Київській області управлінням Національного банку України, Ощадному банку України, Промінвестбанку, Укрсоцбанку, банку «Україна» АК, Укрексімбанку у 5-денний термін доповісти про виконання пункту 5 цього рішення Національному банку України електронною поштою.

8. Комісіям з проведення грошової реформи усіх рівнів разом з установами банків:

8.1. Залучати у разі потреби відповідних досвідчених працівників підприємств, установ і організацій, колективних сільськогосподарських підприємств до роботи в пунктах обміну, передусім Ощадного банку України та в комісіях на підприємствах зв'язку.

8.2. Організувати у визначений Державною комісією з проведення в Україні грошової реформи термін перевезення спеціальним автотранспортом гривні та розмінної монети від Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управління Національного банку України до установ уповноважених комерційних банків, які мають належно обладнані грошові сховища. Визначити маршрути завезення гривні і розмінної монети від комерційних банків до пунктів обміну українських карбованців на гривні цих банків, підприємств, установ і організацій, колективних сільськогосподарських підприємств. Про терміни завезення національної валюти з комерційних банків до пунктів обміну буде повідомлено додатково.

8.3. У тижневий термін виділити за поданням керівників Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управління Національного банку України придатні для тимчасового зберігання українських карбованців, що вилучаються з обігу, приміщення, які відповідають основним вимогам з технічної укріпленості сховищ установ банків.

Кримському республіканському, обласним та по м. Києву і Київській області управлінням у тижневий термін доповісти Національному банку України про виконання цього доручення.

8.4. Забезпечити надання установам банків і пунктам обміну українських карбованців на гривні не-

обхідного телефонного зв'язку, у 3-денний термін з дня одержання нормативних та інструктивних матеріалів з проведення грошової реформи довести їх до районних і міських комісій з проведення грошової реформи, комерційних банків, пунктів обміну, комісій на підприємствах, в установах і організаціях.

Організувати у зазначений термін тиражування нормативних та інструктивних матеріалів для повного забезпечення ними підприємств, установ, організацій, пунктів обміну.

Про виконання пункту 8.4. доповідати Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи в 3-денний термін з дня одержання цих документів від Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи, Національного банку України, міністерств і відомств України.

8.5. Проконтролювати забезпеченість банків, пунктів обміну, підприємств, установ і організацій технічними засобами для визначення платіжності українських карбованців, а підприємств торгівлі і сфери послуг касовими апаратами та монетно-лічильною технікою. Оперативно вжити належних заходів для усунення виявлених недоліків.

8.6. Організувати складання підприємствами, установами і організаціями, пунктами обміну звітності про обмін українських карбованців на гривні за формами згідно з додатками № 14 і 15 до Інструкції про порядок обміну українських карбованців на гривні та подання їх відповідним установам банків у встановленому порядку, а також подання зведеної інформації по Автономній Республіці Крим, області, містах Києві і Севастополю Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи та Національному банку України.

9. Міністерству внутрішніх справ України та Службі безпеки України забезпечити належну охорону цінностей при перевезенні та зберіганні їх у банках, пунктах обміну, на підприємствах, в установах і організаціях. Плату за надання цих послуг в період підготовки і проведення грошової реформи не стягувати.

10. Встановити, що спірні питання щодо проведення обміну українських карбованців на гривні, а також скарги населення розглядаються і вирішуються районними (міськими) комісіями з проведення грошової реформи.

11. Після офіційного повідомлення про початок обміну українських карбованців на гривні комісіям з проведення грошової реформи всіх рівнів забезпечити проведення через засоби масової інформації широкою роз'яснювальною роботою серед населення про порядок, умови і терміни обміну українських карбованців на гривні, перерахування цін, тарифів, заробітної плати, пенсій, стипендій, заощаджень та інших доходів населення, мережу, місцезнаходження і час роботи пунктів обміну, порядок вирішення спірних питань тощо.

12. Міністерству економіки України, Міністерству фінансів України, Міністерству праці України,

Міністерству соціального захисту населення України, Міністерству статистики України затвердити інструкцію про порядок перерахування цін, тарифів на товари і послуги, тарифних ставок, окладів заробітної плати та інших форм оплати праці, пенсій, стипендій та інших грошових виплат з українських карбованців на гривні і у 3-денний термін довести його до міністерств, відомств, органів виконавчої влади всіх рівнів, банків.

Комісіям з проведення грошової реформи, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій в 3-денний термін з дня одержання відомчих Інструкцій і нормативних документів організувати тиражування цих документів для забезпечення підприємств, установ і організацій, що знаходяться у відповідних регіонах.

13. Міністерству фінансів України затвердити інструкцію про порядок перерахунку статей активів і пасивів балансів, підприємств і організацій всіх форм власності та переоцінки цінних паперів і у 3-денний термін довести її до міністерств, відомств, органів виконавчої влади всіх рівнів, банків, підприємств і організацій усіх форм власності та установ.

Комісіям з проведення грошової реформи, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій в 3-денний термін з дня одержання відомчих інструкцій і нормативних документів організувати тиражування цих документів для забезпечення підприємств, установ і організацій, що знаходяться у відповідних регіонах.

14. Міністерству економіки України, Міністерству фінансів України, Міністерству статистики України разом з Національним банком України в місячний термін розробити і затвердити інструкцію про порядок перерахунку звітних і планових показників соціального і економічного розвитку України та бюджетів усіх рівнів з українських карбованців у гривні та довести її до міністерств, відомств, органів виконавчої влади всіх рівнів.

15. Міністерству фінансів України переглянути діючі форми бухгалтерської звітності, а Міністерству статистики України — діючі форми статистичної звітності, маючи на увазі зміну одиниці виміру, і в місячний термін довести її до міністерств, відомств, органів виконавчої влади всіх рівнів, банків, підприємств і організацій усіх форм власності та установ.

16. Національному банку України у 3-денний термін довести:

16.1. до банків:

інструкцію про порядок перерахування статей балансів банків та обліку операцій в установах банків в період обміну українських карбованців на гривні;

інструкцію про порядок вилучення з обігу і утилізації українських карбованців;

порядок складання і подання оперативної статистичної звітності про хід проведення грошової рефор-

ми і обміну українських карбованців на гривні.

16.2. до органів виконавчої влади всіх рівнів, банків: тимчасові правила інкасації торговельної та іншої грошової виручки у період проведення грошової реформи в Україні.

Кримському республіканському, обласним та по м. Києву і Київській області управлінням Національного банку України в тижневий термін з дня одержання зазначених тимчасових правил організувати їх тиражування і доведення до всіх підприємств і організацій торгівлі, громадського харчування, сфери послуг.

17. Міністерству фінансів України, Міністерству економіки України за участю Національного банку України визначити у тижневий термін джерела фінансування заходів, пов'язаних із проведенням грошової реформи в Україні.

18. Покласти персональну відповідальність за підготовку та своєчасне і повне виконання рішень Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи на Голову Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голів обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, голів міських рад (міст обласного підпорядкування), керівників Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь Національного банку України та комерційних банків.

**Прем'єр-міністр України,
голова Державної комісії**

П.Лазаренко

“Урядовий кур'єр”. –
1996. – 29 серпня. – № 161–162.

Рішення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи від 26 серпня 1996 р. № 2/96

Про заходи щодо виконання Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. № 762 “Про грошову реформу в Україні”

На виконання Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. № 762 «Про грошову реформу в Україні» Державна комісія з проведення в Україні грошової реформи **ВИРІШИЛА:**

1. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним державним адміністраціям, виконавчим комітетам міських рад, регіональним управлінням Національного банку України і комерційним банкам:

1.1. Забезпечити неухильне виконання Указу Президента України від 25 серпня 1996 р. № 762 «Про грошову реформу в Україні».

1.2. Спрямувати зусилля комісій з проведення грошової реформи на своєчасну виплату в гривнях заробітної плати, пенсій, стипендій, допомоги і субсидій, створення належних умов населенню під час обміну українських карбованців на гривні, забезпечення громадського порядку і збереження цінностей в місцях обміну українських карбованців на гривні.

2. Керівникам підприємств, установ та організацій, банків, пунктів обміну, головам комісій з проведення грошової реформи:

2.1. Організувати проведення обміну українських карбованців на гривні, перерахування цін, тарифів, окладів заробітної плати, грошових утримань, пенсій, стипендій та інших грошових виплат населенню, на переоцінку усіх видів заощаджень громадян та інших заходів в порядку, передбаченому Указом Президента

України від 25 серпня 1996 року № 762.

2.2. Вирішувати в установленому порядку питання щодо обміну українських карбованців на гривні громадянам, які в період проведення грошової реформи перебували за межами України чи в лікарні, у відраженні, не змогли здійснити такий обмін або з інших поважних причин, за наявності відповідних підтверджуючих документів.

2.3. У період проведення грошової реформи забезпечити щоденну здачу в банки господарюючими суб'єктами всіх форм власності виручки від реалізації товарів і послуг населенню окремо в українських карбованцях і гривнях. Зарахування карбованцевої виручки здійснювати у гривні за встановленим курсом обміну українського карбованця на гривню на їх рахунки не пізніше наступного дня після надходження виручки. У разі потреби установи банків разом з податковими інспекціями та правоохоронними органами перевіряють обґрунтованість сум виручки, що надійшла, у зв'язку з чим строк зарахування виручки може бути продовжений.

2.4. Забезпечити повне і своєчасне завезення до комерційних банків і пунктів обміну гривні та розмінної монети в сумах, необхідних для потреб готівкового обігу.

2.5. Оформити актами на початок дня 2 вересня 1996 р. наявність в касах залишків українських карбованців та здати їх в обслуговуючі установи банків того ж дня до 17 години за місцевим часом.

Виходячи із встановленого ліміту залишку готівки в касах і фактичного залишку українських карбованців в касі, оформленого актом, банкам визначити у встановленому порядку розмір суми, що підлягає зарахуванню на розрахунковий (поточний) рахунок підприємства, установи та організації.

Порядок визначення фактичної наявності цінностей в установах банків на початок грошової реформи та їх актування встановлюється Інструкцією Національного банку України «Про порядок перерахування статей балансів банків та обліку операцій в установах банків в період обміну карбованців на гривні».

3. Регіональним управлінням Національного банку України, органам державної податкової служби в Україні, державної контрольно-ревізійної служби в Україні та Міністерства внутрішніх справ України перевірити достовірність зарахування комерційними банками на розрахункові (поточні) рахунки підприємств, установ і організацій заактованих ними залишків сум готівки в касі.

У разі виявлення випадків, коли банк на початок грошової реформи не встановив підприємству, установі, організації ліміт залишку каси, застосовуються фінансові санкції, передбачені в статті I Указу Президента України від 12 червня 1995 р. № 436 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки».

4. З 2 по 16 вересня 1996 р. суб'єкти господарювання усіх форм власності, які реалізують товари та надають послуги населенню: зобов'язані без обмежень приймати до оплати проданих товарів та наданих послуг як українські карбованці (з урахуванням курсу обміну), так і гривні, а здачу, як правило, видавати в гривнях і копійках;

можуть залишати в касі виручку у гривнях, в сумах, необхідних для видачі здачі покупцям наступного дня.

5. Міністерству зв'язку України, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним державним адміністраціям, виконавчим комітетам міських рад установити на період обміну українських карбованців на гривні телефонний зв'язок в усіх пунктах обміну, а також забезпечити всім банкам і пунктам обміну першочерговий зв'язок для передачі інформації про хід обміну українських карбованців на гривні.

6. Установити, що в період проведення обміну українських карбованців на гривні установи банків та пункти обміну, служби з виплати заробітної плати та інших доходів населення підприємств, установ і організацій в разі потреби працюють надурочно та у вихідні дні з оплатою в устанавленому порядку.

7. Комісіям з проведення грошової реформи та регіональним управлінням Національного банку України щоденно подавати Державній комісії з проведення в Україні грошової реформи та Національному банку України оперативну статистичну та бухгалтерську

звітність про хід грошової реформи в обсягах і за формами, визначеними Національним банком України.

8. Ощадному банку України, іншим комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам, які залучають кошти населення, станом на 2 вересня 1996 р. перерахувати в устанавленому порядку усі вклади населення з відповідними записами в особових рахунках громадян у банках.

Запис у ощадній книжці та інших документах, що засвідчують вкладення населення про залишки грошей у гривні, здійснюються при першій явці вкладника після 2 вересня 1996 р.

9. Установити персональну відповідальність керівників підприємств, установ і організацій, які реалізують товари і надають послуги населенню, за достовірність перерахунку цін, тарифів і своєчасність переоцінки товарів.

10. Міністерству праці України, Міністерству економіки України, Міністерству фінансів України, органам Державної податкової інспекції України, місцевим державним адміністраціям встановити контроль за достовірністю перерахунку і застосування на підприємствах, установах, організаціях та будовах цін, тарифів, тарифних ставок, відрядних розцінок і окладів заробітної плати.

11. Провести переоцінку статей активів і пасивів балансів та показників статистичної та бухгалтерської звітності підприємств, установ і організацій всіх форм власності станом на 2 вересня 1996 р. за встановленим курсом обміну українських карбованців на гривню.

12. Установити, що розрахунки за товари, відвантажені до 2 вересня 1996 р., надані до цього строку послуги і виконані роботи, інші боргові зобов'язання та вимоги, платежі за якими не проведені, здійснюються після цієї дати в гривнях за новими цінами.

13. Установити, що суми, які внесені до 2 вересня 1996 р. для переказів на території України, а також на акредитиви видаються після цього строку у гривнях за встановленим курсом обміну українських карбованців на гривні.

14. Установити, що залишки коштів державного і місцевого бюджетів, а також коштів цільових фондів і резервів, незалежно від джерел їх створення, перераховуються за встановленим курсом обміну українських карбованців на гривні.

15. Міністерству внутрішніх справ України та Службі безпеки України вжити необхідних заходів для посилення охорони цінностей в банках, обмінних пунктах та під час їх перевезення, а також за додержанням устанавленого порядку обміну українських карбованців на гривні та виконанням інших операцій, пов'язаних з проведенням грошової реформи.

**Прем'єр-міністр України,
голова Державної комісії**

П.Лазаренко

*“Урядовий кур'єр”. –
1996. – 29 серпня. – № 161–162.*

Інструкція

“Про порядок обміну українських карбованців на гривні в пунктах обміну та на підприємствах, в установах і організаціях”

(витяг)¹

26 серпня 1996 р.*

1. Загальні положення

1. Обмін українських карбованців (далі карбованців) на гривні проводиться:

— робітникам і службовцям, студентам вищих та середніх спеціальних учбових закладів — за місцем їх роботи або навчання, спеціально створеними для цього комісіями, через каси підприємств, установ, організацій, колективних сільськогосподарських підприємств;

— пенсіонерам — відповідними комісіями у відділеннях зв'язку, банках або в інших установах (за місцем виплати пенсій);

— відпочиваючим у санаторіях і будинках відпочинку, хворим та пристарілим — комісіями відповідних установ, створеними для обміну карбованців на гривні;

— іншим категоріям населення (громадянам України, які працюють і отримують заробітну плату за межами України, особам, що займаються індивідуальною трудовою діяльністю, непрацюючим громадянам, неповнолітнім, приїжджим та іноземним громадянам тощо), а також громадянам, які не проводять обмін карбованців на гривні через комісії підприємств, установ і організацій, включаючи підприємства зв'язку — пунктами обміну уповноважених комерційних банків;

— непрацюючим та іншим категоріям населення в сільській місцевості — в місцях, визначених сільськими (селищними) радами народних депутатів.

2. Пункти обміну карбованців на гривні створюються тільки установами уповноважених комерційних банків, в їх приміщеннях, а також при необхідності за межами цих банків, включаючи на залізничних станціях, в аеропортах, морських і річкових вокзалах.

3. Мережа пунктів обміну затверджується рішенням районної (міської) комісії з проведення грошової реформи.

4. Пункти обміну приймають пред'явлені населенням карбованці до обміну на гривні і монети відповідно до порядку і у строки, встановлені Указом Президента України “Про грошову реформу в Україні”.

5. При обміні карбованців на гривні населенню пред'явлення загальногромадянського паспорту або іншого документа, що засвідчує особу, не є обов'язковим.

6. На підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності, колективних сільськогосподарських підприємствах обмін карбованців на гривні здійснюється комісіями з обміну грошей, що утворюються за наказом керівника, до складу яких включаються керівник, головний бухгалтер, касир, представники громадських організацій. Обмін карбованців на гривні проводиться через касу підприємства, установи, організації

шляхом збирання карбованців у працівників, студентів, учнів, військовослужбовців тощо за відомостями (додаток № 1)**, обміну їх на гривні в установах банків з подальшою видачею протягом трьох днів за відомостями під розписку. При отриманні гривні комісією підприємства, установи, організації в обов'язковому порядку подається в банк звіт за формою 2-р, який складається на підставі цих відомостей. Відомості на приймання карбованців і видачу гривні підписуються усіма членами комісії.

Члени комісії несуть відповідальність за проведення обміну грошей на відповідному підприємстві, в установі, організації.

7. Підприємства зв'язку приймають від пенсіонерів карбованці і одночасно видають в обмін гривні, про що здійснюють записи у відповідній відомості.

Для оперативного проведення обміну карбованців на гривні пенсіонерам комерційні банки, за рахунок власних ресурсів, видають підкріплення підприємствам зв'язку авансом, з оформленням договору про погашення цієї заборгованості перед установами банків за рахунок карбованців, отриманих від обміну на гривні (додаток № 2).

Аванс видається підприємствам зв'язку строком не більше 2-х днів, при цьому ці підприємства мають щоденно звітувати відповідній установі банку за використання авансу.

У разі, якщо протягом 2-х днів аванс був не використаний за цільовим призначенням, він повинен бути повернутий до відповідної установи банку або переоформлений. Видача установою банку наступного авансу підприємству зв'язку здійснюється тільки після одержання звіту про витрачання попередньо одержаних коштів.

На суму виданого авансу комерційним банком підприємству зв'язку, при невиконанні комерційним банком норм обов'язкового резервування, регіональні управління Національного банку здійснюють коригування розміру обов'язкових резервів.

8. Суми українських карбованців у межах встановленої норми обмінюються населенню на гривні готівкою, а понад встановлену норму — зраховуються на вклади в банках.

...

32. Приймання карбованців установами банків від комісій на підприємствах, в установах і організаціях для обміну на гривні здійснюється за підібраними купюрами.

“Урядовий кур'єр”. —
1996. — 29 серпня. — № 161–162.

* Інструкція затверджена постановою Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи 26 серпня 1996 року.

** Додатки не публікуються — Ред.

Повідомлення Державної комісії з проведення в Україні грошової реформи від 29 серпня 1996 р.

Як обміняти карбованці на гривні

Шановні громадяни та гості України!

Протягом усіх днів проведення грошової реформи Ви маєте можливість безперешкодно і без будь-яких обмежень обміняти наявні у Вас карбованці на гривні та копійки у такому порядку:

робітники, службовці, студенти — на підприємствах, в організаціях, установах або у пунктах обміну банків;

пенсіонери — у відділеннях зв'язку або у пунктах обміну банків;

непрацюючі, неповнолітні, іноземні громадяни — у пунктах обміну банків;

непрацюючі та інші категорії населення в сільській місцевості — у місцях, визначених сільськими (селищними) радами або у пунктах обміну банків.

Обмін карбованців на гривні здійснюється у співвідношенні 100 000 крб. за 1 гривню. При цьому:

- 1 000 крб. = 1 копійці
- 2 000 крб. = 2 копійкам
- 5 000 крб. = 5 копійкам
- 10 000 крб. = 10 копійкам
- 20 000 крб. = 20 копійкам

50 000 крб. = 50 копійкам

100 000 крб. = 1 гривні

200 000 крб. = 2 гривням

500 000 крб. = 5 гривням

1 000 000 крб. = 10 гривням

В період проведення грошової реформи без будь-яких обмежень приймаються платежі в карбованцях на вклади в банки, за товари, послуги, транспорт та інші платежі.

При виникненні питань щодо обміну карбованців на гривні чи здійсненні платежів Ви можете звернутись до комерційних банків або Кримського республіканського, обласних і по місту Києву управлінь Національного банку України, а в разі невирішення питань — до комісії з проведення обміну за місцем проживання.

Державна комісія
з проведення в Україні грошової реформи

“Урядовий кур’єр”. —
1996. — 29 серпня. — № 161–162.

Постанова Правління Національного банку України від 10 квітня 1997 р. № 111

Про видання книги “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди”

Враховуючи надзвичайно важливе значення видання книги “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди” для висвітлення історії обігу грошей на території України та закріплення позитивного значення введення в Україні після розпаду СРСР своєї власної грошової одиниці — гривні, що є одним з найважливіших заходів реформування економіки та передумовою важливого стимулюючого фактора економічного і соціального розвитку держави, Правління постановляє:

1. Погодитись з пропозицією Національної Академії наук України, Інституту історії України, Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України про необхідність випуску книги “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди” у вигляді подарункового, багатолітнього видання з суперобкладинкою (у кількості 2000 примірників).

2. Прийняти пропозицію фірми ARC-UKRAINE

щодо участі Національного банку України у підготовці матеріалів, організації видання та фінансуванні книги “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди” і виступити замовником цієї книги у кількості 1500 примірників.

3. Юридичному департаменту (В.Л.Кротюк) разом з економічним (Л.В.Воронова) та фінансовим (О.М.Кандибка) департаментами у термін до 28.03.1997 р. підготувати проект угоди між Національним банком України та фірмою ARC-UKRAINE про організацію видання та фінансування зазначеного видання, маючи на увазі оформлення у встановленому порядку авторських прав Національного банку України.

4. Доручити заступнику Голови Правління В.П.Терпилу підписати угоду з товариством ARC-UKRAINE про організацію видання та фінансування книги “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди”.

5. Затвердити орієнтовний зміст книги “Гроші

Української Держави: історія, економіка, життя і люди” (додаток № 1).

6. Директорам департаментів (Л.В.Воронова, Н.В.Дорофєєва), директору Банкнотно-монетного двору А.Д.Кришаню, директору фабрики банкнотного паперу П.П.Гурі, начальнику управління будівництва і реконструкції С.В.Сарані забезпечити виконання робіт і підготовку необхідних матеріалів видання “Гроші Української Держави: історія, економіка, життя і люди” в терміни, передбачені додатком № 2 до цієї постанови.

7. Директорам департаментів Л.В.Вороновій і Н.В.Дорофєєвій після підготовки матеріалів до друку

та отримання необхідних рецензій представити Правлінню оригінал-макет видання на затвердження.

8. Фінансовому департаменту (О.М.Кандибка) профінансувати витрати, пов’язані з проведенням видавничих та поліграфічних робіт з виготовлення книги в кількості 1500 примірників.

9. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на управління справами (В.В.Врублевський).

Голова

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3614, арк. 152.*

Постанова Правління Національного банку України від 14 серпня 1997 р. № 272

Про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 1995 р. та банкнот номіналом 2, 5, 10 та 20 гривень з новим дизайном та фіксованим водяним знаком

З метою створення умов для рекламування на міжнародному ринку технічних можливостей Банкнотно-монетного двору з виготовлення банкнот на рівні кращих світових стандартів із застосуванням на банкнотах нових сучасних елементів захисту Правління постановляє:

1. Вести в обіг з 1 вересня 1997 р. банкноти номіналом 1 гривня зразка 1995 р., банкноти номіналом 2 (1995 р.), 5 (1994 р.), 10 (1994 р.) та 20 (1995 р.) гривень з локальним багатотонним водяним знаком.

2. Випущені Національним банком України в обіг 2 вересня 1996 р. банкноти гривні усіх номіналів залишаються платіжними поряд з банкнотами нового випуску та обов’язкові до приймання підприємствами й організаціями усіх форм власності, громадянами і вилучатимуться з обігу в міру їх зношення.

3. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 15 серпня 1997 р. підготувати:

— вказівки регіональним управлінням НБУ щодо порядку випуску нових банкнот в обіг, а також розподіл готівки, зразків та рекламних буклетів, що підлягають завезенню в регіональні управління НБУ;

— повідомлення для банків та преси про введення банкнот в обіг, опис банкнот з елементами їх захисту.

4. Прес-службі Національного банку (Д.Б.Рікберг) з 15 серпня 1997 р. забезпечити інформування населення про введення в обіг нових банкнот і ознайоми-

ти з їх описом по телебаченню, радіо та через пресу з демонструванням зразків банкнот.

5. Центральному сховищу (В.Ф.Закревський), управлінню перевезення цінностей та організації інкасації (В.О.Міщенко) до 15 серпня 1997 р. скласти графік завезення готівки, зразків банкнот та рекламних буклетів в регіональні управління з тим, щоб до 25 серпня завершити перевезення цінностей.

6. Начальникам регіональних управлінь НБУ до 29 серпня 1997 р. забезпечити усі комерційні банки регіонів зразками банкнот і рекламними буклетами, які повинні бути розкриті та вивішені для ознайомлення населення.

7. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 10 вересня 1997 р. надіслати центральним банкам іноземних держав (за затвердженням переліком) зразки нових банкнот, що вводяться в обіг, та рекламні буклети щодо них.

8. Контроль за виконанням постанови покласти на заступника голови Правління В.П.Терпила і директора департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3621, арк. 111.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 28 серпня 1997 р. № 283

Про продовження обміну українських карбованців на гривні

На виконання Указу Президента України від 26 квітня 1997 р. № 375/97 «Питання продовження строку обміну українських карбованців на гривні», яким Національному банку України надано право визначати процедуру та приймати рішення щодо продовження строку обміну українських карбованців на гривні громадянам, які з поважних причин не змогли здійснити такий обмін, Правління **постановляє**:

1. Регіональним управлінням, ОПЕРУ Національного банку України з 1 вересня 1997 р. продовжити обмін українських карбованців на гривні громадянам, які з поважних причин не змогли здійснити такий обмін у раніше встановлені строки. Обмін закінчити 31 грудня 1997 р., здійснюючи його згідно з процедурою, затвердженою постановою Правління Національного банку від 7.05.97 р. № 143, та листом Національного банку України від 16.05.97 р. № 11-109/1148-3501.

2. Начальникам Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь, а також Операційному управлінню Національного банку України після завершення обміну українських карбованців на гривні до 19 січня 1998 року:

— провести інвентаризацію вилучених з обігу карбованців із складанням відповідного акта, один примірник якого надіслати Національному банку України;

— забезпечити вивезення вилучених з обігу карбованців у Центральне сховище для утилізації.

3. Виконуючому обов'язки директора Центрально-

го сховища В.Ф.Закревському здійснити утилізацію вилучених з обігу карбованців за встановленим порядком до 1 лютого 1998 року.

4. Відповідальність за схоронність цінностей під час транспортування та проведення утилізації вилучених з обігу карбованців покладається на начальника регіональних управлінь Національного банку України, які здійснюють утилізацію карбованців, та виконуючого обов'язки директора Центрального сховища В.Ф.Закревського.

5. Прес-службі Національного банку України (Д.Б.Рікберг), начальникам регіональних управлінь Національного банку України забезпечити чітке інформування населення через засоби масової інформації про продовження обміну українських карбованців на гривні.

6. Регіональним управлінням Національного банку України подавати департаменту готівково-грошового обігу звіти про здійснений обмін українських карбованців на гривні за визначеними показниками 16 вересня, а в подальшому — 1 і 16 числа кожного місяця.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Правління В.П.Терпила і директора департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3621, арк. 189.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 2 вересня 1997 р. № 296

Про Звернення Правління Національного банку України
до українського народу з приводу першої річниці
проведення в Україні грошової реформи

Заслухавши інформацію Голови Національного банку України В.А.Ющенка про Звернення Правління Національного банку України до українського народу з приводу першої річниці проведення в Україні грошової реформи, Правління

постановляє:

1. Затвердити Звернення Правління Національного банку України до українського народу з приводу першої річниці проведення в Україні грошової ре-

форми.

2. Доручити Прес-службі Національного банку України (Д.Б.Рікберг) оперативно передати це Звернення засобом масової інформації для його широкого розповсюдження в Україні.

Голова

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3622, арк. 15.*

Звернення Правління Національного банку України до українського народу з приводу першої річниці проведення в Україні грошової реформи

від 2 вересня 1997 р.

ДОРОГІ СПІВВІТЧИЗНИКИ!

Наше звернення до вас викликане справді історичною подією, яка має велике політичне та соціально-економічне значення в житті нашої незалежної країни. Сьогодні Україна відзначає першу річницю проведення грошової реформи та введення в обіг з 2 вересня 1996 року власної національної валюти — гривні.

Вперше за всі роки існування України ми були свідками проведення згідно з Указом Президента України від 25 серпня 1996 року **прозорої безконфліскаційної грошової реформи, яка забезпечила права людей, проголошені Конституцією України, та недоторканність грошових заощаджень населення, як на вкладах у банках, так і в готівці, що перебували на руках у населення.** Це заклало основи довіри до державної влади і національної валюти.

Мати стабільну національну валюту — об'єктивна потреба кожного громадянина України. І це право має забезпечувати держава.

Політика, що її здійснювали Президент, Уряд та Національний банк України напередодні реформи, в період її проведення і яка продовжується тепер, забезпечила фінансову стабільність в економіці. Сьогодні можна з упевненістю констатувати, що в Україні досягнуто значне зниження темпів інфляції, суттєво призупинено спад виробництва, підтримується стабільний курс гривні до іноземних валют,

зросли доходи та заощадження населення.

Це дає змогу нам стверджувати, що сьогодні в Україні створюються умови для економічного зростання і підвищення добробуту нашого народу.

Гривня стала не лише важливим фінансово-економічним інструментом для розвитку економіки і підвищення життєвого рівня людей, а й гарантом утвердження нашої державності і підвищення авторитету України на міжнародній арені, свідченням глибокої поваги народу до свого минулого. Адже гривня як грошова одиниця використовувалась в Україні ще за часів Київської Русі і вдруге — в період існування Української Держави. У серпні 1991 року, коли було прийнято Акт про державну незалежність, було відкрито реальний шлях до запровадження власних грошей — цього важливого атрибуту державності.

Позиція Правління Національного банку України була і залишається незмінною: лише сильні національні гроші зроблять сильною Україну, а життя її народу — заможним і гідним.

Без стабільної національної валюти не може бути незалежної та суверенної держави.

Правління Національного банку України

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3622, арк. 15.*

Постанова Правління Національного банку України від 22 грудня 1997 р. № 449

Про продовження обміну українських карбованців на гривні

Згідно з Указом Президента України від 26 квітня 1997 року № 375/97 “Питання продовження строку обміну українських карбованців на гривні”, й яким Національному банку України надано право визначати процедуру та приймати рішення щодо продовження строку обміну українських карбованців на гривні громадянам, які з поважних причин не змогли здійснити такий обмін, та у зв'язку із завершенням 31 грудня 1997 року чинності постанови Правління Національного банку України від 28.08.97 р. № 283 “Про продовження

обміну українських карбованців на гривні”, а також з метою надання можливості громадянам, що раніше не здійснили такий обмін, при необхідності вільно провести його, Правління **постановляє:**

1. Регіональним управлінням, ОПЕРУ Національного банку України з 2 січня 1998 року продовжити обмін українських карбованців на гривні громадянам, які з поважних причин не змогли здійснити такий обмін у раніше встановлені строки, і завершити його 30 квітня 1998 року. Обмін здійснювати згідно з процедурою, за-

твердженою постановою Правління Національного банку від 7.05.97 р. № 143, та листом Національного банку України від 16.05.97 р. № 11-109/1148-3501.

2. Начальникам Кримського республіканського, обласних та по м. Києву і Київській області управлінь, а також Операційному управлінню Національного банку України після завершення обміну українських карбованців на гривні до 10 червня 1998 року:

— провести інвентаризацію вилучених з обігу карбованців із складанням відповідного акта, один примірник якого надіслати Національному банку України;

— забезпечити вивезення вилучених з обігу карбованців у Центральне сховище утилізації.

3. Виконуючому обов'язки директора Центрального сховища В.Ф.Закревському здійснити утилізацію вилучених з обігу карбованців за встановленим порядком до 1 липня 1998 року.

4. Відповідальність за схоронність цінностей під час транспортування та проведення утилізації вилучених з обігу карбованців покладається на начальників регіональних управлінь Національного банку України

та виконуючого обов'язки директора Центрального сховища В.Ф.Закревського, які здійснюють вивезення та утилізацію карбованців.

5. Прес-службі Національного банку України (Д.Б.Рікберг), начальникам регіональних управлінь Національного банку України забезпечити чітке інформування населення через засоби масової інформації про продовження обміну українських карбованців на гривні.

6. Регіональним управлінням Національного банку України подавати Департаменту готівково-грошового обігу звіти про здійснений обмін українських карбованців на гривні за визначеними показниками 1 і 16 числа кожного місяця.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Правління В.П.Терпила і директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.А.Ющенко

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3629, арк. 63.*

Постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 1998 р. № 332

Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень зразка 1997 року

З метою створення умов для рекламування на міжнародному ринку технічних можливостей Фабрики банкнотного паперу Національного банку України з виготовлення банкнотного паперу з багатотонними водяними знаками та іншими елементами захисту і Банкнотно-монетного двору Національного банку України з друкування банкнот на рівні кращих світових стандартів, а також з метою випробування нових ознак справжності та номіналу банкнот, що визначаються на портативних та швидкісних сортувальних машинах, Правління **постановляє**:

1. Ввести в обіг з 01.09.98 банкноти номіналом 5 гривень зразка 1997 року з локальним багатотонним водяним знаком та дизайном зразка 1994 року.

2. Випущені Національним банком України в обіг 02.09.96 та 01.09.97 банкноти гривні усіх номіналів залишаються платіжними поряд із банкнотами нового випуску, обов'язкові до приймання підприємствами і організаціями всіх форм власності та громадянами і будуть вилучатися з обігу в міру їх зношення.

3. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 31.08.98 підготувати:

— вказівки регіональним управлінням Національного банку України щодо порядку випуску нових банкнот в обіг, а також розподілу готівки, зразків, що підлягають перевезенню до регіональних управлінь;

— повідомлення для банків і преси про введення банкнот в обіг та опис банкнот з їх елементами захисту.

4. Прес-службі Національного банку України (Д.Б.Рікберг) з 28.08.98 забезпечити інформування населення про введення в обіг нових банкнот і їх опис по телебаченню, радіо та через пресу з демонструванням зразків банкнот.

5. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк), Управлінню перевезення цінностей та організації інкасації (В.О.Міщенко) скласти графік перевезення готівки та зразків банкнот до регіональних управлінь.

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 3758, арк. 225.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 30 жовтня 2000 р. № 423

Про введення з обіг банкнот номіналами 10 і 20 гривень випуску 2000 року

З метою забезпечення потреб грошового обігу в Україні Правління постановляє:

1. Ввести в обіг такі банкноти випуску 2000 року: номіналом 10 гривень зразка 1994 року — з 08.11.2000; номіналом 20 гривень зразка 1995 року — з 20.11.2000.

2. Банкноти гривень зазначених номіналів, випущені Національним банком України в обіг 02.09.96 та 01.09.97, є дійсним платіжним засобом України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів і вилучатимуться з обігу в міру їх зношення.

3. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 01.11.2000 розподілити зразки банкнот, що підлягають перевезенню до територіальних управлінь, та підготувати повідомлення для банків і преси про введення в обіг банкнот номіналом 10 та 20 гривень випуску 2000 року.

4. Прес-службі Національного банку України (Л.В.Демидова) з 08.11.2000 забезпечити інформуван-

ня населення про введення в обіг банкнот випуску 2000 року через засоби масової інформації.

5. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк), Департаменту перевезення цінностей та організації інкасації (В.О.Мищенко) скласти графік перевезення зразків банкнот до територіальних управлінь.

6. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 20.11.2000 розіслати центральним банкам іноземних держав за затвердженим переліком зразки банкнот випуску 2000 року, що вводяться в обіг, та їх опис.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України Я.Ф.Солтиса та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.С.Стельмах

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 4004, арк. 245.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 1 березня 2001 р. № 92

Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень випуску 2001 року

З метою забезпечення потреб грошового обігу України Правління Національного банку України постановляє:

1. Ввести в обіг з 05.03.2001 банкноти номіналом 5 гривень випуску 2001 року.

2. Банкноти номіналом 5 гривень випуску 2001 року, введені Національним банком України в обіг 01.03.2001, є дійсним платіжним засобом України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів і вилучатимуться з обігу в міру їх зношення.

3. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 05.03.2001 підготувати рознарядку на видачу територіальним управлінням зразків банкнот та повідомлення для банків і преси про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень випуску 2001 року.

4. Прес-службі Національного банку України (Л.В.Демидова) з 04.03.2001 забезпечити інформування населення через засоби масової інформації про введення в обіг нових банкнот.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 25.03.2001 розіслати центральним банкам іноземних держав зразки банкнот, що вводяться в обіг, та їх опис.

6. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України Я.Ф.Солтиса та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.С.Стельмах

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 4090, арк. 180.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 3 липня 2001 р. № 251

Про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні випуску 2001 року

З метою забезпечення потреб грошового обігу України Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Ввести в обіг з 06.07.2001 банкноти номіналом 2 гривні випуску 2001 року.
2. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 06.07.2001 підготувати рознарядку на видачу територіальним управлінням зразків банкнот та повідомлення для банків і преси про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні випуску 2001 року.
3. Прес-службі Національного банку України (Л.О.Міхеєва) з 06.07.2001 забезпечити інформування населення через засоби масової інформації про вве-

дення в обіг нових банкнот.

4. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) до 25.08.2001 розіслати центральним банкам іноземних держав зразки банкнот, що вводяться в обіг, та їх опис.

5. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України Я.Ф.Солтиса та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.С.Стельмах

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 4095, арк. 244.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 21 серпня 2001 р. № 361

Про введення в обіг банкнот номіналом 200 гривень

Розглянувши доповідну записку Департаменту готівково-грошового обігу щодо введення в обіг банкнот номіналом 200 грн., Правління відзначає, що за період після завершення грошової реформи в економіці країни відбулися позитивні зрушення, пов'язані з поступовим збільшенням валового внутрішнього продукту, стабілізацією виробництва та зростанням грошових доходів населення. Так, за період з 1996 по червень 2001 року грошові доходи на душу населення зросли в 2,8 раза, а середньомісячна заробітна плата відповідно в 2,5 раза. Одночасно змінився також масштаб цін споживчого ринку.

Зазначені економічні тенденції впливають на випереджаюче зростання банкнот великих номіналів — 50 і 100 гривень у готівковому обігу, обумовлюють необхідність поліпшення його структури шляхом введення в обіг банкнот номіналом 200 гривень.

З метою поліпшення організації розрахунків населення готівкою в сфері торгівлі та послуг, удосконалення структури готівкового обігу і забезпечення економії витрат на виробництво грошових знаків Правління **постановляє:**

1. З 22 серпня 2001 року ввести в обіг банкноти номіналом 200 гривень з локальним багатотоновим водяним знаком.
2. Банкноти гривень зазначеного номіналу є дійсним платіжним засобом України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів і вилучатимуться з обігу в міру їх зношення.
3. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.До-

рофєєва) підготувати офіційне повідомлення про введення в обіг банкнот номіналом 200 гривень, а прес-службі Національного банку України (Л.О.Міхеєва) протягом трьох днів після підписання цієї постанови розповсюдити його через засоби масової інформації. Забезпечити інформування населення про введення в обіг цих банкнот і ознайомити з їх ознаками платіжності через засоби масової інформації.

4. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після оприлюднення офіційного повідомлення розподілити зразки банкнот і рекламні плакати, що підлягають перевезенню до територіальних управлінь Національного банку України, та повідомити банки про ознаки їх платіжності.

5. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк), Департаменту перевезення цінностей та організації інкасації (В.О.Міщенко) скласти графік перевезень зразків банкнот і рекламних плакатів до територіальних управлінь.

6. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) розіслати центральним банкам іноземних держав за затвердженим переліком зразки банкнот номіналом 200 гривень, що вводяться в обіг, та їх опис.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України Я.Ф.Солтиса та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

В.С.Стельмах

*Архів Національного банку України. —
Ф. 35, оп. 6, спр. 4100, арк. 33.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 18 червня 2003 р. № 258

Про вилучення з готівкового обігу банкнот зразка 1992 року
номінальною вартістю 1, 2, 5, 10 та 20 гривень

Розглянувши пропозиції Департаменту готівково-грошового обігу щодо поліпшення організації готівкового обігу та керуючись статтею 34 Закону України “Про Національний банк України”, Правління Національного банку України **постановляє**:

1. Розпочати з 15.07.2003 вилучення з обігу банкнот зразка 1992 року номінальною вартістю 1, 2, 5, 10 та 20 гривень (далі — банкноти зразка 1992 року).

2. Територіальним управлінням Національного банку України:

2.1. Припинити з 15.07.2003 підкріплення операційних кас банків банкнотами зразка 1992 року та видачу їх клієнтам.

2.2. Забезпечити приймання від банків вилучених з обігу банкнот, належний контроль їх справжності, суцільну обробку і вивезення до Центрального сховища, а також зарахування відповідних коштів на кореспондентські рахунки банків.

3. Банкам:

3.1. Забороняється з 15.07.2003 видавати з операційних кас, пунктів обміну валют та банкоматів банкноти зразка 1992 року за всіма видами готівкових операцій.

3.2. Здійснювати з банкнотами зразка 1992 року лише прибуткові операції з юридичними та фізичними особами для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви, для переказів, а також для обміну на банкноти інших діючих зразків.

3.3. Здійснювати обробку (без сортування), суцільний контроль справжності, пакування та вивезення банкнот зразка 1992 року до територіальних управлінь Національного банку України згідно з установленим порядком.

3.4. Розмістити в операційних касах банків, філій, відділень та пунктах обміну валют оголошення щодо вилучення з обігу банкнот зразка 1992 року.

4. Центральному сховищу Національного банку України:

4.1. Припинити з 10.07.2003 підкріплення територіальних управлінь банкнотами зразка 1992 та видачу їх клієнтам.

4.2. Забезпечити, згідно із установленим порядком, приймання від територіальних управлінь, контроль справжності та утилізацію вилучених з обігу банкнот.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Дорофєєва Н. В.) до 10.07.2003 року підготувати і надати Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації повідомлення для засобів масової інформації щодо вилучення з обігу банкнот зразка 1992 року.

6. Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (Войцеховська С.М.), територіальним управлінням Національного банку України забезпечити широке інформування юридичних осіб та населення через засоби масової інформації щодо вилучення з обігу банкнот зразка 1992 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України Кротюка В. Л.

Голова

С.Л.Тігішко

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. —
2003. — Вип. 8. — С. 79.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 21 жовтня 2003 р. № 461

Про введення в обіг банкнот номіналом 20 гривень зразка 2003 року

*Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України
від 14 липня 2004 року № 320*

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” з метою поліпшення організації готівкового обігу Правління Національного банку України **постановляє**:

1. Увести в обіг з 01.12.2003 банкноти номіналом 20 гривень зразка 2003 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 20 гривень зразка 2003 року є законним платіжним засобом на території України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю усіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для

зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 20 гривень зразка 1992, 1995 і 2000 років.

3. Центральному сховищу з 01.12.2003 здійснювати підкріплення територіальних управлінь банкнотами номіналом 20 гривень зразка 2003 року та новими банкнотами зразків 1995 і 2000 років, а останнім — банків відповідними банкнотами номіналом 20 гривень.

4. Центральному сховищу та територіальним управлінням видавати в підкріплення запасів готівки та операційних кас банків придатні до обігу банкноти номіналом 20 гривень зразка 1995 і 2000 років, відсортовані згідно з вимогами Правил визначення платіжності банкнот і монет Національного банку України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 31.03.99 № 152.

(пункт 4 в редакції постанови Правління Національного банку України від 14.07.2004 р. № 320).

5. Банкам забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 20 гривень зразка 1992, 1995, 2000 років і зразка 2003 року та видачу їх (крім зразка 1992 ро-

ку) без обмежень у порядку, встановленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

6. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України.

7. Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська) забезпечити широке інформування громадськості через засоби масової інформації в установленому порядку про введення в обіг банкнот номіналом 20 гривень зразка 2003 року.

8. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

Голова

С.Л.Тігірко

Додаток до журналу "Вісник Національного банку України" "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності". — 2003. — Вип. 12. — С. 94.

Постанова Правління Національного банку України від 21 січня 2004 р. № 27

Про введення в обіг банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України "Про Національний банк України", з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з підвищеною системою захисту Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Увести в обіг з 29.03.2004 банкноти номіналом 50 гривень зразка 2004 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 50 гривень зразка 2004 року є законним платіжним засобом на території України й обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 50 гривень випуску 1996 року.

3. Центральному сховищу здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України банкнотами номіналом 50 гривень зразка 2004 року та банкнотами номіналом 50 гривень випуску 1996 року, а останнім — банків зазначеними банкнотами номіналом 50 гривень.

4. Територіальним управлінням Національного банку України забезпечити банки України зразками, плакатами та буклетами банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року.

Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська) провести інформаційно-рекламну кампанію банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року з розміщенням рекламної продукції на зовнішніх носіях і в транспорті.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) довести цю постанову до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України.

6. Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська) забезпечити широке інформування громадськості через засоби масової інформації в установленому порядку про введення в обіг банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

8. Ця постанова набирає чинності через 10 днів після реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

С.Л.Тігірко

Додаток до журналу "Вісник Національного банку України" "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності". — 2004. — Вип. 4. — С. 147.

Постанова
Правління Національного банку України
від 26 березня 2004 р. № 135

Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року

Із змінами і доповненнями, внесеними Постановою Правління Національного банку України від 14.07.1994 р. № 320

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України”, з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з удосконаленою системою захисту Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Увести в обіг з 14.06.2004 банкноти номіналом 5 гривень зразка 2004 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 5 гривень зразка 2004 року є законним платіжним засобом на території України й обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 5 гривень зразка 1992, 1994, 1997 та 2001 років.

3. Центральному сховищу з 14.06.2004 здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України банкнотами номіналом 5 гривень зразка 2004 року та новими банкнотами зразків 1994, 1997 та 2001 років, а останнім — банків відповідними банкнотами номіналом 5 гривень.

4. Територіальним управлінням у разі надходження від банків банкнот номіналом 5 гривень зразка 1992, 1994, 1997 та 2001 років перераховувати з віднесенням до не придатних до обігу і вивозити їх у встановленому порядку до Центрального сховища разом із залишками відповідних банкнот у запасах готівки, крім емісійних банкнот.

(пункт 4 в редакції постанови Правління Національно-

го банку України від 14.07.2004 р. № 320).

5. Банкам забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 5 гривень зразка 1992, 1994, 1997 та 2001 років та видачу їх (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, встановленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

6. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

7. Управлінню зв’язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська):

провести інформаційно-рекламну кампанію банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року;

забезпечити широке інформування громадськості через засоби масової інформації в установленому порядку про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року.

8. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

9. Постанова набирає чинності через 10 днів після реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

С.Л.Тігіпко

Додаток до журналу “Вісник Національного банку України” “Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. — 2004. — Вип. 5. — С. 147.

Постанова
Правління Національного банку України
від 14 липня 2004 р. № 320

Про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні зразка 2004 року та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з удосконаленою системою захисту Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Увести в обіг з 28.09.2004 банкноти номіналом 2

гривні зразка 2004 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 2 гривні зразка 2004 року є законним платіжним засобом на території України та обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території

України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 2 гривні зразка 1992, 1995 років (усіх років випуску).

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України банкнотами номіналом 2 гривні зразка 2004 року та емісійними банкнотами зразка 1995 року (усіх років випуску), а останнім з 28.09.2004 — банків відповідними банкнотами номіналом 2 гривні.

4. Територіальним управлінням у разі надходження від банків після 28.09.2004 банкнот номіналом 2 гривні зразка 1992, 1995 років (усіх років випуску) перераховувати з віднесенням до не придатних до обігу і вивозити їх у встановленому порядку до Центрального сховища разом із залишками відповідних банкнот у запасах готівки, крім емісійних банкнот.

5. Банкам забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 2 гривні зразка 1992, 1995 років (усіх років випуску) та видачу їх (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, встановленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

6. Пункт 4 постанови Правління Національного банку України від 21.10.2003 № 461 “Про введення в обіг банкнот номіналом 20 гривень зразка 2003 року”, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 28.10.2003 за № 980/8301, викласти в такій редакції:

“4. Центральному сховищу та територіальним управлінням видавати в підкріплення запасів готівки та операційних кас банків придатні до обігу банкноти номіналом 20 гривень зразка 1995 і 2000 років, відсортовані згідно з вимогами Правил визначення платіжності банкнот і монет Національного банку України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 31.03.99 №152”.

7. Пункт 4 постанови Правління Національного

банку України від 26.03.2004 № 135 “Про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року”, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 07.04.2004 за № 438/9037, викласти в такій редакції:

“4. Територіальним управлінням у разі надходження від банків банкнот номіналом 5 гривень зразка 1992, 1994, 1997 та 2001 років перераховувати з віднесенням до не придатних до обігу і вивозити їх у встановленому порядку до Центрального сховища разом із залишками відповідних банкнот у запасах готівки, крім емісійних банкнот”.

8. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

9. Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська):

провести інформаційно-рекламну кампанію банкнот номіналом 2 гривні зразка 2004 року;

забезпечити широке інформування громадськості через засоби масової інформації в установленому порядку про введення в обіг банкнот номіналом 2 гривні зразка 2004 року.

10. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

11. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

В.о. Голови

А.П.Яценюк

Додаток до журналу “Вісник Національного банку України” “Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. — 2004. — Вип. 8. — С. 131–132.

Постанова Правління Національного банку України від 18 серпня 2004 р. № 395

Про введення в обіг банкнот номіналом 10 гривень зразка 2004 року

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України”, з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з удосконаленою системою захисту Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Увести в обіг з 1 листопада 2004 року банкноти номіналом 10 гривень зразка 2004 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 10 гривень зразка 2004 року є законним платіжним засобом на території України та обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридич-

ними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 10 гривень зразка 1992 і 1994 років (роки виготовлення 1994 та 2000).

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України (територіальними управліннями — банків) банкнотами номіналом 10 гривень зразка 2004 року, емісійними та придатними до

обігу банкнотами всіх зразків та років виготовлення (крім зразка 1992 року), відсортованими відповідно до вимог Правил визначення платіжності банкнот і монет Національного банку України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 31.03.99 № 152 (далі — Правила).

4. Територіальним управлінням у разі надходження від банків банкнот номіналом 10 гривень зразка 1994 року (роки виготовлення 1994 та 2000), а також залишки придатних до обігу цих банкнот, що були відсортовані за тимчасовими критеріями зношеності, перераховувати і використовувати в установленому порядку.

5. Банкам забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 10 гривень усіх зразків та років виготовлення, їх відсортування відповідно до вимог Правил та видачу (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

6. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома те-

риторіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

7. Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська):

провести інформаційно-рекламну кампанію щодо банкнот номіналом 10 гривень зразка 2004 року;

забезпечити широке інформування громадськості через засоби масової інформації в установленому порядку про введення в обіг банкнот номіналом 10 гривень зразка 2004 року.

8. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофєєву.

9. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

В.о. Голови

А.П.Яценюк

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. —
2004. — Вип. 10. — С. 15.*

Постанова Правління Національного банку України від 29 вересня 2004 р. № 460

Про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 2004 року

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України”, з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з удосконаленою системою захисту Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Увести в обіг з 01.12.2004 банкноти номіналом 1 гривня зразка 2004 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 1 гривня зразка 2004 року є законним платіжним засобом на території України, обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 1 гривня зразка 1992, 1994 років (усіх років виготовлення).

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) з 01.12.2004: здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України банкнотами номіналом 1 гривня зразка 2004 року та емісійними банкнотами зразка 1994 року (усіх років виготовлення);

перераховувати залишки банкнот (крім емісійних) номіналом 1 гривня зразка 1994 року (усіх років виготовлення) з віднесенням їх до не придатних до обігу.

4. Територіальним управлінням з 01.12.2004:

здійснювати підкріплення банків банкнотами номіналом 1 гривня зразка 2004 року та емісійними банкнотами зразка 1994 року (усіх років виготовлення);

перераховувати з віднесенням до не придатних до обігу залишки банкнот (крім емісійних) номіналом 1 гривня зразка 1994 року (усіх років виготовлення) і надходження від банків цих банкнот;

залишки зношених банкнот номіналом 1 гривня зразка 1994 року (усіх років виготовлення), що зберігаються в запасах готівки, та надходження цих банкнот від банків вивозити без перерахування до Центрального сховища в установленому порядку.

5. Банкам забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 1 гривня зразка 1992, 1994 років (усіх років виготовлення) та видачу їх (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

6. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

7. Управлінню зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська):

провести інформаційно-рекламну кампанію щодо

банкнот номіналом 1 гривня зразка 2004 року; забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 2004 року.

8. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту

готівково-грошового обігу Н.В.Дорофееву.

9. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

В.о. Голови

А.П.Яценюк

Додаток до журналу “Вісник Національного банку України” “Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. – 2004. – Вип. 10. – С. 33.

Постанова Правління Національного банку України від 7 лютого 2005 р. № 28

Про другий випуск банкнот номіналом 1 гривня (2005) зразка 2004 року

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” та у зв’язку із зміною Голови Національного банку України Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Ввести в обіг з 1 березня 2005 року банкноти номіналом 1 гривня другого випуску зразка 2004 року (із зміненним підписом Голови Національного банку України, датовані 2005 роком).

2. Установити, що банкноти номіналом 1 гривня (2005) другого випуску зразка 2004 року є законним платіжним засобом на території України, обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 1 гривня зразків 1992, 1994, 1995, 2004 років.

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України, а територіальним управлінням — банків банкнотами номіналом 1 гривня (2005) другого випуску зразка 2004 року.

4. Банком України забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 1 гривня зразків 1992, 1994,

1995, 2004 років та їх видачу (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофеева) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

6. Управлінню зв’язків з громадськістю та засобами масової інформації (С.М.Войцеховська) забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня (2005) другого випуску зразка 2004 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на заступника Голови Національного банку України В.Л.Кротюка та директора Департаменту готівково-грошового обігу Н.В.Дорофееву.

8. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

В.С.Стельмах

Додаток до журналу “Вісник Національного банку України” “Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. – 2005. – Вип. 5. – С. 34.

Постанова Правління Національного банку України від 15 березня 2005 р. № 74

Про додатковий випуск у 2005 році банкнот номіналом 5 гривень зразка 2004 року

З метою забезпечення готівкового обігу відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” та у зв’язку з призначенням нового Голови Національного банку України Правління На-

ціонального банку України **постановляє:**

1. Випустити та ввести в обіг з 18 квітня 2005 року банкноти номіналом 5 гривень (зразка 2004 року) з підписом новопризначеного Голови Національного

банку України та відображенням на них дати випуску — 2005 рік.

2. Установити, що ці банкноти є законним платіжним засобом на території України, обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 5 гривень зразків 1992, 1994, 1997, 2001 та 2004 років.

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України, а територіальним управлінням — банків банкнотами номіналом 5 гривень додаткового випуску зразка 2004 року.

4. Банкам України забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 5 гривень зразків 1992, 1994, 1997, 2001, 2004 років та їх видачу (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку

України.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

6. Прес-службі Національного банку України (З.А.Гавриленко) забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот номіналом 5 гривень (2005) другого випуску зразка 2004 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на виконавчого директора з питань готівково-грошового обігу О.М.Толстого.

8. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

В.о. Голови

А.В.Шаповалов

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. —
2005. — Вип. 5. — С. 40.*

Постанова Правління Національного банку України від 16 травня 2005 р. № 173

Про додатковий випуск у 2005 році банкнот номіналом 2, 10 і 20 гривень зразка 2003—2004 років

З метою забезпечення готівкового обігу відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Випустити та ввести в обіг банкноти зразка 2003—2004 років із зміненним підписом Голови Національного банку України та відображенням на них року випуску — 2005, у тому числі номіналом 2 гривні — з 10 червня, 10 гривень — з 1 липня, 20 гривень — з 1 серпня 2005 року.

2. Установити, що ці банкноти є законним платіжним засобом на території України, обов'язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з відповідними банкнотами зразків попередніх років.

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України, а територіальним управлінням — банків банкнотами номіналом 2, 10 і 20 гривень додаткового випуску зразка 2003—2004 років.

4. Банкам України забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 2, 10 і 20 гривень зразків

попередніх років та їх видачу (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

6. Прес-службі Національного банку України (З.А.Гавриленко) забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот додаткового випуску номіналом 2, 10 і 20 гривень зразка 2003—2004 років.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на виконавчого директора з питань готівково-грошового обігу О.М.Толстого.

8. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

В.С.Стельмах

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. —
2005. — Вип. 7. — С. 23.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 29 вересня 2005 р. № 348

Про додатковий випуск у 2005 році банкнот номіналом 50 гривень зразка 2004 року

З метою забезпечення готівкового обігу відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Випустити та ввести в обіг з 1 грудня 2005 року банкноти зразка 2004 року із зміненним підписом Голови Національного банку України та відображенням на них року випуску — 2005.

2. Установити, що ці банкноти є законним платіжним засобом на території України, обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з відповідними банкнотами зразків попередніх років.

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України, а територіальним управлінням — банків банкнотами номіналом 50 гривень додаткового випуску зразка 2004 року.

4. Банкам України забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 50 гривень зразків попередніх років та їх видачу (крім зразка 1992 року) без

обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

6. Прес-службі Національного банку України (З.А.Гавриленко) забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот додаткового випуску номіналом 50 гривень зразка 2004 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на виконавчого директора з питань готівково-грошового обігу О.М.Толстого.

8. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

В.о. Голови

А.В.Шаповалов

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. —
2005. — Вип. 10. — С. 49.*

Постанова
Правління Національного банку України
від 5 грудня 2005 р. № 458

Про введення в обіг банкнот номіналом 100 гривень зразка 2005 року

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України”, з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з удосконаленою системою захисту Правління Національного банку України **постановляє:**

1. Увести в обіг з 20 лютого 2006 року банкноти номіналом 100 гривень зразка 2005 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 100 гривень зразка 2005 року є законним платіжним засобом на території України та обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом

100 гривень, що випущені в обіг у 1996 році.

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України, а територіальним управлінням — банків банкнотами номіналом 100 гривень зразка 2005 року та банкнотами номіналом 100 гривень, що випущені в обіг у 1996 році.

4. Банкам забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 100 гривень, що випущені в обіг у 1996 році, їх відсортування та видачу без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома те-

риторіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

6. Прес-службі Національного банку України (З.А.Гавриленко) забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот номіналом 100 гривень зразка 2005 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на виконавчого директора з питань готівково-

грошового обігу О.М.Толстого.

8. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

В.С.Стельмах

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. –
2005. – Вип. 12. – С. 59.*

Постанова Правління Національного банку України від 23 лютого 2006 р. № 63

Про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 2006 року

Відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України”, з метою поліпшення організації готівкового обігу та введення в обіг банкнот з удосконаленим дизайном і системою захисту Правління Національного банку України **постановляє**:

1. Провести презентацію банкноти номіналом 1 гривня зразка 2006 року 21 березня 2006 року та ввести її в обіг з 22 травня 2006 року.

2. Установити, що банкноти номіналом 1 гривня зразка 2006 року є законним платіжним засобом на території України, обов’язкові до приймання за їх номінальною вартістю всіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів і функціонують в обігу разом з банкнотами номіналом 1 гривня зразків 1992, 1994, 1995, 2004 років (усіх років виготовлення).

3. Центральному сховищу (М.Ф.Чернюк) здійснювати підкріплення територіальних управлінь Національного банку України, а територіальним управлінням — банків України банкнотами номіналом 1 гривня зразків 2004 і 2006 років (усіх років виготовлення).

4. Банкам України забезпечувати приймання від клієнтів банкнот номіналом 1 гривня зразків 1992,

1994, 1995, 2004 років (усіх років виготовлення) та 2006 року, а також їх видачу (крім зразка 1992 року) без обмежень у порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку України.

5. Департаменту готівково-грошового обігу (Н.В.Дорофєєва) після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України довести зміст цієї постанови до відома територіальних управлінь Національного банку України та банків України для використання в роботі.

6. Прес-службі Національного банку України (З.А.Гавриленко) забезпечити в установленому порядку інформування громадськості через засоби масової інформації про введення в обіг банкнот номіналом 1 гривня зразка 2006 року.

7. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на виконавчого директора з питань готівково-грошового обігу О.М.Толстого.

8. Постанова набирає чинності через 10 днів після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Голова

В.С.Стельмах

*Додаток до журналу “Вісник Національного банку України”
“Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності”. –
2006. – Вип. 4. – С. 26.*